

DIGISPELEODATA

ACTA SPELEOHISTORICA

Výročí devítek nejen v podzemí 1909 – 1969

Z HLUBÍM ARCHIVU ODDĚLENÍ PÉČE O JESKYNĚ
v BLANSKU

2019

Sestavil: Jan Kelf Flek

SPELEODATA: evidenční databáze
DIGISPELEODATA: digitalizované materiály
Oddělení péče o jeskyně v Blansku
Správa jeskyní České republiky
Ing. Jan Flek

Text neprošel jazykovou korekturou.
Obsahové, jazykové a stylistické zpracování
odpovídá historickému vývoji

DISPELEODATA

ACTA SPELEOHISTORICA

ODĚLENÍ PÉČE O JESKYNĚ
SPRÁVA JESKYNÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Výročí devítek
nejen v podzemí

1909 – 1969

Sestavil: Jan Kelf Flek
Volume 05/2019

„Avšak dříve než vstoupíš dovnitř, věř,
že pobývat v jeskyni je nebezpečné
a svízelné. Jsou temné a ošidné, vlhké
a nejisté.“

Tomáš Pešina z Čechorodu, 1677

1909 Punkva a její krasové přítoky	07
1909 Objev Punkevních jeskyň K. Absolon	70
1909 Objev Punkevních jeskyň V. Ješek	72
1909 Objev jeskyní Punkevních	73
1909 Objev Punkevních jeskyní	74
1909 Karel Absolon v pravém světle aneb o knize, která se do soupisu literatury nedostala	74
1909 Do Punkevních jeskyní	76
1909 Objev Punkevních jeskyň r. 1909	77
1909 Problém Punkvy	78
1909 O jeskyních nově objevených pod Macochou	79
1909 Rájecký velkostatek a bádání v Moravském krasu	81
1909 Pravda o jeskyních pod Macochou v. r. 1909 objevených	82
1909 Objev Nové Kateřinská jeskyně	84
1909 Objev Nové Kateřinská jeskyně II	84
1909 Nové jeskyně u Macochy	85
1909 Objev nové Kateřinské jeskyně	87
1909 Objev Kateřinská jeskyně	87
1909 Kateřinská jeskyně	87
1909 Objev Kateřinské jeskyně	88
1909 Objev Kateřinské jeskyně	89
1909 Jeskyně Kateřinská v Suchém žlebu	90
1909 Nález kostí v Mariánské jeskyni Název originálu: Knochenfund in der Marienhöhle	91
1909 Výroční zprávy odborů za rok 1909	91
1909 Milý pane oficiále	92
1909 Nález kostí v Mariánské jeskyni	92
1909 Práce Spolku německých turistů v Moravském krasu	93
1909 Povodeň	93
1909 Jeskyně Malčina	93
1909 Jeskyně Turské maštale	93
1909 Jeskyně Králova	94
1909 Jeskyně č. 47 – Jeskyně Králova	94
1909 Rudolf Bruner-Dvořák fotografoval v jeskyni Postojna	95
1909 Průzkum nejhlubší jeskyně světa	95
1909 Pověst: Petrovina	95
1919 O Moravském krasu	97
1919 Nález kruhatky Matthioliho v Macoše	98
1919 Zřízení elektrické dráhy z Blanska do Sloupa v Mor. Krasu	98
1919 Film Macocha	98
1929 Moravský kras, výzkum a provoz jeskyň, akc. spol.	98
1929 Proražení tunelu	99
1929 Veliké dílo záchranné v jeskynních Moravského Krasu odborně posouzeno	100
1929 Jak ubránit jeskyně moravského Krasu od povodní	101
1929 Atentát na přírodu v Moravském Krasu se zdařil	102
1929 Veliké dílo záchranné v jeskyních Moravského Krasu	103
1929 K otázce účelnosti tunelu v povodí Punkvy	107
1929 Snížení hladiny vodní na Punkvě	109
1929 Zápis o schůzi badací a propagační komise	109
1929 Smlouva nájemní Klub československých turistů a společností Moravský kras	112
1929 Ostrovské jeskyně	116
1929 Objev jeskyně Driny	116

1929 Číně byla nalezena první lebka Číňana	117
1929 Byla zpřístupněna krápníková jeskyně Vranjača u Dugopolje	118
1929 Byla objevena jeskyně Atxurra, které leží u města Berriatúa	119
1929 Císařská jeskyně	119
1929 NS RČS 1929-1935, PS, 246. schůze, část 2/20 (7. 2. 1933)	120
1939 Javoříčské jeskyně	121
1939 Jeskyně Mastný flek	122
1939 Obrovské jezero ve Výpustku: zatím jen v nákresu	122
1939 Pan prezident Osloboditel v Moravském krasu	123
1939 Průstřel v Macoše za 1.620.000 K	129
1939 Zahájení prací v jeskyni Pustožlebská Zazděná	132
1939 Objev Hlubokého závrtu	133
1939 Urbánkův Výpustek	134
1939 Pustožlebská zazděná	136
1949 Diluviálně paleontologické nálezy a stopy pobytu diluviálního člověka v jeskyni zvané „V hložku“, nebo „Pod vintokami“ (Křížová č. 16, Absolonova č. 26) u Ostrova v Moravském krasu na Moravě	136
1949 Havlíček Norbert – Speleologický klub	138
1949 Člověk a kras	141
1949 Jeskyně Výpustek	143
1949 První sestup do Macochy	144
1949 Za docentem Dr Aloisem Stehlíkem	162
1949 Jeskyně Na Pomezí	164
1949 Objevení Hlinitých jeskyní	166
1949 Jeskyně Malý lesík a jiné jeskyně okolí	172
1949 Heřmanovická jeskyně	173
1949 Otůžilci v Punkvě	173
1949 Jeskyně čís. Ř-8 Netopýrka	173
1949 Krasová musea v Moravském krasu	175
1959 Návštěva Balcarky	176
1959 Zpřístupnění Koněpruských jeskyní	176
1959 Jeskyně Dagmar	177
1959 Plánivská speleologická skupina	177
1959 Jeskyně na Pomezí	178
1959 Lidské kosti z jeskyně Kůlnička (Moravský kras)	180
1959 Jeskyně Amerika 1 a 2	180
1959 Jeskyně Na Turoldu	181
1959 Přehled hlavních jeskyní jižního Moravského krasu	181
1959 Jeskyně čís. Ř-3 Májová	182
1959 Jeskyně čís. Ř-10 Jezevčí	182
1959 Jeskyně čís. Ř-21 Kůlnička	184
1959 Jeskyně čís. Ř-27 Tulácká	184
1969 Objev v Macoše	184
1969 Amatérská jeskyně	184
1969 Objevu Vilémovického propadání	185
1969 Dalšího nový objev v Malém výtoku Punkvy	185
1969 Objev Amatérské jeskyně od pamětníků	187

1909 Punkva a její krasové přítoky
Knies Jan; Praha 1909

KNIHOVNA ČESKÉ SPOLEČNOSTI ZEMĚVĚDNÉ V PRAZE.

PORÁDÁ DR. JINDŘ. METELKA.

ČÍSLO 7.

PUNKVA A JEJÍ KRASOVÉ PŘÍTOKY.

PŘÍSPĚVEK K HYDROGRAFII MORAVY.

JAN KNIES.

S MAPOU A 6 TABULKAMI.

V PRAZE 1909.

NÁKLADEM ČESKÉ SPOLEČNOSTI ZEMĚVĚDNÉ. — TISKEM B. STÝHLA V PRAZE.

KNIHOVNA ČESKÉ SPOLEČNOSTI ZEMĚVĚDNÉ V PRAZE.

POŘÁDÁ DR. JINDŘ. METELKA.

ČÍSLO 7.

PUNKVA A JEJÍ KRASOVÉ PŘÍTOKY.

PŘÍSPĚVEK K HYDROGRAFII MORAVY.

JAN KNIES.

S MAPOU A 6 TABULKAMI.

V PRAZE 1909.

NÁKLADEM ČESKÉ SPOLEČNOSTI ZEMĚVĚDNÉ. — TISKEM B. STÝBLA V PRAZE.

Úvodem.

Při palaeontologických výzkumech, které provádím od r. 1880 v jeskyních moravského krasu, přihlížel jsem často i k jiným poměrům zeměvědným a pozoroval různé zjevy krasové, jejich morfologii, tektoniku i geologickou stavbu okolí, abych mohl vysvětliti vznik a uložení náplavu, který jsem prokopával. K té práci používal jsem map katastrálních, ale nejčastěji vojenských, provedených v měřítku 1 : 25.000, na nichž síť výškových bodů je nejhustší. Maje pak sepsati vlastivědu okresů blanského a boskovského, vyhledával jsem zvláště tyto krasové útvary a zanašel zejména přítoky Punkvy na mapu, a tak nakreslil jsem pro své museum moravského krasu ve Sloupě vodopisnou mapu jeho v měřítku 1 : 8.333. Při tom nešlo jen o to nabýti mapy devětkrát větší než jsou řečené mapy c. k. zeměpisného ústavu vojenského, nýbrž o práci mnohem obtížnější, neboť na těchto mapách generálního štábu je z krasových zjevů naznačeno poměrně málo, totiž pouze ty, které se vidí v polích, kdežto v lesích nejsou provedeny téměř žádné podrobnosti. Jsou-li tyto mapy, jinak vzorně porízené, po této stránce neúplny, hodí se ještě méně mapy katastrální, kde terrain není zobrazen, nýbrž jednotlivá území obcí zakreslena jsou tak, že pole i lesy činí na nich pouhé prázdné plochy, označené toliko číslem pozemkových knih a topickým jménem, často naprosto chybným.

Proto jsem k své mapě zvolil měřítko 1 : 8333, které jest jaksi uprostřed mezi měřítkem mapy katastrální a vojenské, aby bylo možno vystihnouti veškeré podrobnosti. Podle této rukopisné mapy provedeny jsou posud dvě, různého měřítka. Je to mapka v měř. 1 : 75.000 přiložená ke Vlastivědě moravské (okres blanský),¹⁾ vydané r. 1902, kde jsem arci mohl naznačiti pouze důležitější přítoky Punkviny, neboť měřítko 1 : 75.000 nepřipouští větší zevrubnosti a práce nečiní ani nároků na úplnost. K nynější rozpravě přikládám vodopisnou mapu v měř. 1 : 25.000, na níž bylo lze většinu zjevů vyznačiti. Tam, kde ani tyto rozměry nestačily, připojuji půdorysy a situační náčrtky, z nichž dobře lze postihnouti hydrografický ráz krajiny.

Jméno řeky.

Jméno největší říčky mor. krasu, *Punkva*, jejíž střední tok vede v podzemí, znamená potok, který se ztrácí, zaniká neboli poniká do země. Svým původem jest prastaré a dáno říčce zajisté již prvními osadníky slovanskými, čemuž nasvědčují podobná topická jména, užívaná v krajích Slované osazených. Také na Moravě severně Konice je vesnice *Ponikev*, kde se v blízkém okolí dočasně ztrácí potok v podzemí ostrůvku devonského vápence;²⁾ mnohem častěji vyskytují se takové názvy v jižním krasu v Kraňsku; také v Bosně nedaleko Vareše je říčka stejného jména i rázu. V listinách se Punkva uvádí poprvé r. 1371, kdy Jan Dupník prodal Ješkovi z Boskovic na Ponikvi mlýn i s lesy za 30 hřiven. Pozdější zmínka o ní, však beze jména, děje se roku 1575 ve vyznání Jana Kotasa, rybníkáře, který se svým druhem polapil pod propastí (Macochoy) asi 20 pstruhů *v řece u Blanských hradů*³⁾ (zřícenina údělného hradu biskupův olomouckých, teď zvaná Starými zámky, na horské ostrožině naproti východu Punkvy). Starší tvar Ponikev, jak se slyší u výše řečené vesnice, se zde neuchoval; lid užívá nyní jména *Punkva*, často v plurálu *na Punkvách*, chtěje tím označiti dva její východy.

Geologické poměry.

Podklad moravského krasu činí žulosyenit, vyvěřelý pod spodním devonem, jehož východní hranice běží čarou od Němčic ke Žďáru, Petrovicům, Vavřinci, Skalskému mlýnu, kde přetíná údolí Punkvino, dále k Lažánkám a Olomoučanům, kdež uniká z rámce popisovaného území. Hornina v údolí Punkvy odkrytá až k úpatí zřícenin Starých zámků⁴⁾ má ráz žuly a balvanitý její sloh viděti po obou jejích březích až k ústí do Svitavy. Na průřezu odstřelených vrstev podél stezky pravého břehu, která jde vedle silnice, možno spatřiti i jádra žuly jemnozrné a jinde žíly aplitu. Mezi Žižlavským dvorem, Těchovem, Veselíci a Vavřincem uložen pruh dioritu, vzniklý úbytkem křemene, jehož místo zaujímá plagioklas.

Po celé délce přikládá se k žule úzký pruh *spodního devonu*, složený z pískovců, slepencův a břidlic, který vystupuje na povrch jen ostrůvkovitě a pouze u Petrovic a Suchdola zabírá širší území, arci přece jen vzhledem k celé oblasti Punkvy podřízené. Kamení jeho bývá právě jako hornina žulosyenitová rozrušováno vodou toliko na povrchu. Západně od dolního východu Punkvy činí také dno jejího údolí, ovšem pouze měrou nepatrnou.

Nejvýznačnější hornina, která dává ráz celé krajině, je vápenec příslušný *střednímu devonu*. Oblast jeho, náležící k údolí Punkvy, rozložena jest mezi vesnicemi Němčicemi, Žďárem, Vavřincem, Suchdolem, Lažánkami, Rudicí, Jedovnickým propadáním, Chaloupkami, Veselým žlebem Vilémovickým, Ostrovem, Holštýnem a Sloupem.

Severní území moravského krasu obsahuje namodralý, šedý, až černý vápenec celistvý, zřídka krystalický, častěji břidličnatý, bituminický, stringocefalový (v údolí Punkvy u Skalského mlýna) nebo korálový (v Suchém žlebě). Vápenci jest nadložena slabá jen vrstva břidličnatého kamení, červeného, růžového, nazelenalého, s hnědožlutý-

mi peckami, a vrstva pestrých mramorův, obě přináležící *svrchnímu devonu*, který v patře přechází do žlutých nebo červených břidlic *kulmových*, jak nejlépe viděti u kříže Vilémovického v »Hložku«. Na nich spočívají pevné břidlice, jež se střídají se slepenci.

Neproduktivní kamenouhelný útvar »kulm« měl velký vliv na tvorbu krasových zjevů; působil tu hlavně svým rozsáhlým územím a svahem. Zprvu pokrýval velkou část devonu, s něhož byl později odplaven, jak svědčí zbytky kamení jeho i celé ostrůvky zachovalé na př. na stezce Salmové pod Macochou, vedle Ondrouškova závrtku u Sloupa a j. Z kamení toho skládají se také spodní vrstvy jeskynního diluvia, uložené hlavně vodami potočními.

Jen malý okrsek ličeného území u vesnice Rudice a západně odtamtud v lesní trati »Pokojné hoře« přikryt zbytky útvaru jurského, který jinde byv odplaven, tu se uchoval v závrtcích a hlubokých propastech. Usazeniny ty na uvedených místech částečně změnilý úvodí Punkvino a rozšířily je na úkor říčky Křtínské.

Poslední moře, které krajinu naši zaplavilo, miocénové, nezasáhlo již veškerého úvodí Punkvy, nýbrž vniklo údolím řeky Svitavy k Lažánkám (nad nimi je nejvyšší bod jeho usazenin $V = 487$) a Jedovnicům, kde činilo malý záliv, spojený Rakovcem s mořem, které zaplavovalo Hanou.

Později byly usazeniny ty opět odplaveny; sledy jejich nacházejí se pouze na některých místech u Lažánek, Olomoučan a Jedovnic (tu zvláště mohutné vrstvy na 40 m*) s četnými zkamenělinami). Trvalou změnu v úvodí způsobily jen u tak zvaného *Převážení* v údolí Lažánecko-Jedovnickém.

Důležitý úkol pro oběh vod má vrstva diluviální hlíny, která na 1—2 m, zřídka více, zakrývá nerovný povrch vápence, vyplňuje jeho dutiny, ucpává se štěrkem trativody, mění svah půdy a niveluje celý kras, jinak rozervaný.

Mocné vrstvy štěrku, pisku a hlin vyplňují závrtky, údolí (Sloupské až 22 m, aniž dna dosaženo) a jeskyně. Malé toliko změny přivozují u Sloupu říčka Luha a Bílá voda Holštýnská, rozvodňující se a zanášejíce alluviální štěrky, pisky a hlíny.

Horopisné poměry úvodí Punkvy.

Kterak povrch půdy jest podmíněn geologickou jeho stavbou, viděti velmi názorně na krasovém území Punkvy, jehož největší část lze přehlédnouti od Šošůvky s Helišovy skály ($V = 613$ m). Tu jest před námi rozložen kraj podobný mělké pánvi, jejíž dno činí planina Ostrovsko-Vilémovická, nemnoho pod 500 m a málo jenom nad ně zvýšená, skládající se z devonského vápence. Na pravo, tedy při z. straně, spatřuje se žulový val, který dosahuje nejvyššího bodu na Skalách (sz. Němčie), $V = 655$; pro okolí důležitý jest vrch Podvrší u Veselice ($V = 589$ m), na rozhraní žuly a spodního devonu.

Severní a východní svahy této pánve tvoří kulmová vrchovina spadající severně od Sloupa s hor Bučí ($V = \Delta 654$), východně od Šošůvky s Helišovy skály ($V = \Delta 613$), a jv. od Lipoyce s Kojálu

*) Studně na náměstí, hloubená r. 1908, pro nedostatek vody zasypána.

($V = 600 \text{ m}$). Pouze jižní strana této pánve jest uzavřena zvýšeným dnem devonského vápence na Strážné ($V = 537$) a u Rudice ($V = 536 \text{ m}$).

Do této kotliny vbíhají od severu široké žleby potoků Luhy a Žďárné, které jsou spojeny vytvořily mimo podzemní svůj tok i Syrový žleb, *) oživený od „Východu“ opět Punkvou.

Účinkem Bílé vody Holštýnské je Suchý žleb. Říčka tato tekla v dobách geologicky nedalekých nejen v podzemí, nýbrž se ubírala občas i Hradským žlebem dále k Ostrovu, kde sesílena jsouc potokem Lopačem a Rogendorfským, vyhlodala Suchý žleb, jenž se u Skalského mlýna druží k údolí Punkvy. Ještě dále na jihozápad vpadá tam údolí Lažánecké, jehož krasový ráz je zatemněn nánosy třetihorního moře a diluviálními štěrky.

Zjevy krasové.

Vody tekoucí po nakloněných plochách území kulmového na severu a východě, nebo po svahu žulosyenitového valu na západě, ruší skály, odnášejí zvětralé kamení, štěrky, písek a hlinu do nižších poloh a tvoří v horninách těch mělká řečiště, jimiž se na povrchu zemském svádějí vody až ke hranici devonského vápence. Jakmile jí dosahují, ihned vnikají puklinami a skulinami do podzemí, kde vápenec vy-luhují a vrstvy jeho uvolňují. (Tab. I., obr. 1.)

Tím vznikají ve skále trhliny a časem propracované chodby kolmých anebo šikmých směrů, někdy stupňovité, čím širší, čím byly eroze a hydrochemický pochod mohutnější. Průchody ty, spojující povrch zemský s podzemními vodami a jeskyněmi, lid zve podle jejich podoby *komíny*. (Tab. I., obr. 2, 3.)

Ústí jejich na povrchu, původně skalisté a více méně pravidelně okrouhlé (jak viděti u Ostrova, na mapě A 5., tab. I., obr. 4.) sřícuje a prohlubuje se znenáhla při okraji větráním, mrazy, osluněním i přičiněním vegetace, čímž se tvoří typické tvary, zvané v hlavním pásmu moravského krasu *závrtky*. Tytéž zjevy nazývají v ostrůvcích devonského vápence u Poníkve *ztrátou*, protože voda se do nich ztrácí; **) jinde, na př. u Mladče, jsou bezejmenné. **)

Dnes většina komínových ústí je zanesena kamením a hlinou, která sice umožňuje propadání vod, ale zatemňuje pozorovateli vztah závrtek a komínů k jeskyním a podzemním tokům. Jen u několika málo jeskyň, kde komíny jsou široké a krátké, zůstalo spojení to nedotčeno, na př. u propásky Sloupské, nebo při malé jeskyňce „U Hložka“ pod Ostrovem, kde jeden komín jest otevřen, druhý pak náplavou vyplněný je na povrchu znatelný malým závrtkem, nebo u Kravské díry Vilémovické a j.

V jiných jeskyních, na př. Sloupských, Šošůvské, Kateřinské a j. viděti vyústění těchto komínů v podobě oken na stropě nebo ve stěnách. V té příčině velmi poučnou jest jeskyně *Pod hradem*, v území

*) Název *Syrový žleb* jest prastarý a užívají ho hlavně osadníci ostrovští. Dlužno jej tedy zavést do literatury místo „Pustého“ žlebu, což je překlad vymyšleného názvu německého.

obce suchdolské, kde kominy ty snadno jsou přístupny a krásně pracovány.^{*)}

Spojení závrtek s jeskyněmi mělo hlavně za doby diluviální velikou důležitost; na povrchu v krytých těchto sníženinách, křovinami obrostlých a před větry chráněných, ráda se pelešila zvěř, na př. medvědi, hyeny, lvi a p., která snášela tam i své úlovky. Ponory nebyly tehda ucpány a nad to vodní srážky byly větší, a tak mnoho kostí, zbytky buď zcepených těl anebo zanesených úlovků, vnikalo s hlinou a štěrkem do útrob zemských.^{*)}

Tam, kde vápenec jest přikryt většinou ložisky diluviální hlíny nebo jurských usazenin, splavuje se okolní půda do ponorův, i vznikají na povrchu závrtky misovité, nálevkovité, podoby obrácených jehlanců nebo kuželů, často komolých, jejich velikost a hloubka závisí na činnosti ponoru a rozsahu úvodu. (Tab. I., obr. 5, 6, tab. II., obr. 1—16.) Podoba jednotlivých těchto zjevů mění se často i dnes.

Tvary až nápadně pravidelné vznikají hlavně po znivelování půdy navátými hlinami diluviálními i aluviálními, často — hlavně na polích — i prací lidskou. Tento pohyb hlin trvá podnes, byť skrovnější měrou, než se dál za periody kvaternární; znatelně jeví se hlavně v zimě při velkých větrech a za rozjízě. Tu menší závrtky bývají sněhem zaváty, větší při okrajích zuženy. Když po pláních moravského krasu řadí prudký víchr, nejčastěji od severu, smetá do závrťův a žlebů nejen sníh, nýbrž i hlinu mrazy roztrhanou, která se po tání usazuje na jejich svazích i dnech. Odtud bývá buď ponorem odplavena nebo zanášá znenáhla závrtek a tím mění jeho hloubku a podobu. I jiná okolnost, na pohled nepatrná, je příčinou pohybu hlíny: na svazích závrtek v zimě, hlavně na obrácených proti slunci, žijí ve velikém počtu krtek, kteří rozryvy půdu kypříce činí ji k odplavování způsobilejší.

Jenom několik málo závrtek ve žlebach, na př. Ostrovském a Suchém, bývá zaplavováno kalnými vodami říčními, čímž se mění hloubka jejich. Tak r. 1900 stála voda v závrtku v Suchém žlebě po 18 dní a usadila tam kal zvýši 8 cm a r. 1902 v závrtku pod Ostrovem 24 dnův a zanesla jej hlinou na 18 cm.

Ponor^{*)} na dně jednoduchého závrtku otvírá se buď uprostřed dna, nebo je někde položen odstředně; často se vyskytá i ve svahu. Někdy bývá těchto děr v závrtku několik; jindy krasový tento zjev je vyvinut podél skalní trhliny. (Tab. I.) Leckde je kolem velkého závrtku seskupeno několik ponorů, do nichž se ztrácí nejen voda, nýbrž i sesypává hlina, čímž se vytvářejí doliny, jejichž obrysy splývají s okrajem hlavní ztráty. Tak vznikají závrtky složité, tvaru osmičkového, ledvinovité, hvězdicovité a p. Změna ta děje se i za nynějších časů. Vedle závrtku v údolí Ostrovském (na př.) otevřel se roku 1900 ponor na 3 m zhloubi, o průměru 2·1 m. Rozrušením okraje vznikl brzy závrtek, který splynul s hlavním, tak že vzešel útvar složený. Ztrata ta byla později uměle zarovnána.

Mnoho závrtek je na náhorních rovinách, na př. Ostrovské, kde nelze souditi, že by vznikly výmolkou činností vody. Tu působí pochod *hydrochemický*, neboť účinkům vody, obsahující kyslík uhlí-

^{*)} Na tabulkách zkráceně p.

čítý a některé ústrojné součástky, neodolá během doby žádná hornina, natož pak vápenec snadno rozpustný. Že tu zase zimní vody, hlavně však sníh a led, mají velikou úlohu, přesvědčil jsem se na četných závrtcích v okolí chaty Simonyovy ($V = 2200\text{ m}$) na Dachsteině, které byly v srpnu r. 1908 vyplněny tajícím ledem, jehož povrch byl pokryt prstnatou hlinou, větry tam smetenou. Led ten se téměř vrýval do trhlin a puklin dolomitového vápence a vyhlodával v něm zakulacené díry a rýhy, všemi směry vedené.

Rušivý účinek ten se ještě zvětšuje, jakmile voda nabývá spojení s podzemními řečišti, čímž se vytváří morfologický celek s pravidelnou cirkulací a trvalým pochodem rozrušovacím.

V severním území moravského krasu jsou závrtky, které přímo bez přechodů kominových souvisí s podzemními řekami; mají podobu studňovitou a rázovitým pro ně vzorem je propast Macocha. Na náhorní rovině této světoznámé propasti ($V = 488\text{ m}$) vznikla původně vyluhováním sníženina, dna rozervaného četnými ponory, z nichž komíny vedly téměř svismo do jeskyně protékané Punkvou. Jeskyně ta rozšiřovala se hlavně sřícováním vápencových lavic, které byly uvolňovány tlakem vod od Sloupa přicházejících. Když rozervaná klenba nemohla již snést ohromné tíže, sřítla se. Tehda se na čas ucpaly východy a voda v Macoše stoupala až ke korytu za dolním můstkem, jež prohloubila a vrhala se mohutným vodopádem do žlebu. Později podařilo se ji odstraniti z velké části ssutiny a našla opět průchod v podzemí.

K původu Macochy přirovnává J. V. Procházka vznik závrtků v Měšinách, Doliny a Městikádě, které doprovázejí řečiště Punkvy: věc by ovšem bylo možno zjistiti nákladným výkopem šachet.^{8,9)}

Podmínkou závrtků moravského krasu jest arci devonský vápenec; vznikají však i tam, kde se nad ním rozkládá, ale jen slabá, příkrývka kulmových břidlic nebo jurských usazenin. (Viz na mapě A_2 u Sloupu a III u Holštýna.) Mnohé, hlavně v okolí Rudice, jsou starší usazenin jurských, a příroda tu vlastně znenáhla odstraňuje sedimenty, jimiž byly kdysi vyplněny. Nejvíce ovšem závrtků vyskytá se srovnaných diluviálním náplavem, z něhož na dně a na mezích vystupují vápencové halvany.

Závrtky rozloženy jsou v různých polohách: na temenech skalních hřbetů (mnou otevřený nad Balcarovou skalou u Ostrova), na svazích strání (mapa: Sloup [A_2 — 7], Ostrov [32]), na náhorních rovinách (Ostrov, Vilémovice) i v údolích (Hradský žleb u Holštýna, žleb Ostrovský a Suchý). Závrtky nalézají se i v jeskyních, z nichž nejtypičtější byl v Šošůvské jeskyni, průměru 3 m a hloubky 5 m , dnes už zarovnaný.

Jak jediný pohled na mapu poučuje, *závrtky stojí nejčastěji v řadách a to podle svahu: sledují tedy toky podzemních řečišť nejen Punkvy, nýbrž i přítoků, tak že máme, spojíme-li je čarami, zhruba načrtnutou síť podzemních toků vod.* Povrchové a podzemní běhy vod neodchylují se tuze daleko od sebe.

Na rovinách anebo na mírných svazích bývají závrtky seskupeny v půlkruhu hvězdovitě; zpravidla však svah od jednotlivých směřuje k jakémusi ústřednímu závrtku. Mimo to všechny bývají v jakési společné depressi, již nazývám úvalem; na př. skupina »U Do-

minky» j. od Holštýna, v »Dílech za humny« u Vilémovic a p. Ani závrteků na pohled osamocených nebo podivných skupin nesmíme pokládati za ojedinělé zjevy, nýbrž za část soustavy, jejíhož vzniku jsme dosud nevysvětlili. —

Tvrdým oříškem jest vyličití morfologii vodou opuštěných neboli *suchých žlebů*, jak připomíná již Vl. J. Procházka.^{*,*)}

V území námi popisovaném jsou tři suché žleby, a to: 1. údolí Sloupské nebo Syrový žleb od jeskyní Sloupských až k Východu Punkvy, 2. údolí Holštýnsko-Ostrovské a pokračování jeho Suchým žlebem až ke Skalskému mlýnu a 3. údolí Jedovnicko-Lazánecké, které však, zaneseno jsouc miocénním slínem a diluviálním náplavem, pozbývá namnoze rázu krasového.

Aby se suchým žlebům vykázano mezi krasovými zjevy náležité místo, nezbytno ohlédnouti se po příbuzných útvarech, na nichž některé vlastnosti suchých žlebů jsou patrné. Povrchové vody, jak již svrchu pověděno, vyrývají všude tam, kde se na hranicích útvarů prostírá větší úvodí, v kulmovém nebo žulovém kameni koryto, které se po svahu prohlubuje, až narazí na vápencový ostrůvek, v jehož puklinách voda mizí. Dalším odplavováním rozrušené a zvětralé horniny vzniká pravidelný útvar přepažený náhle stěnou více nebo méně kolmou — *slepá žlíbek*. Také v nejbližším sousedství, kde se vápencové skalisko přibližuje povrchu, utváří se podobná ztrata, čímž vznikají řady slepých žlíbkův a závrteků, jak se spatřují na mapě pod značkami B, C, D, G atd. V podzemí se tyto vody buď spojují vespolek nebo vtékají do některého podzemního řečiště.

Rozruší-li se stěny, které oddělují jednotlivé závrtky a slepé žlíbky, tvoří se *úžlebí*, prolomí-li se patra, pod nimiž je podzemní řečiště, vznikají *žleby*. Najde-li říčka nový průchod pod zemí, zbude opuštěné její povrchové řečiště — *suchý žleb*.

Mezi úžlebí a suchým žlebem je podstatný rozdíl. *Úžlebí jest nehluboké údolí ohraničené stráněmi mírných svahů*, z nichž pořádku vystupuje vápencové skalisko, neboť stráně jsou zpravidla znivelovány diluviálními hlinami. Dno jeho jest prostoupeno řadou závrteků, které sledují směr údoí, ačkoli se někde vyskytují též odstředně na svazích jako přítoky. (Vzor pro úžlebí je na mapě č. XVI, méně propracováno jest úžlebí H.) *Suché žleby* však jsou *hluboká údolí propracovaná většími vodami a ohraničená kolmými, často převyšujícími skalisky*. Dno jejich bývá buď skalnaté nebo vyplněno náplavem; jen zřídka je přestupuje ojedinělý závrtek.

Úžlebí jsou morfologická stadia před suchými žleby, vznik úžlebí pak předchází zase řada závrteků tvořících se na mírných svazích; suché žleby potřebovaly ke svému vytvoření delší doby a většího úvodí mohutnějších vod, i jsou také geologicky starší ostatních dvou krasových zjevů. Sřícování žlebů nedělo se jedním tempem, nýbrž několikrát a není všude stejně pokročilé. Tak údolí Punkvino jest příkladem žlebu docela propracovaného až po žulosyenit; žleb pod Ostrovem a počátek Suchého žlebu jsou v mladším stadiu vývoje, neboť závrtky na jejich dně naznačují další prostory v podzemí. Tu se vidí jakýsi přechod mezi úžlebí a žlebem.

Kterak se mezistění jednotlivých závrteků rozrušovalo, jeví se skvěstně na počátku Suchého žlebu pod Ostrovem, kde se zachovala

prepážka (na mapě: *př*) u zaneseného již závrtku, ale jest úplně prostoupena jeskyněmi, závrtky, koryty, rýhami, důlky, vůbec všemi těmi zjevy, které v našem krasovém území vytváří chemický a dynamický postup geologický.

Suché žleby pozbývají během doby geologicky krátké svého rázu hlavně sřícováním balvanů, z nichž vznikají ssutiny, které kolmé stěny jejich mění v mírnější stráně a svahy.

Tuto činnost pozorujeme říkajíc před očima, zejména v zimě a za dešťů. Voda nasycená kyslíkem uhličitým zatéká podle vrstev, břidličnatosti i puklin a odluhuje od matečné stěny balvany, které se sesouvají a tříští. Takto vzchází mnoho jeskyní a mnoho jich se podnes rozšiřuje. Tímto způsobem byl r. 1886 odtržen veliký poval stěny nad východem Punkvy, jehož kamení vážilo mnoho set metrických centův, a r. 1904 utržena menší vrstva se stěny nad Salmovou stezkou.⁹⁾ Také v jeskyni nad propadáním Jedovnickým viděti spadlý jeden balvan a jiný ohlodaný.

Kde prolom stropu nepokračoval pro velikou sílu příční stěny, ve velkých slepých údolích si voda vyryla trvalé odtoky v podzemí pod kolmými stěnami, které se nazývají *propadáním* (Holštýn). Kde voda vystupuje opět na povrch, má svůj »východ«. Někde u slepých žlebů se prepážka rozrušuje (propadání Sloupské), jinde se scenerie mění říkajíc ročně. U Holštýnského propadání na *př.* se r. 1902 podezřený a odloučený ohromný balvan utrhl a převalil se do řečiště nad samou Rasovnou. Dlíme-li ve žlebach hlavně v zimě za rozjízě, býváme velmi často očitými svědky neustálé této činnosti v přírodě.

Typickým rysem suchých žlebů jest zjev, že se v jejich počátcích propadá voda do země a vychází buď po delší podzemní pouti opět ve žlebach na povrch anebo se spojuje s jinými podzemními vodami. Možno tedy nyní suché žleby pokládati za původní podzemní řečiště, jaké na *př.* Punkva má mezi Sloupem a svým Východem. Strop podzemních těchto dutin prostoupen byl řadou závrtků (právě jak se spatřuje na povrchu nad podzemním řečištěm Punkviným; na mapě D., E., XVI., G., H., I), mezi nimiž se strop účinkem spodních i povrchových vod sřítíl. Macocha je částí prolomeného žlebu, v Suchém pak žlebě i v Syrovém všude se na stěnách vidí převísle zbytky jeskynních kleneb vodou vymletých, tedy pozůstatky bývalého podzemního řečiště.

Prolamováním žlebův odkrývána ústí kominů, čímž vznikaly *jeskyně* svahové, které jsou geologicky tím starší, čím výše jsou položeny. Účinkem tekoucích vod, namnoze i za součinnosti svahových přítoků, vytvářela se v okolí propadání rozsáhlá *jeskynní bludiště*, často o několika patrech, spojených vespolek propastmi. Příkladem toho jsou jeskyně Sloupské, Holštýnské a dosud neprozkoumané Ostrovské.

Všude u propadání voda usiluje dosíci pokud možno brzy nejnížší polohy; proto se tam všude nacházejí stupňovité chodby a náhlé propasti, z jejichž dna voda odchází dál už jen přirozeným spádem. Též u východů, kde voda zhusta i ohromným tlakem pracuje, možno hledati rozsáhlé jeskyně, jak vidíme u východu Punkvy a při ústí Suchého žlebu.

Ke krasovým zjevům náleží také hojné rýhy, důlky a díry vodou vymleté, až se zdá, jakoby vápencové skalisko bylo rozryto sysly. Zjevy tyto, vzniklé vyluhováním vápence, pěkně jsou patrný při okrajích žlebů na př. nad Balcarovou skalou a u větráku Ostrovského, mezi Hložkem a cestou k Macoše a j. Sem přísluší též *mosty* neboli *vrata*, skalní totiž oblouky, jež jsou buď zbytky kleneb jeskynních anebo vznikly výdrolom balvanův uprostřed skalního bradla. Všeobecně znám jest *Čerlův most* a *Čertova vrátka* v Jurově stráni nad Suchým žlebem a pak klenutí zachované v údolí pod východem Punkvy. Vztah jejich k jeskyním nejlépe viděti nad kolmým skaliskem, pod nimž Punkva poprvé z podzemí vytéká.¹⁰⁾ Sřítí-li se klenba těchto mostů, zbývají osamělé pilíře *hřebenáče*, jako se spatřují u Sloupa; sesuje-li se strop jeskyně, skalní koryta.

Bylo by se také zmíniti o jiných ještě zjevech krasových: krápnících, ssedlých vodách a p., avšak nelze se o nich rozprádati, neboť vypadají z okruhu této *hydrografické* rozpravy.

Zbývá ještě poznámka o *stáří* krasových zjevů: jest různé, vždy závislé na odkrytí povrchu vápencového. Víme na př., že rudické a němčické útvary, vyplněné usazeninami jurskými, musily vzniknouti *před* uložením těchto vrstev. V permských slepencích jižní Moravy shledáváme i balvany a oblázky devonského vápence (na př. u Rokytne), z nichž vidno, že se již v této době dalo rozrušování devonu na Moravě. Avšak i pod neplodným kamenouhelným útvarem (kulmem) vidíme vystupovati osamělé hřebenáče, jež osvědčují, že usazeniny devonské bývaly již před uložením těchto vrstev rozrušovány. V údolí Lažaneckém nalézájí se dokonce dutiny vzniklé ve vápenci erodí a vyplněné kulmovou břidlicí, která jest důkazem, že *žleb ten byl až do určité hloubky vytvořen již před uložením těchto vrstev*, příslušných *staršímu útvaru kamenouhelnému*. Že mnohé krasové zjevy byly hotovy již před uložením kulmu, viděti z nerovného povrchu vápence, který někdy vystupuje jako horské hřbety ve značné výšce z kulmových břidlic na př. nad Starými skalami, při ústí Žďárné do údolí Sloupského i jinde. Možná, že některé zjevy, na př. *vodní čáry*, které se pozorují na vápencových stěnách v Kůlně, nad vchodem do Nicové, pod Ostrovem i jinde, vznikly již působením vod mořských hlavně moře miocénního, jež vnikalo pouze fjordovitě do území námi popisovaného.

Oběh vody.

V území kulmovém a žulovém pohybuje se spadá nebo pramenitá voda svou tíží po skloněných plochách a usiluje zabratí nejnižší polohu. Za sebou zanechává rýhy, které spojuje v potočiště a řečiště. Jakmile voda dosahuje hranice devonského vápence, nastává oběh její rázu krasovitého, voda mizí ve skalních skulinách, propadá se do slepých žlíbků, z nejbližšího okolí stéká do závrtek a kde je mocnější, vrhá se ohlušujícím rachotem do propastí. Lid si dávno povšiml těchto zjevův a vystihl je zajímavým názvoslovím. Místa, kde se voda do podzemí ztrácí, nazývá *propadáním*, a kde se zase objevuje na povrchu zemském, *východem*. „Ponor“, do něhož v závrtcích vody padají, není název domácí, nýbrž přijat spisovateli od pobratimů

z jižního krasu; lidu našemu sluje ten otvor prostě děrou. Nestačí-li ponor pohltiti veškeré množství přitékající vody, tu tato stoupá a okraj závrtku, kde toho svah připouští, přetéká — závrték je *zažrán*.

Velmi účinné jsou vody zimní. Zajímavé je na příklad podívat se za této roční doby při různých podnebných poměrech na náhorní rovinu Ostrovskou nebo Vilémovickou. Za táni spatřujeme množství malých rybníčků, které zamrzající vytvářejí lesklé plochy, podobné zrcadlům po polích rozhozeným. Jindy při větší rozjízí se vody sbírají do menších dolin, vyplňují je, rozlévají se po okolí, zabírají závrtky sousední a takto spějí stále do poloh nižších a nižších, až se tlaku vody podaří otevřítí ucpaný otvor ponoru, v němž tato ihned mizí, často u velikém množství. Takové otevírání závrtek není pro moravský kras žádným vzácným a neobyčejným zjevem, jak se mnozí domnívají; stává se tak na mnoha místech často několikráte do roka, hlavně za povodní, kdy spodní vody odnášejí část štěrku, o kterou jest opřen náplav v komíně uložený.

Podobný oběh vody naskýtá se za větších přívalův i ve žlebích, jindy vodou opuštěných. Někde naopak občasné přívaly ucpávají odtoky a vytvářejí rybníčky, v nichž se na dně usazuje kal a zanáší závrték. S atmosférickou vodou, která spadá na planinách a nad jeskyněmi, setkáváme se v podzemních řečištích a jeskyních. Zavládne-li po dešší dobu suché počasí, jeskyně bývají v klidu. Tak roku 1904 po několik měsíců v jeskyních Sloupských ani kapka nedopadla se stropu země, která byla suchá a vyprahlá jako na denním povrchu.

Napadne-li mnoho sněhu nebo za velkých srážek všude se ozývá pleskot kapek padajících se stropu, na mnoha místech crčí z rozšířených skulin prameny, které dopadajíce dna pílí zaujmouti nejnižší polohu jeskyně a vniknouti dále do útrob zemských.

Zajímavý zjev pozoroval jsem v malé jeskyňce, pojmenované drem. *Křížem* Bartalánovy, poblíž Sa'movy stezky, vedoucí ze žlebu k Macošě. Pod kolmou stěnou ihned při cestě prolomeno tam okno zšíří 1·5 a zvýší 2 m, které chodbou 4 m vede ku propáště tolikéž hluboké, na jejímž dně staneme v kapliče kamením zaházené. Z ní na pravo odbočuje chodba, ve které stála r. 1898 voda. Tu jsme z pod skály, jež byla snížena až ke hladině vodní, slyšeli crčeti pramének, který náhle ustával; po chvíli se však opět opakovaly jasné zvuky dopadající vody, a tak stále byl v činnosti tento zjev *periodického přítoku*. Úkaz ten vysvětluje pěkně Kaltenbrunner při povrchových vodách obrazem, který snadno možno přizpůsobiti vodám podzemním. (Viz tab. VI.)

Jak výše pověděno, velká část oblakové vody se ztrácí do podzemí děrami, z nichž na př. jedna přichází chodbičkou *a*, která se rozšiřuje v prostor *b*, z toho pak jest odtok výše nade dnem u *c*, odkud zaměřuje (*h*) do podzemní vodárny *d*. Voda shromažďuje se znenáhla v nádržce *b*, jakmile však dosáhne úrovně *e f*, vytéká hrdlem *h* tak dlouho, až vyprázdní nádržku *b*. Pochod ten se pak opakuje dále.

Téměř všechna voda úvodí Punkvina svádí se do podzemí, opouští je u Východův a po další pouti padá pod Klepačovem do Svitavy. Jinaké vody je nepatrně, totiž v dolním toku z potoka Lažáneckého

a ze skrovného úvodí Těchovského a Klepačovského; vody obou posledních, pohybující se na území spodního devonu a žuly, nejsou rázu krasového.

V podzemí, hlavně pod náhorní rovinou Ostrovsko-Vilémovickou, jsou zajisté veliké vodárny, jak prokázáno za abnormálně suchých let r. 1904 a 1908. Ačkoli nepršelo po několik měsíců, voda u Východu vytékala stále, byť i tok její byl valně oslaben. Po všecku tu dobu neměla žádného přítoku povrchového, neboť potoky byly vyschlé, než dosáhly ještě krasového území.

Rozvodí.

Rozvodí Punkvino je většinou určitě vymezeno; činí je buď hřebeny hor anebo temena kopců, v jejichž sedlech jsou předěly. Jen u přítoků mizejících do podzemí jest nejasno, zatemněno jsouc jednak podzemními chodbami, jichž směr není přesně znám, jednak rovinným povrchem, na němž nesnadno čáru jeho stanoviti. Od ústí Punkvy v Klepačově vystupuje na pravém břehu k $V = 328$ m, odtamtud pak táhne se v úzkém pruhu, který se klinovitě rozšiřuje, k obecní cestě Těchovské, jejíž směr sleduje k $V = 504$ a $V = 535$ m. Po té rozvodní čára směřuje k Dvěma Dvorům, nad nimiž se obrací k severu na Podvrší $V = 589$, činic tam ostrý hrot, ohraničený výškami $V = 573$ a $V = 570$, a přes větrný mlýn u $V = 584$ se vine k Petrovicům. Tu sleduje silnici Žďárskou, zatáčí se do revíru Oborského k $V = 592$ a pak zahýbá k lesní trati Doubravě $V = 648$, odtamtud k Němčicům $V = 650$ a ke Skalám ($V = 655$). Z Němčic čára předělová spojuje $V = 628$, 629, 633 a 658 západně Žďárné, po čemž se obrací na *ssv* nad Suché, kdež u Družné u $V = 688$ zabočuje k *v* a dostupuje na Skalách $V = 727$ u svých pramenů nejvyššího bodu, který jest zároveň vrcholným bodem veškeré plošiny Dražanské.

Z místa toho rozvodí sleduje na levém břehu Punkvy výšky $V = 649$, 674, 682, 679 ku Protivanovu. Odtamtud zaměřuje na jih výšky $V = 664$ k $V = 612$ mezi Hartmanice *jz.* Repech, jde na *jz* Bousína a dále vedle silnice Otinoveské k Odrůvkám a k Marianovu na Kojál ($V = 600$).

Od Kojálu hraniční čára pokračuje směrem *jz.* k $V = 570$ a pak se obrací k Rogendorfu přes $V = 543$, tu se oklikou jižně Vilémovic dotýká Strážné ($V = 538$), přetíná na Převážení silnici Jedovnicko-Lažáneckou u $V = 490$, vede rovnoběžně se silnicí Rudickou k $V = 513$, odkudž obíhá na sever obloukem Rudici k $V = 527$ a jde dále všude po území jurském na *sv* k lesní aleji *jz.* Rudice, která je zakončena $V = 536$. Tu se předěl zatáčí na *sv* k $V = 498$ a dále Pokojnou horou $V = 493$ a $V = 479$, odkudž obloukem vede lesní trati zvanou Polom ke Klepačovu $V = 383$, po čemž příkře spadá čarou severozápadní k ústí. *)

*) Výšky vztahují se k mapě generálního štábu v měř. 1 : 25000; jižní část úvodí naznačena na přiložené mapce modrou čarou.

Tok a řečiště.

Punkva celou svoji délkou je říčkou horskou, na niž je zřejmý tok horní, střední i dolní.

Horní tok počíná se při západním svahu Skal sz. Protivanova u $V = 727\text{ m}$, která jest zároveň nejvyšším bodem plošné vysočiny Dražanské. Pramen její teče od $V = 638\text{ m}$ mělkým korytem a protéká až k tamější skelné huti nehlubokým lučinatým údolím, které se odtamtud vine až k Protivanovskému Dvorku k $V = 608\text{ m}$ a svírá říčku po obou březích až k $V = 561\text{ m}$. Na té cestě říčka činí tři veliké okliky, z nichž prvou směrem *z.*, druhou *lv.*, třetí pak zase *z.*

Horní tok Punkvy se nazývá *Luhou*; mělké řečiště její jest pokryto kulmovým štěrkem a jeho vývoj rovná se téměř délce údolí až na malé zákruty před ústím do údolí Sloupského. Údolí, jímž se Luha běře, je zšíří 50—100 *m* a vroubí je většinou příkré stráně, vypjaté 80—100 *m* nad jeho dno. Po celé své délce Luha má ráz vod povrchových; teprve 650 *m* před svým vtokem do údolí Sloupského dotýká se v řečišti na šesti místech kamení vápencového, které ssajíc vodu její dodává Luze částečně rázu říčky ponorové. Zřejmě propadání vod spatřuje se při posledním doteku, při úpatí stráně na pravém břehu Luhy *lv.* výšky 536, kde z kulmových břidlic vystupují sesutá a rozpukaná vápencová skaliska u *p.* (Viz mapu.)

O údolí Sloupském, kam Luha vbíhá, souhlasím s geologem *VI. J. Procházkou*, který tvrdí, že bylo původně slepým žlebem, jehož příčná stěna byla rozrušena. Nasvědčují tomu hlavně vodní čáry zachované nad Starými skalami a v jeskyni Kůlně, které označují výšku vod jindy tam stávajících a, jak byla již zmínka, snad i vod mořských. O někdejším stavu však poučuje nás zejména náplav, který v horní části údolí Sloupského až ke Hřebenáči jest potoční, skládá se z pískův a štěrků drobových, jež dosahují nejméně 20 *m* hloubky, jak bylo zjištěno při hloubení studní, a byly zadrženy příční stěnou slepého údolí poblíž Hřebenáče.

Odtamtud náplav jest už svahový, z vápencových balvanův a diluviá ní žlutky.

Uloženiny ty byly u hotelu Šošůvského proraženy do hloubky 17 *m*, aniž bylo dosaženo jejich konce.

I v horní části údolí Sloupského, hlavně v řečišti Luhy a Žďárné, nachází se sice také kamení vápencové, ale to pochází většinou z dotčeného dna: kulmový náplav, který na příklad zjištěn drem. *M. Křížem* u jižního vchodu do Kůlny a vyskytá se — arci proti vápencům velmi podřízeně — i v dolní části údolí Sloupského, má původ v občasných zátopách, jež vznikaly po odstranění přepážky a dosud nastávají, ovšem jen zřídka, rozvodněním spojené Žďárné a Luhy. Ostatně okolí Sloupské je dosud poloslepým údolím, jak ukazuje uvedené, celkem řídké přetékání vod do Syrového žlebu.

Údolí Sloupské má podobu klinovitou; hlavní jeho osa směřuje od severu k jihu zdělí 1.3 *km*. Široké je 300—400 *m*; jižně Hřebenáče, kde viděti zbytky přepážky, zúženo na 90 *m* i vede dále směrem jižním 0.5 *km*, poněkud se rozšiřujíc, až je pak sevřeno stěnami *Syrového žlebu*. Na severu a dílem i na východě spadají do údolí příkré stráně kulmových břidlic: při *z.* a *lv.* stráně omezují je kolmé stěny vá-

pencové. Dno údolí, celkem rovné a k jihu mírně skloněné, prostupují četné ponory, které jsou v severní části ucpány náplavem, kdežto v jižní, hlavně v okolí jeskyní Sloupských a Hřebenáče, se každoročně otvírají.

Za sucha Luha, jedvaže dostoupila údolí Sloupského, mizí v šterkovitém řečišti, pod nimž jsou ukryta vápencová skaliska; v zimě a za trvalých dešťů běží dále k jihu a ztrácí se u jeskyní Sloupských četnými ponory u $V = 465 - 460 \text{ m}$ do podzemí.

První zřejmé, avšak zanesené propadání (č. 1) bylo za museem mor. krasu; vody tyto vytvořily neznámé, náplavem vyplněné jeskyně, uzavřené ohromnými balvany, jež služí Indii a Evropě.

Jižněji odtamtud se pod zásypem, ze kterého trčí nápadná tři skaliska, prostírá kolmá stěna, částečně podrytá, pod níž ztrácí se voda dvěma ponory (č. 2—3).

Další mocný odtok mizel ve dně a pod levou stěnou předsíně Nicové jeskyně, odkud se na pravo ubíral potok spojovací chodbou a druhý do zatarasené chodby jižní (č. 4). Ponory č. 2—4 nejsou nyní v činnosti, ježto příchod ke Krápníkové jeskyni jest chráněn kamenitým valem, který zamezuje přístup vody.

Hlavní proud nynější (č. 5) ubírá se dále do Starých skal a rozděluje se skalním pilířem ve dvě; jedna část jeho spadá ke stupňům vedoucím ku propasti, druhá pak jde do chodby pod Propástkou, kterou vyplňuje, a vystupuje až do severního závrtku na povrch. Mimo to ještě před vstupem do jeskyní mocné dva odtoky mizejí pod skaliska na pravé straně vchodu. Před jeskyněmi se také silné rameno (č. 6) zatáčí k západu a ztrácí již cestou část své vody v řečišti, většinou se však vlévá do závrtku, uprostřed něhož stojí *Hřebenáč*, v jehož okolí mnohými otvory se vytrácí do podzemí.

Všech ponorů napočítal jsem r. 1892 24, a většina jich zanesena jest na půdorysu jeskyní Sloupských, který jsem přiložil k Vlastivědě okresu blanského (na str. 179). Po větších povodních otvírají se však i občasné ztráty, kdy zásyp jejich bývá v podzemním řečišti tlakem vod částečně odstraněn; takové ponory jsou: propadlý r. 1900 a nyní zarovnaný na poli před Starými skalami (č. 7), vedle silnice u závrtku při Hřebenáči (č. 8), u jeskyně Kůlny na její severní (č. 9) i jižní straně (č. 10), kde se za rozjízdy tvoří rybník a mnoho vody se ztrácí. Letošního roku otvírá se i ponor v řečišti naproti balvanité stráni.

Ačkoli voda u jeskyní Sloupských spadá do hloubky 68 m a všude slyšeti ohromný hluk vodopádů, přece se nikde našemu zraku nezjevují, neboť jsou ukryty ve skále. V podzemí lze vodu stopovati pouze v přímé délce 233 m; pak se (podle dra. M. Kříže) ocitáme při $V = 394$ u nejnižšího místa, odkud Punkva odtéká podzemním řečištěm k Macošě.

Účinkem vod Punkviných, jakož i svahových, jejichž ústí všude v útrobách zemských na stropě spatřujeme, vznikly jeskyně *Sloupské*, bludiště zděli 4250 m (podle dra. K. Absolona: Mor. Kras), z čehož ovšem dobrá polovice připadá na různé menší spojovací chodbičky. Složeno jest z horních chodeb — opuštěného řečiště — a dolního

patra, kterým teď vody procházejí. Obě poschodi spojena jsou propastmi, v jeskyni Šošůvské pak byl i závrtok (z).

K jeskyním Sloupským náleží také Kůlna, památná svými nálezy čtvrtohorního člověka, a jeskyně Šošůvská, stejně jako Sloupské bohatá zbytky zvířat diluviálních.

Jeskynní bludiště je s povrchem spojeno četnými komíny a jmenovanou již Propástkou. Stává se zřídka sice, ale přece několikrát za století, že většina ponorů se ucpe a pak tu voda rychle stoupne a utvoří malé jezírko, z něhož se při $V = 464\text{ m}$ přelévá přes silnici a rychlým tokem zaměřuje do Syrového žlebu a tímto dále ke svému ústí.

Syrový žleb počíná se jižně hotelu Šošůvského, kde se údolí náhle zužuje na 50 m a pak ještě více obehnané jsou kolmými skalami, jež se mění ve strán vystupující na východ do trati Měšin a na západ k vesnici Vavřinci. Dno žlebu se rychle zarývá hlouběji, čímž stráně vystupují a příkřeji spadají, až se posíže jeví kolmými, často převýslými skalisky. Údolí směřuje nejprve malým obloukem na *j* k Měšinám, kde se pojednou obrací na *z* a běží od $V = 453$ mnohými oklikami, hlavním však směrem *jz*, až k východu Punkvy, odkud zabočuje na *jz* a nad Skalským mlýnem proráží úzký pruh břidlice spodního devonu a nad ním dál odklízí vápenec, až dostupuje mohutného valu žulosyenitového.

Tam se do údolí Punkvy otvírá i Suchý žleb; od tamější pily pak se mění scenerie; údolí se poněkud rozšiřuje, neboť kolmé stěny vápencové ustupují příkrým stráním žulosyenitovým, jejichž balvanitý sloh je patrný na četných bradlech, z nich vystupujících.

Řečiště v údolí je na $3\text{--}4\text{ m}$ prohloubeno, místy též uměle upraveno a přeloženo, i jest poseto často až na skalnaté dno četnými balvany žulovými.

Podél Punkvy, jež se u $V = 267\text{ m}$ vlévá u Klepačova do Svitavy, rozkládají se četné závody průmyslové.

Do Syrového žlebu vbíhají hojná koryta většinou suchá, jichž voda se pravidelně ztrácí do podzemí; stráně a stěny vápencové prostoupeny jsou mnohými jeskyněmi a propastmi, jichž popis však nenáleží v okruh této rozpravy. Také dno, namnoze skalnaté, obsahuje četné trhliny a skuliny, většinou zanesené, do nichž se norí voda náhlých přívalů; při ústí potoka Vavříneckého je na dně i závrtok; o těchto zjevech bude ještě zmínka při popisu přítoků Punkvy. —

Od $V = 394\text{ m}$ (podle dra. Krize) v dolním patře Sloupských jeskyní jest podzemní tok Punkvy naprosto neznám; z analogie jiných přístupných podzemních řečišť soudíme, že se vody ubírají chodbami, v nichž se střídají nízké průlezy s vysokými šířavami, oddělené často skalními hřebeny, sníženými k vodě nebo do ní, které zamezují další postup výzkumců. Směr Punkvy naznačen jest závrtky v jeskyni Šošůvské, dále ve trati Měšinách, Dolinou a Městikádí. Punkvu viděti zase po prvé na dně Macochy, kde se pod kolmým skaliskem tlačí do malého stávku, z něhož rychlým potokem odtéká k jiné nádrže, ze které se voda vytrácí zase pod skálu dále do podzemí. Následkem velkého sucha r. 1908 potok onen vyschl a oba stávky byly spojeny buď v podzemí nebo vodou, jež prosakovala pouze štěrkem.

Jak Macocha vznikla, byla již zmínka v oddílu o krasových zjevech. Není to největší závrtek moravského krasu; některé u Ostrova jsou větší; poutá však nad jiné děsnou hloubkou a nepřístupností dna. Jméno má podle známé pověsti; zprvu nazývána toliko »Propasti«, o níž se činí první zmínka roku 1575.³⁾ Je to studňovitý závrtek úplně světlý, částečně i sluncem ozářený; náleží obci Vilémovické a jest jedinou světovou atrakcí našeho krasu. V pozemkových knihách má parcelní číslo 1085; výměra plochy její činí 1 ha 6 a 82 m²; podoba jest nepravidelného čtyřúhelníka, ohraničeného kolmými stěnami nebo stráněmi svrchu příkrými a níže střemhlav spaditými ke dnu; stěny namnoze ustupují, tak že převislá skaliska zabráňují volnému rozhledu.

Nejmohutnější pohled na Macochu je se strany jihozápadní; tu nad kolmým skaliskem, které se řítí 137 m hluboko a značí zároveň největší hloubku propasti, vystavěn železný můstek. Povšechný přehled dna skýtá dolní můstek, pod nímž kolmé skalisko má jen 45 m hloubky. Odtamtud viděti též ohromný vchod zvaný pekelným jícnem a jdoucí do jeskyně, jež směrem jihozápadním vede ku povrchu a tam patrně jsouc rozvětvena zakončena jest dvěma závrtky.

První známou výpravu na dno Macochy podnikl minorita *Lazarus* r. 1723, nejlepší popis za starší doby podal r. 1748 *J. Nagl*; později se výzkumem jejím zabývali *Karel* kníže *Salm*, dr. *J. Waukel*, dr. *M. Kříž*, *Flor. Koudelka*, *Fl. J. Procházka*, dr. *K. Absolon* a j.

Za velikého rozvodnění vyřáží voda, ježto přítok její jest větší než odtok, nejprve jalovým korytem, po té pak se oba stávky, jež voda na dně činí, spojují v jezírko. Od dolního stávku Punkva teče opět v podzemí, ale přibližuje se pořád víc opuštěnému svému žlebu povrchovému, až u Východu klidným stálým tokem i za sucha vyvírá u $V = 352\text{ m}$ (podle dra. *M. Kříže*.)

Je-li vody přespříliš, rozbouří se vlny u Východu a mohutnou silou vyhazují písek, šterk, dříví a jiné překážky. Roku 1904 a 1908 tekl proud jen velmi slabě, nebyl však přece přetržen, ač okolní horské potoky, které Punkvu napájeli, byly docela vyschly. Po krátkém povrchovém toku se Punkva propadá na krátko pod skalní hřeben; toliko za větší vody obchází i skalisko a používá povrchového řečiště a pak se u Dolního Východu spojuje s podzemní vodou a teče ke svému ústí do Svitavy. (Viz str. 10.)

Z číselného přehledu jest vidno, že spád horního a středního povrchového toku Punkvy je téměř stejný, střední však podzemní tok má značně menší spád. Vody se totiž u svých propadání vrhají stupňovitě pokud možno do nejnižších poloh, z nichž pak jenom nepatrným spádem odtékají.

Spády vod i opuštěného povrchového řečiště jejího jsou tyto:

Část řeky		Nadmořská výška (m)	Rozdíl výšek (m)	Délka toku v m	Spád (‰)
Horní tok	Pramen	727	267	10.000	2.67
	Propadání u Sloupu	460			
Střední tok	povrchový tok Propadání u Sloupu	460	108	4.780	2.26
	Východ Punkvy .	352			
	podzemní tok Sloup, odtok v dol. patře jeskynním	394	42	4.550	0.92
	Východ Punkvy .	352			
Dolní tok	Východ Punkvy .	352	85	5.590	1.52
	Ústí do Svitavy .	267			
Celý tok		—	460	24.920	1.85

Přítoky.

Stejného rázu jako tok Punkvy jsou i její přítoky.

Potoky vedoucí po území kulmovém ubírají se většinou lučinatými širokými žleby, lemovanými po obou stranách sytou zelení jehličnatých lesů, jsouce pouze někde zúženy, a potoky tekoucí po vápenci propadají se mnohokrát do podzemí a tam spojují se s Punkvou na neznámých místech, ač je lze dosti přibližně postihnouti stopováním povrchových vod, řadami závrtkův a jinými zjevy.

Pravý břeh.

Jihovýchodně osady Žďárné vyvěrá nepatrný potůček, který zaměřuje na jih a vlévá se pod $V = 561$ do Luhy, aniž dostupuje území vápencového. *)

A. Žďárná.

Žďárná pramení u osady Suchého u $V = 670$ m a běře se mělkým korytem mezi lesními lučinami až k dědině Suchému, kde se tok její nadřzuje rybníkem. V první polovici předešlého století sváděli vodu její do umělého širokého a hlubokého příkopu, který směřoval velikým obloukem od pramene Žďárné k potoku Vratikovskému a pla-

*) Viz mapu gen. štábu (v měř. 1 : 75000) pásmo VIII., sloupec 15.

vivalo se jím drívi na pily boskovické. Z rybníku u Suchého teče směrem jižním, protéká dědinou Žďárnou, po které přijímá jméno a pod níž se údolí zužuje až k $V = 498$, kde se rozšiřuje a vpadá do údolí Sloupského. Ve zminěném údolním zúžení jest žleb ve dvou místech na kratko rozšířen, při ústí pak Žďárná prorývá menší vápencový ostrůvek, rozložený v levém svahu údolním.

V údolí Sloupském bývá koryto Žďárné větší část roku bezvodé; svádíť se totiž jednak voda její po kulmovém kameni na mlýn, jednak se tam už propadá 5 ponory a ztrácí se do podzemí vedle velkých vápencových balvanů, které vystupují z drobového šterku z koryta na povrch. Koryto prohlubujíc se obmyká hřbitov a Žďárná tekouc při západní straně Sloupa vlévá se při jižní u mostu (u $V = 446$ m) do Luhy.

Východně Němčic počíná se malý potůček *Ludíkovský* (A_1), který zarývá se rychle do hlubokého, zcela zalesněného údolí, spojuje se již v rovině údolí Sloupského s potokem Němčickým (A_2). V okolí prameniska tohoto potoka vytrácejí se povrchové vody znenáhla do neznámých podzemních dutin, které jsou západně od Němčic. Tu vystupuje na povrch vápencové skalisko, arci jen malým hřebenem, tvoříc malý ostrůvek; ostatní část je zanesena usazeninami jurskými, v nichž se dlouhou dobu dolovalo na železnou rudu a ohnivzdornou hlinu. Nepohlcená voda stéká v lučinaté mělké údolí, kde býval dříve rybník. Odtud se potok zarývá v hluboké údolí, které od hlavního pásma horského odřezuje osamělý hřeben „Brusná“, a u silnice němčické spojuje se s přítokem Ludíkovským.

Severozápadně Sloupa vbíhá do stejnojmenného údolí žlíbek (na mapě: A_3), ohraničený na severu kulmovou *Brusnou* ($V = 605$), na jihu pak *Žďárskou skalkou* ($V = 548$), která jest už z vápence. Od údolí Žďárského jest oddělen nepatrnou vápencovou skalkou „*Nanickách*“, v níž se hojně dobývá šterku a stavebního kamene. Vápencec má tam jakousi vláknitou strukturu a je zřejmě vrstevnatý. Na dně tohoto údolíčka je travnaté koryto, slepě zakončené, avšak jen s nepatrnou přepážkou. Dále směrem východním rozkládají se mocné vrstvy diluviální spraše, kterou tam už dlouhý čas kopou, upotřebující ji na vepřovice. Tím vzniklo několik prohlubin, vodou stále naplněných.

Do tohoto žlíbku svažuje se jih Brusné, a kulmová břídllice přikrývá tu při okraji lesa jen skrovně vápenec, tak že jsou v lese „*Kyselém*“ prolomeny dva závrtky (č. 1—2). Východní, tvaru mísovitého, je v ochoze 40 m a snížen na 3·5 m. Od něho na z oddělen přepážkou zšíří 2 m závrt 24 m v ochoze a hloubky 2 m. Oba závrtky jsou proláklé v kulmu, a svah od nich jde do uvedeného údolíčka, v němž se prostírají ještě pole s patrnými sníženinami. Více na východ jest řada závrtků (č. 3—6), z nichž nejvýše ve stráni položený, tvaru nálevkovitého, má 33 m v ochoze a dno 3 m snížené. Vedle něho je na *je* plochý závrt, 1 m snížený, 25 m v ochoze. Jihovýchodně obou znamenati níže ve svahu jiný, 25 m v ochoze a snížený 1·5 m; na jeho dně stála r. 1888—1908 voda. Nejníže při okraji lesa, na *je* od předešlého, spatřuje se osamělý ponor zhloubí 1 m.

Pravý bok tohoto údolí, ohraničený Žďárskou skalkou, přechází do údolí Sloupského mírným svahem. Na něm prolakuje se vedle

kulmového ostrůvku veliký závrť o 150 m v ochoze, se dnem sníženým proti údolí na 4 m, proti temeni hory však 12 m. Rovné jeho dno proměněno v malé políčko. Je to typický svahový závrť A_1 —7.

Vody A_1 , A_2 a A_3 splývají jednak na povrchu, jednak v podzemí s vodou Žďárné (A).

B. Vody Němčicko-Žďárské.

Od úvodí potoka A_2 dělí se nepatrnou zvýšeninou kulmové břidlice, zvětralé a v hlínu přeměněné, vody Němčicko-Žďárské. Vody stékají tu západně Brusné do mělkého lučinatého žlíbku, kde se ztrácejí v závrťku B_1 —1, jehož obvod činí 32 a hloubka 5 m; před ním je ponor zařícený kulmovým kamením,

Řečené lučinaté koryto vede od něho dále na jih a pod Žďarem se potok spojuje s potůčkem (B_2) přicházejícím od této vesnice. Po té se Žďárský potok (B_2) obrací na *ju*, kde se voda propadá do dvou ponorů, v potočišti otevřených (č. 2, 3). Ponor 2. bývá občas otevřen (1900) a uměle ucpán. Dále na *ju* se lučinatý žlíbek mění náhle v koryto, které se zarývá pořád hlouběji a jest ohraničeno příkrou mezí. Lid říká tam *Ve zmolách*. I tu viděti na dvou místech ponory, po čemž se potok pojí u silnice s jiným (B_3), který přichází od Petrovic (se 4 ponory), podlévá poblíž Sloupa silnici a vedle musea mor. krasu valně byv cestou zeslaben 13 ponory, někde otevřenými, jinde šterkem zanesenými, vtéká do Punkvy.

K úvodí Němčicko-žďárskému náleží také skupiny závrťků při jižním úpatí Brusné ($V = 605$). První dvojice rozkládá se uprostřed poli (B 4—5) a vede k ní od *sz* po svahu travnaté koryto; oba tyto ponory leží vedle sebe odděleny jsouce stěnou 5 m širokou. Západnější (č. 4), k němuž směřují povrchové vody, má v obvodu 50 m a je snížen na 4 m; na dně jest otevřen. Hned vedle na *v* je druhý (č. 5), v ochozu 53 m a snížený 3 m. Oba podoby obdélníkové prostírají se na pastvisku mírného svahu a jsou prolásky ve slabé příkrývce kulmové.

Jižní svah Brusné, zarostlý lesem, sluje *Na kamenitém* a honosí se skupinami závrťků, z nichž nejvýchodnější (č. 6) je mísovitý, ochozu 21 m a snížený 1·5 m. Přepážkou zšíří 5 m oddělen je druhý (č. 7) obvodu 18 a hloubky 2 m; 28 m na *z* odtamtud jest jiná skupina 6 závrťků, z nichž číslo 8 má v ochozu 17 m, hloubky 2 m, číslo 9 20 m v ochozu, hloubky 3 m a číslo 10 je ponor otevřený do čísla 9.

Jižně čísla 9 jsou dvě malá slepá údolíčka, z nichž *ju*. — č. 10 — je sníženo 2·5 m, *ju*. (č. 11), v ochozu 33 m, sníženo 3 m. Jižně čísla 10 jest malý závrtek (č. 12) v ochozu 13 m a snížený na 1 m. Uprostřed této skupiny byla kdysi hloubena šachta, patrně při hledání železných rud, kterých hojně nalezeno v blízkých Němčicích.

Všecky tyto závrťky jsou tolikéž otevřeny ve slabé příkrývce kulmové břidlice.

Při témže okraji lesa »Na kamenitém«, avšak více na východ, jest dvojice závrťků, prolomených v kulmu, zvaná *Vlčí jámy*. Východní (č. 15), tvaru mísovitého, má v ochozu 21 m a dno 1·5 m snížené, západní pak (č. 14), pětimetrovou přepážkou od předešlého od-

dělený, je 18 m v obvodu a zhloubí 2 m. Severně od nich jest skutečná vlčí jáma, ke které použito závrtku, jehož dno bylo prohloubeno, okolí pak valem nasypáno. Ještě dále směrem k nejvyššímu bodu Brusné spatřiti lze v kulmu propadlé dolíky, značící jen slabou příkrývku, pod níž jest ukryt vápenec.

C. Vody Vavřinecké.

Od sv Vavřince jde znatelný svah polí, v nichž se pozoruje slabá deprese. Svah se počíná na spodním devonu a mění se při okraji lesa náhle v koryto, které zapadá do Syrového žlebu u $V = 453$. K jihovýchodu od Vavřince spadají dvě koryta, obmykající ještě plochu žulovou. Vody, které občas přicházejí jižním korytem, dotýkají se brzy hranic vápencových a ztrácejí se v ponor balvany zavalený. Za rozjízě se oba potůčky spojují a vody jejich tekou do skalnatého žlíbku, kde všude mizejí mezi balvany. Také tento žlíbek dosahuje Syrového žlebu jižně $V = 453$ a to poblíž závrtku, který se prostírá v údolí mezi oběma těmito Vavřineckými potoky. Část podzemního prostoru, těmito vodami vytvořeného, objevena 1897 dělníky, kteří opravovali cestu v Syrovém žlebě. Tehda jeden z nich vnikl po provaze do hloubky více než 20 m, řádně pak propast prozkoumal vrchní zvěrolékař ve Vyškově, *Flor. Koudelka*,¹²⁾ r. 1900, a později náčrt její učinil dr. *K. Absolon*.¹³⁾

D. Vodn Suchdolské.

Severozápadně Suchdola stékají se vody do rybníčka uprostřed vesnice. Přebytečná voda odchází do zahrady níže položené, kde se ztrácela u vápencové skalky. R. 1902 otevřel se tam pojednou ponor (č. 1), který dosud je 4 m v průměru a tolikéž asi hluboký (1908). Po »zažrání« jeho teče voda žlíbkem k malému závrtku (č. 2) a přechází dále do koryta, které náhle spadá do Syrového žlebu.

Za přítok na pravém břehu možno pokládati vody stékající od jz do slepého žlíbku (č. 3), travou zarostlého, u samé vesnice ve trati zvané »Pod zahradami«; má v ochozu 150 a hloubky 8 m. Na rovných polích jižně od něho je ve trati *Na nivkách* závrték (č. 4) podoby nepravidelného pětiúhelníka 60 m na obvodě, se dvěma ponory, z nichž hlubší je snížen 3·5, mělčí pak 1·5 m. 20 m na j od tohoto závrtku leží jiný (č. 5) podoby kruhovitý s obvodem 64 m a dnem sníženým 3 m, uprostřed něhož jest ponor, do kterého sesypává se hlina. Zase na j je třetí (č. 6) v ochozu 36 m a zhloubí 2·3 m, jehož dno zaházeno kamením. Při severním svahu leží v mezi otevřený ponor (r. 1896).

Také na sv od Suchdola, tedy na levém břehu hlavního koryta, je závrték (č. 7), který ještě r. 1886 měl hloubku 3 m a byl v ochoze 50 m, ale nyní je znatelný pouze malou sníženinou; větší díl jeho jest rozorán. Zcela již zavezen závrt (č. 8), který byl v polích na sv Suchdola.

E. Vody Veselické.

Jz. Veselice (obec není již na mapce vyznačena) jsou zajímavé geologické poměry. U tamější samoty vápenec ukryt pouze pětímetrovou příkrývkou rozrušených vrstev spodního devonu, který se vyskytuje v nejbližším okolí. Tu na lukách stékají vody směrem *je.* a přecházejí, jakmile dosahují vápence, do hluboké rokliny, v jejímž dně zanikají. Roklina mění se ve skalnaté koryto balvany zatarasené, kde lze pěkně stopovati geologické účinky chemické a dynamické. Část vod Suchdolských a Veselických vychází na povrch v Syrovém žlebě: za větších přívalů vyvírá tam ze země silný proud, který se však brzy zase trati do skulin, směřuje dále v podzemí k Punkvě. Na plošině u Dvou dvorů při okraji lesa jeví se malý závrtek, jenž se pořád níží a prohlubuje; také hlavní údolí, jímž vody Veselické spadají, má několik zřejmých ponorův.

F. Vody Dvoudvorské.

Kratičké, ale zajímavé úvodí má občasná bystrina, stékající východně samoty *Dvou dvorů* (na mapě již nenaznačené) do údolí.

Vody mocným spádem nemohly působiti lučebně na odkrytý vápenec, za to si vyryly mechanicky nehluboké sic, avšak strmě spadité koryto, kudy se za větších srážek řítí, tvoříce mnohdy pěkný vodopád.

G. Vody Těchovské.

Jižně Podvrší *) u $V = 589\text{ m}$ stékají vody nejprve po pískovci spodního devonu a pak se berou korytem, které rychle klesá v údolí již Punkvou oživené. Cestou ztrácí se ještě voda v hojných děrách a v zimě činí zdobné kaskády zmrzlých vodopádů. Ručej ten vytvořil tu zajímavý profil. Slézáme-li od zříceniny Starých zámků, kráčíme po vápenci; přicházíme-li k ústí potoka Těchovského, narážíme na břidlici a pískovec příslušný spodnímu devonu, a ještě dále na pravém břehu, i na opačné straně Punkvy vyčnívají balvany žuly (žulosyenitu).

Odtamtud směřuje k Punkvě na pravém břehu až k jejímu ústí již jenom několik koryt, vyrytých v žule, jimiž se do údolí svádějí vody toliko z nepatrného okolí.

Levý břeh.

A.

Potoky, které Punkva vnímá na levém břehu až po Sloup, nemají rázu krasového. Teprve nad jeskyněmi Sloupskými ve trati řečené *Průklest* je koryto, v němž po pravé straně vyčnívá z příkrývky kulmové ostrůvek vápence a po té dosahuje hranice útvaru, kde na okraji lesa je závrtek balvany zatarasěný. Tam ztrácejí se vody hlavně

*) Viz mapu speciální v měř. 1 : 75.000.

v zimě a tekou do jeskyň Sloupských nejen tímto ponorem, nýbrž i mnohými jinými trhlinami na povrchu nezřejmými.

B.

Jižně Šošůvky se svah polí kloní mírně k silnici Sloupsko-Lipovecké. Tu na polích nazvaných *Díly* stékává voda do závrtku (č. 1) tvaru pětiúhelníkového, ochozu 90 m a sníženého 2 m. Je to vlastně slepý žlíbek, uprostřed něhož se otvírá ponor. Jihozápadně tohoto závrtu je propadlina (č. 2), 2 m snížená a v pole proměněná; od ní jde svah k silnici, poblíž které je sníženina (č. 3); pak se svah obrací k sz, a v něm je vedle silnice vymleto koryto, kudy vody spadají u hotelu šošůvského do údolí. Tam se část jich zatačí k severu a propadá do ponoru (č. 9) na poli před jeskyní Kolnou; zbytek ubírá se do žlebu, v jehož dně se znenáhla vytrácí.

Za přítok možno pokládati skalnatý závrt (č. 4) při okraji lesa vedle silnice, kde tato vede z údolí k »boží muce«.

C.

Silnicemi Sloupsko-Lipovecko-Ostrovskou a žleby Ostrovským a Syrovým jest ohraničena náhorní rovina většinou v pole proměněná, od silnice Ostrovské mírně skloněná do obou údolí a hojnými závrtky prostoupená. V literatuře arci uvedena dosud jen malá část těchto závrtkův, aniž při nich povšimnuto, že stojí v řadách na rovině nebo na svahu velmi nenáhlém v nehlubokých úžlebích. Trativody tyto sesilují na západě přímo podzemní tok Punkvy, na východě pak poutá je Bílá voda Holštýnská a na jihovýchodě vody Ostrovské.

Tam, kde se silnice Ostrovská spojuje s Lipoveckou, stojí u $V = 514$ m boží muka, od níž 355 m na východ a od Lipovecké silnice 90 m na jih je závrt (č. 1) v ochozu 72 a hloubky 2·5 m. Od něho jde svah obloukem k boží muce a stéká do lesní trati Měšin, kde se mění v koryto zakončené v Syrový žleb. V oblouku tom ve svahu téměř neznatelném leží řada závrtků (č. 2—8); poslední jižně od boží muky. Za silnicí pokračuje zase málo znatelný svah kolem zalesněného návrší Měšin, při jehož jižní straně jsou další tři závrtky (č. 9—11). Největší jest prostřední (č. 10) v ochozu 43 a hloubky 3 m, na okraji ozubený ponory; všude viděti, jak se hlína splavuje do ponorů. Č. 9 jest malá dolíkovitá sníženina, č. 11 pak má v ochozu 12 a zhloubí 1·5 m. Odtamtud se svah mění v úzké koryto, v němž je zase tři závrtků (č. 12—14). Č. 12, obvodu 48 m, na západě jest ohraničen kolmou vápencovou stěnou zvyšší 8 m nad dno údolí a je snížen 5 m; za ním jsou č. 13 a 14 stejné velikosti, mělké, mísovité, lesem hustě zarostlé.

D.

Podzemní řečiště Punkvy jest označeno čarou, v níž se otvírají čtyři velké závrtky: »v Měšinách«, Dolina, Městikád a Macocha. Společným poutem jich jest podzemní tok Punkvy, ale nad to jest každý středem, k němuž spějí vody z nejbližšího okolí, u Městikádě pak

i vody Holštýnské. I veškeré tyto přítoky doprovázejí na povrchu řady závrtek.

První z velkých závrtek leží v lesní trati *Měšinách*, nedaleko místa, kde odbočuje od silnice Sloupsko-Ostrovské stezka k Macošce. V ochozu má 527, hloubky průměrně 6 m; jeho okraje jsou kolmé, skalnaté, a také ze dna vystupují tu onde balvany. K němu vede svah z polí ostrovských, přetržený silnicí, v němž se počítá 9 závrtek. Všechny znatelné jsou pouze sníženinami, neboť byly vesměs rozorány a srovnány; nejhlubší jest č. 5 vedle silnice zhloubi 1.5 m, v němž se každoročně otvírá ponor. Další svah za silnicí obsahuje č. 6 a 8, od nich pak stranou jako přítok leží č. 7; po té svah jde ke hlavnímu závrtku č. 9, při jehož samém okraji však je zakončen propadáním. *Vody tu nevtékají tedy do velkého závrtku, nýbrž jej podtékají.* Dno jeho bylo letošního roku proměněno v jezero vzniklé roztáním velikých spoust sněhových v nejbližším okolí; do ponoru p vrhala se z polí je. položených s velkým hlukotem mohutná bystrina.

E.

Ve trati zvané Klučeniny od závrtku *D*₀ na jih jest podobný útvar »*Dolína*«. Ochoz její jest 490, hloubka 6 m. Meze tohoto závrtu jsou příkré, většinou skalnaté, dno vzděláno v pole, na němž jsou v několika místech ucpané trativody. K hlavnímu závrtku (č. 1) náleží při jz. straně č. 2 a 3, položené téměř na rovině; oba jsou rozorány a v pole změněny.

F.

Potok Holštýnský neboli Bílá voda.

Potok *Holštýnský* vzniká na planině, vysoké 619 m, v horských lukách mezi Protivanovem a Repechy, teče Hartmanicemi směrem jižním, kde přijímá bystrinu Otinoveskou, obrací se na západ a vlévá se do rybníku Rozstáňského. Menší vodní nádržky, jimiž Holštýnka a Otinoveska protékají, jsou v Hartmanicích a pod Otinovsi. Od rybníka Rozstáňského se potok hluboce zarývá do kulmových břidlic a pískovců a pod Baldovcem vytváří lučinaté údolí zšíří 100—130 m, ohraničené příkrými stráněmi vesměs lesem zarostlými. Tu vine se klikatě mělkým, šterkem pokrytým korytem a ústí do údolí Holštýnského u $V = 463$ m. Od tohoto místa zatáčí se potok na jih a vody jeho se nepozorovaně vytrácejí do podzemí, ve kterém jest pod šterkem ukryt devonský vápenec. Nedaleko odtamtud naskýtá se i první zjevné propadání (č. 1), vyhlodané jako nízká klenba ve vápencovém balvaně vyčnílém při úpatí *Předního Halmana* z pod kulmové břidlice. Otvor tento pohlcuje mnoho vody a stačíva zpravidla pro dobu letní nebo menších srážek; o jeho poměru k dalším propadáním bude zmínka později.

Přebytečná voda běře se mělkým, ale širokým šterkovitým korytem dále na jih, při čemž se cestou zase vytrácí na dně do zanesených ponorů; za rozjízě nebo větších srážek nabývá od křížovatky Lipovecké silnějšího spádu a tím i větší rušivosti. Jmenovitě za veliké vody naráží nemalou silou na šterkovitou stěnu, kterou

podemílá na úkor pole, nad ním rozloženého, trhá je a odnáší štěrky hlinou promíšený dále. Tyto rušivé účinky jsou tu dosti mocné, jak jsem pozoroval při povodni ráno dne 8. dubna 1900, kdy ve 3 hodinách urván tu pruh země zšíří 2·3 m.

Po té Bílá voda zaměřuje na *je* do hlubokého koryta, omezeného kolmými vápencovými stěnami. Dno jeho jest skalnaté, pokryté velkými i malými balvany vápencovými, vodou a nárazy štěrku hladce vyleštěnými; na konci vrhá se občas voda s děsným lomozem u $V = 443$ m stupňovitě do propasti zvané *Rasovnou* (č. 2). V podzemí teče zprvu chodbou na východ, která se vzdáli 150 m láme na jihozápad a zakončena jest sníženým stropem, jehož skaliska hluboko do vody zasahující zabráňují další přístup. Od tohoto bodu ($V = 414$ m) podzemní řečiště Bílé vody jest neznámo a lze je pouze tušiti ze směru povrchových vod, které pokládáme za její přítoky.

Hlavní podzemní koryto potoku Holštýnského má několik odboček, z nichž první, směřující na *sv*, zdá se býti spojeno s jmenovaným už propadáním č. 1, druhé pak se napáji potokem Lipoveckým. Na dvou místech povrchu lze podzemní tok potoku Holštýnského sledovati závrtů, z nichž č. 3, přímo nad Rasovnou, průměru 5 a hloubky 2·5 m, se otevřel za velké povodně r. 1882. Na druhé straně silnice, od č. 1 na *sv*, kde se k ní kloní vápencová stráň, jest otevřený závrt č. 4; je to okno, prolomené ve skále, jímž před zřízením silnice padalo světlo do podzemí Rasovny.

Ještě před vstupem Bílé vody do žlebu Holštýnského zřízen uměle příkop svádějící vodu do rybníčka, pod nímž stojí mlýn. Od tamtud běží strouha mimo vesnici souběžně s hlavním tokem na dolní mlýn, pod kterým se voda ztrácí na *je* do rozervaných skalisk (č. 5), zvaných »*Malou Rasovnou*«. Je tu tedy zajímavý zjev, že se potok rozděluje v ramena, z nichž každé mizí na opačné straně údolí, zjev, který přirovnati lze k zdrobnělé bifurkaci. Nestačí-li odtok Rasovny, tu voda vyplňuje rychle podzemní její dutiny, vzdýmá se a vytváří jezero, jehož hladina stále se zvyšuje, až dosahuje louky na jih, po níž odtéká třemi koryty do hlavního slepého údolí u $V = 445$ m. Tam se ztrácí pod kolmou západní vápencovou stěnu do otvoru (č. 6), jež vyplnivši teče korytem vedle skály k čelní stěně zvané *Starou Rasovnou* (č. 7). Stěna ta zachovala se pouze částečně, většinou jest rozrušena a sřícena ve skupinu ohromných balvanů na sebe nakupených. Nestačí-li ani ponory č. 6 a 7, tu se voda v údolí nadřízí v jezero, jehož hladina stoupá často v hodině o 1 m (1900, 1909). Jezero pak ustupuje směrem severním k vesnici, zaplavuje tam dolní mlýn a sousední stavení, zalévá se do žlíbku Lipoveckého, když však dosahuje určité výše, nalézá si odtok mezi balvany »*Zbořiska*«, po čemž hladina vodní opadá touž rychlostí, jakou se zdvíhala. Úchvatno je pozorovati s některého skaliska rozkacený živel. Nejprve slyšeti odevšak děsný lomoz vod propadajících se do Rasovny, a když tato umlkne, do Zbořiska. Při vzniku jezera, když veškeré odtoky jsou ucpány, nastává příšerný klid, přerušovaný ohromnými, jako dělovými ranami, jimiž sřicují se hlinité břehy v rozbouřené vody.

Krajina Holštýnská náleží nejen po stránce hydrografické, nýbrž i geologické a zeměvědné vůbec k nejzajímavějším v zemích českých.

Hlavní osa slepého údolí směru severojižního má od úpatí vrchu Besčáku až ke Zbořísku zděli 1100 a zšíří průměrně 400 m. Na severu jest uzavřeno zalesněnými svahy Besčáku, na v kloní se k němu až po Lipovecký žlíbek Přední Hatman. Svahy obou jsou pozvolné a skládají se z kulmového kamení; ostatní strany, složené z devonského vápence, spadají po většině kolmými stěnami, tak že je pouze na málo místech zmirňují zásypy šterku a diluviální spraš v příkré stráně. Na jih se údolí zužuje na 100 m a osa jeho láme se zároveň na jz. Tam údolí jest nejzajímavější; omezujef je na západě převislá skála zvýši 60 m, zakončená k dědině kolmou stěnou, 25 m vysokou, na níž rozloženy jsou zříceniny hradu Holštýnského a pod nimi veliká jeskyně Lidomorna, jejíž jméno posud hlásá středověký úkol její. Jih slepého údolí zavírá příční stěna povýšená 24 m nad údolí potoka.

Dno více méně rovné rozděleno jest na děl téměř vejpuł mezi v část západní, průměrně o 7 m vyšši, a ve východní, kde je vyryto řečiště Bílé vody. V jižní části slepého údolí je dno skalnaté, vápencové, což viděti hlavně před Rasovnou; hornina jeví se i balvany vyčnělými ze šterkovitého potočiště *je*, od hradu; severní jeho část je zanesena kulmovým šterkem a pískem, jak zjištěno kopáním studně 16 m hluboké.

Že celé dno slepého údolí obsahuje v podzemí ještě prázdné prostory, jimiž se odvodňuje, nasvědčují hojné ponory, již zmíněné, i jiné závrtky. Takový jest při úpatí západní stěny asi uprostřed mezi Lidomornou a myslivnou (č. 8), jižně od něho leží menší (č. 9), u vchodu pak Lidomorny otevřel se r. 1900 třetí závrt (č. 10), snížený tehda 4 m. I v korytech prohloubených v louce nad Starou Rasovnou jsou dva závrty (č. 11 a 12) a posléze, poněkud odstředně od nich, pod silnicí č. 13. Také několik jeskyní vzdouvá se ve svazích kotliny Holštýnské, z nichž největší jest zmíněná již Lidomorna ve skále pod hradem.

V době historické bývá zaplavována pouze východní část údolí; při poslední velké povodni stálo tu jezero 16 m hluboké a na 600 m dlouhé.

Ačkoli slepé údolí Holštýnské je přepážkou odděleno od žlebu Ostrovského a jeho pokračování, žlebu Suchého, přece ukazuje se zračitě jeho vztah k nim; *jestliť jejich počátkem, jak osvědčují také závrty a žlíbky veliké řady*, která bude dále ještě popsána.

Tato příční stěna (na mapě *př*) nebyla nikdy, pokud lidská paměť sahá, překročena vodou, jakkoli byly tam velké povodně, na př. r. 1836, 1852, 1875, 1882, 1900 a poslední r. 1909, kdy chybělo toliko 8 m, aby voda přelila přepážku a zaplavila údolí Ostrovské a Suchý žleb. Než stávalo se tak za doby diluviální, v níž srážky vodní byly větší; důkazem toho jest omletý šterk a písek, usazený na úpatí východní stráně, vedle silnice nad Rasovnou, který se střídá s diluviální zlutkou, a zmíněná již vrstva odplaveného pole, kde se nad potočnin šterkem střídají vrstvy hlinité a písčité, zbytky to kalu usazeného v jezeře, které — jak dr. Kříž dokázal zvířenou — vyplňovalo v době diluviální slepé údolí Holštýnské.

Údolí Holštýnské vzniklo týmž způsobem jako jiná, i menší, slepá údolí; k jeho mohutnému vývoji přispěly hlavně velké úvodí Bílé

vody i vody svahové na pravém (viz dále pod č. I—VI) a potoka Lipoveckého na levém břehu.

Také podzemní rameno, které se noří pod Zbořiskem (č. 7), lze na povrchu sledovati závrtý ve žlebě Hradském, jak sluje pokračování slepého údolí Holštýnského za čelní stěnou až k silnici Lipovecké.

Přepážka tato je skalnatá, třebas ji kryje hlinitý náplav; nasvědčujíc tomu základní kameny v ní, jakož i hojné závrtky, které předpokládají vápencový podklad, ukazující arci také zároveň, že voda usilovala překážku tuto rozrušiti, což se jí ve Zbořisku z části podařilo. Rozrušovati ji pomáhaly též vody svahové, uvedené dále pod č. VII a VIII.

V přepážce prolakuje se nejprve malá sníženina (č. 14) se svahem ještě do údolí Holštýnského, za ní pak pokračuje koryto na jih, rozšiřujíc se v travnatý slepý žlíbek (č. 15) obvodu 60 a hloubky 2 m. Vedle něho je týmž směrem závrtek (č. 16), utvořený dne 5. dubna r. 1855 (podle dra. J. Wankla). Vznikla tu kolmá propast do hloubky 26 m, jejíž stěny se skládaly ze zásypu. Na spodě ležely velké vápencové balvany, při severním konci dna pak se otvíral jícen obklopený balvany. Nyní závrt, nálevkovité podoby, má 62 m v ochozu a hloubky 5 m; dno jeho do r. 1900 bývalo rybníčkem. Tehda se však při východní straně protrhl otvor o průměru 0·75 m, jímž voda odtékla. Jv. od tohoto závrtku jsou dvě znatelné depresse (č. 17 a 18).

Dále směrem jižním žleb Hradský je proměněn v pole, na nichž jsou dvě patrné sníženiny (č. 19 a 20), ve východním úpatí straně pak otvírá se jeskyně *Michalova skála*. Na severu od silnice Lipovecké, která tento žleb dělí od Ostrovského, jsou dva ponory; vedle silnice Holštýnské totiž viděti vápencové skalisko (č. 21), v němž je trhlinka zšíří 1·3 m, podobná korytu, do které uniká mnoho vody, a dále při samé silnici Lipovecké prostírá se mísovitá sníženina (č. 22) se dvěma ponory, k nimž spadá svahové koryto IX. Na jižní straně této silnice bývala tolikéž sníženina, do které se ztrácela voda. Při velkém krupobití dne 3. června r. 1902 otevřel se tu závrt (č. 23) tvaru pravidelné trouby o průměru 3·5 m, kolmo do země 3 m spadající; dno bylo zasypáno kamením. Ve stěně čerstvě sesuté bylo na průřezu viděti půlmetrovou vrstvu ornice, pod ní 0·3 m vrstvu čisté žlutky a vespod štěrk, řidce jen hlinou promíšený. Teď se okraje prohlubně sesypaly a vytvořily závrt průměru 5 m, zarostlý travou, kam stéká voda hlavně od silnice Lipovecké. Dále k jihu v panském poli jest u V = 468 m sníženina (č. 24), k níž vbíhá skalisté povrchové koryto, které vychází se svahu odděleného plýtkou přepážkou od propadání u Domínky (na mapě IV; viz níže). Jihozápadně odtamtud při okraji lesa prolakuje se nepravidelný závrt (č. 25), dlouhý 18, široký 9 a snížený na 2 m, vedle něhož na jih zmeliorovány znatelné sníženiny (č. 26 a 27) ve dně údolí. To jsou poslední závrtky, stopující směr podzemních vod Holštýnských; ostatní možno pokládati za příslušnosti přítokův, o nichž bude řeč hned dále.

Přítoky Bílé vody.

P r a v ý b ř e h.

I.

V severní stranu údolí Holštýnského vpadá žlíbek, jímž se svádějí vody z lesní trati Besčáku, počínající se pod Vlčí skalou u $V = 570\text{ m}$, a mizejí v šterkovitém potočišti, pod kterým se kryje vápenec.

II.

Zřejmě ponorovou jest bystřina, tekoucí mezi Strážnou a Besčákem. Při svém konečném hrotu, jímž se dotýká údolí Holštýnského, naráží na vápenec a vytváří v něm malé poloslepé údolíčko, nízkou jen přepážkou oddělené od dalšího koryta obyčejně suchého. V něm uniká voda do dvou ponorů, z nichž jeden (č. 1) leží v louce, druhý (č. 2) pod vápencovým skaliskem. Mimo to jsou tam znatelné dvě sníženiny, patrně ucpané ponory (č. 3 a 4).

III.

Severozápadně Holštýna vypíná se hora Strážná ($V = 600\text{ m}$), jejíž téměř je z kulmu, část východního boku však z vápence, jehož hranice jde tam od propadání právě zmíněného (č. II). Jihovýchodními svahy Strážné stékají vody po kulmovém kamení, při okraji lesa pak se noří do podzemí; svah však jde dále polem do údolí, kde spadá naproti škole. V této trati je sedmero závrtek, jež jsou částečně prolomeny ve slabé příkrývce kulmové a stojí většinou v řadě dle povrchového svahu.

Č. 1 má v ochozu 33 m a jest $3\text{--}4\text{ m}$ hluboký; na dně jeho je směrem spádu otevřen ponor $0{,}75\text{ m}$ průměru a 1 m zhloubi, do něhož jde s opačné strany koryto. — Č. 2 je malý podlouhlý závrť průměru $1\text{--}2{,}5\text{ m}$, se dvěma ponory. — Č. 3, 15 m obvodu a hloubky 1 m , má při sv. straně ponor pro vodu se svahů. — Č. 4 je mělký závrtek 36 m v ochozu. Jz. od č. 3 leží podélná prohlubina č. 5, vedle ní pak sníženina č. 6. — Závrtek č. 7, na okraji lesa, je 2 m hluboký, ale kamením zaházený.

Závrtky tyto se při větších srážkách ucpávaly a voda zaplavovala pole níže položené. Proto majetník jeho spojil některé dle svahů korytem a z posledního svedl vodu na vápencovou stráň porostlou lesem, kde návaly vod nemohly škoditi jeho majetku.

IV.

Skupina tato začíná se v údolí *je. Šošůvky „U Trojičky“* a je v něm řada 4 závrtek, od nichž poněkud stranou leží pátý. Č. 1 je závrtek 2 m hluboký, částečně v pole změněný, r. 1909 otevřený; kde mělké koryto protíná cestu do Holštýna, jsou po obou stranách závrtky č. 2 a 3, tento zhloubi $1{,}5\text{ m}$. Ještě dále je proláklna č. 4, a pak svah jde do údolí. Za přítok lze pokládati mezi skupinami III a IV tři úpady (č. 6--8) odtud severně na svahu při rozhraní útvarů.

V.

U V = 510 m na *ju* od skupiny IV ve trati »*Nad skalami*« počíná se údolí, které vede směrem *ju*, k Lidomorně; v něm je skupina 4 závrtek, většinou rozoraných. Č. 1 jest sníženina 1·5 m hluboká, č. 2 má zhloubi 2 m a podobně sníženina č. 3; č. 4 jest v ochozu 62 m a dno jeho sníženo na 2 m.

VI.

Podobné mělké koryto, souběžné na jihu s č. V, vede *jz.* od V = 510 m a obsahuje řadu 6 závrtek. Č. 1 je závrť 2 m hluboký, č. 2 slabě naznačená sníženina, č. 3 úpad 1·5 m hluboký, č. 4 proláklina 1 m snižená, č. 5 a 6 dva závrtky v jediné sníženině, jež oděluje pole; severnější z nich má zhloubi 3, jižnější 1·5 m.

Skupina č. VI jest poslední krasový přítok, směřující na pravém břehu do údolí *Holštýnského*.

VII.

Zajímavá tato skupina, spadající již do žlebu *Hradského*, počíná se na poli nad lesem, ve kterém je sníženina č. 1, od ní pak jde svah do velkého závrtu č. 2 v lese, s ochozem 124 m. Závrť jest oběhnán se tří stran kolmými stěnami zvýši 10—14 m; toliko k východu, tedy směrem do údolí, jest otevřen a snížen pouze 3 m.

VIII.

Jen o málo jižněji svádějí se vody krátkým korytem, počínajícím se v lese rozervanými balvany, mezi nimiž se ztrácí za přívalů voda. Při vyústění jeho do *Hradského* žlebu označena ztrata malým závrtek.

IX.

Na lesním svahu, který se na západě kloní do *Hradského* žlebu nedaleko silnice *Lipovecké*, zaryto je skalní koryto, příkře se řítící do údolí a snižené na okraji závrtek. Směr vod jeho odpovídá prolomenému skalisku č. 21.

X.

Západně V = 510 m počíná se úžlebi, jímž dále vede polní cesta k silnici *Lipovecko-Sloupské*. Při ní leží skupina 5 závrtek »*Židovských*« (další jsou v oddíle XII), z nichž č. 1 je 3 m hloubky, č. 2 proláklina a č. 3 podoby nepravidelné. Č. 4 možno pokládati za přítok pravého břehu; proti *s* je snižen 6 m, proti *j* 3 m, v ochozu má 90 m. Dno zarostlo travinami a byla v něm (r. 1892) trhlina, ostatní okolí přeměněno v pole. Letos na jaře teklo z okolních polí do č. 1 mnoho vody, aniž závrtek byl ucpan.

Úžlebi zakončeno slepým žlíbkem, který se v parc. č. 1197 katastru *Ostrovského* počíná travnatým korytem, a to se rozšiřuje v nepravidelnou kotlinu, 5 m hloubky a 123 m obvodu, do níž se r. 1887 ztrácelo mnoho vody ponorem 0·75 m širokým. R. 1902 byl tento otvor ucpan; vedle něho otevřen menší.

XI.

Na jižním svahu Helišovy skály ($V = 613\text{ m}$) u Šošůvky jsou v mírné proláklíně luka, po nichž voda stéká směrem *j.* a ztrácí se v louce poblíž polní cesty k Šošůvce. Tu leží dva ponory: severnější, málo zřejmý, a jižnější, bližší cestě, otevřený letos na jaře, do něhož se vlévaly spousty vod. Ponor měl 1 m průměru: dno propadlo se na 6 m , záhy se však zanášelo sřícováním stěn a nánosy. Svah odtud jde k »Židovským« závrstkům u silnice Lipovecké, hlavně však k 7 v oddíle XII, který jsa podoby nálevkovité má průměru 9 m a dosahuje hloubky 3 m , ale je stále zarovnáván kamením.

XII.

Ze Šošůvky proudí po lukách na *iv* potůček, jehož voda se na konec rozděluje vidlicovitě do dvou propadání. Západní (č. 1) má podobu kokonu a hloubky $2\cdot5\text{ m}$, od něho na *j* pak je sníženina (č. 2) s ponorem; východně této skupiny je druhé propadání (č. 3) zhloubi $1\cdot5\text{ m}$. Toto bývá zaplavováno, a voda z něho svádí se umělým příkopem k č. 1. Také na východ od čísla 3 je v poli vedle polní cesty nedaleko zaniklé vápenice malá sníženina. Směr koryta pokračuje dále na *iv* a končí se u závrtku č. 4, tvaru nepravidelného a 3 m hlubokého, vedle něhož jsou na *v* dvě znatelné sníženiny (č. 5 a 6) a pak závrtek (č. 7), o kterém byla již zmínka při XI. Letos na jaře proměnil se celý úval »Židovských« závrstků v jediné jezero, kam se valily vody oddílu XI a XII i z polí západně položených, z jezera pak se voda přelévala do závrtku č. X. 5. Po opadu vody vznikla nová sníženina na poli mezi č. XII₇ a X₅.

XIII.

Jižně silnice Sloupsko-Lipovecké, již na území Ostrovském, počíná se úžlebi, které se rozšiřuje nejprve k *sv* a pak k *iv* a otvírá se do údolí Ostrovského na místech, kde je přetíná silnice Sloupsko-Lipovecká. Okrajová čára jeho běží zhruba po výšce 502 m , od níž dno úžlebi sníženo $20\text{—}30\text{ m}$. Severní strana *Zadních Bukovinek*, jak se nazývá místní trať, přilehlá k silnici, jest ohraničena vápencovou stěnou; na ostatních stranách mění se nenáhlé svahy v pole. Do úžlebi rozerváno jest 19 závrtek: jako přítoky řadí se k úžlebi též oddíly XII, XI a X, popsané již svrchu.

Svah z rovinných polí v *Zadních Bukovinkách* počíná se při *z.* straně; tam je důležit závrtek č. 1 podoby nepravidelného čtyřúhelníka, v ochozu 40 a hloubky 4 m ; na jeho dně vyčnívají při východní straně balvany a štěrky. Odkryté vrstvy zapadají k *ssz.* K č. 1 vedou od strany *z.* a *sz.* dvě koryta, v nichž jsou depresse č. 2, 3 a 4. Na *sv* čísla 1 jest vedle polní cesty závrtek č. 5, otevřený k *j* do úžlebi, 2 m hluboký a na *z* ohraničený skalkou, která jest vodou velmi vyloužena; nad ní leží několik křemencových balvanův o průměru až 4 dm . Východně č. 1 jsou další sníženiny č. 6, 7 a 8, s předešlými ve společné depresi. Od č. 5 48 m východně jest závrtek č. 9, mísovitý, v ochozu 48 m , s ponorem na dně průměru 2 m , travou zarostlý.

Dále na východ jest veliký závrtek č. 10, tvaru nálevkovitého, v ochozu 90 a hloubky 8 m. V jižním jeho svahu vyčnívají balvany; země se tam stále trhá a sesouvá. Vedle něho při západní straně jest oddělen dvoumetrovou přepážkou, č. 11, v ochozu 30 m; jest na obryse kruhovitý, tvaru nálevkovitého, 6 m hluboký. Na dně jeho se otvírá ponor, z něhož jsem už několikrát viděl vystupovati páru. Na východ hrází 9 m širokou odloučen závrtek č. 12; má podobu trojúhelníka s vypouklými stranami a v ochozu 72 m. Na dně jsou dva ponory, z nichž západní snížen 5 a východní 3 m; mezi nimi stojí skalistá přepážka. Severovýchodně tohoto závrtku je pole celé prolámané jako po zemětřesení; v něm spatřuje se závrtek č. 13, 120 m v ochozu, jehož meze jsou však rozorány, tak že dno je sníženo pouze 3 m. V severním svahu jest malá depresse č. 14. Východně č. 12 jest opět pole, tvaru obdélníkového, celé o 1—2 m snižené, s ponory číslo 15 a 16. Č. 15, tvaru čtvercového, je závrtek v ochozu 40 m a zhloubi 4 m; při z. straně je skalisko a v něm okno, vedoucí do jeskyně, do které se voda ztrácí. Na dně otvírá se ponor, z něhož vychází pára, srážející se v zimě na okolních křovinách. Na s. od tohoto pole jest závrtek č. 17, v ochozu 82 m, podoby trojúhelníkové, do něhož vede od s. koryto.

V s. a sv. svahu vystupují vápencové balvany vodou vymleté, proděravělé; jih uzavřen kolmou vápencovou stěnou zvýši 7 m. Na dně uříme otevřený ponor podoby kolmého komína zhloubi 6 m (1898), vodami hladce vymletý, místy proděravělý; dno zataraseno hlinou.

Mezi č. 17 a sníženým polem se závrtky č. 15 a 16 je proláklina č. 18, na konci úžlebi při silnici sníženina č. 19.

XIV.

Rovinná celkem poloha Bukovinek svažuje se na sv k silnici Lipovecké a do údolí Ostrovského. Tam jest u $V = 502$ m slabě znatelné koryto se dvěma závrtky; č. 1 jest 1.5 m hluboký, č. 2 depresse. Samo koryto spadá do skalnatého žlíbku, který vbíhá do údolí Ostrovského.

XV.

K zajímavým zjevům moravského krasu náleží největší závrť území ve trati Bukovinkách. Je nepravidelně okrouhlý a prostírá se na polích dosti rovinných u $jv V = 508$ m. K jv jest otevřen širokým, avšak plýtkým korytem se spádem do závrtku, v němž jsou dvě sníženiny (č. 1 a 2). Zjev tento jest příkladem velikého závrtku, vzniklého na povrchu hlavně vyluhováním vod oblakových, jež měly v podzemí spojení s vodami Holštýnskými, a to s těmi, které tekou do Rasovny a odtamtud pod žlebem Ostrovským k závrtu č. XV, i s těmi, jež přicházejí od propadání č. 5 v údolí Holštýnském. ze Staré Rasovny a spojují se oklikou přes Zadní Bukovinky (odd. XIII) u závrtu č. XV s vodami, právě zmíněnými. Na prostory velkými vodami v podzemí propracované poukazuje hustá síť a hloubka závrtků v úžlebi XIII. Se strany západní ústí do závrtu v Bukovinkách č. XV dvě koryta: a a b. Koryto a končí se při jz . straně a svádí vodu z rovinných polí. Počíná se sníženinou č. 1, vedoucí západně štěrky k Šošůvce, kdežto č. 2 přetrhuje úzké pole prohlubeninou, jejíž dno, travnaté a mecho-

vitě, je sníženo 2 m; č. 3, dále na *ju*, je malý slepý žlíbek, jehož čelní stěna stojí ve směru spádu, č. 4 pak je k *sz* 3 m hluboký a k *ju* má přepážku zšíří 2 m; dno jeho jest travnaté. Poslední, č. 5, jest obděláná sníženina podoby mísovité.

Při severozápadní straně ústí do velkého závrtu v Bukovinkách, ježž možno nazvati *úvalem*, koryto *b*. Svah jeho počíná se taktéž u stezky Šošůvecké a na dně jsou tyto krasovité zjevy: č. 1 sníženina v pole změněná, č. 2 slepé údolí se tří stran mezemi ohraničené, v ochozu 58 m, č. 3 pole hluboko snižené. Svahy úvalu Bukovinského, který má v ochozu 980 a hloubky 7—20 m, jsou rozorány; toliko na dně rozvírá se v malé prohlubni ponor, jehož okolí ponecháno pastviskem.

XVI.

Od velkého závrtu v Bukovinkách odděleno jest silnicí údolí zvané *Úžlebi*, po němž jmenujeme krasovitý zjev, dosud nepovšimnutý, avšak pro vysvětlení žlebů nadmíru důležitý. Úžlebi má počátek u kříže, který stojí při silnici Ostrovské, vede dále směrem jihozápadním a po té se obrací na západ a severozápad k velkému závrtu Městikádi; svah jeho však pokračuje i za ní, jsa náhle sevřen těsně vápencovými skalisky, jimiž jako soutěskou vchází do Syrového žlebu.

Hned od kříže se náhorní rovina počíná prohlubovati a jevíti záryv, arci jest vesměs rozorána a tak částečně ráz úžlebi setřen. Bedlivému pozorovateli však tu ozřejmí brzy hojná skupina závrtků, stojících venkoncem v řadách. U samé silnice pod křížem viděti na dně Úžlebi ve sníženině dva závrtky (č. 1 a 2) velký a hluboký, třetí dále *jz.*, a pak pořád ve směru spádu ostatní (4—10), oddělené přepážkami. Další (č. 11—13), na úbočí, lze prohlásiti za přítoky.

Konečný závrt tohoto úžlebi jest *Městikád* (č. 14), lemovaný vůkol vysokou příkrou mezí, z níž tu onde vystupují vápencové balvany. V ochozu má 270, hloubky 15 m. Jest nejrázovitějším závrttem moravského krasu, s ponory při východní straně; *jím značí se také místo, kde v podzemí proudí tok Punkvy, do níž tam vléká Bílá voda Holštýnská.*

O velkých podzemních prostorách svědčí, že se v tomto úžlebi otevřel r. 1907 za náhlého přívalu ponor závrtku č. 2. Najednou propadl se tam válcovitý sloupec půdy 2 m v průměru do hloubky 3 m a dále byl závrt zasypán ssutinami. Za Městikádi pokračuje údolí na *sz*, až jest u vzdálenosti 200 m zakončeno slepým žlíbkem (č. 15), 100 m v ochozu, ohraničeným proti *sz*. straně mezí 2 m vysokou. Za touto přepážkou jde úžlebi zase vpřed a posléze spadá soutěskou už zmíněnou do Syrového žlebu.

Úžlebi Ostrovské jest výslednicí několika sil, které se jednak podporovaly, jednak i křížovaly. Velkou úlohu měly tam v podzemí Punkva od severu a vody Holštýnské od *sv*. Vyvrcholením účinků těchto podzemních vod jest řada závrtků v úžlebi, hlavně jejich ústředí Městikád. Avšak ani povrchová voda nelenila; nestačiloť v určitých dobách geologických ani velké množství závrtků (č. 1—14 a 15), zprvu ovšem ještě málo propracovaných, pojmouti spousty vod tam tekoucích, tak že měly vždy ještě tolik síly, aby si prolomily vápencový val, obkličující Syrový žleb, úzkou soutěskou, zvanou: *Ústie*.

Úžlebi obstupují též odstředně závrtky jako nepochybné povrchové známky podzemních vod, které se tu stékají s vodami Holštýnskými a Punkvou.

Vrátíme-li se k počátku Úžlebi, pozorujeme, že od silnice Ostrovské spadá svah k č. 1, 2 a 3. Ve svahu tom je slepý žlíbek č. 16, jehož čelní stěna západní je sice pouze 1 m vysoká, avšak dobře patrná. Západně $V = 506$ m vede svah od silnice Ostrovské ke stezce Šošůvské, u níž je skupina tří závrtek (č. 17—19). Č. 17 a 19 jsou značné depresse, od nichž jde svah k závrtku č. 18, který se prostírá vedle zmíněné stezky severně kříže $V = 505$ m. Má v ochozu 126 a hloubky 2 m a je celý rozorán; do ponoru, který se na jeho dně každým rokem otvírá, ztrácí se mnoho vody z okolí. Mezi touto skupinou závrtek a slepým žlíbkem č. 16 rozvírá se často na poli ohrazeném dvěma polními cestami ponor (č. 20) — někdy i dva —, který však bývá ihned majetníkem pole zasypán.

Také na pravé straně Úžlebi ve svahu mezi Městikádí a Dolinou jsou dva závrty: č. 21 podoby kruhové, v ochozu 34 a zhloubí 2 m, jehož dno jest zavaleno vyrvaným kamením a zarostlo křovím, a č. 22, sníženina, dále směrem východním.

Soutěska, kudy Úžlebi vpadá do Syrového žlebu, omezena je na severu mohutným vápencovým hřbetem, který se v témže směru kloní k Měšinám, kdežto na *z* spadá příkře do žlebu opuštěného Punkvou, na jih pak činí táhlý hřbet ($V = 506$ m), mírně sklonitý k Úžlebi.

V lese východně od $V = 506$ m leží malá skupina 3 závrtek: č. 23, ponor 2 m v průměru a 1 m hluboký, č. 24, podobná sníženina, *sz.* odtamtud, a č. 25 dále od č. 23, 70 kroků na západ, nepravidelný závrtek, 40 m v ochozu. Svah odtud vede k Úžlebi. Severně odtamtud rozkládá se lesní školka a při jejím plotu hromada křemencových balvanů. Za nimi jsou 2 ponory (č. 26 a 27) a ještě dále směrem k Sloupu vedle lesní cesty úpad 16 m v ochozu, snížený 1.5 m, se svahem již k Měšinám. —

Pohlédneme-li na přiloženou mapu, na níž znázorněny propadání Holštýnská, úžlebi v Zadních Bukovinkách, úval Bukovinský, jakož i Úžlebi, právě popsané, vytušíme hned, že *tyto povrchové zjevy vytvářejí nejen směr podzemních vod Holštýnských, nýbrž že jsou přímo klassickým význakem žlebu, částečně propracovaného, jakým asi byly v dávné době geologické Suchý žleb a opuštěné údolí Punkvino.*

Levý břeh.

I.

Největší přítok, jež Bílá voda pije v údolí Holštýnském, je potok Lipovecký. Pramení na Kojále ($V = 600$ m), protéká obcí rozloženou po obou březích jeho, po níž se jmenuje, a zarývá se dále na západ pořád hloub a hloub do kulmových břidlic, až dosahuje údolí Holštýnského při *iv.* straně jeho. Na pravém břehu jej sesiluje lesní bystřina Rozstáňská, jejíž zdroj jest u $V = 573$ a ústí u $V = 484$ m. Na své pouti se potok ubírá stále územím kulmovým, ačkoli při levém břehu stěny vápencové jsou blízké a s tokem téměř rovnoběžné. Toliko na jednom místě dotýká se vápenec potočiště, a tu

voda vniká do podzemi u č. 1 a propadá se — soudíme-li ze směru Rasovny — do chodby východní, která jest pokračováním hlavní chodby Rasovny od místa, kde tato mění směr v *jz.*

Z mapy viděti, že Bílá voda přijímá *pod* potokem Lipoveckým v Rasovně přítok, který se ztrácí při západním úpatí Předního Hatmana u *t₁*, i je tu tedy znamenati zajímavý zjev krasový, u nás vzácný, v jižním krasu však častý, že se podzemní vody křižují s povrchovými. Chodba, kudy se tyto vody ubírají, je propracována v devonském vápenci, ale strop a částečně i vrchní část stěn jsou složeny z kulmové břidlice. — Propadání potoku Lipoveckého není zřejmé; jest ucpáno štěrkem a místy zarovnáno i spraší. Proto voda nenanaší odtamtud do Rasovny štěrku, nýbrž pouze kal, jímž bývá dno chodby naplněno a někdy proto i nepřístupno.

II.

Západně Lipovce rozkládá se u $V = 539$ a $V = 556$ *m* polní trať »Plánivý«, která přechází na *z* v les zvaný »Horkou«. Trať tato má ještě v lese ráz planiny, brzy však spadá dosti příkře do žlebu Hradského a dletem i do údolí Holštýnského. Prostranství je na severu ohraničeno potokem Lipoveckým a na jihu silnicí Lipoveckou, kde u $V = 528$ *m* zřízen rozsáhlý vápencový lom. Řečeným lesem běží hranice vápence od propadání u Dominky směrem *sv.* k údolí potoku Lipoveckého, o jehož hranicích byla již svrchu zmínka.

Téměř uprostřed této zalesněné plošiny prostírá se na rozhraní dvou útvarů zajímavá skupina závrtek, jejímž středem je slepé údolíčko č. 1, zvané *Zmoly*. (Viz tab. III.) Počíná se při jižní straně korytem zhloubi 4·5 *m*, vyrytým v kulmové břidlici, z níž se tam stéká hojně vody ve dvou studánkách, odkudž pramen odtéká směrem severním, pořád hlouběji, dospívá území vápencového, obrací se na *sv* a pak na *s* a vpadá do ponoru mezi balvany. Ponor leží na rovném místě, travou porostlém a sníženém 14 *m* pod rovinné okolí. Na *sv* ústí tam jiné koryto, jež se proti mírnému svahu rozvětňuje; severní jeho část přechází v lesní lučiny, *je.* pak má zase několik koryt, které tam svádějí s okolím vodu.

Podkovovitou podobu závrtku, jakož i jeho vznik je snadno vysvětliti; je to výslednice účinků vod pohybujících se oběma koryty po území kulmovém a potkávajících se u ponoru. Ale působily tu i jiné síly, než erosivní, neboť kolem ponoru jsou sřícené balvany, nad ním pak jest jiný otvor, vodami opuštěný, vedoucí do podzemního řečiště, jež důkladně prozkoumal dr. K. Absolon.¹³⁾

Také při okraji zajímavého tohoto závrtku je řada jicnů. Tak při záp. straně závrtek (č. 2), snížený 2 *m*, vedle něho na *v* jiný (č. 3), přepážkou oddělený, 4 *m* hluboký a otevřený do zmol; tolikéž při záp. straně leží č. 4, 2 *m* hluboký, taktéž spojený se závrtkem; při sev. okraji je č. 5, hluboký 1·5 *m*, s hlavním slitý, vedle něho pak osamocený, č. 6, průměru 3 a zhloubi 1·5 *m*; při okraji *sv.* je č. 7, při straně *je.* pak několik koryt (č. 8), do kterých se voda z nejbližšího okolí svádí uměle.

Západně Zmol pouze lesní cestou oddělen jest hvězdovitý závrtek č. 9, tvaru podlouhlého, jehož delší osa směru od *s* k *j* má tři

ponory, z nichž jižní je snížen 2, prostřední 3 m a severní tolikéž. Při záp. okraji jeho jsou čtyry sníženiny, do č. 9 otevřené, vesměs 1–2 m hluboké.

Sledujeme-li sv. koryto, které přechází v lesní luka mírného svahu, narazíme na lesní cestu. Ještě před ní prostírá se ve slabé příkrývce kulmové malý podlouhlý závrtek č. 10, z něhož voda vnikající puklinami do vápence, jej vyluhuje, čímž se i slabá příkrývka břidlicová snižuje. Závrtek tento zasluhuje pozornost také tím, že se v něm voda stále udržuje, jako se sice v území moravského krasu děje též u jiných, ale přece jen zřídka.

Od č. 10 na sv. taktéž ještě před lesní cestou, je č. 11, v ochozu 40 m, s 2 ponory na dně; vedle něho pak menší (č. 12). Odtamtud na sv. jsou ještě tři sníženiny (č. 13, 14 a 15), a pak se plošina mění v příkrý svah, který spadá do údolí potoka Lipoveckého. Mezi těmito závrty a zaplaveným č. 10 jest na dvacet úpadů, kde se v dávné době lámal kámen a páli'o vápno. Jam těch zmocnila se nyní voda a tvoří z nich znenáhla zjevy krasové.

III.

Od $V = 528$ m u silnice Lipovecké stékají vody oblakové často u velkém množství do závrtku č. 23 v údolí Ostrovském, o jehož změně stala se již zmínka dříve.

IV.

Od Horky na jih za silnici rozkládá se trať, která se na západě sklání zalesněnými svahy dosti povolně do žlebu Ostrovského, spadající do něho jen místy přikřeji, kdežto na jihu ji omezuje potok Lopač. Trať sluje v *jedli*, severní pak díl její přilehlý k silnici Lipovecké má část zvanou »U Domínky«. Tu soustřeďují se dvě skupiny závrtek, které sbírají poslední vody, jež svádějí do podzemí potoka Holštýnského.

Závrty U Domínky vytvořeny jsou kolem dvou hřebenáčův a činí dvě skupiny A, B.

Skupina A leží ve sníženině, oddělené na západě mírnou přepážkou pozvolných svahův od skalnatého koryta, jež u $V = 468$ m svádí povrchové vody do závrtku č. 24. (Viz mapu.) Střed činí skalisko H, zřejmě vrstevnaté; vrstvy spadají k *ju* a jsou na této straně vodou vymlety. (Tab. IV.) Kolem skaliska rozkládají se 3 závrty:

Č. 1. přiléhá k *sz.* straně, je tvaru nepravidelného, se dvěma ponory. První (a) je trhlinka zšíří 1,3 m a bývá často otevřen a někdy bahem zanesen, druhý (b) je sluj zapadající pod skalní můstek (m), jenž odděluje závrty č. 1 a 2. Dno závrtku č. 1 jest od temene skaliska H sníženo 10 m. Závrtek č. 2, podoby trojhranné, má dno pod temenem řečeného skaliska sníženo 11 m. Pod můstkem (m) dme se jeskyně (c), 5 m široká a 3 vysoká, která zajisté souvisí s ponorem b závrtku č. 1. Na *ju* se závrtek zužuje ve skalní trhlinku, jež se na *v* šíří v malou rovinku porostlou travou a sniženou 4 m pod H. Při

*) Snad pro stavbu nedalekého hradu Holštýnského.

vých. straně tohoto skaliska je nepravidelný závrték č. 3, oddělený přepážkou od č. 1. Krátká koryta, zasahující do něho od s, jakož i nepatrná houbka (1.5 m) ukazují na jeho hydrochemický původ, kdežto při č. 1 a 2 je pozorovati též účinky sřicování.

Druhá skupina závrtek *B* rozvíjí se kolem podlouhlého skaliska, spaditého kolmo 15 m do závrtku *B*₁, jemuž tvoří čelní stěnu. Slepý tento žubek bývá oživen potokem, který se ztrácí do sluje pod skálu. Na východ se údolíčko rozvětňuje v koryta, vyrytá v kulmové břidlici. Jižně od 4 jsou dvě prohlubiny: č. 5, průměru 3.5 m, a č. 6, průměru 10 m. K téže skupině náleží poněkud odstředný závrték č. 7, okrouhý, studňovitý, průměru 9 m k v, 2 m k z, snížený 6 m. —

Tím se končí popis přítokův, o nichž se možno domnívati, že svádějí vodu do podzemního řečiště Bílé vody Holštýnské. Lze tedy přikročiti k vodám Ostrovským jakožto dalším krasovým přítokům, které vysílají vodu přímo do podzemního řečiště Punkvy.

G.

Na západ od Ostrova vypíná se v sousedství panské *Nivy* les *Ochoz*, kde v lesním stromoradii naznačena výška $V = 494$ m. Na Nivě prostírá se proti lesnímu průseku skupina 4 závrtek (č. 1—4), vesměs rozoraných a v pole proměněných. Panská Niva jest uzavřena mezi, za níž dále na s jsou úzká pole selská, zvaná *Dlouhé Padělky*. V těch se hned v parcele č. 530 prostírá sníženina (č. 5), 2 m hluboká, za ní v parc. č. 542 závrték zdělaný v pole a podnes na s a j mezemí ohraničený (č. 6), za ním v parc. č. 553 č. 7 a dále č. 8. Mírný svah jde směrem severozápadním, a tu na poli zakončen závrtkem č. 9, jehož dno činí podlouhlá sníženina zdělaná 4 a zšíří 1 m, porostlá trávníkem a prostoupená četnými menšími ponory. V okolí tohoto závrtku je skupina tři jiných, z nichž dva (č. 10 a 11) jsou jižně $V = 501$ m a jeden (č. 12) severně odtamtud. Tento naznačen toliko polem hluboce sníženým, č. 10 a 11 pak jsou již v lese. Č. 10, podoby nálevkovité, má v ochozu 76 m a dno rovné, 6 m snížené; č. 11, na obvedě 117 m, snížen je k v 3 a proti západním svahům 6 m.

H.

V lese Ochozu končí se nedaleko Syrového žlebu při $V = 486$ m velmi zajímavé úžlebí, které se počíná při okraji lesa západně panské *Nivy* Ostrovské. (Viz mapu a tab. I., obr. 12a, b.) Směr jeho jest od východu k západu s malým obloukem k jihu vypouklým: pravý i levý břeh jeho vroubí skalnaté stráně mírných svahů, které se na západě stýkají a obkličují tam největší závrték této skupiny (č. 11). Tu lze na malém prostranství postihnouti vznik úžlebí, jichž příčinou je hlavně vyluhování vod nasycených kyslíkem uhličitým, obsaženým hojně v prstnatých vrstvách lesního alluvia. Z jara, v zimě i v létě za větších srážek viděti na mnoha místech četné kaluže, zejména mezi závrtky 1—2 a 5—6.

Úžlebí toto je vůbec bohaté krasovými zjevy: otevřenými ponory, závrtky různých tvarův a slepými žlíbky, které vznikly již sřicováním

balvanův uvolněných vyloužením. Není tu potřeby velké obrazotvornosti, abychom jednoduchým náčrtem znázornili vztah úžlebi k podzemnímu toku Punkvy a Syrového žlebu, na povrchu vodami opuštěného.

Řada útvarů počíná se malým závrtek č. 1, vzdáleným 85 m od kraje lesa. Na západ při turistické stezce ze Sloupa k Macošě hloubí se nálevkovitý závrtek č. 2, 42 m v ochozu a 4 m hluboký, s otvorem ve dně, do něhož uniká voda. Týmž směrem za lesní pěšinou jest č. 3, v ochozu 40 a zhloubí 3 m. V západní jeho stěně je stupeň vzniklý sesutím hlíny; na východ se vytrácí v krátké koryto. Tento závrtek je spojen korytem s č. 4, který má v ochozu 72 a hloubky 5 m; na dně kupí se balvany vápencové a mezi nimi jsou otvory. Závrtek č. 5 je podoby vejčité, protáhle na východ v koryto. Ochoz jeho činí 45 a dno sníženo 4 m. Mezi č. 5 a dalším závrtekem prostírá se mezera 175 m, na níž v malých dolinkách stává za rozjízě voda.

Vůdčím závrtekem je č. 6, v ochozu 27 a hloubky 3 m. Při východní straně je skupina malých závrteků (č. 7—10), z nichž největší má 16 m v obvodu a 2 m zhloubí. Úžlebi jest zakončeno nálevkovitým závrtekem č. 11, s ochozem 56 m, který je směrem k úžlebi snižen 3 a směrem západním 6 m; za přepážkou jeho stráž spadá příkře, ba namnoze strmě do Syrového žlebu.

Za přítoky hlavní trati v úžlebi lze pokládati odstředné závrtky v mírném svahu na obou březích. Na *pravém* břehu je č. 12 v ochozu 17 a zhloubí 1 m, č. 13, v ochozu 15 a hloubky 1 m, na jehož dně stává voda, neboť je zanesen jurskými usazeninami, č. 14, tvaru pravidelně nálevkovitého, sv. čísla 5, v ochozu 21 a hloubky 2 m, a menší závrtek č. 15 na stráni, sz. čísla 6. Na *levém* boku leží ve směru stezky od Macochy do Sloupa ve svahu nejvýše č. 16, snižený 1 a ochozu 20 m, v oklice, kterou činí stezka s lesním stromořadím vedoucím na Ostrovská pole. č. 17, v ochozu 52 a snižený 2—3 m, tvaru nálevkovitého, a týmž směrem vedle stezky malá sníženina č. 18, od níž jest úžlebi vzdáleno jen 40 m.

I.

V okolí lesní aleje, již vede žlutě značkováná turistická cesta ze Sloupa k Macošě, jest poslední úžlebi před Macochou, označené na naší mapě písmenem *J*.

J.

Koryto, ve kterém se rozkládá skupina 4 závrteků, jest jen málo propracováno a zakončeno závrtekem č. 4, odkud se svah brzy řítí do Syrového žlebu. Závrtek č. 1, tvaru nálevkovitého, má na obvodě 50 a dno snižené 3 m. Nedaleko něho jest č. 2, podobně utvořený, na konci pak úžlebička jest č. 3, v ochozu 52 m, vzniklý přerušováním stěn ze tří menších, 1,5—2 m hlubokých. Č. 4, trojúhelníkový, má v ochozu 40 a dno snižené 3 m. Svah od něho jde již, jak pověděno, do žlebu.

K.

Jiné vody ostrovské soustředěny jsou podél údolí Ostrovského a ztrácejí se do podzemí buď na planinách jeho levého břehu nebo

někdy na dně údolí a jinde na pravém břehu. Vždy však činí celek, jehož vody se spojují a sesilují další vody ostrovské. Pro přehled jich třeba tedy vyliciti poměry opuštěného řečiště v Ostrovském údolí, a to odtamtud, kde jsme přestali na str. 15 u závrtku č. 27, až k cestě jdoucí do Ostrova na východ k Lipovci, neboť oblast skupiny přítoků, již jmenujeme *K*.

Údolí se tu zprvu zužuje na 40 m, brzy však se stráně zase rozestupují a vyvyšují, méně se na západní straně v kořmou vápencovou stěnu, nad níž jako tvrz stojí dvůr a vesnice Ostrov. Východní svahy, tolikéž skalnaté, jsou nižší. Ve dně výčnivá vápencové skalisko (č. 28), vedle něhož jsou ponory. Tu se ztrácejí vody z nejbližšího okolí na dně údolí, a přicházejí tam od západu i vody *K*₁ z rovinných polí, rozložených nad pravým břehem v okolí $V = 493$ m.

Ve skupině *K*₁ tvoří se již na panské nivě nehluboké koryto, v němž znatelný jest rozoráný závrtok č. 1, východně od něho pak sníženina č. 2 s ponorem občas otevřeným. Jižně odtamtud, taktéž na panských polích zvaných *Záhumensko*, jdou tři podobné rýhy *K*₂, které se spojují ve skalnaté koryto baivany zavalené, jež překře po stráni vpadá do žlebu. V severním korytě jsou dvě patrné sníženiny, v jižním jedna.

Zajímavější jsou přítoky na pláních levého břehu Ostrovského údolí, příslušné k této skupině *K*. Jižně závrtkův U Domínky je totiž malá plošina porostlá lesem a na ní se ve trati *V jedli* prostírá skupina pěti závrtků *K*₃ (viz tab. VI). Do největšího z nich, slepého údolí č. 1, svádí se od východu z mokřých lesních lučin voda korytem, které se k z zarývá pořád hlouběji a končí se stěnou zvýši 100 m; v té pak je otvor *a*, do něhož se voda propadá za větších srážek, kdežto za menších mizí do ponoru *b* ve dně závrtku. Délka slepého tohoto žlabku jest 100 m a šířka 20–30 m; po stranách vpadá do něho několik kratších koryt, mimo to pak jsou na dvou místech (*c* a *d*) dvě menší propadliny, 1·5 a 2 m snižené.

Jižně odtamtud jest okrouhlý závrtok č. 2, do něhož vedou od *v* dvě koryta *a* a *b* a po stranách při okraji jsou otevřeny jicny *c*, *d*, *e*. Na dně 10 m sníženém jsou dva zřejmé ponory *f* a *g*. Závrtok č. 3 je kruhovitá sníženina zhloubi 7·5 m taktéž s výběžkem u *a* a propadlým menším závrtkem *b*. I č. 4 je podoby okrouhlé; hloubky má 5·5 m; při jižní jeho straně spatřují se u okraje tři otvory rozložené jako ramena kříže. Poblíž tohoto závrtu byly kdysi vápenné peci, po nichž jsou desud patrné zbytky; okolí závrtků 1–4 jest rovinné se slabým sklonem k z, který se později jeví příkřejší kamenitou stráni, spadající do údolí Ostrovského. Jižně č. 4 je závrtok č. 5, téže podoby jako č. 8, se dvěma ponory sníženými 1·2 m; od něho mění se svah znenáhla na jz k závrtkům nad Cisařskou skalou.

U $V = 491$ m při okraji lesa jest jiná skupina závrtků *K*₄. Největší v ní je slepý žlabek, v ochozu 135 m a snížený k s 7, proti jihu pak 4 m. Hned vedle něho na z jest okrouhlý závrtok (č. 2). Na východě slepé údolí přechází v krátké koryto, nad nímž jsou dvě malé nepravidelné prohlubně. Závrtkům *K*₄ odpovídá povrchové koryto, jímž vody spadají do údolí.

Vody, které sbírá skupina *K*₃ a *K*₄, stékají do podzemí Cisařské skály (*K*₅; viz mapu). Jeskyně ta má podobu podkovy, jejíž oba konce

ústí do údolí u *a*, *b*. Poblíž $V = 494\text{ m}$ otevřena jest jeskyně v patře stupňovitým skalistým závrtekem, jímž snadno možno vniknouti k podzemním vodárnám. Severní koryto *a*, kterým jest Císařská skála spojena s údolím, je zaházeno, jižní *b* se končí trojúhelníkovým otvorem, do něhož ze dna údolí Ostrovského vede koryto prohloubené v louce. Dno údolí jest na těchto místech valně rozšířeno a naproti Císařské skále zdvíhá se kolmé skalisko s panským dvorem. Pod touto svislou stěnou vede údolím cesta, vedle níž leží dva malé závrty, k nimž z louky jde taktéž koryto (*c*) směrem opačným jako do Císařské skály.

Za pravidelných poměrů vytrácí se voda z údolí jednak zminěnou chodbou *b* do Císařské skály, jednak korytem *c* do těchto závrtek. Za většího rozvodnění, kdy se prostory Císařské skály plní více, voda z jeskyně tlačí se touto chodbou do údolí, které tu bývá zaplavováno občasné rybníkem, z něhož voda zase oběma směry jen znenáhla mizí. Je zajímavé, že tam dříve býval rybník *trvalý*, jehož zbytky hráze se dosud spatřují u cesty Ostrovské, která tu odbočuje k Lipovci. Patrně bývaly oba ponory víc ucpané, a voda je otevřela teprve později.

L.

Podobného rázu jako Žďárná, Luha a Bílá voda Holštýnská jest *potok Lipovecký*, tekoucí lesem Lopačem. Pramení u $V = 581\text{ m}$ pod Kojálem, teče širokým, lučinatým údolím a vstupuje do rozšířeného údolí Ostrovského u $V = 460\text{ m}$; odtamtud se obrací na jih a směřuje lučinami do rybníka, z něhož odtéká do menší nádržky, rozložené již poblíž hranic vápencových, a vytéká z ní dvěma směry, pokud arci není mlynářem zadržován. Jeden odtok vede pod silnicí lučinami k závrtku č. 29, jehož záp. strana činí mez zvýši 6 m , kdežto východní přechází v lučinaté řečiště.

Vlastní propadání má podobu roubené studně o průměru 4 m a v severní straně její je čtyřhranné okno zvýši 1 m , do něhož se vrhá největší část vod z potoku Lopače. Druhý odtok vede podél silnice na mlýn, odkud se svádí do závrtku č. 30, ve kterém stával uprostřed předešlého století krupník, ale vyhořel a byl opuštěn. Voda ztrácí se pod skalou zvýši 13 m velmi pěkným, hlavně na jaře, vodopádem zděli 11 m . Závrtek má v ochozu 85 m a je se strany jižní ohraničen silniční zdí, dno pak zaházeno štěrkem; pohlcuje méně vody než č. 29. Hned vedle mlýna oddělen jest od předešlého přepážkou, na níž stojí stodola, závrtek č. 31, změněný v zahradu podobnou malému amfiteatru.

Č. 32 jest závrtek *Blažkův*; má vzhled nakloněné misy; východní strana jeho přechází ve snížené pole, západní pak vystupuje do svahu údolí mezi 9 m vysokou. Obvod jeho činí 114 m , dno jeho vyplněno jest hlinou a porostlé travou, tak že pohlcuje málo vody. Tento závrtek bývá zřídka kdy — jen když se naplní závrty č. 29 a 30 pod Ostrovem — zaplaven, a pak v něm voda tvoří po delší dobu rybníček. Roku 1900 otevřel se při *iv.* okraji ponor, v jehož stěnách bylo pozorovati vápencový štěrk promíchaný hlinou; za několik dnů se otvor zasypal a vznikla malá nálevkovitá sníženina průměru 3 m , jejíž obrýsy splýnuly s obvodem hlavního závrtku. Zjev ten pěkně nás poučil, kterak

v náplavě kol větších závrtek vznikají řady menších, jaké se vidí na př. u Zmol Holštýnských č. IX. K č. 32 spadají též občasné vody, které se ubírají po skalnaté stráni ze trati *Končiny*.

M. Vody Rogendorfské.

K nejpamátnejším krajinám, jichž si však turisté pořád nevšimají, náleží žleb Ostrovský. Byla již zmínka o krasových zjevech severně Ostrova a pod č. 29—30 popsána také propadání, která pohlcují vodu pod Ostrovem, kde údolí je nejzajímavější. Na západní straně jest obeháno příkrou skalnatou strání, na níž se pouze nepatrně uchytila vegetace, tak že všude převládá šedomodře jednotvárná barva vápencová, dodávající kraji zvláštního ponurého rázu. Východní strana, při jejímž okraji běží téměř rovnoběžně se silnicí hranice útvaru, kloní se nejprve mírně, ale pojednou zdvíhá se z ní náhle kolmé vápencové skalisko, v němž se duje jeskyně *Balcarova skála*, proslulá svými palaeontologickými nálezy a ohništi diluviálního člověka.^{14, 15)} Jsouc zděli 38 m, je na povrchu zakončena závrtek, jehož dno jest odkryto a mění se ve skalní puklinu, vymletou vodou, která jde skoro svismo dle svahu vrstev do země. O jiných úkazech tamějších byla již řeč zpředu v odstavci »Zjevy krasové«.

Také protější kamenité stráni mění se v kolmá skaliska, v nichž jest několik jeskyní a propadání vod Rogendorfských.

Potok pojmenovaný tak po obci, jejímž katastrem prochází, vyvirá na jz. straně Kojálu ($V = 600\text{ m}$) a údolí jeho má týž ráz jako jiné přítoky Punkvy, plynoucí v kulmovém území.

Stálá tato bystrina vychází z lesa, kde je sevřena příkrými stráněmi; na louku, avšak tu již dostupuje hranic devonského útvaru a ztrácí se do závrtku č. 1 při úpatí devonského skaliska na pravém břehu. Závrtek, v ochozu 50 a hloubky 1—3 m, bývá záhy vyplněn, tak že voda spěje k jinému (č. 2) vedle silnice.

Za normálních poměrů dovede tento závrtek pohltiti veškerou vodu Rogendorfskou, za většího však přívalu se vyrovná vodou, která pak, deltovitě se rozděluje, přetéká silnicí a noří se do 6 otvorů v kolmé skalce pod samotou *Vintokami*. Vody tyto ubírají se v podzemí poněkud na sz a spojují se s vodami popisovanými při skupinách K_1 — K_5 , a při Ostrově pod *A*, *B*, *C*, *D*, *E*. Stéká-li totiž do podzemí pouze jedno rameno deltovitého ústí, a to nejjižnější, slyšeti vlnky narážející ve vedlejší jeskyni, položené severně od ponoru tohoto. Spojené takto vody odtékají v podzemí dále trati Končinami a Ochozem k nedaleké již Macoše, před níž se vlévají do Punkvy. Vody Rogendorfské bývají často před svým propadáním sesilovány potokem tekoucím vedle silnice z lesní trati *Hložku* od $V = 538\text{ m}$. Někdy, ovšem zřídka, — za minulé století asi šestkrát, posledně pak na jaře r. 1900 a r. 1908 — vyplní se všechny podzemní průchody; vody Ostrovské zaplaví nejdříve závrtek č. 29, 30, 31, kde učiní rybník a z něho voda plyne polem na jz k č. 32, odkud odchází jižním směrem ku propadání vody Rogendorfské. Tam se severně $V = 436\text{ m}$ nadrží mělké jezírko, ze kterého se voda valí dále do Suchého žlebu.

Pravý břeh.

Na *pravém břehu* přijímají spojené vody Ostrovsko-Lipovecko-Rogendorfské tyto přítoky:

A.

Severně hřbitova Ostrovského je na planině $V = 506\text{ m}$, jižně od ní je závrtek č. 1, snížený proti s na 3 m a k *ju* otevřený, od něhož vede svah souběžně se silnicí k boží muce *sv. Ostrova* ($V = 498\text{ m}$). Tam se vody, dokud se jim stavbou domův a úpravou silnice nekladly v cestu umělé překážky, rozdělovaly ve dvě ramena. Jižní spadalo do závrtku č. 2 v panském poli, který jest sice proměněn v pole, dno jeho však zarostlo travinou a mechem. Druhé vody se obracely do dědiny, kde na návsi protékaly dva rybníčky (č. 3 a 4), totiž původně skalisté závrty, uměle ucpané, po té pak se naproti faře propadaly do komína, nyní zamřížovaného (č. 5), který je pro Ostrov vlastně přirozenou stokou, jakou se málo která obec může honositi. Propadání to jest už na svahu při samém okraji hranic útvarův (u $V = 489\text{ m}$ podle dra. M. Kríže).¹²⁾ Stěny jeho, jak dokázal Flor. Koudelka,¹²⁾ skládají se částečně již z pestrých mramorů svrchního devonu a narážejí dále v podzemí zajisté i na kulmovou břidlici, která překazila vodám další odtok do žlebu Ostrovského o obrátila jej do podzemí, kde si ve vápenci vyhlodal řečiště.

Když otvor propadání před farou bývá náhlými přívaly ucpan různým nánosem, přebytečná voda teče dosud podél silnice do údolí Ostrovského, a to dvěma směry.

B.

Západně Ostrova mezi výškami $V = 505$ a 498 m svažují se pole k jihu a směřují ke dvěma závrtkům (1, 2) po obou stranách stezky nedaleko větrného mlýnu ve trati zvané *Končiny*. Č. 1 jest sníženina rozlehlá v několika pozemcích, do níž vede stupňovitě od s koryto mezemi přetržené, občas travou zarostlé. Poněkud odstředně leží č. 2, zavezené, od něhož svah jde k předešlému.

C.

Na *z* prostírá se úžlebí, počínající se u $V = 497$, které směřuje na *ju* k samotě Vintocké, pod níž vpadá skalistým krasovitým žlíbkem do Suchého žlebu. Hned na počátku úžlebí je závrtek (č. 1) k *j* otevřený; západně od něho leží sníženina (č. 2); od ní na *j* dobře znatelná vpadlina (č. 3), v níž se r. 1902 otevřely dva ponory; týmž směrem je *Kuběňův* závrtek (č. 4) podoby nepravidelného čtyřúhelníka na obvodě 76 m a hloubky $2\cdot8\text{ m}$, jehož dno je srovnáno a proměněno v políčko. Také pod stavením Vintockým je závrtek (č. 5), obehnaný kamenným tarasem a zdělaný v pole, v němž se často k ne-malé žalosti majetnickově otvírá veliký ponor.

D.

Jiná skupina závrtek jest odtamtud na *jz* na místě, kde se dělí cesty k Macoše a do lesa *Ochozu*; jsou v mírném svahu skloněném k *ju* v řadě za sebou. Č. 1 je znatelná sníženina v poli. Č. 2, na *j*,

jest v obvodu 36 a hloubky 4 m. Okraj jest rozorán, severní strana je skalistá, vrstvy spadají k s, dno pokryto velikými balvany na sebe nakupenými, mezi nimiž jsou četné dutiny, kam se vytrácí voda.

Týmž směrem je č. 3 hned vedle cesty, na obvodě má 60 m a dno prohnuto 3·45 m. Okraj jeho jest nerovný, na sv. snížený; v tu stranu jsou na dně dva trativody, z nichž jeden jest obklopen volnými balvany. Další svah na j. je zakončen málo zratelným slepým žlíbkem, kde je závrť č. 4, do něhož mají spád vody z okolí.

Závrtky posledních čtyř skupin: A, B, C, D víží se na podzemní tok spojených vod Ostrovských a Rogendorfských, avšak voda z jejich okolí stékává na povrchu k Suchému žlebu, k němuž jest připoutána.

E.

Na z, nedaleko poslední skupiny D počíná se náhorní rovina, porostlá lesem zvaným *Ochoz*, ve kterém je na 1 km přímé vzdálenosti odtamtud již Macocha. Jako se pozoruje při Punkvě, sleduje-li se na povrchu, že jsou závrtky, čím se více přibližujeme k této propasti, tím hojnější, tak jest i v těchto místech. Závrtky jsou tu arci po většině menších rozměrů, neboť nemají spádu ani většího úvodí, tak že se nemohly vyvinouti ve velké zjevy krasové.

Poblíž okraje lesa, který protíná cestu z Ostrova k Macoše, jest v nepatrném tolika svahu skupina závrtek v jedné řadě.

Č. 1 má v ochozu 40 a dně snížené na 3 m; uprostřed něho je ponor. Jižně leží skupina čtyř závrtek, z nichž č. 2 jest nálevkovitá sníženina zhloubí 2 m, s provaleným na dně ponorem průměru 0·7 m; podobného tvaru jsou č. 3 a 4, avšak jen 1 m hluboké; č. 5 jest podlouhlé podoby. Závrtky č. 2—5 prostírají se v okruhu 49 m.

Dále na j. je závrť č. 6 v ochozu 18 a hloubky 1·5 m, č. 7, obvodu 25 a zhloubí 2 m, tvaru mísovitěho. Od č. 7 na j. je č. 8 v ochozu 26 a hloubky 3 m, se dnem otevřeným; na j. od č. 8 rozkládá se č. 9 v ochozu 30 m, a týmž směrem č. 10 malý, 1 m hluboký závrtek, od něho pak na j. dva malé pravidelné nálevkovité závrtky č. 11 a 12, hloubky 1 m, a po té hned vedle cesty je konečný závrtek č. 13. Ochozu má 100, zhloubí 3 m a ve dně ponor; tu onde vyčnívají ze stěn vápencová skaliska; na ssv. přechází směrem ku předešlým v koryto. Také v lese jižně cesty z Ostrova k Macoše jest několik menších úpadův.

F.

Týmž směrem cesty dále na západ jest na velmi mírném svahu lesním, téměř neznatelném, skupina 4 závrtek. Č. 1, 3 a 4 leží jedním směrem j., č. 2 poněkud odstředně. Závrtek 1, nálevkovitý, má v ochozu 16 a snížení 3 m, č. 3, obvodu 12 a hloubky 1·5 m a na dně propadlinu 0·4 m průměru. Vedle něho západně jest malý mísovitý závrť č. 2, snížený 2 m; č. 4 jest podlouhlý, se dvěma ponory na dně, z nichž jižnější je zatarasen, kdežto severní býval otevřen. Roku 1886 hodil jsem do otvoru toho štěpinu dřeva, která propadla s velkým rachotem hluboko do země; nyní jest ponor ucpan.

Blíže k Macoše nejeví se směr vod na povrchu většími zjevy krasovými. Jsou tu pouze tři menší ponory v okolí *G*, z nichž dva západně této skupiny, třetí pak vedle cesty od Vilémovic k Macoše. To jsou poslední body, které naznačují směr spojených vod Ostrovských, Lipoveckých a Rogendorfských; poloha závrtek, jakož i nevelká vzdálenost podzemního koryta Punkvy a Macochy ukazují, že se vody ty spojují ještě před Macochou, kolem jejíhož dna vytvořily zajisté rozsáhlé podzemní dutiny, nám ovšem až na několik chodeb neznámé.

Suchý žleb.

Na spoji údolí Ostrovského s Rogendorfským u $V = 436\text{ m}$ začíná se Suchý žleb, pojmenovaný tak lidem podle jeho rázu. Dno jeho proměněno v malá políčka; skalnaté bezlesé stráně, vypjaté na 60—80 m, jsou namnoze pokryty vápencovým štěrkem, ssutinami velkých balvanů, z nichž vystupují kolmé, rozpukané stěny, vymleté vodou podle sklonu, směru vrstev, příčné břídlícnatosti i nahodilých puklin. Hned na počátku zabíhá tam od Vintok skalistá ostrožina (*př*), vlastně zbytek přepážky bývalého slepého údolí. Tu stoupala voda jako v údolí Holštýnském a činila občas jezero, které se jednak odvodňovalo podzemními průchody, do nichž se vody Ostrovsko-Rogendorfské dosud ztrácejí, jednak hlodalo na přepážce této, až se podařilo ji odstraniti, a tak zjednan vodě volný odtok do následujícího propadání, uzavřeného příční stěnou. Že tu mnohdy dlouho voda stávala, viděti na povodni čáře, která se uchovala v této čelní stěně v jeskyni u louček, zajímavé i jinak. Souvisí totiž s povrchem dvěma kominy, z nichž jeden jest otevřen, tak že jím snadno můžeme prolézt, druhý sice ucpan, ale na povrchu znatelný malým závrtek.

Ze druhého podobného přepažení (*př*₁) zbyla dosud velká část příční stěny, která velmi pěkně znázorňuje, jak se jeví účinky vod, ať již chemické, či dynamické. Jsou tu jeskyně, arci malých rozměrů, závrtky, sesutá koryta skalní, ano na dně ukryt i ponor, do něhož r. 1900 unikalo mnoho vody. Silný proud narážel tu na přepážku a nadržoval se v jezero, ze kterého voda odtékala oklikou dále do žlebu průlomem v přepážce již v dávné době způsobeným.

Ze závrtek na dně uchoval se pouze jediný (č. 33), a ten v ne-daleké době zmizí našim zrakům. Jsa podoby trojúhelníkové, má v ochozu 75 a hloubky 3—4 m; když se r. 1900 ubíraly vody Suchým žlebem, byl i tento závrť zaplaven, voda stála tam málem tři týdny a zanechala na dně mocnou vrstvu náplavu ztloušti 8 cm.

Nedaleko, u $V = 425\text{ m}$ stojí poslední rozrušená přepážka (*p*₂) před níž bývala malá vodní nádržka — ucpaný závrť, který je nyní uměle vysušen a zarovnán. Tu se končí také skalní koryto, zvané *Kamenec*, jímž vede napříč Suchým žlebem cesta z Vilémovic k Macoše.

Odtamtud údolí nabývá jiného rázu; výše jest dno jeho rozšířeno, byť nikoli jako jiná údolí, přece aspoň tolik, že na něm mohla býti zřízena i drobná políčka a jsou v něm závrtky zanesené štěrkem a prostoupené namnoze hlinou nebo aspoň rozrušenými čelními stěnami slepých žibků, avšak za poslední přepážkou Vilémovskou žleb stěsnán kolmými skalisky nebo příkrými stráněmi tak, že na některých

místech zbývá sotva volné prostory, co by vůz projel. Po příkrých těch úbočích, vypjatých na 150 m, viděti četné jeskyně, skalnatá bradla, skalní brány, mocné zásypy štěrku a j.

Všechn tento ráz části jihozápadní, tak odlišný od severovýchodní, poukazuje na jiný způsob jejího vzniku.

Po našem soudu utvořena horní část Suchého žlebu splynutím hojných závrtek, jejichž stěny rozrušila namnoze voda a zarovнала pak dno kamením, jak už vytkl ostatně geolog V. Procházka, nazvav tuto část závrťovým oddílem Suchého žlebu a část dolní prolomením stropu podzemního řečiště: byl tu tedy asi týž postup jako při vzniku Macochy.

Dokladem toho je v této části skalnaté dno a stěny Suchého žlebu, které jsou místy vodou vyhlazeny a do klenutí vymlety, tak že v nich i nemnoho zkušený výzkumce pozná zbytky jeskyní. Analogii k závrťovému oddílu Suchého žlebu lze pozorovati v hojných úžlebích, jejichž dno jest prostoupeno závrťky.

U Skalského mlýna Suchý žleb padá u $V = 328$ m do údolí oživeného již Punkvou. Vodopisné příslušenství žlebu je po pravém břehu velmi skrovné; poutáť po té straně jen málo povrchové vody. Za to vnímá hojně přítoků s leva, s planiny Vilémovské, mírně k němu skloněné. Většina těchto přítoků je zase rázu krasového, neboť se noří ještě na náhorní rovině do propadání a závrtek a vbíhají pod Suchým žlebem do podzemního řečiště Punkvy.

N.

Ve trati »Na pískách«, nedaleko kříže u stezky Jedovnické, zárvává se koryto nejprve v červených a žlutých břidlicích, jejichž tříšť snadno ruší a odnáší, po té spěje dále k s, až dostupuje pestrých mramorů svrchního devonu, které proráží a vytrácí se ve stráni. Hned však vedle počíná se krasové koryto studánkou, z níž voda odtéká korytem do žlebu, odkrývá cestou vápenec a zaniká na mnoha místech v řečišti. Koryto samo je zakončeno na počátku Suchého žlebu u $V = 436$ m. Přilehlá lesní trať sluje Hložek.

O.

Nad Hložkem jde od silnice Jedovnické svah polí zvaný »Na pískách« k z: v něm téměř uprostřed prostírá se ostrůvek luk, u nichž je závrtek č. 1, 65 m v ochozu, ledvinovité podoby, jež vznikla splynutím dvou závrtek, dosud znatelných ponory; svah vede do severnějšího, 4 m sníženého, vedle něhož je přepážkou oddělen dlouhý ponor 3 m pod okrajem závrtku. Od závrtku č. 1 svah polí směřuje na sz, a tam se pole končí pastviskem, při jehož okraji je závrtek č. 2. Tu pak se svah mění ve skalnaté koryto, které se zprvu řídí přímo dolů, ale potom se obrací na západ a zaměřuje napříč po stráni k závrtku č. 33 v Suchém žlebě. Za přítok tohoto směru vod lze pokládati sníženiny v polí č. 3 a 4, nyní zarovnané.

P.

Jiná skupina závrtek naskytá se při sv. straně Vilémovic v »Dílech za humny«, k nimž vede svah polí rogendorfských od

V = 542 m. Největší je slepý žlíbek č. 1, 252 m v ochozu; počíná se na území kulmovém a zarává se čím dále na západ, tím hlouběji, až se končí příční vápencovou stěnou zvýši 5·5 m. Na dně jeho jsou dva ponory, z nichž jižní snižen 5·5 a severní 4 m. Dno je travnaté a přikryté hlinou, v níž voda vymílá díry, kterými se svádí do nižšího ponoru, sesilována jsouc za přívalův i svahovými vodami z polí od jihu. Jihozápadně č. 1 leží závrtek č. 2, 142 m v obvodu, podobný korytu otevřenému k východu; dno je rozděleno přepážkou ve dvě; jiho-východní část, snižená 6 m, má 3 ponory, oddělené malými přepážkami, západní díl činí malý nálevkovitý závrtek hluboký toliko 2·5 m. Dno zarostlo travou, voda tam spadá z luk se strany východní.

Západně od těchto dvou je závrtek č. 3, tolikéž slepé údolí, 186 m v ochozu. Čelní stěna jeho je šikmá se stupněm, dno sniženo 7·5 m; po straně východní vede tam koryto, které ve druhé třetině délky dna je zakončeno ponorem. Dno závrtku je zarostlo travou a je lemován dokola příkrými mezemi.

Úval, kde se tyto závršky rozkládají, jest od Suchého žlebu oddělen mírně se zdvihající přepážkou, v níž jsou otevřeny četné lomy a rozsáhlá jeskyně *«Smrtní díra»* s několika chodbami zanesenými náplavem. Vody, které tu stékají, možno prohlásiti za pravostranný přítok potoku Vilémovického.

Úvalem jde také hranice útvarů, tak že téměř celý závrtek č. 1, totiž případněji jeho korytovitá část je vyvinuta v kulmové břidlici, kdežto vlastní čelní stěna a dno jsou prolomeny ve vápenci.

Q.

Na spoji silnice Jedovnické s Vilémovskou u V = 528 m sklání se malý žlíbek, jdoucí na sz, v němž se rozkládá vesnice Vilémovice. Do něho stékají vody vyvěrající na polích rogendorfských a činí hlavně odtokem stálého pramene, vycházejícího na jižní straně Vilémovic, trvalý potůček, který teče zprvu po kulmovém kamení a pak se vlévá na návsi do rybníka. Tento rybník je vlastně uměle ucpáný závrtek (č. 1), z něhož potůček odtéká dále k sz, konci vesnice a tam se na dvou místech propadá do země.

Závrtku č. 2 u stavení č. 15 říkají *Blažkova zmola*; dříve požíral mnoho vody a ještě r. 1900 se tam otevřel ponor 2 m v průměru, kdežto nyní při úpravě návsi je většinou zarovnan. Hlavní tok jde však dále na sever a vtéká pod Bartlikovou chalupou do žlíbku přepaženého vápencovou skalkou 3 m zvýši, pod níž mizí do země v závrtku o dvou ponorech (č. 3). Za velkých povodní, když jsou oba ponory ucpány, vzniká tu rybník; voda z toho propadání zaměřuje pod Suchým žlebem do podzemního řečiště Punkvy, a to již pod Macochou směrem k dolnímu Východu. Krasový potok Vilémovický však pokračuje také na povrchu, totiž při severním konci vesnice ve skalnatém žlíbku, řečeném *Kamenec*. Oba jeho břehy mají význačný krasový ráz; na malé ploše možno tu viděti různé jeskyně (z nichž největší jest *Smrtní díra*) a otevřený lomín (*Husí díra*), vesměs vymleté vodou, viděti vedle *Smrtní* i *Liščí díru*, vzniklou podle směru vrstev a příční břidličnatosti a málo v rostranních chodbách propracovanou, i lze tu na pravém břehu žlíbku pozorovati, jak se vá-

pencové stěny, původně příkré, stávají povlovnějšími tím, že se velké kusy jich dle vrstev sřicují. Tu je také naleziště zkamenělin středního devonu (*Calamopora filiformis* Röm., *Alveolites suborbicularis* Lam. a j.), které se počítá k nejbohatším. Kamenec vpadá do Suchého žlebu u $V = 425\text{ m}$ nedaleko skaiska, které jako jazyk zabíhá z pravého břehu údolí napříč a z velké části je uzavírá; je to příční stěna bývalého závrtku (*př.*), o níž byla zmínka již výše.

Jihovýchodně Vilémovic jest rozvodí, s něhož na jih tekou vody do Veselého žlebu Jedovnického, na severozápad pak stékají k *iv.* konci vesnice, kde se na sníženém poli vedle silnice ztrácí mnoho vody. Odtamtud jde svah dále za humna osady a vody po něm běžící propadají se do nepravidelného závrtku (v ochozu 108 a snížený 3 m), uprostřed jehož dna je ponor.

R.

Nad Veselým žlebem zdvihá z okolní náhorní roviny znenáhla své téměř hora *Strážná* $V = 538\text{ m}$. Mezi jejím vrcholem a vesnicí prostírají se polní trati, z nichž se jedna zove *Liščencem*; odtamtud vody mají spád úžlebím, které zatáčeji se obloukovitě k západu, obrací se pak na východ a vpadá, ovšem s četnými přepážkami, při severní straně pod Vilémovicemi do Kamence.

V porůčí tohoto úžlebi počítá se 21 závrtek, z nichž 5, 13, 16 a 19 jsou nejčernější. Úžlebi se počíná travnatým korytem, které se na *sz* zarývá hlouběji a je zakončeno slepým žlíbkem neboli *Daňkovým* závrtem (č. 5), jenž ve svahu přetíná napříč 6 polí. Průměr žlíbku jest 10–20 m, na konci pak rozšířen na 30; tam při hloubce 6 m jsou tři trativody a z nich největší je trhlina 3 m dlouhá a 2 široká. Ačkoli závrtek Daňkův, máje v ochozu 276 m, požírá velké množství vody, přece bývá za velkých přívalů až do poloviny zaplaven. Další směr úžlebi jde za přepážkou na *sz* až k č. 11.

Ostatní sousední závrtky jsou napohled rozloženy nepravidelně po polích; pozoruje-li se však jejich vztah k hlavnímu úžlebi, pozná se, že jsou vlastně jeho přítoky, byť i ráz jejich byl mocnou diluviální příkryvkou zatemněn.

První z nich (č. 1), v parc. čísle 642 a 651, je tvaru ložkovitého; jeho kratší osa má 8·5 a delší 16 m, v ochozu je 32 a zhloubí 2 m. V severním svahu meze vyčnívá z náplavu vápencové skalisko, vedle něhož se ztrácí voda jen z malého úvodu okolo závrtku. *Jz.* od něho jest č. 2, v parc. 650 a 644, podoby trojúhelníka s vypouklými stranami, v ochozu 54 a hloubky 4·7 m. Oba tyto závrtky leží téměř na rovině trati, od nich však vede svah k hlavnímu závrtku č. 5.

Na opačném břehu Daňkova slepého žlíbku jsou vedle sebe závrtky č. 3 a č. 4. Č. 3, v parcele 647, má podobu čtyřúhelníka, 42 m v obvodu a hloubky 3·5 m; v záp. stěně jeho vyniká z náplavu vápencové skalisko. Č. 4, v parc. 646, podobný čtverci, je v ochozu 37 a zhloubí 2·6 m; trativod na dně vyznačen bujně rostoucí travou a kopřivami.

Svah od temene Strážné vede těmito závrtky k slepému žlíbku. Č. 5 jest, iak už pověděno, slepý žlíbek Daňkův. Č. 6, v parc. č. 742, má tvar eliptický a delší osu zdělí 13 m. Zaváží se pořád kamením.

tak že brzy zmizí. Č. 7 a 8 jsou pouze slabě znatelné závrty v parc. č. 750, nyní zavezené. Č. 9 a 10, v parc. č. 755 a 767, jsou dnes také srovnány a znatelný pouze sníženinou.

Č. 11, v parc. č. 763, je zase důležitý závrtek na dně úžlebi; většinou je proměněn v role, jenom na jeho dně prostírá se loučka. Je to vlastně slepé údolí, v ochozu nyní pouze 33 a hloubky 1·4 m; severozápadní strana přepážena jest mezi 1·5 m vysokou. Č. 12, v parc. č. 760, je sníženina poblíž závrtku předešlého.

Od č. 11 se údolní sníženina, často přepážkami přerušovaná, obrací na s. Tu se po obou stranách silnice rozkládá skupina závrtek; z nich č. 13 má v ochozu 50 m a přechází na v v pole, na ostatních pak stranách je lemován příkrými mezemi. Hloubka jeho činí 3·5 m a při severní straně jest otevřený trativod. Č. 14 měl v ochozu 32 a hloubky 2·5 m, podoby byl nálevkovité, ale nyní je zasypán a vede přes něj od r. 1902 okresní silnice. Č. 15, v parc. č. 776, má podobu čtverce, v ochozu 42 m, dno kruhové průměru 2·7, hloubky 3 m. Č. 16, parc. č. 775 a 797, je v ochozu 67 a zhloubí 4·6 m; dno rovinné, meze mírně skloněné. Č. 17, parc. č. 808, je mísovitá sníženina 1·25 m hluboká. Také č. 18, v parc. č. 809, je podobná depresse stejné hloubky. Tyto poslední dva leží na rovině; ostatní směřují k hlavnímu úžlebi.

Za přítok lze pokládati vody, které spadají do skupiny závrtek východně od řečeného úžlebi: Č. 19, v parc. č. 796, má v ochozu 61 a hloubky 3·5 m. Ze záp. strany vyčnívá vápencové skalisko, pod nímž je trativod. V parc. č. 807 jsou dvě prolákliny označené č. 20, na parc. č. 808, 809, 812, 813, 816 prostírá se velká, ale mělká sníženina č. 21, jejíž střed jest v č. 809. Odtud není v přepážce, která tato spojená úžlebi odděluje od počátku žlíbku Kamence, nijakých závrtek.

Vody R. spojené s Vilémovickými, tekou pod Suchým žlebem směrem k dolnímu východu Punkvy.

S.

Od severního konce Vilémovic na západ odbočuje *mlýnská cesta*, která protíná trať *Padělký*, z níž svah jde přímo k Suchému žlebu. V této trati sbírá občas vody slepý žlíbek, v ochozu 34 m a se dnem sníženým 3 m, jež ohraničeno příkrými mezemi. Do něho spadá mnoho vody hlavně za rozjízě, zprvu dle svahu polí, po té travnatým korytem. Voda ta spojuje se v podzemí s vodami právě pod R popsanými a vtéká pod Suchým žlebem do Punkvy.

Š.

Odtamtud na západ jsou *Dolní díly* o svahu k s obráceném a zakončeném nad Suchým žlebem pastviskem. Tu pijí vodu tři závrty: Č. 1, v parc. č. 834, v ochozu 52 a hloubky 3 m; severní jeho mez je příkrá, kdežto jižní se vytrácí mírně do polí. Pod ním, v parc. č. 853, je sníženina č. 2 a dále dle svahu týmž směrem na sz vedle mlýnské cesty v močálovitém travnatém poli trativod č. 3, průměru 1 m se dnem sníženým, jehož vlhkost umožňuje bujnou vegetaci v okolí.

Od č. 3 svah přechází na pastvisko, které činí koryto obklopené skalkami. Tu viděti velmi názorně, jak se vápenec rozrušuje hlavně podle vrstev a příční břídlícnatosti; skaliska jsou tu roztrhána v balvany tvarů klencovitých. Na kraji lesa koryto příkře se níží ze strany do Suchého žlebu.

Podzemní vody, jež spadající v Dolních důlech ztrácejí se do těchto tří závrtek, vynořují se ve skalnatém dně Suchého žlebu studánkou v »Úzkých«, kde se skalní stěny z obou břehů téměř dotýkají.

T.

Od Dolních důlů na jihozápad u silnice při $V = 488 \text{ m}$ stojí kříž, po němž se i tamějším tratem říká »U kříže«. Tu leží skupina čtyř závrtek ve dvou svazích, které se stýkají a kloní dále k Suchému žlebu. Č. 1, podoby podkovovité, má v ochozu 30 a hloubky 1·5 m. Od něho směrem sz. jest č. 2 proláklna 2 m snižená, kdežto na jv jest sniženina č. 3, neurčitých obrysů, 1 m hluboká, č. 4 pak, v parc. č. 949, má podobu podkovovitou, 52 m v ochozu a hloubky 3·5 m a část dna porostlou hustým křovím.

Vody ztrácející se v těchto polohách přicházejí na povrch na dně Suchého žlebu poblíž jeskyně Kateřinské.

Od kříže na západ závrtek není; vody spadají tu do Suchého žlebu toliko povrchovými skalnatými koryty, neboť nemají místa ani času, aby tvořily krasové útvary. Náhorní rovina Vilémovská se tam totiž mění v úzký horský hřeben nápadně zvýšený na $V = 519 \text{ m}$, jehož konec, uzavřený údolím Punkvíným a Lažáneckým, jest už složen ze žulosyenitu.

Žleb Lažánecký.

Mezi Jedovnicemi ($V = 461 \text{ m}$) a údolím Punkvíným ($V = 302 \text{ m}$) vede údolí Lažánecké, které od Jedovnic znenáhla vystupuje až téměř k silnici Rudické k místu nazvanému *Převážení* ($V = 489 \text{ m}$), odkud rychle spadá do údolí Punkvy. Na přímou vzdálenost 3650 m připadá tu 187 m spádu, což činí na 100 m 5·12 m. Vzhledem k vývoji údolí činí spád ten na 100 m 4·73 m.

Počátek žlebu, a to jeho jižní strana u *Chaloupek Jedovnických*, je složena z kulmové břidlice; ostatní stráně, jež lemuji údolí, jsou z vápence středního devonu až pod šamotovou továrnu v Lažánkách, kde na obou stranách prorážejí vrstvy pískovců a křemenců spodního devonu, arci jen s abé, a hned dostupují žulosyenitu, který před *Starohrabčí hutí* tvoří nejen stráně, nýbrž i skalnaté dno.

Vápenecové stráně spadají z části příkře, namnoze však činí kolmé stěny a všechen vzhled údolních okrajů na náhorních rovinách vůkol nich připomíná opuštěného údolí Punkvina a Suchého žlebu. Proto se přidáváme k názoru geologa V. J. *Procházky* a pokládáme je za suchý žleb, vytvořený hlavně vodami, které se nyní od Kotvrdovic, Senetářova, Pojdomí a dále od $V = 487 \text{ m}$ z údolí Rakovce stékají do velkého rybníku *Olšorce* (neboli Pilštáku), odcházejíce odamtud k propadání Jedovnickému korytem prolomeným ve skále a uměle rozšířeným.

Krasovitý ráz ten jest ovšem teď setřen mladšími usazeninami, které změnilý též úvodí tohoto údolí. V době miocénní byl zářiv údolím Lažáneckým spojen s fjordem Svitavským a s vodami, které se rozlévaly v okolí Černé Hory, Tišnova a údolím Rakovce s mořem zaplavujícím Hanou a Pomoraví. Moře to zanechalo v údolí Jedovnicko-Lažáneckém mohutné vrstvy, v nichž tu často již přes 20 m hloubeno, aniž dosaženo dna. Mistry, hlavně při ústí, vrstvy ty jsou pozdějšími převraty vyrvány, jinde nahrazeny vápencovým štěrkem, který je promísen cihlářskou žlutkou.

Máme toho doklady, že údolí Lažánecké bylo vyryto již před dobou jurskou a že bylo také původně vyplněno těmito sedimenty; nalézají se východně Lažánek u kříže zbytky velikých balvanů sjepeců podobných rudickým, jež ovšem voda nemohla odplaviti, kdežto sypké kamení, hlina, písek, štěrk a p. zmizely. Při stezce na pravém břehu ve svahu ve skále jest nepatrný dolík, vyplněný kulmovou břidlicí, který jest dokladem, že údolí bylo aspoň do této hloubky vyryto již před uložením spodních těchto vrstev karbonských.

Zdá se, že údolí, když bylo zaplaveno mladšími moři, nebylo ještě tak propracováno jako ostatní žleby v severním území moravského krasu. Nasvědčují tomu závrtky v údolí naproti dvoru Harbešskému. Č. 1, částečně ve svahu, má v ochozu 51 m a je proti stráni snižen na 5, směrem do údolí na 2 m. Vedle prostírá se č. 2, v ochozu 52 a hluboký 6 m, který na severovýchodě přechází v údolí Lažánecké. Uprostřed je ponor zaházený balvany, do něhož se ztrácí v údolí voda.

Dále jest už potok Lažánecký povrchovým; močálovitá luka pod dědinou možno pokládati za východy vod, propadajících se na planinách, rozložených nad údolím.

Pravý břeh.

Náhorní rovina zvýši 506—499 m nad příkrými stráněmi a kolmými nevysokými skalisky pravého břehu jest vlastně pokračování planiny Ostrovsko-Vilemovické. Polní trati nazývají se po tamějším dvoru »na Harbeších«. Celá trať k údolí přilehlá — vesměs panské nivy — přísluší do katastru Lažáneckého. Na východě jest polní cestou oddělena od Harbechů jiná, která náleží rolníkům vilemovickým.

V rovině Lažáneckých Harbechů počíná se svah v okolí železného kříže pod V = 506 m jižně od Strážné a jde směrem sv., téměř rovnoběžně s údolím Jedovnicko-Lažáneckým. Směr jeho udávají závrtky č. 1, 5, 6, 8, 10, ostatní pak lze prohlásiti za přítoky. Č. 1, na panském poli východně dvora Harbechů, je podlouhlý, v ochozu 67 a hluboký 4 m. Uprostřed prohýbá se propadlina, kamením zaházená. Severně od tohoto závrtku je sníženina č. 2, zhloubi 1.5 m a vedle ní závrtek č. 3, eliptického tvaru, v ochozu 77 m a při severní straně 6 m hluboký, označený parc. číslem 220, jež vůkol lemuje meze.

V parcele č. 219 leží závrtek č. 4, podoby mnohoúhelníka, v ochozu 106 m, se dnem uprostřed 6 m sniženým. Č. 5, vyznačený ještě na katastrální mapě z roku 1826, je nyní již zarovnaný a znatelný pouze sníženinou. Podobně i číslo 6 a 7. Odtamtud svah jde dále

směrem sz., kde protíná závrtky č. 8 a 9, taktéž zarovnané, a vede k č. 10, parc. č. 211.

Je to závrtek nepravidelného tvaru, 190 m v ochozu, se 6 ponory: a) má podobu koryta 2—3 m širokého a 4—5 m hlubokého, kam se vodou splavuje hlina; b) je snížen 2 m, c) 3 m, d) 4 m, e) 7 m, s korytem od východu, f) pak 5 m hluboký.

Na sever od č. 10 jsou dva závrtky: č. 11, v ochozu 14 a hloubky 2 m, do něhož se vodou zanáší hlina, a č. 12, v ochozu 67 m, se dvěma ponory, z nichž jeden snížen 3·5, druhý 5 m. Západně č. 10 jest úpad č. 13, od něho na sz velký závrtek č. 14, samostatného parcelního čísla 209. Je to nepravidelný šestiúhelník s ochozem 144 m a třemi trativody na dně. Z nich a) má 5 m zhloubí, b) je trhlina 9 m dlouhá, 0·5—2 m široká, vyvinutá ve skalní puklině, do níž se svažuje hlina, a posléze c) nálevkovitá sníženina 6 m hloubky.

Závrtky č. 10 a 14 rozkládají se na nejnižším místě planiny Harbešské, avšak směr úžlebi s přepážkou pokračuje dále na západ, naznačen jsa při okraji údolí ještě depressí č. 15, po čemž se na povrchu mění v skalnaté koryto, spadající příkře do údolí Lažáneckého. Za přítok této řady závrtek možno pokládati č. 16, nyní zarovnaný, k němuž vede svah západně od Strážné, který se končí u č. 10. Takovými lze prohlásiti tolikéž závrtky (17—23), jdoucí od hraniční cesty Vilémovické v čáře směrem jižním. Č. 17, parc. č. 204, je podlouhlý, v ochozu 108 m, se dvěma trativody na dně: a) snížený 7, b) 3 m. Č. 18, parc. č. 205, má v ochozu 53 m a dva ponory 3 m snížené; č. 19 v ochozu 30 m, hloubky 3·5 m; č. 20 v ochozu 52 m, hloubky 5 m; č. 21 v ochozu 36 m, hloubky 3 m; č. 22 v ochozu 54 m, hloubky 7 m. Meze této skupiny č. 19—22 a často i dno jsou zarostly křovinami a podobají se z daleka věncům po poli rozhozeným. Č. 23, parc. č. 208, má v ochozu 78 m, je okrouhlý a má dno 6 m sníženo; v jeho severní mezi je propadlina 4 m hluboká, do níž se sesypává hlina.

Svah na severozápad od Strážné mění se v mělké úžlebi, směru západního, v němž jsou ve trati nazvané Člupek sníženiny č. 1 a 2, nedaleko pak č. 3 a od této západně č. 4; od poslední sníženiny na sever leží závrtek č. 5 v ochozu 48 a hloubky 2 m, jehož západní polovice je porostlá travinami a východní rozoraná. Západně od č. 5 je sníženina č. 6, a pak týmž směrem závrtek č. 7. Ten má v ochozu 60 m a tvar mnohoúhelníka; dno sníženo 5 m a v něm se při jižní straně otvírá ponor. Od závrtku toho jde svah dále na západ a přidružuje se tam ke skupině, zvané u Společnáku, o 12 závrtech.

Č. 1 je nepravidelný čtyřúhelník, hloubky 4 a průměru 16 m a zarostlý travou; na západní straně vyčnívají z náplavu vápencové skalky; na dně má trativod živící bujnou vegetaci. Č. 2, na témže poli, je nyní zarovnan a jen sníženinou znatelný; podobně č. 3 v parc. 811 a č. 4 v parc. 812.

Závrtky u Společnáku nejsou na povrchu zřejmě postaveny v čáře svahové, nýbrž seskupeny v nehluboké depressi; proto je popisujeme dále v pořádku na mapě naznačeném.

Č. 11 na rozhraní dvou polí (parc. 831 a 837), jest nejsevernější závrtek této skupiny již pobíží silnice Lažánecko-Vilémovické. Možná také, že tento závrtek i některé sousední poutají vody a svá-

dějí je do Suchého žlebu. Č. 9 má podobu kruhu o průměru 35 m, rovinné dno jeho sníženo 9 m a v něm prohlubuje se na 1 m ponor průměru 1·5 m. Č. 8, v parc. 826, jest zarovnan a znatelný pouze sníženinou. Č. 7 je nepravidelný čtyřúhelník, průměru 13 a hloubky 3·6 m, uprostřed dna rozvírá se ponor o průměru 2·75 m, bujným rostlinstvem zarostlý. Č. 6, na parc. 820, podoby misovité, má uprostřed dna 3 m sníženého trativod o průměru 2·75 m. Č. 10 je na rozhraní dvou polí (parc. 831 a 829); severní strana jeho jest zachovalá, ostatní rozoráno. Č. 5 je poblíž polní cesty, která vede od $V = 488$ m u železného kříže na silnici Lažánecko-Vilémovické na *ju* a čini rozhraní obou vesnic. Závrték jest ještě na území Vilémovických Harbechův a má podobu nepravidelného čtyřúhelníka o průměru 26 m a dno snižené na 6 m. Posléze č. 12, poněkud odstředně od úvalu u Společňáku, je jaksí pokračováním závrtek č. 1—7 v Člupku. —

Dále na západě údolí Lažánecké nemá krasových přítokův, a to z téže příčiny, jak už bylo vyloženo při Suchém žlebě na str. 42.

Levý břeh.

Na levém břehu údolí Lažáneckého počínají se krasové přítoky u silnice Rudické, kde odbočuje z Jedovnicko-Lažánecké k této osadě.

A.

Ve svahu jsou tam znatelný dvě sníženiny (č. 1 a 2), od nichž se pole sklání k údolí.

B.

Na severozápadě od Rudice mezi $V = 508$ a 512 m směřuje svah trati *Novinkami* na *ju*, kdež přechází v slepé údolí. Mírný sklon jde po jurských vrstvách, které tu všude vyplňují závrtky sytkými usazeninami, tak že závrtky nejsou nyní na povrchu patrný. O jsoucnosti usazenin svědčí náhlá změna hloubky šachet, jež na těchto místech byly hloubeny.

Za příklad budtež uvedeny šachty, jejichž orientačním bodem je kříž u $V = 508$ m při cestě na sz. Rudice.

1. Šachta v. kříže s. cesty na váp. skálu, hloubky 52 m. 2. Šachta 20 m s. kříže u závrtku 1, hloubky 4 m. 3. Šachta j. kříže 15 m, hloubky 18 m. 4. Šachta sz. kříže, hloubky 18 m. 5. Šachta sz. kříže po levé straně cesty k Lažánkám, s. č. 4, hloubky 60 m. 6. Šachta sz. kříže s. č. 5, hloubky 16 m. 7. Šachta sz. kříže s. č. 6, hloubky 3 m. 8. Šachta sz. kříže s. č. 8, hloubky 18 m. 9. s. kříže při pravé straně cesty Lažánecké proti závrtku č. 7, hloubky 36 m. 10. s. kříže a s. č. 9, hloubky 16 m. 11. v. č. 10, ihned s. vedle slepého žlíbku, hloubky 6 m.

Všecky šachty rozkládaly se tu na nepatrné celkem ploše zděli 650 m (vzdálenost č. 3 od 8) a zšíři 150 m (vzdálenost č. 5 od 11).

Mezi závrtky toho okruhu má slepý žlíbek č. 1 v ochozu 90 m; na dně jeho, sniženém před čelní stěnou 4 m, je ponor, který se často zažírá, neboť nemůže za velkých přívalů pojmouti veškerou vodu dosti rozsáhlého úvodí. Č. 2, sv. předešlého, je v ochozu 85 m a dna sniženého 6 m; podoby jest okrouhlé, protáhlé na *iz*. Č. 3 hned vedle

něho, má obvodu 23 a hloubky 2 m. Sv. od něho leží dva menší: č. 4 v ochozu 23 a zhloubi 3 m a č. 5 v ochozu 30 a hloubky 3 m.

Již při okraji údolí Lažáneckého prohlubuje se č. 6, v ochozu 46 a zhloubi 5 m, vedle něho prostírá se snížené pole č. 7 a závrtky č. 8, otevřený do údolí Lažáneckého.

Závrtky v Novinkách jsou po stránce morfologické velmi zajímavé, ježto dosti jasně znázorňují, jak se počal vznik suchých žlebů. Slepé údolíčko č. 1 dalo k tvorbě té podklad: vody do něho spadající utvořily erosivně a tektonicky podzemní chodbu, k níž se víží závrtky č. 2—8. Poslední, jehož skalnaté mezistění jest už rozrušeno, značí konec neboli počátek tvořícího se žlibku.

Vody, které se v Novinkách propadají, vyúsťují v údolí Lažáneckém v lukách tam, kde se počíná povrchový potok Lažánecký.

C.

Jihozápadně od Rudice dobývá se v lesní trati mnoho černé hlíny, která často obsahuje zajímavé koule sferosideritu. Podle toho říká se tam *U černých hlín*. Svah odtamtud jde na *sz* do trati nazvané *»Nad kaplí«*, protatě tu lesním stromořadím, v jehož okolí jest rozvodí mezi Punkvou a potokem Jedovnickým. Tu se počíná žlibek, většinou v útvaru jurském, ze kterého hlavně na východní straně vystupují na povrch vápencové skalky a menší ostrůvky. Údolí vede směrem *sz.*, zarývá se víc a víc a přetrženo byvši slepým žlibkem č. 19 pokračuje dále, dostupujíc v dolním toku v t. zv. *Zrcadlech* spodního devonu a spojuje se u hájovny Lažánecké s vodou, která přichází od této vesnice. Údolí to, vesměs zalesněné, sluje v horní části *Pivovarka*, ve střední *Pokojná* a v dolní, jak už pověděno, *V zrcadlech*.

Žlibek *»v Pivovarce«* (viz tab. V) se začíná řadou závrtek při lesním průseku, za níž na *v* tekou vody k podzemním prostorám Jedovnického propadání, kdežto na *sz* se svádějí umělým korytem do závrtku č. 1. Horníci již dávno postihli důležitost závrtek a využívali jich tu odvádějíc jimi vody z míst, kde zakládali nové šachty na hlínu. Opuštěná taková šachta je hned vedle závrtku č. 1 ve stromořadí a jeví se sníženinou zhloubi 2 m.

Závrtky č. 1, mísovitý, má na obvodě 48 m a rovinné dno snížené 4 m. *Jz.* od něho jest okrouhlý závrtky č. 2, v ochozu 36 m, se dnem 3 m sníženým. Vedle něho týmž směrem prostírají se malé okrouhlé sníženiny č. 3 a 4. Od č. 1 vede umělé koryto směrem *sz.* a končí se do kruhovitěho závrtku č. 5, jehož obvod je 17 a hloubka 1·5 m; vedle něho jest okrouhlý otevřený ponor č. 6 na obvodě 9 m a snížený 1 m. Za lesní cestou vedle č. 5 je č. 7 tvaru kruhového, na obvodě 26 a snížený 2 m. Od č. 5 pokračuje na *sz* umělé koryto k č. 8, mísovitému závrtku o 24 m v obvodu a 2 m hloubky, od něhož odstředně, avšak ve svahu, jest nepravidelně okrouhlý závrtky č. 9 v ochozu 40 m a snížený průměrně 3 m. U něho leží nesouměrná sníženina č. 10, v níž by a vyhloubena šachta. Za závrtkem č. 8 směr stoky zahýbá více k západu, tak že shihá do závrtku č. 11, sníženého na obvodě 30 m o 2·75 m. K němu se strany *jz.* přiléhají tři závrtky: č. 14 nepravidelná sníženina zhloubi 1·5 m, vedle č. 13, v ochozu na 9 m rozpjatého a 0·75 m sníženého, a pak přímo k závrtku č. 11

č. 12 sníženina 2 m hluboká. Na s od č. 11 jest misovitý závrtek č. 15, v ochozu 26 a snížený 2 m, západně od čísla 11 u lesní cesty podobná sníženina č. 16 zhloubí 3 m.

Po obou stranách cesty právě zmíněné, dále na jihozápad, leží dva zajímavé závrtky č. 17 a 18. První na j od cesty, v ochozu 83 m, je nepravidelný složitý závrtek, vzniklý ze tří kruhovitých, spojených účinkem vod, které stékají západními svahy. Proto nejhlubší ponor je při východní straně, kde rovné dno je sníženo 5 m. Dno je spojeno korytem se závrtekem B, sníženým o 3 m, od tohoto pak je malou přepážkou oddělen závrtek A, 5 m hluboký. Podobně jest utvořen i závrtek č. 18, vzešlý také ze tří splynulých v jedno. Rozkládá se při jižní straně cesty, kde je snížen 6 m; rovinné dno vybihá k jz v koryto, nad nímž se prohýbá malá propadlina. K severu se závrtek zužuje a mění v B, pouze 2 m snížený, který přechází v A podobně hluboký. Odtud svah jde dále severozápadním směrem údolí a brzy splývá v hluboké koryto, vymleté vodami v jurském sypkém kameni, koryto pak jest u V = 498 m zakončeno slepým žlíbkem č. 19. Tento závrtek má v ochozu 85 a dosahuje hloubky 6 m; dno jeho je kamenité a zanesené a ztrácí se tam za rozjízě mnoho vody. Koryto, ve které se slepý žlíbek proti svahu mění, má délku 240 m; z jižní strany ústí do něho několik menších, u jednoho z nich jest i ponor. Od závrtku č. 19 jde svah, jak dříve již řečeno, bez přítrže do údolí Lažáneckého.

I na *pravém běhu* údolí v Pivovarce lze pozorovati krasové zjevy. Je tu (poblíže písmene a) nálevkovitý závrtek v ochozu 37 a hluboký 2·5 m a severozápadně od něho podobný zjev (označený písmenem b). Na jihozápad od Rudice je při okraji lesa rozvodí. Na těch místech se všude naskýtají hojné hromady odpadků ze šachet nyní opuštěných a vyhloubených kdysi hlavně na železnou rudu, z nichž jedna dosahovala hloubky 140 m. Zasypaných těchto jam se znenáhla zmocňuje příroda a vody z nich tvoří hojné závrtky, do kterých se za rozjízě ztrácejí. Jsou však mezi nimi také skutečné závrtky. Tak se skupina c skládá z pěti takových zjevů. Č. 1, na obvodě 50 m se dnem 6 m sníženým, jest vedle cesty při okraji lesa. Od něho na z jest příční stěna zšíří 8 m a za ní č. 2 v ochozu 65, hloubky 10 m. Se strany západní vede tam svah, po němž za rozjízě stékají vody do dvou ponorů — starých opuštěných šachet. Deset m od č. 1 jest nálevkovitý závrtek č. 3, obvodu 45 m, se dnem sníženým 3—4 m. Jižně od č. 2 jsou dva závrtky: č. 4, v ochozu 38 a snížený 2·5 m, a vedle něho týměž směrem č. 5 na obvodě 18 a proláklý 1 m.

Mimo opuštěné šachty na jz Rudice vede cesta do lesa po mírném svahu, na kterém je skupina čtyř závrtek d, z nichž tři jsou západně a jeden východně voznice. Skupina se počíná č. 1, tvaru misovitého, 26 m na obvodě a sníženým 2 m. Jv, od něho u cesty je č. 2, podoby nálevkovité, 70 m v ochozu, se dnem prohnutým 5 m. O 32 m dále při téže západní straně lesní cesty jest č. 3, tvaru nepravidelně nálevkovitého, v ochozu 40 m, hloubky 2—3 m. Týměž směrem, avšak při vých. straně cesty jest č. 4, skalnatý slepý žlíbek v ochozu 52 m, se dnem 3—4 m sníženým, do něhož se od sv svádí z okolí voda umělým korytem. Příční stěna při jižní straně je vápencové skalí, a tak i všecko nejbližší okolí je složeno z vápence, který zde činí ostrůvek, vyčnělý z okolních jurských usazenin. Po-

vrchový svah této skupiny se schází se sklonem závrtků popsaných pod c a přechází mírně k hlavnímu žlíbku Zrcadel.

Od poslední chalupy V *Hájicích*, jak se tato část Rudice jmenuje, svah se mění v koryto, zarávající se pořád hlouběji a hlouběji v sypké jurské usazeniny, které je náhle uzavřeno ve skupině e slepým žlíbkem č. 1, *Malou Macochou*, jak mu říká mládež rudická. Okrouhlý ten závrték má v ochozu 117 m; čelní jeho stěnu, při severní straně 7 m vysokou, zavalují veliké vápencové balvany, pod nimiž jest ponor.

Severně Malé Macochy jest mísovitý závrték č. 2, 28 m v ochozu, snížený 1·5—2 m; jz. ve svahu č. 3, podoby podlouhlé, pouze 1 m snížený, jehož dno pokryto velkými balvany, které zbyly jako pevné hřebenáče, kdežto ostatní okolí bylo vylouženo vodou. Odtamtud vede svah k hlavnímu údolíčku.

Zeměvědně jsou závrtky skupiny e nadmíru zajímavý; všude při nich jest odkryt devonský vápenec, který však v nejbližším okolí klesá náhle do hlubokých propastí až 140 m, vyplněných jurskými sedimenty s bohatými ložisky železných rud, na něž tu bylo všude hojně dolováno.

Na křižovatce polních cest západně od Rudických Hájců stojí železný kříž u V = 527 m a jižně od něho prostírá se skupina závrtků h. Č. 1 jest velký rozoráný závrték, dosud 3 m dlouhý, vedle něho pak zachovalý č. 2, podoby nepravidelného šestiúhelníka, 64 m v ochozu a hloubky 3 m, k němuž ide svah od sv. Severozápadně od kříže v polích ve trati *Zlomaninu* leží skupina čtveř závrtkův i, rázu již setřelého jednak tím, že změněny v pole, jednak, že v nich lámán kámen.

Také svahy *levého břehu* údolí jsou zalesněny. Tu při čáře rozvodní v části *„Pokojné“* jest osamělý závrték i, 30 m v ochozu, 2 m hluboký. Od V = 493 m vede do údolí a dále k Rudici lesní cesta z Olomoučan. Při její pravé straně rozkládá se závrt k₂, znatelný pouze sníženinou 1 m. V okolí všude jest území jurské, v němž bylo hloubeno mnoho šachet; u výšky V = 493 m však se dotýká téměř povrchu devonský vápenec, odkrytý již při vyhazování příkonů. Nedaleko hlavního údolí leží skupina l; č. 1 je v ochozu 46 a hloubky 2 m, č. 2, v ochozu 65 m, má dno snížené 3·5 m a zavalené velikými balvany. Od *ije* vede do něho koryto.

Hydrologie.

Ve vlastním území moravského krasu není žádné deštoměrné stanice. Jen v nejbližším sousedství na kulmovém území znamenány no několik roků srážky a výsledky uveřejňovány v *Berichte der meteorologischen Commission des naturforschenden Vereines in Brünn*. Záznamy z těchto stanic jsou:

Odrůvky 56—60 cm. Krásensko 61—65 cm. Molenburk 61—65 cm. Protivanov 71—80 cm.

Ježto vody ze všech těchto míst sněží do Punkvy, možno tato čísla vzíti v rozpočet a stanovit průměrnou výšku srážek pro úvodí Punkvy na 65·5 cm. Vodní síť této říčky rozestřena jest na ploše 169 km²; spadá tedy v úvodí Punkvy ročně 0·1107 km³ vody.

Podle dlouholetého pozorování inž. Boh. Buděšínského ze železáren blanských dává Punkva za nejnižšího stavu, který trvá asi čtvrt roku, 150 litrů za vteřinu, za středního, jenž bývá necelého půl roku, 350 l. za vyššího, který se jeví méně než čtvrt roku, 1800 l. a jen málo dní v roce bývá toto množství ještě značnější. Z těchto čísel odhadnut roční průměr množství vody, která při ústí odchází do Svítavy, na 300 litrů za vteřinu, neboli ročně na 0.00946 km^3 .

Rozdíl mezi přítokem a odtokem je tedy veliký a nelze jej vysvětliti jen pouhým odpařováním a jinými povrchovými zjevy.

Velkým činitelem jsou tu nepochybně rozsáhlé podzemní vodárny, rozložené pod planinou Ostrovesko-Vilémovicko-Lažaneckou.

Důkazem toho jest okolnost, kterou jsem pozoroval roku 1904 a zase r. 1909, kdy po několik měsíců nepršelo, nad propadáním se žádná voda do země neztrácela a přece u Východu vycházel proud, který stačil na mlýnské složení.

Literatura.

① Vlastivěda Moravská. Blanský okres. Napsal Jan Knies. V Brně 1902, str. 1—210.

② Stopy diluviálního člověka a fossilní zvířena jeskyní Ludmírovských. Čas. mor. musea zemského. V Brně 1905. Jan Knies.

3. Nejstarší historická zpráva o Macoše. Napsal Jan Knies. Věstník klubu přírodov. v Prostějově, ročn. V., 1903.

④ Drobné geologické zprávy z území moravského krasu; napsal Jan Knies. Věstník klubu přírodov. v Prostějově, ročn. X., 1907.

5. Nový nález diluviálního člověka u Mladče na Moravě. Jan Knies. Věstník klubu přírodov. v Prostějově, ročn. VIII., 1906.

⑥ Čtvrtohorní zvířena jeskyně pod hradem u Suchdola na Moravě. Jan Knies. Čas. mus. spol. olom., ročn. XVIII., 1901.

7. Kterak vnikly kosti dil. zvířat do mor. jeskyní. Jan Knies. Lovecký Obzor. V Písku 1900.

⑧ O svéráznosti moravského krasu. V. J. Procházka. Sborník České spol. zeměvědné. V Praze 1898.

⑨ Moravský kras. V. J. Procházka. Sborník České spol. zeměvědné. V Praze 1900.

10. Nové sídliště diluv. člověka u Jedovnice na Moravě. Jan Knies. Lidové Noviny. V Brně 1907.

⑪ O některých málo známých zjevech v mor. krasu. Jan Knies. Čas. mus. spol. olom., ročn. XVIII., 1901, ročn. XX., 1903.

⑫ Průvodce do mor. jeskyní. Dr. Martin Kříž a Fr. Koudelka. V Ždánicích a Vyškově. Díl I. (1900) a II. (1902).

⑬ Mor. Kras. Dr. K. Absolon. V Praze 1904. (Neukončeno.)

14. Pravěké nálezy ieskynní Balcarovy skály u Ostrova na vsočině Dražanské Jan Knies. Věstník klubu přírodov. v Prostějově, ročn. II., 1900, str. 31—81.

15. Druhá zpráva o pravěkých nálezech v Balcarově skále u Ostrova. Jan Knies. Věstník klubu přírodov. v Prostějově, ročn. IV., 1902.

O b s a h.

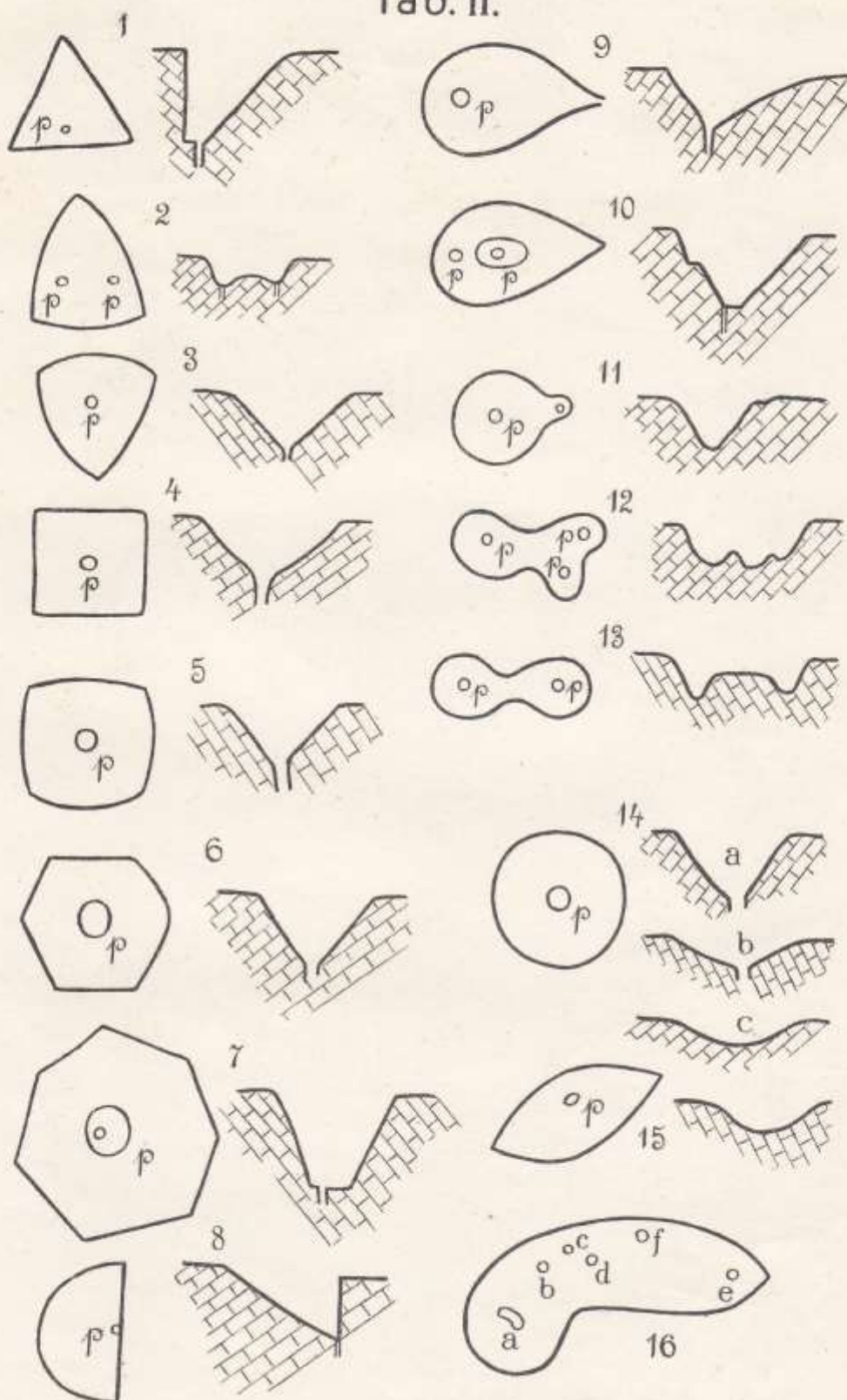
	Str.
Úvodem	1
Jméno řeky	2
Geologické poměry	2
Horopisné poměry úvodí Punkvy	3
Zjevy krasové	4
Oběh vody	9
Rozvodí	11
Tok a řečiště	12
Přítoky: Pravý břeh	16
A. Ždárná	16
B. Vody Němčicko-Ždárské	18
C. Vody Vavřínecké	19
D. Vody Suchdolské	19
E. Vody Veselické	20
F. Vody Dvoudvorské	20
G. Vody Těchovské	20
Přítoky: Levý břeh	20
A. (Průklest)	20
B. (Díly)	21
C. (U boží muky)	21
D. (V Měšinách)	22
E. (Dolína)	22
F. Bílá voda Holštýnská	22
Přítoky: Pravý břeh	
I. (Přítok od Vlčí skály)	26
II. (Mezi Strážnou a Besčákem)	26
III. (Ze svahu Strážné)	26
IV. (Přítok od Trojičky)	26
V. („ Nad skalami)	27
VI. (Poslední přítok žlebu Holštýnského)	27
VII., VIII., IX. (Přítoky žlebu Hradského)	27
X. (Židovské závrtky)	27
XI., XII. (Svah Helišovy skály)	28
XIII. (Zadní Bukovinky)	28
XIV., XV. (Bukovinky)	29
XVI. (Úžlebí Ostrovské)	30

Přítoky : Levý břeh	Str.
I. (Potok Lipovecký)	31
II. (Propadání v Horce)	32
III. (Vody podél Lipovecké silnice)	33
IV. (Propadání u Domínky)	33
G. (Závrtky v Dlouhých Padělcích a na Panské Nivě)	34
H. (Úžlebi v lese Ochozu)	34
I. (Poslední úžlebi před Macochou)	35
K. (Přítoky ze Záhumenska)	36
L. (Potok Lipovecký)	37
M. Vody Rogendorfské	38
Přítoky spojených vod Ostrovsko-Lipovecko-Rogendorfských :	
Pravý břeh	
A. (Propadání Ostrovské)	39
B. (Závrtky na Končinách)	39
C. (Závrtky v okolí samoty Vintocké)	39
D. (Závrtky před lesem Ochozem)	39
E, F, G. (Závrtky v Ochozu)	40
Suchý žleb	41
N. (Přítok v trati „Na pískách“)	42
O. (Závrtky v trati „Na pískách“)	42
P. (Závrtky v „Dílech za Humny“)	42
Q. (Propadání Vilémovické)	43
R. (Závrtky pod Strážnou)	44
S. (Slepý žlábek v Padělcích)	45
Š. (Závrtky v Dolních dílech)	45
T. (Závrtky u Kříže)	46
Žleb Lažánecký	46
Přítoky pravého břehu	47
Přítoky levého břehu	47
A. (U silnice Rudické)	49
B. (Závrtky v Novinkách)	49
C. (Závrtky u Černých hlin, v Pivovarce a Pokojné hoře)	50
Hydrologie	52—53
Literatura	53
Přílohy: Mapa a 6 tabulek.	

Oprava. Na str. 15 má býti v tabulce délka toku místo 24,920 **20.370** a spád místo 1:85 **2:25**.

Punkva a její krasové přítoky.

Tab. II.

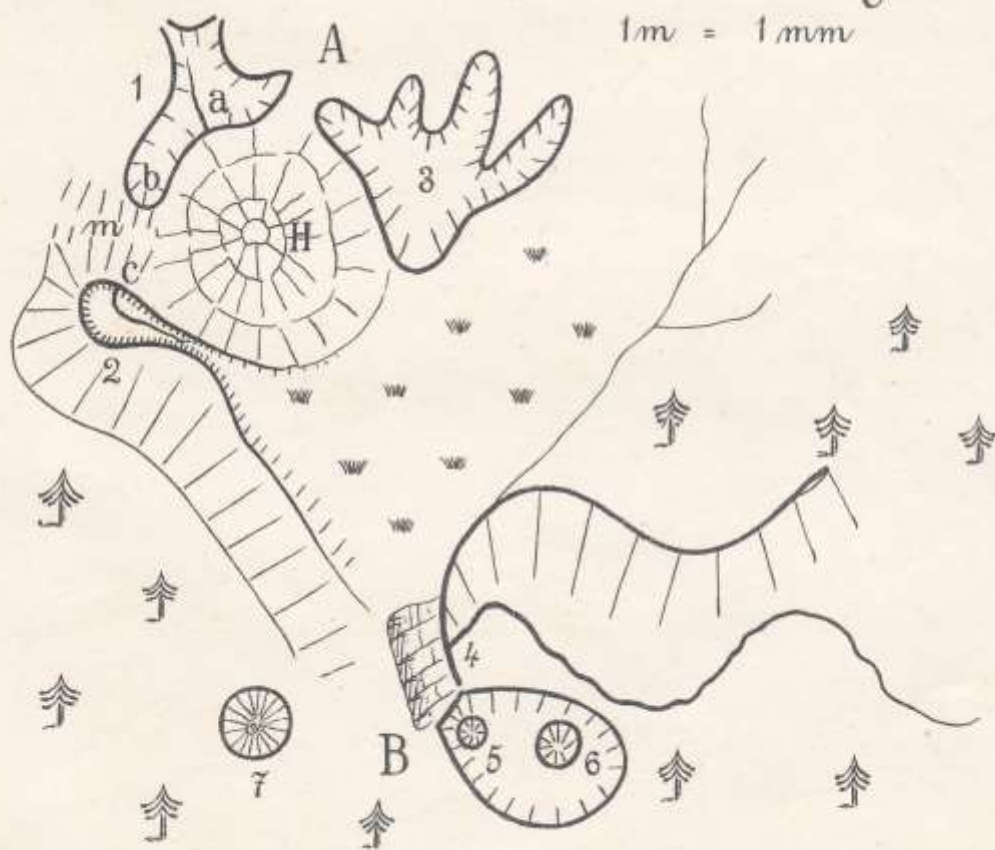
Punkva a její krasové přítoky.

Tab. IV.

Propadání u „Domínky“

1m = 1mm

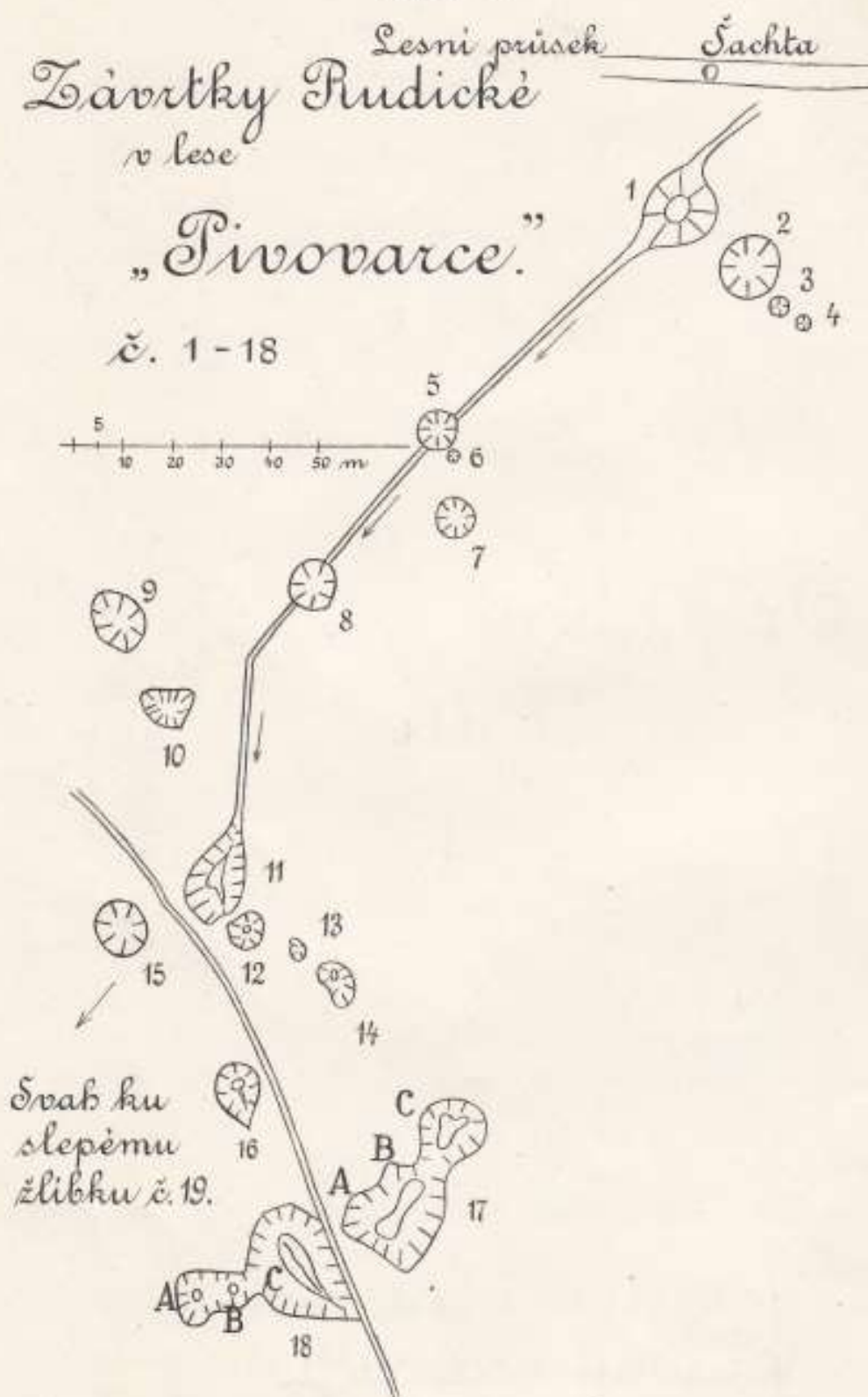
Punkva a její krasové přítoky.

Tab.V.

Lesní průsek
Závrtky Rudické
v lese

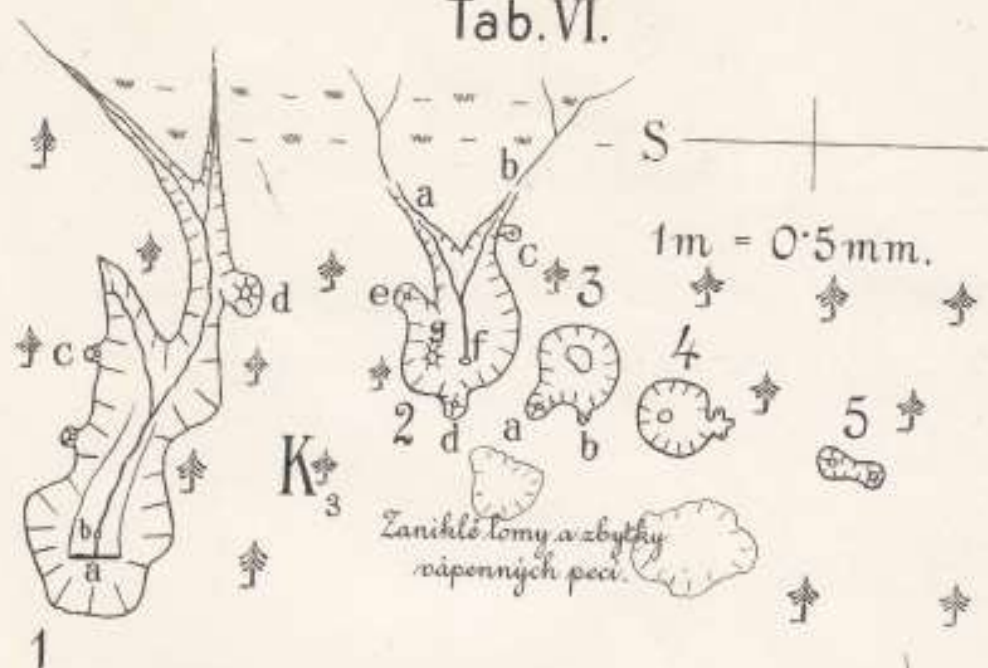
„Pivovarce.”

č. 1-18

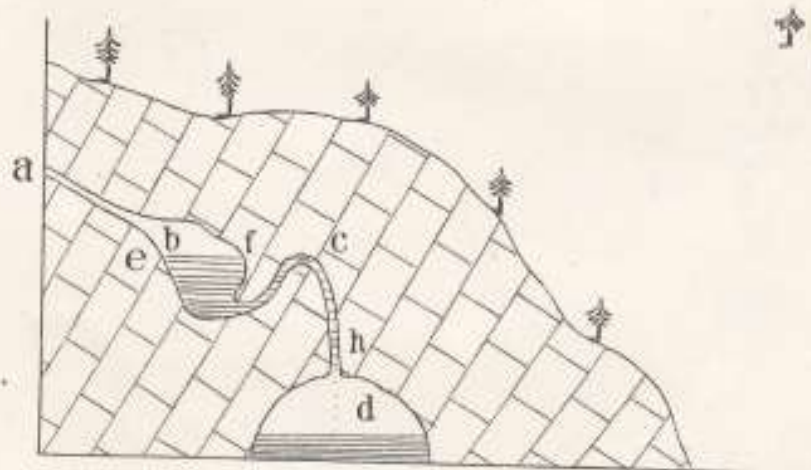

Punkva a její krasové přítoky.

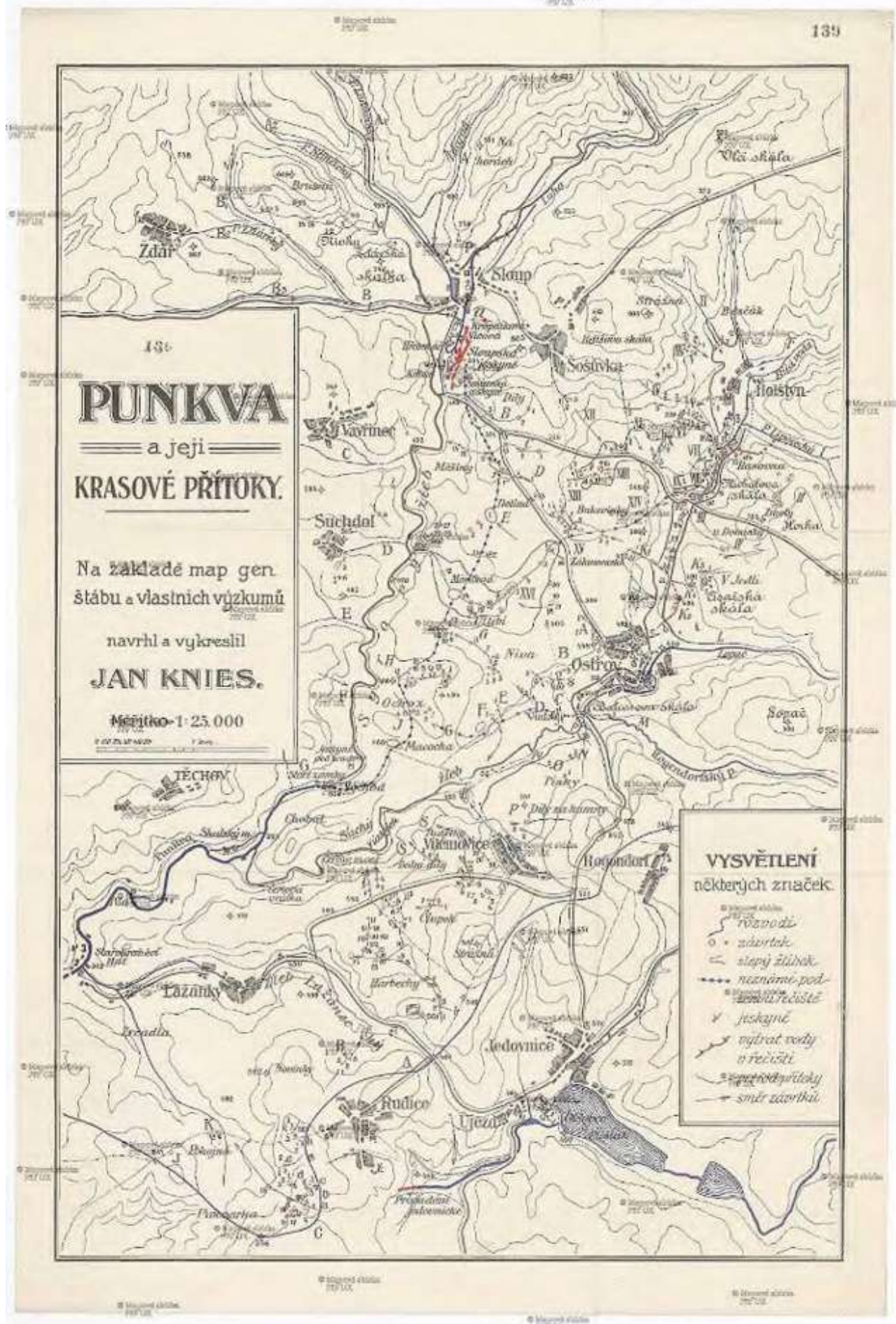
Tab. VI.

Propadání
v Tedli.

Vysvětlení občasného
přítoku krasového.

1909 Objev Punkevních jeskyň

Prof. Karel Absolon; Moravský kras; 1970

Ze čtyř ventarol byla nejnápadnější ona, kde se nalevo, severně od Punkvy, rozevírá známá vysoká jeskyně, nápadná dřevěným, červeně natřeným křížem, jenž je tu odnepaměti, prý kdysi sídlo poustevníkovy.

Ventarolu znal již od r. 1865 dr. M. Kříž a r. 1883 ji popsal doslovně: „Vedle jeskyně s křížem, na západním svahu, je hned vlevo díra na 5 m hluboká.“ Tehdy ovšem neměl nikdo ani tušení, co v této „díře“ se skrývá. Jsou problémy, které celé generace s nekonečnou pilí musí připravovat, až výsledek dlouholetých snah se sám dostaví. Teoretické předpoklady a naděje, které jsme v době výzkumů v Macoše v letech 1901 – 1909 stále upínali k pečlivě sledovaným průvanům v Trámových jeskyních, byly nakonec zcela potvrzeny a odměněny objevením jeskyň Punkevních.

Tak započal 26. září 1909 objevný pochod po souši ke dnu Macochy, jenž byl ukončen 31. ledna r. 1914.

Založil jsem při brněnském Klubu přírodovědeckém „sekcí pro výzkum jeskyň“ v naději, že budu ve výzkumných pracích, hlavně takových, kde je třeba fyzického přispění, členy podporován. Tak jsem zavedl členy sekce nejprve k bodu, jež jsem pokládal té chvíli za nejvděčnější, k ventarolám nad Punkvou.

Rozhodl jsem se opustit při výzkumu aktivní tok Punkvy a zkusit proniknutí do podzemí starými opuštěnými koryty, jež se nám jeví ve žlebech v podobě otvorů ve skalní stěně. Tento plán se uskutečnil na podzim r. 1909. S nadšenými pracovníky, které jsem si většinou sám vychoval, započal jsem své výzkumné dílo poblíž výtoku Punkvy a dne 26. září 1909 rozlehl se poprvé lidský hlas v obrovských místnostech mezi výtokem a Macochou.

Postup tohoto mechanického, konečného výkonu byl asi tento: otvor vedl k dutinám propastovitěho rázu, zataraseným velkými balvany. Pracovalo se vždy po týdnu v neděli. V třetí pracovní den byl prosekán otvor vyerodovaný přírodou v lité skále a začali jsme drtit balvany a vytahovat je po kusech. Konečně jsem se mohl opatrně proplazit mezi zbylou balvanitou sutí s kol. V. Ješkem (později úředníkem Hypoteční banky v Brně) a sjet po laně dolů. Octli jsme se v nevlídné prostora, na jejímž dně byla volná směs balvanů. Prodíráme se a slézáme níže a níže mezi kamennými kolosy. Vtom se zaleskla vodní hladina – jsme tedy přece u Punkvy!

Je to ale zase jen nepřekročitelný sifon. Zpět! Hledáme další pokračování, hledáme další průvan, který se nám dole ztratil. Vede nás s naprostou určitostí do výše k malému otvoru. Kol. Ješek staví se mi na ramena a pak vytahuje i mne vzhůru.

Plazíme se po bříše kanálem – nyní už můžeme lézt po kolenou, vztyčujeme se, naše hlasy vyvolávají ozvěnu – vtom, je to možné? Dech se nám zatajil úžasem. Před námi je ohromná prostora; voláme a ozvěna odumírá daleko vzadu.

Kam až reflektor dosvítí, všude fantastické krápníkové tvary: blízko nás ohromný stalaktit v podobě bodla a tam vzadu krásné bílé stěny! Nikoliv, koncentrujeme oba reflektory a ze stěny se vyklubává nasmírná spousta krápníků. Takové chvílky zbavují člověka veškeré rozvahy. Což na tom, že stojíme na místě, kde druhého dne jsme už nebyli vstavu slézt dolů bez lan. Jen kupředu! Nevím již, jak to šlo, ale nyní jen po skalních výběžcích nalevo u stropu, podporující jeden druhého, spouštějí se jeden přes druhého, traverzujeme kolmou stěnu a dostihujeme šťastně prostory.

Započíná historický a pamětihodný okamžik ve výzkumu Moravského krasu. Člověk nastupuje želanou objevnou cestu ke dnu propasti Macochy.

Bylo jednoduché přikročit k mechanickému otvírání všech oněch čtyř míst, hlavně obou ventarol na úrovni Paleopunkvy. Marně jsem se snažil vecpat do nejaktivnější ventaroly. Proto jsem se chystal provést další práce jako vždy jindy s dělníky. Leč koncem r. 1909, byv zatím povolán k službám do

Moravského zemského muzea, založil jsem při brněnském Klubu přírodovědeckém „sekcí pro výzkum jeskyň“ v naději, že budu ve výzkumných pracích, hlavně takových, kde je třeba fyzického přispění, členy podporován. Tak jsem zavedl členy sekce nejprve k bodu, jež jsem pokládal té chvíli za nejvděčnější, k ventarolám nad Punkvou.

Zmínil jsem se již jinde, že za své úkoly v Moravském krasu jsem si neuložil hledat jeskyně, ale rozřešit hydrografický problém Punkvy a jiných krasových potoků v rámci studia celého krasového fenoménu v tomto kraji na srovnávacím základě. Nalezení Punkevních jeskyň znamenalo ohromné plus v národohospodářském povznesení kraje, bylo pro Moravský kras historickou událostí a představovalo prakticky výsledek krasových bádání.

Rozhodl jsem se opustit při výzkumu aktivní tok Punkvy a zkusit proniknutí do podzemí starými opuštěnými koryty, jež se nám jeví ve žlebech v podobě otvorů ve skalní stěně. Tento plán se uskutečnil na podzim r. 1909. S nadšenými pracovníky, které jsem si většinou sám vychovl, započal jsem své výzkumné dílo poblíž výtoku Punkvy a dne 26. září 1909 rozlehl se poprvé lidský hlas v obrovských místnostech mezi výtokem a Macochou.

Postup tohoto mechanického, konečného výkonu byl asi tento: otvor vedl k dutinám propastovitého rázu, zataraseným velkými balvany. Pracovalo se vždy po týdnu v neděli. V třetí pracovní den byl prosekán otvor vyerodovaný přírodou v lité skále a začali jsme drtit balvany a vytahovat je po kusech. Konečně jsem se mohl opatrně proplazit mezi zbylou balvanitou sutí s kol. V. Ješkem (později úředníkem Hypoteční banky v Brně) a sjet po laně dolů. Octli jsme se v nevlídné prostora, na jejímž dně byla volná směs balvanů. Prodíráme se a slézáme níž a níže mezi kamennými kolosy. Vtom se zaleskla vodní hladina – jsme tedy přece u Punkvy! Je to ale zase jen nepřekročitelný sifon. Zpět! Hledáme další pokračování, hledáme další průvan, který se nám dole ztratil. Vede nás s naprostou určitostí do výše k malému otvoru. Kol. Ješek staví se mi na ramena a pak vytahuje i mne vzhůru. Plazíme se po břiše kanálem – nyní už můžeme lézt po kolenou, vztyčujeme se, naše hlasy vyvolávají ozvěnu – vtom, je to možné? Dech se nám zatajil úžasem. Před námi je ohromná prostora; voláme a ozvěna odumírá daleko vzadu.

Kam až reflektor dosvítí, všude fantastické krápníkové tvary: blízko nás ohromný stalaktit v podobě bodla a tam vzadu krásné bílé stěny! Nikoliv, koncentrujeme oba reflektory a ze stěny se vyklubává nesmírná spousta krápníků. Takové chvílky zbavují člověka veškeré rozvahy. Což na tom, že stojíme na místě, kde druhého dne jsme už nebyli stavu slézt dolů bez lan. Jen kupředu!

Nevím již, jak to šlo, ale nyní jen po skalních výběžcích nalevo u stropu, podporující jeden druhého, spouštějící se jeden přes druhého, traverzujeme kolmou stěnu a dostihujeme šťastně prostory.

Započíná historický a pamětihodný okamžik ve výzkumu Moravského krasu, člověk nastupuje želanou objevnou cestu ke dnu propasti Macochy.

Krápníková masa se mění v obrovský stalagmitový sloup. Za ním jsou překrásné travertinové studánky a nová skupina ohromných stalagmitových vodopádů. Pronikáme po levé straně, po pravé vrší se kopec ze samých balvanů. Dóm se šíří a jsme v jakémsi řečišti plném oblázků, ale celá levá stěna je poseta roztodivnými stalagmity. Ze postupujeme v řečišti, typickém řečišti pokrytém omletými potočními oblázky, naplňovalo mne radostným zadostiučiněním. Ano, jdeme prastarým řečištěm, Paleopunkva je nalezena a máme ponejprve reálnou bázi pro představu, jak to doopravdy v masívu kolkolem Macochy vypadá.

V pozadí sledujeme rozložitý kanál ukončený až po strop hlubokým sifonem. Průvan ztrácel se do vysokých komínů po pravé straně, ale pouhý pohled na kompas přesvědčoval, že celý tah prostor směřuje od JZ k SV, přímo na dno Macochy.

Několik hodin uplynulo, co jsme my dva prolézali tento nový svět, a možno si představit, že naši druhové nahoře se počali o nás strachovat. Pólo věříce, pólo nevěříce hlali nám od úst zprávy o tom, co jsme právě viděli a zažili...

Rychle se roznesla denním tiskem zpráva o této památné události a vzbudila nebývalou senzací.

Byl to zejména tehdejší redaktor Lidových Novin Hugo Vavrečka, pozdější vyslanec a ministr, který se zúčastnil hned druhého dne úřední komise, jež jeskyně prohlédla, a který napsal řadu žurnalisticky obratně stylizovaných článků.

Jeskyně táhnoucí se od JZ na SV mluvila zřetelně, že směřuje k Macošce. Tento směr je pro znalce výmluvný, víme z morfologie sloupského bludiště, Rasovny, Zbořiska, Císařské, Kateřinské aj., že se opakuje u většiny našich jeskyň a uplatnil se i u vůdčích chodeb Punkevních jeskyň. Nebylo tedy pochyby, že tuň uzavírající chodbu byla jen dočasnou překážkou, kterou se podařilo při první příhodné příležitosti překročit. Zjistili jsme, že za sifonem směřují k SV zase další monumentální prostory. Ne jedna chodba, ale celý labyrint chodeb směřoval k propasti. Zdálo se v první chvíli, že jsme někde v blízkosti Trosek a Trámové, ale nemohli jsme postřehnout ani nejmenší ohlas šumící Punkvy. Orientace se silně zatemnila.

Ještě jiné překážky, právního rázu, se pojednou nahrnuly. Vchody a největší část jeskyň patří rájeckému panství, menší zadní část KCT, dno Macochy obci vilémovické. Teprve až právní poměry mezi všemi třemi majiteli byly k vzájemné spokojenosti vyřešeny a velkostatek se zavázal pohodlně zpřístupnit celou soustavu, mohl jsem téma pokojně dále rozvíjet.

Vědecká data, na kterých jsem stavěl, byla dvojího druhu: jednak morfologická pozorování, jednak topografické odhady, řekněme přímo mapy. Morfologická pozorování ukázala, že Punkevní jeskyně jsou nevývratně staré odtoky z macešského dna. Na mnoha místech dají se zjistit různé horizonty, profily uloženin, v nichž vrstvy písku jsou odděleny vrstvami sintru, důkaz, že Punkevní jeskyně v té době, kdy dnešní řečiště Punkvy bylo již vytvořeno, sloužily za přirozený povodňový kanál. Jím se vody valily do žlebu, když dnešní řečiště Punkvy nestačilo. Svahy jeskynního dna, zdánlivě protichůdné spádu vody, dokazují, že se odtok dál tak, jako v sifonu Spodního jezírka, podle zákonů „Spojitých nádob.“ Různé propadlinovité partie jeskyně vznikly pod tlakem vod, tlačících se zespoda vzhůru. Taková fakta mohou překvapit jen laiky na malou chvíli. Dnes máme, díky nepřehledné řadě krasových badatelů, tolik zjištěného materiálu, tolik proslíděných jeskyň, že o zmíněném charakteru podzemních koryt není nejmenší pochybnosti.

Historický čin objevení Punkevních jeskyň a ještě více hospodářský efekt vyplývající z jejich zpřístupnění vyvolal nenávislné víření, v jehož rámci bylo raženo heslo, že se Punkevními jeskyněmi vůbec dnu Macochy nepřibližujeme. Punkevními jeskyněmi prý obcházíme Macochu po straně severní. Tehdy jsem ponejprv v boji o tajemství Punkvy poznal, že zápolení s lidmi může být za jistých okolností nepříjemnější a nesnadnější než zápolení s přírodou. Byl jsem si však věcí příliš jist a nakonec mně přispěchala na pomoc mapa. Stačilo se na ni spolehnout a zase měřením přesně zjistit, kde se vlastně v zemi nacházíme.

Objev Punkevních jeskyň r. 1909

06. 10 1909; Viktor Ješek; Moravskoslezský zpravodaj; Téma Punkevní jeskyně

O objevení velkolepé jeskyně mezi Macochou a výtokem Punkvy píše oficiál hypoteční banky pan Viktor Ješek následující: V sobotu 26. září byla po dlouhé a namáhavé práci známého jeskynního badatele Dr. Karla Absolona a jeskyňářské sekce Českého přírodovědeckého klubu objevena a poprvé prozkoumána jedna z nejnádhernějších jeskyní u nás.

Jako člen této sekce jsem měl příležitost spoluúčastnit se na této senzační objevitelské cestě, a chci vám tento nezapomenutelný zážitek krátce vyličit. Už před lety vytušil Dr. Absolon existenci jeskyně u výtoku Punkvy, která svou nádherou nadchne nespočet návštěvníků, aniž by něco tušili o jejím propojení s podzemní říčkou Punkvou. Jeskyně měla přesto pro badatele velký význam díky dvěma znakům. Zjistil, že v zadní části jeskyně jsou dva komíny vykazující známky silného průvanu a s tím související dislokaci vrstevnic. Při příležitosti expedice na dno Macochy v roce 1905 bylo zpozorováno na dně Macochy místo, ze kterého rovněž vycházel silný průvan. Tyto jevy ponoukly Dr. Absolona, aby tuto jeskyni zahrnul do programu svých bádání.

Teprve jedné neděle, v nedávné době, přišel s dalšími členy jeskyní sekce, aby udal místo, kde mají začít těžké objevitelské práce. Po dvě neděle byly odklizeny mohutné skalní bloky a po osmnáctihodinové dríně byl otevřen vstup. Na dně jsme našli nejprve chaotickou zmeť kamení.

Napravo vedla úzká pěšina dolů k tajemnému jezírku, které se zdálo být vodou Punkvy.

Nalevo, přes dva metry vysoký stupeň vedl dál úzký, téměř horizontální, patnáct metrů dlouhý kanál. Najednou se kanál rozšiřuje a my potlačujeme výkřik úžasu. Skrze černočernou tmou prosvícenou ostrým paprskem světla zazáří obrovský šest metrů dlouhý stalaktit jehlovitého tvaru.

Opatrně se blížíme k propasti, na jejímž okraji stojíme a zazní nové výkřiky obdivu.

Hluboko pod námi vidíme fantastické bílé útvary vyrůstající ze země, nejméně čtyři metry vysoké a půl metru široké gigantické stalagmity. Rychle jsme přinesli lano a v příštím momentě se už první z nás vznáší nad hlubokou tmavou vodní propastí, ke které se okolní stěny svažují téměř kolmo. Toto místo se musí překonat co nejvýše, a dále už vede cesta kolem alabastrově bílých tvarů, které se vysmívají jakémukoliv popisu. Tam vidíme čtyři metry vysoké stalagmity, které nejsou silnější než pevná turistická hůl. Na levé stěně je dlouhá galerie neuvěřitelných tvarů, obřích hub, baldachýnů a vodopádů. Opodál je krásně tvarovaný obrácený sněhobílý slunečník s nepatrně protaženou špičkou.

Dále na jednom návrší je seskupení groteskních figur, vše jemné a bílé, ještě nedotčené člověkem.

Nahore na stropě nachází se obrovský hřeben, jeden a půl metru dlouhý s nespočetnými zuby. Ze všech stran velkolepě prosvítá vodopád s miliardami odlesků, který svou krásou a velikostí zdaleka předčí sloupský vodopád. Okrasné, trochu směšné, obrazce, které tu stály ponořené do hluboké tmy po celá staletí. Krátce, celá tato krása se nedá vyličit, to člověk musí vidět a obdivovat.

Na pravé straně prostory se táhne vyschlé říční koryto, kterým snad dříve protékala říčka Punkva, a ve kterém se snad rozlévaly její tajuplné vody při vysokém stavu. Jdeme podél tohoto koryta kolem nádherných krápníkových útvarů asi dalších 120 metrů. Strop klesá níže, stěny se zužují, stojíme v prostorném kanále, jehož dno jest pokryto jemným blátem. Po dalších padesáti metrech postupně voda uzavírá průchod a také kanál se uzavírá. Zakrátko se strop sníží úplně až k hladině vody.

Byl to první pokus dostat se tímto kanálem dál, a předpokládá se, že se touto cestou dá dostat až ke dnu propasti Macocha, od které nás dělí už asi jen 100 až 150 metrů. V to úterý bylo toto místo, které má být samozřejmě co nejdříve zpřístupněno veřejnosti, navštíveno komisí.

1909 Objev jeskyní Punkevních

Dr. K. Absolon: Průvodce po nových jeskyních Kateřinské a Punkevní 1918

Tak tedy započal 26. září 1909 objevný postup k Macoše. Rád cituji tu nejprve odstavec ze článku „Jeskyně Punkvy“, stať onu zveřejnil (časopis Niva, roč. 1., str. 14) krátce po nálezu jeskyň jednatel „sekce“ pro výzkum jeskyň, kterou jsem založil r. 1909 při „Klubu přírodovědeckém v Brně“, v té naději, že budu členy v díle výzkumném podporovat. Zmiňuje se o marných pokusech prorazití po Punkvě k Macoše a jako otčitý svědek i spolupracovník rozepisuje se o tom, co pak následovalo „I dra Absolona zklamal pokus. Tu rozhodl se opustit při výzkumu aktivní tok Punkvy a zkusit proniknout do podzemí starými, opuštěnými koryty, jež se nám jeví ve žlebech ve formě otvorů ve skalní stěně. Plán tento uskutečnil na podzim r. 1909 jakožto předseda sekce. Tu obklopen nadšenými pracovníky, které sobě po většině sám vychoval, započal své výzkumné dílo poblíž výtoku Punkvy a dne 26. září 1909 rozlehl se poprvé lidský hlas v obrovských místnostech mezi výtokem a Macochou.“

Postup tohoto mechanického konečného výkonu byl asi tento: otvor vedl k dutinám rázu propastovitého, velkými balvany zataraseným, členové klubu však tehdy věděli, že berou na sebe v první řadě úkol sil též fysicky pracujících. První den, a o týden později i druhý den pracovní nevedl k výsledku, v třetí den pracovní otvor byl konečně uvolněn, balvany vytaženy, takže jsme mohli dva opatrně proplazit mezi zbylou balvanitou ssutí a sjeti po laně dolů. Byli jsme v nevlídné prostora, dno volná směs balvanů. Prodlíráme se a slézáme níž a níže mezi kolossy kamennými: v tom zaleskne se hladina vodní – jsme tedy přece u Punkvy! Jest to ale zase jen nepřekročitelný syfon!

Zpět!

Hledáme další pokračování, hledáme další průvan, který se nám ztratil. Ve výši je opravdu otvor, pomáhám kol. Ješkovi nahoru, on razí cestu, plazíme se kanálem – a v tom již k nám doléhá dutá ozvěna, s radostným úžasem nahlížíme do velkých prostor, které se tu rázem otvírají.

1909 Objev Punkevních jeskyní Boček Antonín; Moravský kras 1922

Tu podařilo se členům sekce dne 26. září, odstranit onen zásyp a sestoupiti spirálovými, úzkými a nízkými kanály do větší prostory. Zde odbočovaly nízké odporné kanály k blátivým místům u stojatých vod v levo. Jeden z členů p. Viktor Ježek uř. hyp. banky v Brně, vnikl však instinktivně do výše položené chodby, vylité travertinem, a stanul na pokraji 15 m hlubokého, pod nimž rozprostírala se hluboká tůň. Za ni prozrazovala mohutná ozvěna veliké prostory.

1909 Karel Absolon v pravém světle aneb o knize, která se do soupisu literatury nedostala Václav Cílek

Karel Absolon (16. 06. 1877 – 06. 10. 1960) je jednou z největších a nejvíce problematických postav české speleologie. Nepochybně mu v žilách kolovala krev velkého badatele. Jinak by stěží objevil Punkevní jeskyně, provedl epochální výkopy v Dolních Věstonicích a účastnil se desítek menších i významnějších objevů. Byl mu vlastní nejenom objevitelský duch, ale také mimořádně vyvinutý smysl pro osobní reklamu a schopnost sehnat peníze na výzkumy. Své současníky nepochybně převyšoval a to se neodpouští ani v Praze, natož v Brně! U žádného jiného českého vědce neznám tak odlišné hodnocení tradované oficiálními životopisy a lidovým podáním, ve kterém žije jako typ vědeckého polopodvodníka neštítícího se ani polokriminálních akcí typu pojišťovacího podvodu u zapálené šachty do Městikádě.

Dnes z odstupu 60 - 80 let stěží rozhodneme, jaká byla tehdejší skutečnost, snad byla někde na poloviční cestě mezi lidovým a oficiálním podáním. Celé téma je dodnes poněkud tabuizované.

Nepodařilo se mi přesvědčit žádného z pamětníků, aby mi napsal článek o Absolonovi, takže jsem vzkřísil několik vybraných partií z knihy Moravský kras aneb Dr. Karel Absolon v pravém světle, která vyšla v Praze v roce 1912 nákladem Společnosti pro zachování jeskynních krás v Moravském krasu. Autor není uveden, ale obecně se předpokládá, že jím byl Antonín Boček nebo někdo z jeho blízkého okruhu.

Je kniha sprostou pomluvou nebo vylíčením věcí, jak se skutečně staly? Nevíme. V každém případě však patří do dějin Moravského krasu a týká se důležitých událostí, jakým je např. objevení Kateřinské jeskyně. Přesto jsem se nesetkal s tím, že by někdy někde byla citována a dokonce se ani neobjevuje v důkladné Bibliografii okresu Blansko (Brno 1987).

Doufám však, že se jednou najde badatel, který znovu zhodnotí Absolonovu objevitelskou éru. Nepochybně to bylo nejslavnější období výzkumů, jaké kdy krasu našich zemí poznaly.

Literatura:

Klíma B. /1962/: Za profesorem Karlem Absolonem. Bibliografie prací K. Absolona. Anthropozoikum X, 7-23. NČSAV. Praha.

Přišel na Moravu vnuk známého dra Jindřicha Wankla, člověk sice nadaný, ale slavomamem postižený a omámený, člověk přímo geniální v dělání humbugu, v balamucení lidu i klamání veřejnosti.

I umínili si členové Společnosti, (Společnost pro zachování jeskynních krás v Moravském krasu pozn. red.) že všechno vylíčí pravdivě ve zvláštním spisku jako zadostiučinění jedněm a pro výstrahu jiným, aby na celé Moravě nenašlo se už ani človíčka, který by se dal tímto člověkem napáliti.

Badatel Absolon vplétal do svých výzkumů všelike komedie, které v Krasu prováděl. Dal se na příklad spustiti na dno Macochy a tam pořádal pochodňové průvody spojené s neslušnými zábavami. Absolon ležel na dně, ostatní chodili kolem něho s pochodněmi a zpívali vybrané písně.

Dr. Absolon dělal na konci každé chodby každého záhybu otazník, aby pro případ, kdyby se později tím směrem našlo nějaké pokračování, dr. Absolon mohl tvrditi, že on to dávno již tušil.

Když měl přednáseti v Prostějově, tu drahý čas přede dnem této významné události věstily po Prostějově a okolí ohromné plakáty nalepené:

ABSOLON!

později: „Dr. Absolon bude přednáseti“ a za několik dní veliký plakát zvěstoval tento div světa.

Podobné a ještě křiklavější plakáty zaslal sám do Kojetína, kde také přednášel. Tak se uváděl po moravském venkově učenec a docent české university.

V neděli dne 19. září pracovalo pět členů sekce na odklizení balvanů ve zmíněné jeskyně. Zatím co tito pánové se dřeli, vytahující kamení a uvolňující otvor, ředitel sekce dr. Absolon provaloval se na sluníčku před jeskyní a dělal nejpapné vtipy, házel po kolemjdoucích kamením, nebo olamoval kleštěmi haluze u keřů a stromků. To opakovalo se i v neděli příštího dne 26. září **1909**. Když členové sekce po nadlidské námaze (kolega Čihák z námahy při jeskynních pracích onemocněl a za krátko zemřel) uvolnili otvor, žádal dr. Absolon, aby první mohl sestoupiti. Doprovázen oficiálem Jeschkem sestupoval po laně; dr. Absolon pustil se jedním směrem a oficiál Jeschek vystoupil do komínku (nynější druhé schodiště) a dospěl až před propast na kraj vlastního krápníkového domu.

Vida, že objevil nádhernou krápníkovou jeskyni, vrátil se a vyhledal dra. Absolona i zvolal: Pane doktore, rychle pojďte sem, já to první nechci vidět. Tak objevil dr. Absolon jeskyni Punkevní o pravého světla je však postaven charakter dra. Absolona objevením nové jeskyně Kateřinské. Dne 2. května **1909**, týž den, kdy konala se ve Skalském mlýně schůze stálého pracovního výboru krasového, tamní mlynář a hostinský Fr. Rubeš zmínil se za hovoru u přítomnosti dra. Absolona, of. Sýkory, revidenta Bočka a hajného Suchánka, že našel v Kateřinské jeskyni místo, kde je veliký průvan a popsal je zevrubně. Hajný Suchánek to potvrzoval a na obchůzce v jeskyni samé revident Boček přesvědčil se o pravdivosti toho tvrzení. Zavolał ihned dra. Absolona k tomu místu. Když pak oba tam chvíli klepali na skálu a naslouchali, prohlásil dr. Absolon: To nic nebude, to je asi průvan, který vrací se zpět do sálu. Tím byla věc odbyta.

Zatím však Rubeš na onom místě kopal a vyházel průkop asi 8 metrů dlouhý a 2 – 3 metry hluboký.

Když pak 28. září **1909** společnost s hrabětem Šternberkem sestoupila do jeskyně Punkevní, mlynář Rubeš zevrubně vyložil dru. Absolonovi, kde a jak pracuje a žádal ho o radu. Dr. Absolon vyslechnul mlynáře, ale nedal mu ani odpovědi a ihned ukul tajný plán proti němu. Vymohl na velkostatku, že bylo Rubešovi zakázáno v jeskyni Kateřinské dále kopati. Tento zákaz vydán byl neoprávněně, neboť mlynář Rubeš měl ke svému mlýnu pronajatu i jeskyni Kateřinskou. Neměl totiž mlynář na různých ustláno v najatém mlýně. Bylo-li hodně vody, neměl pro špatné cesty mletí, a byly-li pěkné cesty a mletí dosti, nebylo vody. Proto, aby mohl býti živ, staral se o zvelebení živnosti hostinské a byl toho přesvědčení, kdyby poblíž mlýna byla nějaká jeskyně objevena, rázem by tiché jinak údolí oživilo turisticky. Na jeho žádost velkostatek opravil mlýn, přistavěl kuchyni a místnost výčepní, místnost obývací zvýšil pak na jedno poschodí, kdež zřízeno sedm hostinských pokojů o jedné až třech postelích. K těmto opravám mlynář všecek materiál na stavbu dovezl svým potahem zdarma. Na to obnovena s ním smlouva, zvýšeno nájemné a do smlouvy pojat i bod, že se mu k tomu přidává i jeskyně Kateřinská. Neobežretný mlynář neopatřil si opis této smlouvy, jejíž originál podivným způsobem zmizel. Když tak vše Rubeš měl připraveno, hleděl něco objeviti a tu po práci denní večer kopával v jeskyni Kateřinské a pracoval někdy i do půlnoci. Kdyby byl zákazu nedbal a pracoval ještě den dva dny, byl by sám sklídl ovoce svého snažení.

Po zákazu v neděli dne 3. října **1909** jeskynní sekce, dr. Absolon a dvě dámy navštívili jeskyni Kateřinskou a shlédnuvše vykopávku mlynáře Rubeše, podívovali se mravenčí píli a námaze jeho...

Tím více zarazil přítomné členy jeskynní sekce cynismus dra. Absolona: Já mu dám, objevovati jeskyně. Ať si hledí mlýna. To mu zde zarazím. Řeknu jednoduše lesmistrovi, že kope, jak se brambory kopou, profily že zůstávají nezajištěny a bude... Jak odborně vědecky pracovala sekce za vedení dra. Absolona, bylo už z části uvedeno, a vysvitne ještě několika doklady, jež níže budou vyličený.

V neděli dne 10. října **1909** jeskynní sekce pracovala v jeskyni Kateřinské. Jedni kopali, jiní odstraňovali materiál vykopaný. V odpoledních hodinách prokopali se členové sekce do nové jeskyně a dr. Absolon, jenž s oficiálem Jeschkem, Čihákem a Kerhartem fotografoval v jeskyni Punkevní, přišel už k hotovému téměř objevu, o němž pak v novinách dopodrobna referováno. Když pak Rubeš chtěl hájiti prvenství tohoto objevu, na intervenci dra. Absolona byl všude s výsměchem odbyt, ani jeden deník v Brně nepřijal jeho zasláno, jež pak uveřejnil Tagesbote kdež o prvenství objevení Kateřinské jeskyně vedena polemika, kteráž nyní jeví se ve světle zcela jiném. Lidé, kteří tehdy tuto

polemiku proti mlynáři Rubešovi vedli ve prospěch dra Absolona a za něho oštěpy a kopí lámali, stojí nyní, poznávše dra Absolona důkladně, vesměs proti němu a tím zároveň podpisy na onom prohlášení odvolávají.

Když přijel Absolonův oddaný přítel, učitel Král z Uh. Brodu, do Skalského mlýna na letní byt, nařídil mu dr. Absolon, aby hlídal členy sekce, aby nikdo z nich v jeskyni za syfón za účelem dalšího bádání se nepouštěl. Tedy učitel Král, jenž nebyl ani členem sekce, měl hlídati členy Společnosti, která jeskyně měla najaty, kdežto učitel Král neměl do jeskyně ani volný vstup a jen benevolencí jeskynní správy se stávalo, že mlčky směl jeskyně navštěvovati bezplatně.

Ale učitel Král hlídal marně, neboť už dne 2. července 1910, tedy 14 dní před jeho příjezdem do Krasu, členové sekce revident Boček, oficiál Jeschek a úředník bankovní Valenta v noci za velikých potíží, s nasazením vlastního života vnikli hlubokou vodou do kanálu v jeskyni Punkevní za syfón a objevili téže noci, jakož i při druhé výpravě v noci dne 4. července, krápníkové jeskyně jako pokračování jeskyně Punkevní a přiblížili se tak pod zemí k propasti Macošce.

Ve falšování dat je dr. Absolon vůbec mistrem. Uvedeme aspoň jednu historku. Kdybychom měli otisknouti všecek materiál, nestačila by na to ani tlustá kniha. Obmezujeme se na to nejnútnejší.

Do jedovnického propadání občas byli voděni turisté, a proto dal dr. Absolon propadání zavřítí laťovými dveřmi nákladem velkostatku. Tyto lať kluci pomalu rozebrali a tak propadání bylo zase volné a přístupné. A v tu dobu navštívilo propadání několik členů německého klubu turistů v Brně, po železných žebřících spustili se dolů na dno a pěkně vyměřili celou jeskyni. Vůdce jejich inženýr Hermann Bock uveřejnil o tom zprávu v *Mitteilungen des Vereines deutscher Touristen* a přidal k tomu velmi pěkné profily. Když vyšlo č. 1., dověděl se o tom dr. Absolon a honem napsal o propadání německou brožuru s podloženým datem starším, aby při popisu měl prioritu. Toť historie Absolonovy brožury: *Vorläufige Mitteilungen über das blinde Jedovnic Rudicer Tal und die Hugohöhlen*. Herausgegeben am 10. Juni 1907. Prag. Al. Wiesner. Na této brožuře nazývá se prvním asistentem geologie, jímž nikdy nebyl, jak výše pověděno. Za takových okolností nedivíme se, že dr. Absolon do dneska je dlužen odpověď na brožurku nadučitele Jana Kniese, jenž mu ostře vytkl jeho drzost.

1909 Do Punkevních jeskyní

Josef Sýkora: Kapitoly za očistu v Moravském Krasu 1911

Jeden z účastníků tehdejší Sekce píše: „Bylo to bezúčelné pobíhání od místa k místu, zkoušení, půjde-li to zde nebo snad jinde na každý babský klep hnal (dr. Absolon) celou Sekci bůh ví kam.“

Dne 12. září 1909 se šesti členy započal práci poblíže výtoku Punkvy. Prolámán otvor se strání, v levo od vchodu do nynější Punkevní jeskyně do t. zv. „Propast'ovitě jeskyně“. Sotva, že poslední člen vyšplhal se po zběžném shlédnutí z jeskyně nahoru, vzpomněl si dr. Absolon, že nad Salmovkou (1/2 hodiny cesty odtud) je tak zv. „Chobotovitá jeskyně.“ Proto ubíral se Sekcí i s náradím tam. Leč ani tam nedoběhl, a již změnil dr. Absolon plán a rozhodl se navštívit jistou na pravo od „Propast'ovitě“ vysoko v příkré stráni zející díru, ve které prý kdysi pozoroval průvan.

Ukázal ji třem účastníkům. Konečně usneseno bylo na příští schůzi zanechat tohoto bezhlavého pobíhání a vrhnouti se v určité místo. Všeobecnému přání členů Sekce musil se také dr. Absolon, ač nerad, podvoliti a pro neděli určena tato posléz jmenovaná jeskyně. V době, kdy členové Sekce lopotili, vytahující balvany přes skalní stupně, spal ředitel sekce dr. Absolon roztažen na slunci před jeskyní a vzbudil-li se, nejapně vtipkoval, shazoval po kolem jdoucích s příkré stráně kameny a lámal z dlouhé chvíle kleštěmi haluze křů a stromů na blízkou. Totéž opakovalo se příští neděli, dne 26. září 1909. když konečně po nadlidské celodenní námaze uvolněn jakýsi otvor, tu ihned vzchopil se a žádal dr. Absolon prioritu sestupu, které se mu ochotně dostalo. Doprovázen offic. Jeschkem se stupoval po laně. V místnosti, do které se dostali (nynější rovná chodba hned za sestupem po točitých schodech), bylo pokračování v pravo, které vedlo k syfonu. Tu spustil se dr. Absolon, zatím co Jeschek vyšplhal se do komínku (nynější druhé schodiště) a dospěl vodorovnou chodbou až k počátku vlastního krápníkového domu. Vida, že objevil nádhernou jeskyni, plazil se k dru Absolonovi a volal naň slovy: „Pane doktore, rychle pojd'te sem, já to první nechci vidět“. Za nimi šli ostatní přítomní členové Sekce a sice: Los, Kohout, Sýkora a Valenta. Tak byla objevena jeskyně Punkevní. V úterý

na to bylo komisionelní ohledání této jeskyně, ku kterému dostavili se mimo členy Sekce paní dr. Absolonová, Vojtěch hr. Šternberk, řed. Mára, lesmistr Jedlička, lesní správce Bušat, hajný Suchánek, mlynář Rubeš, řed. Němec a za Lidové Noviny re. Vavrečka.

1909 Objev Punkevních jeskyň r. 1909

Prof. Karel Absolon 1970

Tak započal 26. září 1909 objevný pochod po souši ke dnu Macochy, jenž byl ukončen 31. ledna r. 1914.

Bylo jednoduché přikročit k mechanickému otvírání všech oněch čtyř míst, hlavně obou ventarol na úrovni Paleopunkvy. Četli jsme, jak jsem se marně snažil vecpat do nejaktivnější ventaroly. Proto jsem se chystal provést další práce jako vždy jindy s dělníky. Leč koncem r. 1909, byv zatím povolán k službám do Moravského zemského muzea, založil jsem při brněnském Klubu přírodovědeckém „sekcí pro výzkum jeskyň“ v naději, že budu ve výzkumných pracích, hlavně takových, kde je třeba fyzického přispění, členy podporován. Tak jsem zavedl členy sekce nejprve k bodu, jež jsem pokládal té chvíli za nejvděčnější, k ventarolám nad Punkvou. Zmínil jsem se již jinde, že za své úkoly v Moravském krasu jsem si neuložil hledat jeskyně, ale rozřešit hydrografický problém Punkvy a jiných krasových potoků v rámci studia celého krasového fenoménu v tomto kraji na srovnávacím základě. Nalezení Punkevních jeskyň znamenalo ohromné plus v národohospodářském povznesení kraje, bylo pro Moravský kras historickou událostí a představovalo prakticky výsledek krasových bádání.

Rozhodl jsem se opustit při výzkumu aktivní tok Punkvy a zkusit proniknutí do podzemí starými opuštěnými koryty, jež se nám jeví ve žlebech v podobě otvorů ve skalní stěně. Tento plán se uskutečnil na podzim r. 1909. S nadšenými pracovníky, které jsem si většinou sám vychoval, započal jsem své výzkumné dílo poblíž výtoku Punkvy a dne 26. září 1909 rozlehl se poprvé lidský hlas v obrovských místnostech mezi výtokem a Macochou.

Postup tohoto mechanického, konečného výkonu byl asi tento: otvor vedl k dutinám propast'ovitého rázu, zataraseným velkými balvany. Pracovalo se vždy po týdnu v neděli. V třetí pracovní den byl prosekán otvor vyerodovaný přírodou v lité skále a začali jsme drtit balvany a vytahovat je po kusech. Konečně jsem se mohl opatrně proplazit mezi zbylou balvanitou sutí s kol. V. Ješkem (později úředníkem Hypoteční banky v Brně) a sjet po laně dolů. Octli jsme se v nevlídné prostora, na jejímž dně byla volná směs balvanů. Prodíráme se a slézáme níž a níže mezi kamennými kolosy. Vtom se zaleskla vodní hladina – jsme tedy přece u Punkvy! Je to ale zase jen nepřekročitelný sifon. Zpět! Hledáme další pokračování, hledáme další průvan, který se nám dole ztratil. Vede nás s naprostou určitostí do výše k malému otvoru. Kol. Ješek staví se mi na ramena a pak vytahuje i mne vzhůru. Plazíme se po břiše kanálem – nyní už můžeme lézt po kolenou, vztyčujeme se, naše hlasy vyvolávají ozvěnu – vtom, je to možné? Dech se nám zatajil úžasem. Před námi je ohromná prostora; voláme a ozvěna odumírá daleko vzadu.

Kam až reflektor dosvítí, všude fantastické krápníkové tvary: blízko nás ohromný stalaktit v podobě bodla a tam vzadu krásné bílé stěny! Nikoliv, koncentrujeme oba reflektory a ze stěny se vyklubává nesmírná spousta krápníků. Takové chvílky zbavují člověka veškeré rozvahy. Což na tom, že stojíme na místě, kde druhého dne jsme už nebyli vstavu slézt dolů bez lan. Jen kupředu!

Nevím již, jak to šlo, ale nyní jen po skalních výběžcích nalevo u stropu, podporující jeden druhého, spouštějí se jeden přes druhého, traverzujeme kolmou stěnu a dostihujeme šťastně prostory.

Započíná historický a pamětihodný okamžik ve výzkumu Moravského krasu, člověk nastupuje želanou objevnou cestu ke dnu propasti Macochy.

Krápníková masa se mění v obrovský stalagmitový sloup. Za ním jsou překrásné travertinové studánky a nová skupina ohromných stalagmitových vodopádů. Pronikáme po levé straně, po pravé vrší se kopec ze samých balvanů. Dóm se šíří a jsme v jakémsi řečišti plném oblázků, ale celá levá stěna je poseta roztodivnými stalagmity. Že postupujeme v řečišti, typickém řečišti pokrytém omletými potočními oblázky, naplňovalo mne radostným zadostiučiněním. Ano, jdeme prastarým

řečištěm, Paleopunkva je nalezena a máme ponejprve reálnou bázi pro představu, jak to doopravdy v masívu kolkolem Macochy vypadá.

V pozadí sledujeme rozložitý kanál ukončený až po strop hlubokým sifonem. Průvan ztrácel se do vysokých komínů po pravé straně, ale pouhý pohled na kompas přesvědčoval, že celý tah prostor směřuje od JZ k SV, přímo na dno Macochy.

Několik hodin uplynulo, co jsme my dva prolézali tento nový svět, a možno si představit, že naši druhové nahoře se počali o nás strachovat. Pólo věříce, pólo nevěříce hltali nám od úst zprávy o tom, co jsme právě viděli a zažili...

Rychle se roznesla denním tiskem zpráva o této památné události a vzbudila nebývalou senzací.

Byl to zejména tehdejší redaktor Lidových Novin Hugo Vavrečka, pozdější vyslanec a ministr, který se zúčastnil hned druhého dne úřední komise, jež jeskyně prohlédla, a který napsal řadu žurnalisticky obratně stylizovaných článků.

Jeskyně táhnoucí se od JZ na SV mluvila zřetelně, že směřuje k Macošce. Tento směr je pro znalce výmluvný, víme z morfologie sloupského bludiště, Rasovny, Zbořiska, Císařské, Kateřinské aj., že se opakuje u většiny našich jeskyň a uplatnil se i u vůdčích chodeb Punkevních jeskyň. Nebylo tedy pochyby, že tuň uzavírající chodbu byla jen dočasnou překážkou, kterou se podařilo při první příhodné příležitosti překročit. Zjistili jsme, že za sifonem směřují k SV zase další monumentální prostory. Ne jedna chodba, ale celý labyrint chodeb směřoval k propasti.

Zdálo se v první chvíli, že jsme někde v blízkosti Trosek a Trámové, ale nemohli jsme postřehnout ani nejmenší ohlas šumící Punkvy. Orientace se silně zatemnila.

Ještě jiné překážky, právního rázu, se pojednou nahrnuly. Vchody a největší část jeskyň patří rájeckému panství, menší zadní část KCT, dno Macochy obci vilémovické. Teprve až právní poměry mezi všemi třemi majiteli byly k vzájemné spokojenosti vyřešeny a velkostatek se zavázal pohodlně zpřístupnit celou soustavu, mohl jsem téma pokojně dále rozvíjet.

Vědecká data, na kterých jsem stavěl, byla dvojího druhu: jednak morfologická pozorování, jednak topografické odhady, řekněme přímo mapy. Morfologická pozorování ukázala, že Punkevní jeskyně jsou nevývratně staré odtoky z macešského dna. Na mnoha místech dají se zjistit různé horizonty, profily uloženin, v nichž vrstvy písku jsou odděleny vrstvami sintru, důkaz, že Punkevní jeskyně v té době, kdy dnešní řečiště Punkvy bylo již vytvořeno, sloužily za přirozený povodňový kanál. Jím se vody valily do žlebu, když dnešní řečiště Punkvy nestačilo.

Svahy jeskynního dna, zdánlivě protichůdné spádu vody, dokazují, že se odtok dál tak, jako v sifonu Spodního jezírka, podle zákonů "Spojitých nádob. Různé propadlinovité partie jeskyň vznikly pod tlakem vod, tlačících se zespoda vzhůru. Taková fakta mohou překvapit jen laiky na malou chvíli. Dnes máme, díky nepřehledné řadě krasových badatelů, tolik zjištěného materiálu, tolik proslíděných jeskyň, že o zmíněném charakteru podzemních koryt není nejmenší pochybnosti.

Historický čin objevení Punkevních jeskyň a ještě více hospodářský efekt vyplývající z jejich zpřístupnění vyvolal nenávistné víření, - v jehož rámci bylo raženo heslo, že se Punkevními jeskyněmi vůbec dnu Macochy nepřibližujeme. Punkevními jeskyněmi prý obcházíme Macochu po straně severní. Tehdy jsem ponejprv v boji o tajemství Punkvy poznal, že zápolení s lidmi může být za jistých okolností nepříjemnější a nesnadnější než zápolení s přírodou. Byl jsem si však věci příliš jist a nakonec mně přispěchala na pomoc mapa. Stačilo se na ni spolehnout a zase měřením přesně zjistit, kde se vlastně v zemi nacházíme.

1909 Problém Punkvy

„Pozor“; Olomouc 1909; čís. 244

Novými objevy v podzemním bludišti moravského Krasu v září tohoto roku byla obrácena pozornost odborníků s také ostatní veřejnosti k tomuto krásnému a záhadnému kraji Moravy.

Objevení dalších obrovských a krásných prostor v moravském krasu jest zásluhou známého badatele dra Karla Absolona, docenta geografie při c. k. české universitě a kustoda moravského musea zemského. Tímto objevem rozsáhlých a krásných jeskyň, jež soupeří svou velikostí a krásou s ostatním známým prostorám podzemním, byl učiněn rozhodný krok kupředu ve zkoumání

podzemního toku řeky Punkvy. Tento objev dra. Absolona nebyl snad náhodný, ale opíral se o náležitou vědeckou znalost celého teurainu a byl výsledkem správných vědeckých předpokladů.

Podle toho nebyl dr. Absolon jen „šťastným objevitelem“, nýbrž dokázal světu, že jest skutečným vědcem, jenž za své vzácné objevy v moravském Krasu neděkuje náhodě, nýbrž vědeckému rozhledu a důkladnému vědeckému studiu, čehož výsledkem jest právě vědecký systém, jimž dr. Absolon při svém bádání postupuje.

Tento vědecký úspěch mladého moravského badatele byl radostnou událostí pro ty, kdož znali celou tu spleť hanebných intrik, které v brněnském vědeckém světě vyvstaly a měly mladému vědci podrazit nohy. Na vše to pomlouvání a osočování odpověděl dr. Absolon novým činem, jenž praví: „Proč jste Vy, kteří si říkáte vědci a bádáte v těchto místech, neučinili tento objev, který přece není pouhou náhodou?“

O vážné vědecké práci dra. Absolona svědčí také jeho rozsáhlá literární práce. Jest třeba jmenovati jen jeho obrovské dílo „Kras moravský.“ Právě po zmíněném objevu vyšla pak neobyčejně zajímavá kniha dra. Absolona nákladem „Klubu přírodovědeckého“ v Prostějově: „Problém podzemních toků Punkvy v dějinném svém vývoji od století XVII do let 80 min. století, Spis pojednává o nejstarších zprávách historických (1663 Vigsius, 1669 Hertod z Todtemfeldu, 1677 Pešina z Čechorodu), mluví o rukopisu Nagelově a výzkumech Meyerových, Rudczinského, Andréva, Jurendeho, kníž. Salma, Horkého aj., načeš přechází na vážné vědecké práce dra. Reichenbachu (1830 – 40), dra Jindř. Wankla (1850 – 1880), podává výsledky zkoumání úřadů státních, oceňuje význam dra. Mart. Kříže, načeš, podává chronolog. uspořádanou bibliografii literatury o krasovém území moravském. Dílo dra. Absolona skýtá velmi mnoho zajímavých i pro laika. Lze se z něho dočíst, jak obtížně postupuje ku předu lidský duch, než se mu podaří poodhaliti záhadu.

1909 O jeskyních nově objevených pod Macochou

Pozor; V Olomouci dne 4. dubna 1911

Před týdnem rozeslány byly do všech českých časopisů zprávy „Sekce pro výzkum Moravského Krasu“ v Brně o chování se správy velkostatku knížete Salma ku pracím této Sekce. Náš dopisovatel brněnský v dopise dne 30. m. m. v „Pozoru“ uveřejněném vyvracel zprávu onu a označil ji za nesprávnou. Tato informace brněnského dopisovatele našeho vyvolala velký rozruch v kruzích „Sekce“ i „Společnosti pro zachování jeskynních krás v mor. Krasu“, jak to vidět z projevů i oprav, které ve věci této redakci naší byly zaslány a jak se oznamuje, bude míti věc ta i dozvuky soudní. Tak se zdá, že jde tu o novou a to velmi nechutnou aféru ze zbahnělého brněnského ovzduší, která už po dlouhou dobu byla předmětem živých rozhovorů v Brně a teprve nyní provaluje se na venek. Je to zvláštní, že brněnské čtyři deníky v tak závažné věci mlčí a že nezaujaly již dávno stanovisko. Pokud my vidíme, otáčí se celá záležitost kolem osoby proslulého badatele jeskynního dra. Absolona, proti němuž před nedávnem příkře vystoupili profesori české techniky v Brně Vandas a Jahn v otázce musejní. Nyní proti němu ještě příkřeji vystupují členové výboru „Sekce“ i „Společnosti jeskyní“, obviňující jej z pohnutek né právě pěkných a čestných, ba chystá se z kruhů jejich proti němu i brožura, kde prý bude dr. Absolon postaven do pravého světla. Ze všeho vychází na jevo, že pozadí a celá podstata nepěkné a nechutné záležitosti této má povahu čistě osobní a že význačnou úlohu zde hrají vedle vědecké žárlivosti a závisti též i méně pěkné jiné pohnutky, jmenovitě ziskost.

Český veřejný život a zvláště život v Brně je již zhnusen různými nechutnými aférami podobného osobního rázu, které průběhem polední doby v tak značné míře byly vyvolány. Neměly by se tudíž zcela zbytečně vyvolávat ještě aféry nové, které by mohli míti též po stránce národnostní následky osudné. Hrozí totiž vážné nebezpečí, že jeskyně v moravském Krasu v důsledcích těchto rozporů dostanou se do rukou německých, což značilo by pro nás Čechy a pro celou českou zemi Moravu obrovskou ztrátu.

Proto je nutno, aby celá veřejnost zavčas zakřikla ony brněnské kruhy, které z osobních důvodů záležitost tuto rozdmýchávají a jí ku osudné krisi vyhánějí.

Dnes došly nás z Brn dva další projevy v této záležitosti. Tisková oprava jednatele „Sekce“ of. Sýkory, a projev ze „Společnosti pro zachování jeskynních krás v mor. Krasu“, ze kteréhožto projevu po vypuštění všech osobních výpadů vyjímáme toto věcné objasnění celé záležitosti:

Když byly jeskyně na podzim 1909 objeveny (jak a kým o tom zevrubně ve zvláštní knize bude promluveno) usiloval „Klub přírodovědecký“ v Brně o to, aby jeskyně byly učiněny obecnstvu přístupnými. Na to bylo potřeba peněz. Velkostatek nechtěl dáti ani halěr, „Klub přírodovědný“ jako společnost nemohl se pouštět do výstupů desetitisícových, neboť by to ohrozilo jeho trvání, a sekce jeskynní jakož i jiné sekce v „Klubu“ utvořené nedisponují penězi, než jen výbor „Klubu“. A tož se utvořila zvláštní společnost na „Klubu“ nezávislá: „Společnost pro zachování jeskynních krás v Moravském Krasu“, jež sestává ze 12 pánů většinou starších a všeobecně vážených. Ale bylo těžko a velmi nesnadno tyto pány sehnati. Pan Lužný a jiní utvořili „Společnost“ smluvili se na podmínkách, za jakých by velkostatek jeskyně „Společnosti“ pronajal. Zbývalo jen smlouvu oboustranně podepsati a dáti schváliti vrchnoporučnickým úřadem, protože majitel velkostatku je nezletilý. "

Protože na velkostatku je mnoho těch, kteří poroučejí, věc protahována do nekonečna. „Společnost“ chtějíc využití ještě letní sezony, naléhala na skoncování, aby mohla s instalací počítati.

Tak jí dáno zatím hrabětem Šterberkem, jenž je administrátorem velkostatku, písemné svolení, že se může začít kopati.

Práce zahájena, pracovalo se ve dne, v noci, jen zednická a nádenická práce stála přes 12.000 K, instalace elektrického osvětlení dvakrát tolik. O svátcích svatodušních byla vernisáž, vypraven z Brna zvláštní vlak nákladem „Společnosti“, z Blanska vypraveno na 50 kočárů na náklad „Společnosti“ atd.

Tak byly jeskyně otevřeny „Společnost“ měla jeskyně pronajaty, platila nájemné atd. Ale den před vernisáží dostal zástupce „Společnosti“ od zástupce velkostatku z Vídně dra. Frischauera dopis, v němž vracel smlouvu všemi 12 členy „Společnosti“ podepsanou a připojil návrh nové smlouvy, své.

„Společnost“ po některých změnách nepatrných na novou smlouvu přistoupila, a smlouvy měla býti podepsána. Zatím věc znova protahována až do podzimku nikoliv vinou „Společnosti“, a smlouvy nepodepsána. Platila zatím smlouva ústní. A právní zástupce velkostatku sám několikrát doznal ústně před svědky „Der Vertrag besteht ja !“, třebaž do smlouvy o prázdninách bylo vpašováno slovo „studijní společnost“, což v původním návrhu nebylo, ba ani v návrhu prvním od právního zástupce velkostatku nestálo. „Společnost“ měla v jeskyních investovaného kapitálu přes 40.000 K, a protože byly objeveny nové části v obou jeskyních, bylo potřeba nových peněz. Shodli se pak velkostatek i „Společnost“, aby byla utvořena akciová společnost, která by jeskyně najala. K tomu nedošlo pro veliké požadavky ze strany velkostatku. Když pak na podzim „Společnost“, uzavřívší sezónu, v sezení 20. října 1910 udělila některé remunerace činovníkům v nepatrném obnosu, mezi jinými 300 K členům jeskynní sekce v uznání jejich práce na objevení jeskyní, dostala se zpráva o tom velkostatku, jako bychom se dělili o čistý zisk. Přesto došel od advokáta dra. Frischauera z Vídně dopis, v němž se „Společnosti“ jeskyně odnímají a vstup do nich zakazuje jak členům „Společnosti“ tak sekce. „Společnost“ se právním zástupcem ohradila, že obsah dopisu neběží na vědomí a že na svých právech trvá. Když pak dne 13. XI. 1910 bez vědomí „Společnosti“ 45 turistů něm. Správa velkostatku do jeskyní vpustila, od nich vstupné vzala atd, podala „Společnost“ na velkostatek žalobu pro rušenou držbu. U první instance „Společnost“ spor prohrála, ale zemský soud v Brně rozsudek okresního soudu zrušil a nařídil nové líčení. Je tedy teď o jeskyně spor. A velkostatek, který v jeskyních už zatím pracovati dal, práce musil zastaviti, dokud spor nebude ukončen. Podrobně vše bude vysvětleno ve zmíněné knize, která vydána bude a kde fakty bude dokázáno, kdo na věci má vinu.

Pokud se ostatního týče, sděluje se nám: „Společnost“ přijala na vstupném něco přes 20.000 K, z toho polovici stála režie (světlo a jiné), tedy nemohlo na jednotlivce (je jich 12) připadati ze zisku 5.000 K.

Mimo 4 průvodce byla „Společnost“ nucena udržovat tam dozor, dávat informace apod. O prázdninách pak bylo nutno, aby tam byl stále jeden člen „Společnosti“. I byli tam střídavě vysíláni jednotliví členové společnosti a brali jako náhradu za hotové výlohy, neboť si musili platit cestu,

stravu atd., za půl dne 4 K, za celý den 8 K, za den a noc 10 K. To byly ta skvělé diety, na něž někdy člověk doplácel. Kde pak je teprve náhrada za ztrátu času? Proto tam někteří ze „Společnosti“ na takový výdělek ani jezdit nechtěli. Jinak by si „Společnost“ byla musila vydržovati úředníka, jenž by za celou sezónu stál daleko víc.

„Společnost“ uzavírajíc smlouvu domnívala se, že jedná s kavalíry, zatím na konec všeho jednání vedl židovský advokát, jako právní zástupce velkostatku. Tím je řečeno vše. Ač nedal do toho ani haléř, chtěl mít skoro celý zisk najednou pro sebe. A snad by pan dopisovatel a jiní páni nechtěli, aby členové „Společnosti“, převzali takové riziko, investovali skoro 50.000, přidali k tomu i hodně duševní práce i tělesné námahy, všechno to beze vsí naděje na zisk? Tak naivním snad nikdo nebude, aby si to myslel. Kdyby „Společnost“ nebyla poskytla peněz, jeskyně dosud by nebyly obecně přístupny. Ovšem teď toho každý ze „Společnosti“ lituje, že se začalo, dokud smlouva nebyla v gruntovní knize. Ať spor o jeskyně dopadne jakkoliv „Společnost“ na haléř vyplacena býti musí a bude.

1909 Rájecký velkostatek a bádání v Moravském krasu Pozor; Ročník XVIII; čís. 68; V Olomouci dne 5. dubna 1911

Brněnská sekce pro výzkum Moravského krasu, zaslala nám obsáhlý projev, v němž ohražuje se proti zprávě brněnského dopisovatele našeho o záležitosti jeskyní a dalšího vědeckého bádání v Mor. Krasu. Vyjímáme z projevu toho po vypouštění některých osobních narážek tento věcný výklad:

Hlavním omylem, jehož se Sekce stala již několikrátě obětí a jemuž propadl též brněnský korespondent „Pozora“, je záměna „Sekce pro výzkum Mor. Krasu“ se „Společností pro zachování jeskynních krás“. Proto jednou pro vždy české veřejnosti ad informandum: „Sekce“ je odbočka Přírodovědeckého klubu v Brně, jež má v Krasu zájmy toliko vědecké, neběře od nikoho žádných diet, výlohy, spojené s vědeckými pracemi v Krasu hradí si členové „Sekce“ ze svého. „Společnost“ naproti tomu je kapitalistické sdružení, jež upravilo jeskyni Kateřinskou a Punkevní, nemá v Krasu zcela žádných vědeckých zájmů, nýbrž jediné obchodní. Jen shodou okolností byli dva nebo tři členové „Sekce“ (dr. Absolon aj.), současně členy „Společnosti“.

Co se výzkumného práva na pozemcích (nikoliv ovšem polnostech, neboť jsou to samé lesy) Salmova panství týče, zůstane toto ojedinělou zvláštností v kulturních dějinách. Kdežto všeobecně je prohlašována věda za svobodnou a každému, kdo se cítí povolán, je volno jí se obírat, dovozovala správa Salmova panství bádání toliko několika osobám a i těm nyní výzkum z příčin – nejsou-li tady národní – zcela neznámých, zakázala.

Z členů jeskynní sekce nesmí nyní nikdo na místě samém obírat se studiem Krasu, kterýžto zákaz těžce postihne zejména člena sekce dra. Absolona a velmi mu znesnadní další vydávání jeho turistického spisu „Mor. Kras“. Od doby, kdy divocí národové požírali vědecké výpravy, nebylo na vědě spácháno brutálnější násilí, jako zmíněný zákaz.

Výtky brněnského korespondenta činěné „Společností“ nemá jeskynní sekce příčiny vyvracet. „Společnost“ nikdy nepracovala na konto přírodovědeckého klubu, ježto je zcela samostatnou korporací, pouze oficiální otevření jeskyň stalo se na výslovné přání objevitelů (jeskynní sekce a její tehdejšího předsedy dra. Absolona) pod protektorem Přírodovědeckého klubu. Jinak však neměl Klub na práci „Společnosti“ žádné ani mravní ani finanční účasti. Proto zcela souhlasíme s brněnským korespondentem, že účely „Klubu“ a „Společnosti“ jsou diametrálně rozdílné. Ve „Společnosti“ a „Sekci“ nejsou titíž lidé. „Společnost“ čítá 12 členů, „Sekce“ 13. Společně v obou jsou pouze tři pánové, dr. Absolon, rev. Boček, a ofic. Sýkora.

Pokud se týče dopisu pana Sýkory posl. Šamalíkovi nebyl tento psán jménem sekce, nýbrž zcela soukromě na pohledním lístku. Vysloveno bylo v něm jen soukromě politování nad výsměšnou lokálkou p. rad. Nejezchleba v „Moravském Venkově“.

Brněnský korespondent „Pozora“ nesprávně považuje „Společnost“, v níž zasedají kapitalisté, za vědeckou.

Zakázal-li velkostatek „Společnosti“ vstup do jejích jeskyň, byl to snad důsledek jeho sporu s touto „Společností“. Nepochopitelným zůstává však zákaz práce „Sekci“, která se svým tehdejším

předsedou objevila velkostatku dvě nádherné jeskyně a tím zvedla cenu panství o čtvrt milionu a i dále na pozemcích panství v obou žlebech jen ku prospěchu velkostatku pracovala. Tvzení že „Společnost“ neplatila velkostatku žádného nájmu, bylo již v projevu „Společnosti“ včera otištěném vyvráceno. Informace o „prudké jedovatosti“ eosinu dostane se veřejnosti v nejbližších dnech z vědeckých ústavů. Tvzení, že se do Krasu jezdilo pod rouškou bádání na výlety, hostiny a starořímské radovánky, je příliš osobní a urážlivé, než aby mohlo s ním býti polemizováno. Ani dr. Absolon, ani ostatní členové „Sekce“ nikdy neměli k hostinám a starořímským radovánkám dostatek zbytečného času. Nikdy žádný člen „Sekce“ nenastěhoval se do Krasu na letní byt a nebral tam 10 K diet. Tvzení to zakládá se na nesprávné informaci.

Nepravdivo též jest, že „Sekce“ agitovala nějak na valné hromadě Klubu proti dru. Absolonovi: několik členů „Sekce“, kteří se na valnou hromadu dostavili, nevolili dra. Absolona do výboru. Není též pravda, že jeskynní sekce dala se pod ochranná křídla Šamalíkova, není ani její vinou, ani posl. Šamalíka, že „Vintoky“ jsou právě na území ostrovském. Jakmile bude s prací ve „Vintocích“ hotova, započne pracovat na území sloupském či jinde.

1909 Pravda o jeskyních pod Macochou v. r. 1909 objevených.

České Brno; Nezávislý týdeník hájící zájmy národní, osvětové a hospodářské Brna a okolí; Ročník II; čís. 15.; V Brně; v pátek dne 7. dubna 1911

Píše se nám:

V Brně vycházejí nyní čtyry denníky rozličných směrův a stran, takže by se zdálo, že z nich dopodrobna zvíme, jak v Brně a na Brněnsku žijeme. Ale není tomu tak, Je mnoho věcí, kterých brněnské deníky nepíší, jakoby byly, učinily mezi sebou kartel. O mnohých věcech mluví se jen po kavárnách a veřejných místnostech a širší veřejnost o nich se ani nedoví. A přece veřejným projednáním tak mnohá věc byly by náležitě osvětleny a do veřejného života našeho vniklo by trochu čerstvého vzduchu. Už dávno jsme si umíňovali, že o takových věcech šířených jen „ústním podáním“ – a nebývá jich v Brně občas několikero! – pojednáme veřejně, ale nabylo časopisu pro takové záležitosti. Až teď týdeník „České Brno“ vyšel nám ochotně vstříc, začes mu předem díky!

Ku dnešnímu článku dávají nám podnět zprávy o jeskyních na velkostatku knížete Salma pod Macochou roku 1909 nově objevených, kteréžto zprávy v Pozoru a jinde zveřejňované zakládají se na informacích úplně nesprávných. Ba dlužno vyznati, že věc ta jest teď ve veřejnosti tak zamotána, že se v tom málo kdo vyzná. Proto podáváme veřejnosti několik slov zcela objektivních a nestranných. Na vyličení celé věci by nestačilo ani několik čísel časopisu. I bude záležitost ta vyličená ve zvláštní brožůře o několika arších a my už předem na knihu tu upozorňujeme.

Brněnský klub přírodovědecký má několik sekcí, z nichž v posledních letech zvláště jeskynní sekce vyvíjela utěšenou činnost bádáním v moravském krasu. Jeskynní sekce objevila obě nové jeskyně pod Macochou. Jakmile jeskyně byly objeveny, bylo snahou klubu přírodovědeckého, aby jeskyně učinil obecenstvu přístupnými. Na to bylo potřebí peněz. A protože majitel (správa velkostatku) nedal na to ani haléře a Klub přírodovědecký sám nemohl se pouštět do nákladných investic, aby neohrozil svoje trvání (sekce jeskyní sama vůbec nedisponuje penězi), utvořila se zvláštní „Společnost pro zachování jeskynních krás v moravském krasu“, která sestává ze dvanácti pánů a p. prof. drem Fr. Dvorským, známým přírodopyskem a zvláště znamenitým archeologem a petrografem jakožto předsedou v čele. Sdružení těchto dvanáct pánů nebylo tak snadné, a dalo mnoho práce a přemlouvání, než se dal mnohý získati. Vždyť se jednalo o investice za několik deseti tisíc korun a přirozeně každému byla vodítkem naděje na nějaký zisk, když tak velké riziko na sebe přejímal. I sám dr. Absolon získával členy slibem, že to ponese, třebas se nyní rozhlašuje jako zločin, že prý členové společnosti chtěli z jeskyní obohatit se na úkor velkostatku.

I sestavena Společnost ze 12 členů, většinou starších a vážených pánů. Tito ujednali předem se správou velkostatku podmínky, za kterých by velkostatek Společnosti jeskyně na delší dobu pronajal.

Obě strany se shodly, učiněna byly smlouva ústní a přikročeno ku vyhotovení smlouvy písemné, kteráž oběma stranami podepsána měla býti schválena ještě úřadem vrchnoporučenským, protože kníže Salm, nynější majitel velkostatku je nezletilý. Kněžna je podruhé provdána a administrátorem

velkostatku je bratr kněžnin hrabě Šternberk, známý poslanec, poručíkem zase někdo jiný. Těch, již poroučeli, bylo mnoho a tak smlouva nemohla být písemně skoncována, členové Společnosti jezdili do Ráje, do Vídně.

Protože Společnost chtěla ještě roku 1910 využití letní sezony turistické, naléhala na skoncování, i bylo jí vyhověno a hrabě Šternberk dal písemné svolení, aby s pracemi instalačními v jeskyni mohlo se počít, smlouva písemná že bude dodatečně podepsána.

Úprava obou jeskyň prováděna velmi rychle, pracovalo se ve dne i noci a s velikým nákladem. Jen práce zednická a nádenická stála přes 14 tisíc korun, instalace osvětlení elektrického dvakrát tolik, zkrátka hodně peněz, takže mnohým členům Společnosti bylo úzko, když slyšeli, že instalace dostupuje nákladu 40 tisíc korun a to pořád nebylo ještě všechno. Zatím peníze uspišeny, a jeskyně měly být otevřeny o svátcích svatodušních. V sobotu dne 13. května 1910 byla vernisáž, již se účastnili místodržitel zemský hejtman, zástupci ministerstev, přednostové všech úřadů státních, poslanci atd. Z Brna do Blanska vypraven zvláštní vlak nákladem Společnosti, z Blanska do jeskyň přes 50 kočárů. Vernisáž stála Společnost na dvanáctset korun. V neděli pak byly jeskyně obecnstvu všemu přístupny.

Zatím den před vernisáží dostal zástupce společnosti od právního zástupce velkostatku dra. Frischauera dopis, jímž smlouva podepsaná všemi členy Společnosti se vrací a přikládá se návrh nové smlouvy. Protože, smlouvy lišily se od sebe jen ve věcech podružných, předsednictvo Společnosti shodlo se správou velkostatku – s hrabětem Šternberkem – nezměnách a v sezení Společnosti nové smlouvy schválena.

Vyslána deputace do Vídně, aby tam předložila smlouvu k podpisu. Správě velkostatku i do Vídně donášeny zprávy o velkých tisících, které se do pokladny Společnosti hrnou, proto věc znova protahována. Najednou přivezl p. dr. Absolon návrh nové smlouvy z Vídně, ve které Společnost najednou se stala Studiengesellschaft bez naděje na zisk. Takovou smlouvu přirozeně zase Společnost namohla podepsati.

Dr. Frischauer ovšem později vyvaloval oči, když zvěděl, že v jeho původním návrhu, k němuž se ani nechtěl znáti, o studijní společnosti ve které sedí obchodníci, nebylo ani řeči.

Zatím členy společnosti objeveny nové chodby v obou jeskyních i bylo zapotřebí dalších peněz na instalační práce. Ty měla opatřiti akciová společnost, která měla se zřídit i jeskyně převzít. Stala se tím směrem dohoda a smlouveny podmínky, za kterých Společnost naše nové společnosti akciové jeskyně předá. K utvoření akciové společnosti nedošlo, protože velkostatek činil přehnané požadavky za používání jeskyní na dobu 50-100 let. Mluvíli zprvu o půl milionu, později žádali čtvrt milionu.

Mimo to Skalský mlýn a jiné objekty měly být odkoupeny. Tak by akcie byly asi 2% nenesly a sešlo s té akce.

Členové společnosti připravovali se, že správu jeskyň předají a ve schůzi dne 20. října 1910 učinili některá usnesení závěrečná. Udělili činovníkům, kteří se nejvíce nepracovali menší renumerace, v celkovém obnosu asi 1200 K, vtom i odměnu jeskynní sekci pr K 300,- za námahu při objevení jeskyní.

O sezení společnosti dostala se zpráva do Vídně a tam myslili, že už se dělí členové o čistý zisk.

Na to dr. Frischauer poslal dopis, jímž jednání o smlouvu přerušuje a jeskyně Společnosti odnímá a členům vstup do jeskyní zakazuje, ač dříve před členy Společnosti několikrát tvrdil, že ve smlouvě zatím stojí, i když smlouva není podepsána, a že už to nestojí za to, aby byla písemně vyhotovena, když vše bude nové akciové společnosti v několika nedělích odevzdáno.

A dopis ten Společnost odpověděla, že obsah bere na vědomí a že na svých právech smluvních trvá. Stalo se pak, že dne 13. listopadu 1910 navštívilo jeskyně asi 45 německých turistů. Správa velkostatku vzala od nich vstupné a bez vědomí Společnosti je jeskyněmi provedla. Společnost na to podala na správu velkostatku žalobu pro rušenou držbu. U okresního soudu Společnost spor prohrála, ale zemský soud rozhodnutí první instance zrušil a nařídil nové projednání. Spor dosud ukončen není.

Na konec několik slov na vyvrácení zpráv, jakoby Bůh ví, co členové byli, vyzískali. Celkový hrubý příjem činil letos něco přes 20.000 K: z toho režie hodně přes polovici stála a mimo to účet za světlo několik tisíc není zaplacen, a co zbylo, bylo zapláceno na investice. Nemohli teda členové

dostáti zisku po 5000 K, jak v Pozoru ze dne 30. března 1910 tvrzeno. Ani na dietách toho tolik nepobrali. Bylo nutno, aby mimo 4 průvodce byl tam i dozor ze Společnosti a tak dojížděli do jeskyně střídavě členové a za to brali jako náhradu hotových výloh 4 K za půl dne, 8 K za celý den a 10 K za den i noc. Že to nebyly „skvělé diety“ uzná každý, uváží-li, že z toho si zaplatil každý cestu, stravu a nocleh sám stál, až 2 K. Jezdili ovšem ti, kdo mohli a přirozeně nemohli vyjetí si ti, kteří by byli vydělali 8 K a doma by byli pozbyli několikrát tolik. O prázdninách pak objevila se nutnost stálého dozoru a i vněm se členové střídali. Kdyby se byl ustanovil úředník a toho by jinak bývalo najisto potřebí, byl by stál za těch šest měsíců mnohem více. Ale kde vzít správce na 6 měsíců?

Končíme. Společnost domnívala se, že jedná s kavalíry, když najímala jeskyně a zatím všechno jednání vedl a vede advokát – nekavalír.

Společnost později ovšem litovala, že nečekala, až bude smlouva podepsána a v pozemkové knize zapsána. Ovšem tak žel ještě není se členy Společnosti, ale hůře může to dopadnout s jeskyněmi, že se zásluhou některých pánů mohou dostat do nepovolaných rukou. A čím vinou? Sotva došel olomoucký Pozor do Brna, p. dr. Absolon už napsal předsedovi dru. Dvorskému dopis, že dopisovatele do Pozoru neinformoval a že nechce míti s dopisem nic společného. Tím se jen sám prozradil...

1909 Objev Nové Kateřinská jeskyně

Boček Antonín 1922

Ze Skalního mlýna přijdeme za nedlouho k hřebenáčovitě skále, vypínající se jako věž po pravé straně silnice. Naproti této skále uříme betonové schodiště, vedoucí na plošinu před mohutným, gotickým vchodem ke Kateřinské jeskyni. Budky prodavačů vstupenek a pohlednic, šatna, řada laviček, vábících k odpočinku, naznačují nám, že došli jsme k vynikající atrakci mezinárodní turistiky. Použijeme odpočinku, abychom seznali historii jeskyně a jejího objevu.

Jeskyně byla již od pradávna známa, leč velmi zřídka navštěvována. Jednak byla dosti nepřístupnou, neb muselo se přes 80 m po břiše plaziti, aby se dospělo do starého velikého domu, a pak byla rozšířena legenda, že úzký otvor, kterým se návštěvník prodral z této chodby do velikého domu, je tak ošemetně zastíněn velikým balvanem, spadlým z pahorku naproti nakupeného, že jeho stín padá vždy na otvor příchodu, osvětlíme-li jej z kterékoliv strany, takže jen osoba s lokalitou velmi obeznámená, byla s to naléztí východ. Poněvadž vskutku se občas přihodilo, že někdo z jeskyně nemohl naléztí východu (na př. říd. uč. Čermák z Časlavi), nepožívala jeskyně valné přízně obecnstva. Navštěvovali ji mimo interessentů hlavně jen kostřaři, kteří tu vykopali spoustu jam a vynesli celé fůry drahocenného materiálu palaeontologického – do spodáren! V blízké restauraci u Skalského mlýna byl r. 1909 nájemce hostince a mlýna jménem Rubeš. Tento ve volných chvílích pátral v okolí po jeskyních, aby nálezem krápníkových prostor zvýšil návštěvu svého podniku. V místech, kde nyní se prochází příkopem pod slepý komín a na schodiště, vedoucí do nové jeskyně, pozoroval mezi balvany a v hlíně úzké chodby, která tam byla, silný průvan. Tento mu byl vodítkem pro další práce, které sám a vlastním nákladem podnikl. Vykopal kanál v hlíně pod onu skalní stěnu, která domněle uzavírala dóm, a vnikl již několik metrů daleko.

V téže době objevila jeskynní sekce, s dr. Absolonem v čele, jeskyni Punkevní v Pustém žlebě. Při komisionelním ohledání této, svěřil se Rubeš se svým plánem dr. Absolonovi, který vymohl u správy velkostatku zákaz dalších prací pro Rubeše, a dal členy sekce v oněch Rubešem nucené opuštěných místech Rubešovým náradím dále kopati. V neděli, dne 10. října **1909** (nikoliv 1908, jak před jeskyní je napsáno a též ne 1910, jak v průvodcích Absolonových je vytištěno!) prolomen odpoledne poslední zásyp za komínem a objevena tak nová krápníková jeskyně Kateřinská.

1909 Objev Nové Kateřinská jeskyně II

Společnost pro zachování jeskynních krás v Moravském krasu

Do pravého světla je však postaven charakter dra. Absolona objevením nové jeskyně Kateřinské.

Dne 2. května 1909, týž den, kdy konala se ve Skalském mlýně schůze stálého pracovního výboru krasového, tamní mlynář a hostinský Fr. Rubeš zmínil se za hovoru u přítomnosti dra. Absolona, of.

Sýkory, revidenta Bočka a hajného Suchánka, že našel v Kateřinské jeskyni místo, kde je veliký průvan a popsal je zevrubně. Hajný Suchánek to potvrzoval a na obchůzce v jeskyni samé revident Boček přesvědčil se o pravdivosti toho tvrzení. Zavolal ihned dra. Absolona k tomu místu. Když pak oba tam chvíli klepali na skálu a naslouchali, prohlásil dr. Absolon: To nic nebude, to je asi průvan, který vrací se zpět do sálu. Tím byla věc odbyta.

Zatím však Rubeš na onom místě kopal a vyházel průkop asi 8 metrů dlouhý a 2-3 metry hluboký.

Když pak 28. září 1909 společnost s hrabětem Šternberkem sestoupila do jeskyně Punkevní, mlynář Rubeš zevrubně vyložil dru. Absolonovi, kde a jak pracuje a žádal ho o radu. Dr. Absolon vyslechnul mlynáře, ale nedal mu ani odpovědi a ihned ukul tajný plán proti němu. Vymohl na velkostatku, že bylo Rubešovi zakázáno v jeskyni Kateřinské dále kopati. Tento zákaz vydán byl neoprávněně, neboť mlynář Rubeš měl ke svému mlýnu pronajatu i jeskyni Kateřinskou. Neměl totiž mlynář na růžích ustláno v najatém mlýně. Bylo-li hodně vody, neměl pro špatné cesty mletí, a byly-li pěkné cesty a mletí dosti, nebylo vody. Proto, aby mohl býti živ, staral se o zvelebení živnosti hostinské a byl toho přesvědčení, kdyby poblíž mlýna byla nějaká jeskyně objevena, rázem by tiché jinak údolí oživilo turisticky. Na jeho žádost velkostatek opravil mlýn, přistavěl kuchyni a místnost výčepní, místnost obývací zvýšil pak na jedno poschodí, kdež zřízeno sedm hostinských pokojů o jedné až třech postelích. K těmto opravám mlynář všecek materiál na stavbu dovezl svým potahem zdarma. Na to obnovena s ním smlouva, zvýšeno nájemné a do smlouvy pojat i bod, že se mu k tomu přidává i jeskyně Kateřinská. Neobezřetný mlynář neopatřil si opis této smlouvy, jejíž originál podivným způsobem zmizel. Když tak vše Rubeš měl připraveno, hleděl něco objeviti a tu po práci denní večer kopával v jeskyni Kateřinské a pracoval někdy i do půlnoci. Kdyby byl zákazu nedbal a pracoval ještě den dva dny, byl by sám sklídl ovoce svého snažení.

Po zákazu v neděli dne 3. října 1909 jeskynní sekce, dr. Absolon a dvě dámy navštívili jeskyni Kateřinskou a shlédnuvše vykopávku mlynáře Rubeše, podívovali se mravenčí píli a námaze jeho ...

Tím více zarazil přítomné členy jeskynní sekce cynismus dra. Absolona: Já mu dám, objevovati jeskyně. Ať si hledí mlýna. To mu zde zarazím. Řeknu jednoduše lesmistrovi, že kope, jak se brambory kopou, profily že zůstávají nezajištěny a bude... Jak odborně vědecky pracovala sekce za vedení dra. Absolona, bylo už z části uvedeno, a vysvitne ještě několika doklady, jež níže budou vyličený.

V neděli dne 10. října 1909 jeskynní sekce pracovala v jeskyni Kateřinské. Jedni kopali, jiní odstraňovali materiál vykopaný. V odpoledních hodinách prokopali se členové sekce do nové jeskyně a dr. Absolon, jenž s oficiálem Jeschkem, Čihákem a Kerhartem fotografoval v jeskyni Punkevní, přišel už k hotovému téměř objevu, o němž pak v novinách dopodrobna referováno. Když pak Rubeš chtěl hájiti prvenství tohoto objevu, na intervenci dra Absolona byl všude s výsměchem odbyt, ani jeden deník v Brně nepřijal jeho zasláno, jež pak uveřejnil Tagesbote kdež o prvenství objevení Kateřinské jeskyně vedena polemika, kteráž nyní jeví se ve světle zcela jiném. Lidé, kteří tehdy tuto polemiku proti mlynáři Rubešovi vedli ve prospěch dra. Absolona a za něho oštěpy a kopí lámali, stojí nyní, poznávše dra Absolona důkladně, vesměs proti němu a tím zároveň podpisy na onom prohlášení odvolávají.

1909 Nové jeskyně u Macochy.

Zlatá Praha Ročník XXVII. 1910

Problém podzemního toku říčky Punkvy v Mor. Krasu byl značně posunut k svému rozřešení, když dne 26. září 1909 objevila jeskynní sekce Přírodovědeckého klubu v Brně za vedení proslulého badatele v Mor. Krasu, docenta zeměpisu na české universitě v Praze dra Karla Absolona nedaleko všem turistům známého výtoku Punkvy v Pustém žlebě novou jeskyni, v níž nade vší pochybnost jasně poznáno starší, vodami opuštěné řečiště této říčky. Hlavní dóm jeskyně uzavřen je na obou svých koncích syphony (jezířky, uzavřenými přewislými skalními stěnami), jež jsou podzemními průlinami ve spojení s vnější vodou, Punkvou, o čemž svědčí i živé žáby, v syphonech chycené.

Nejzazší stěna dómu, spadající do syphonu, vzdálena je ode dna Macochy, tedy i od nynějšího řečiště Punkvy, již jen několik minut - přesná cifra ještě není známa, neboť jeskyně nebyla ještě zmapována.

Tolik je však jisto, že touto jeskyní, která nazvána Punkvinou, vede nejkratší cesta z Pustého žlebu na dno Macochy. Punkvina jeskyně, kterou od panství rájeckého najala, moderně upravila, elektricky osvětlila a 14. května 1910 veřejnosti přístupnou učinila k cíli tomu ustavivší se kapitalistická společnost, oplývá tak velkolepými krápníkovými útvary, že jim v celém Moravském Krasu není rovno a že si nežadají ani se světoznámými travertinovými formacemi jeskyně postojenské. Přístup k hlavnímu dómu byl před úpravou značně obtížný. Bylo nutno slézat vysoké stupně, prodírat se uzounkými rourovitými chodbičkami, jimiž se lidské tělo stěží prošinulo, šplhati se po stěnách nad hlubokou, temnou propastí. Nyní vedou všude pohodlné chodby, schody, cestičky. Dóm, ozářený nyní záplavou elektrického světla, imponuje svými rozměry. Je přes 100 metrů dlouhý, 30 metrů široký a přes 20 metrů vysoký. Snesen je v něm bohatý poklad krápníkových bizarností. Štíhlý „bodák“, 5 metrů dlouhý, nespočetné množství krápníků různých velikostí, dlouhé průsvitné záclony, překrásné travertinové nádržky jakoby ze sněhobílých krajek nebo cukrových hraček utvořené, pitoreskní deštník, široká to, ze všech stran volná plotna, rozprostřená kol mocné krápníkové tyče, dva gigantické sloupy apod. Již za několik dní na to, 10. října 1909, objevila sekce novou jeskyni, svými krásami Punkvinu ještě překonávající. Je to jeskyně Kateřinská, pokračování známého již dómu Kateřinského v Suchém žlebě. Dómy jeskyně Kateřinské jsou značně větší než Punkviny a nebyly dosud změřeny. Není frásí, že dech tajil se objevitelům úžasem, když poprvé procházeli novou Kateřinskou jeskyní, zastavující se v němém obdivu před stále novými a novými sceneriemi podzemního divadla. Půvabem svých krápníků staví se jeskyně Kateřinská na přední místo mezi všemi jeskyněmi evropskými. Je zde rozkošná kaplička, obrovská spousta jak hůl tenkých stalaktitostalagmitů „lesík“ a pagoda, jichž vyobrazení přinášíme. „Kalvárie“, posázené štíhlými liliovitými krápníky různých velikostí, dva mohutné krápníkové vodopády jak z karrarského mramoru, jeden tři, druhý pět metrů vysoký, bělostné kaskády, třpytící se tu jak démantový poprašek, jinde matné, olejovité. V nejzazším domě je pahorek obrovských balvanů, sříceného to stropu, se zbytky roztrštěných krápníků a počátky nově vyrůstajících; jsme na místě přírodní katastrofy, která se zde snad před statisíci lety odehrála. Kateřinská jeskyně má též svá spodní patra s miniaturními jeskyňkami a rozkošně bizarními krápníky; pro technické obtíže nebudou tato patra obecnstvu učiněna přístupnými. Oběma jeskyněmi přibyla Moravě velkolepá atrakce, která se stane v brzkou cílem pouti všech přátel přírodních krás. R. B.

PAGODA V „KATEŘINSKÉ JESKYNI“

LESÍK V „KATEŘINSKÉ JESKYNI". (OBJEVITEL NOVÝCH JESKYNÍ Dr. K. ABSOLON)

1909 Objev nové Kateřinské jeskyně

Dr. K. Absolon: Průvodce po nových jeskyních Kateřinské a Punkevní 1918

Dne 2. května 1909 podnikl jsem do Kateřinské exkursi s několika druhy, při čemž jsme průvanová místa i okolí znovu (dříve r. 1906) co nejzevrubněji prohlédli a usnesli se pokusit se o uvolnění náplavu. Po šťastném nálezu jeskyň Punkevních brali jsme se sem znovu dne 10. října 1909, naleznuvše správnou cestu, proráželi náplav nikoliv vodorovně ale kolmo vzhůru, v několika hodinách jsme zásyp balvanů prolomili. A tempo nalezlo nás deset, co jsme byli přítomni, nové prostory, a tempo vnikli jsme dopředu...

1909 Objev Kateřinské jeskyně

Dr. Karel Absolon: Kras moravský a jeho podzemní svět díl 1.

Přenechám nyní slovo jiným a cituji nejprve úryvky ze statě, již líčili další postup objevný 21. října 1909 v denním listu brněnském A. Boček, J. Sýkora, P. Snášel, všichni členové (prvnější též jednatelé) t. zv. „sekce pro výzkum jeskyň. Tuto založil jsem r. 1909 při „Klubu přírodovědném“ v Brně a přibral do ní, kdožkoliv se přihlásil, v té naději, že budu členy v díle výzkumném podporován. „2. května 1909 u příležitosti exkurse do Kateřinské jeskyně zavedl nás Dr. K. Absolon, tak oznamovali zmínění, ku jistému místu, kde všechny pobřežní čáry se sbíhaly a kde z malého hlínou zasypaného otvoru silný průvan vyrážel. Toto místo označil za východiště dosud neobjeveného systému jeskynního, doporučil nám zde kopati.

1909 Kateřinská jeskyně

Boček Antonín Moravský kras 1922

V blízké restauraci u Skalského mlýna byl r. 1909 nájemce hostince a mlýna jménem Rubeš. Tento ve volných chvílích pátral v okolí po jeskyních, aby nálezem krápníkových prostor zvýšil návštěvu svého podniku. V místech, kde nyní se prochází příkopem pod slepý komín a na schodiště, vedoucí do nové jeskyně, pozoroval mezi balvany a v hlíně úzké

chodby, která tam byla, silný průvan. Tento mu byl vodítkem pro další práce, které sám a vlastním nákladem podnikl. Vykopal kanál v hlíně pod onu skalní stěnu, která domněle uzavírala dóm, a vnikl již několik metrů daleko.

V téže době objevila jeskynní sekce, s dr. Absolonem v čele, jeskyni Punkevní v Pustém žlebě. Při komisionelním ohledání této, svěřil se Rubeš se svým plánem dr. Absolonovi, který vymohl u správy velkostatku zákaz dalších prací pro Rubeše, a dal členy sekce v oněch Rubešem nucené opuštěných místech Rubešovým nářadím dále kopati. V neděli, dne 10. října 1909 (nikoliv 1908, jak před jeskyní je napsáno a též ne 1910, jak v průvodcích Absolonových je vytištěno!) prolomen odpoledne poslední zásyp za komínem a objevena tak nová krápníková jeskyně Kateřinská.

1909 Objev Kateřinské jeskyně

Josef Sýkora, Kapitoly za očistu Moravského krasu 1911

Dne 2. května 1909 konala se ve Skalském mlýně porada „Pracovního výboru pro Mor. Kras“ a této příležitosti vzdor silnému lijáku použila Sekce k exkursi do blízké jeskyně Kateřinské. Členové převlékli se do jeskynních šatů u mlynáře Rubeše. Za hovoru zmínil se tento v přítomnosti dra Absolona, Bočka, Sýkory a hajného Suchánka, že našel v Kateřinské jeskyni místo s velikým průvanem a popsal podrobně, kde se nachází. Hajný Suchánek mu to potvrzoval a pravil, že svíce v onom místě průvanem div nezhasne. Když za obchůzky jeskyní přišla Sekce na ono místo, bylo shledáno, dle vyhrabané hlíny, že se zde skutečně pracuje. Boček vlezl do vykopané chodbičky a konstatoval vskutku velmi silný průvan a hučení. Na to zavolal dra Absolona. Dr. Absolon vlezl rovněž do této chodbičky a setrval tam delší chvíli. Vyzval pak Bočka, aby obešel z levé strany balvany do jistého výklenku a tam naslouchal u stěny jeho úderům na skálu. Na otázku, co o tom soudí, odvětil dr. Absolon: „To nic nebude, to je asi průvan, který se vrací zpět do sálu“. Tím byla věc odbyta. Rubeš kopal dále a vyházal jeden až dva metry hluboký, a asi 8 m dlouhý průkop, na jehož konci se podkopával pod skálu. Když pak společnost, která jak zmíněno, odebrala se po komisionelním ohledání jeskyně Punkevní do Skalského mlýna, tázal se Rubeš, zevrubně své práce v Kateřinské jeskyni popsav, dra Absolona na odborný úsudek. Na tuto otázku dostal krátce na to Rubeš od velkostatku zákaz dalšího kopání v jeskyni Kateřinské.

Dne 3. října 1909 navštívila jeskyni Kateřinskou následující společnost: Dr. Absolon, uč. Král, rev. Boček, ofic. Jeschek, Čihák, Snášel, inženýr Nouackh, Los, Valenta, Kohout, red. Kožíšek, (Mor. Orlice), pí. Absolonová a slečna Lorenzova (z nich 8 členů Sekce). Při této návštěvě bylo zřejmě viděti, s jakou mravenčí pílí a námahou Rubeš zde pracoval. A proto tím více zarazil přítomné cynismus dra Absolona, který prohodil: „Já mu dám objevovat jeskyně! Ať si hledí mlýna. To mu zde zarazím. Řeknu jednoduše lesmistrovi, že kope jak se brambory kopou a profily že zůstávají nezjištěny a bude“.

Příští neděli 10. října 1909 vypravila se Sekce do Kateřinské, kde se v uvolňování šachty pokračovalo. Při tom používáno bylo nářadí pana Rubeše, jež si tento nemohl ani odnésti.

V odpoledních hodinách, zřítili členové strop nad sebou, čímž objevil se, ve výši asi dvou metrů zející černý otvor, z kterého vanul mocný průvan, provázený silným hučením. Přítomní členové Sekce Kohout, Los, Valenta a Sýkora stáli s úžasem před jeskyní, která voláním do vnitř prozrazovala obrovské rozměry. Krátce před tím došel na místo dr. Absolon, který s Čihákem, Jeschkem a Kerhartem v Punkevní jeskyni fotografoval, takže přišel k hotovému objevu nové jeskyně Kateřinské.

Také vylíčení objevu vrchním štábním lékařem v. v. dr. S. souhlasí s hořejšími údaji. Dr. S. ve vědeckých kruzích známý, věnoval svou pozornost již v dřívějších dobách zejména v roce 1909, kdy dlel u hostinského Rubeše ve Skalském mlýně na letním bytě, jeskyni Kateřinské. Zakoupiv potřebné náčiní pracoval denně společně s Rubešem neb sám na místě, jež mu jevilo se nápadným a kde později krápníková jeskyně byla objevena. Jednou v sobotu vrátil se Rubeš z Kateřinské jeskyně a oznámil dru S., že prokopal se k šterbině, z níž vanul tak silný průvan, že mu zhaslo světlo. Pro pozdní denní dobu nevrátili se již do Kateřinské a dr. S. se rozhodl, že se tam hned druhého dne, totiž v neděli z rána, podívá. Ráno však přijel do Skalského mlýna dr. Absolon a hostinský Rubeš v radosti nad

svým objevem ihned se dru Absolonovi svěřil, načež tento bez meškání odejel k správě velkostatku do Rájce a druhého dne obdržel hostinský Rubeš zákaz kopání v Kateřinské jeskyni. Následující neděle byla Kateřinská jeskyně objevena.

Když pak po senzačních zprávách v novinách hlásil se Rubeš o své právo, byl po intervenci dra Absolona všude s výsměchem odbyt, a když po marném úsilí v českých listech přijal jeho článek „Tagesbote“ (ze dne 20. října 1909 č. 491), uprosil dr. Absolon několik svých přátel, předstíraje jim, že by byl tím v boji proti prof. Vandasovi a prof. Jahnovi zeslaben a že by jeho postavení jako vysokoškolského profesora bylo valně otřeseno, (což i v redakci „Tagesbota“ před redaktorem Wiessem opakoval), aby ono pro Rubeše tak nepříznivé zasláno v „Tagesbote“ (ze dne 21. října 1909 č. 493) spolupodepsali. Tak stal se Rubeš směšným mlynářem a dr. Absolon slavným objevitelem.

Prioritu jeskyně Kateřinské dokazuje dr. Absolon znovu ve svém posledním, právě vyhlášeném trojčísle Mor. Krasu (str. 209, 210), způsobem tak nestydatě drzým, že nemohu než opakovati svoje tvrzení o tomto objevu a potvrdit je důkazy naprosto nezvratnými.

Cituji: 1) Dopis dra Absolona psaný na úředním papíře mor. zem. muzea panu Bočkovi: „Milý pane oficiále! Poněvadž jste dopoledne nemohl, zdržel se p. učitel Král do 4 hod. 53 min. odpoledne zde v Brně. Podplatil jsem jej darováním fotografií Ješkových. Prosím vás proto snažně, přijďte určitě do musea, do mé kanceláře o 3. hod. odp., abychom udělali koncept německého prohlášení... Rád bych, aby to vše bylo dáno najednou do „Tagesbote“ tedy přijďte, prosím Vás, určitě. S pozdravem Absolon.

Prohlášení toto bylo sepsáno, a aby předem odstraněna byla domněnka nějaké mystifikace, dožádání byli velice naléhavě pp. Boček, dr. bar. Helfert, Snášel a moje maličkost, aby se o 9. hod. dop. dostavili do redakce „Tagesbote“ za účelem žádosti o uveřejnění. V rychlosti podepsali jsme prohlášení bona fide, na čtení nebylo času.

Prohlášení toto (uveřejněné v „Tagesbote“ 21. října 1909 čís. 493) zní: „Herr Dr. K. Absolon hatte am 2. Mai anlässlich einer Exkursion in die Katharinenhöhle die Unterfertigten zu einer Stelle hingeführt, von wo aus einer kleinen, durch Lehm verschütteten Oefnung ein starker Luftstrom hervorbrach. Diese Stelle bezeichnete er als Ausgangspunkt eines bisher unentdeckten Höhlen-systems...“

Na str. 209 a 210 „Mor. Krasu“ píše dr. Absolon doslovně o objevu jeskyně Kateřinské: „Přenechávám nyní slovo jiným a cituji nejprve úryvky ze statě, již líčili další postup objevný 21. října 1909 v denním listu brněnském A. Boček, J. Sýkora a P. Snášel, všichni členové (prvnější též jednatelé) t. zv. „sekce pro výzkum jeskyň“... „2. května 1909 u příležitosti exkurse do Kateřinské jeskyně zavedl nás dr. Absolon k jistému místu, kde všechny pobřežní čáry se sbíhaly má správně z „Tagesbote“ přeloženo býti „sbíhají“ a kde z malého hlínou zasypaného otvoru silný průvan vyrážel. Toto místo označil za východiště dosud neobjeveného systému jeskynního...“

Konečně píše dr. Absolon sám v „Tagesbote“ ze dne 3. listopadu 1909 o objevu jeskyně Kateřinské proloženým písmem: „Dies wurde erst von den herren der Höhlensektion am 10. Oktober verwirklicht... Dr. Absolon při objevu Kateřinské jeskyně vůbec ani nebyl.

1909 Objev Kateřinské jeskyně Absolon; Moravský kras I. 1970

Ponechávám slovo jiným a cituji nejprve z úryvky ze stati, již líčili další objevný postup 21. října 1909 ve vedoucím brněnském deníku J. Sýkora, P. Snášel i další, všichni členové sekce pro výzkum jeskyň, kterou jsem založil r. 1909 při klubu přírodovědeckém v Brně: „2. května 1909 u příležitosti exkurse do Kateřinské jeskyně vedl nás dr. K. Absolon k jistému místu, kde všechny pobřežní čáry se sbíhaly a kde z malého hlínou zasypaného otvoru vyrážel silný průvan. Toto místo označil za východisko dosud neobjeveného systému jeskynního a doporučil nám zde kopati. Tak se i stalo: 10. října 1909 jsme se pokusili prorazit náplav a naleznuvše správnou cestu, proráželi jsme náplav ne vodorovně, ale kolmo vzhůru. V několika hodinách jsme násyp prolomili.“

Nedal jsem si vzíti, abych do nikoliv bezpečného otvoru, zejícího mezi balvany, neposunul do výše své tělo, ale stálo to za to, osud mi popřál, neboť mé zraky, jako zraky prvního člověka utkvěly

na dnes světoznámém „stalagmitovém lesíku“. Můžete si představit ten jásos ostatních, kteří prolézali za mnou. Nalezlo nás deset, co jsme byli přítomni, do nové prostory a vnikli jsme tak do čarovné podzemní říše nové Kateřinské jeskyně.

1909 Jeskyně Kateřinská v Suchém žlebu Průvodce Moravským Krasem; Jan Knies; 1912

Nejromantičtější část Suchého žlebu jest před jeho vyústěním do údolí Punkvy. Kamenité stráně více jak 100 m vystupují do výše, z nichž věžovitě strmí ostré hřebeny šedých skalisk, jichž temena na levo zdobena jsou Čertovým mostem, vrátkami, Čertovými okny, pak ohromným portálem jeskyně Rytířské, 15 m vysoké.

K levé straně do údolí vybíhá kolmé skalisko jako věž vysoké, protějščí dvě skalní stěny k sobě přikloněné tvoří kout, v jehož hraně jest vchod do jeskyně Kateřinské, podobný gotickému portálu 7 m zvýši a přes 6 m zšíří. Před 30 lety i častokrát později, když jsem v jeskyni této kopával, byla chodba po délce 18 m balvany téměř zavřena, dále bylo možno po čtyřech vniknouti hadovitě vinutou chodbou 80 m dlouhou do ohromné šířavy více jak 70 m dlouhé, přes 40 m široké, jejíž dno bylo zakryto ohromnými balvany, na stropě pak hrozivě sřícením hrozily veliké kamenné vrstvy.

Jak změnila se od těch dob jeskyň! Dnes ku vchodu vedou pěkně upravené schody, nízká chodba vyklížena, hlavní šířava okružní cestou upravena a elektricky osvětlena.

Mlynáři ve Skalském mlýně Rubešovi dávno bylo známo několik skulin v severovýchodním cípu domu, z nichž vycházel silný proud vzduchu, kléry i svíčku uhasínal. Z té příčiny dobýval se průkopem pod skálou; svěřil se však se svým jednáním neopatrně několika lidem, z nichž jeden jej zradil: přičinil se o to, aby mlynář z jeskyně byl vypuzen a sám pak se svými lidmi průchod učinil r. 1910. Otvorem tím ovšem dnes upraveným vcházíme do veliké šířavy, jasně elektrickými žárovkami osvětlené, kdež ihned překvapí nás skupina asi 100 krápníků, tvaru silných provazů, které namnoze spojují strop s podlahou, jinde však jako stalagmity do výše až 4 m se zvedají. Uvnitř krápníky jsou troubovité, povrch zakryt soustřednou krystalinickou vrstvou, jak u jiných spatřujeme. Vznikly tím způsobem, že voda, která proniká nad míru tlustým stropem, jen nepatrnou částí prolne až do jeskyně slzou, která odkapne a zase dlouhou dobu trvá, než následující dopadne. Zatím z první usadí se ssedlina a tak kapka za kapkou krápník zvyšuje a jelikož se nerozstříkuje, nesiluje jej do šířky, nýbrž žene do výše.

Mimo krápníkový lesík jsou zde různé jiné útvary, hlavně také pěkná výzdoba dna. Na právo vidíme mohutný zásyp kamení jen řídce stalagmity zdobený, který uzavírá jeskyň zde otevřenou do Suchého žlebu, dále přicházíme do druhé části Nové Kateřinské, zvané domem chaosu. Nevyniká tak krásou, jako zajímavými geologickými zjevy; ohromné části stropu jsou zde sříceny a obrovské balvany zakrývají dřívější rozbořenou výzdobu krápníkovou. V tomtéž směru vedou chodby ještě dále, ale nejsou obecně přístupny.

Již dávno jsem poukázal, že jeskyně Kateřinská se svými rozlehlými síněmi, z nichž tzv. Koňská jáma jsou největší, však valně zanesené, jest vlastně zásypy zatarasený výtok Punkvy a vod Vilémovických; také za rozjírě dosud z pod jeskyně odtéká slabý pramének, jediný to zbytek kdysi velkých vod, které později si prorazily odtok na více místech v Syrovém žlebě.

Dolní patro Kateřinské nebude hluboké, neboť v blízkém údolí Punkvy u Skalského mlýna všude na povrch vystupuje podložená žula.

Zajímavé je, že má Kateřinská i svoje horní patro zvané jeskyní v Chobotě, počínající propástkou.

V ní před lety našel jsem 4 kostry z vlků, kteří patrně v okolí se honili – jak dosud psi činí a jeden po druhém do zrádné jeskyně, z níž nebylo návratu, zapadl. Celá Kateřinská obsahuje mocné vrstvy náplavy, obsahující mnoho kostí z medvěda (i celé lebky), lva, vlka, lišky lední, hyeny, nosorožce, mamuta a koně. Mnoho kostí bylo omleto a podobno různým diluviálním zbraním.

Za jeskyní, po levé straně, údolí bývá oživeno potůčkem, kde vycházejí vody z planiny Vilémovicko-Harbešské, stráně dostupují nesmírné výše, cesta zatáčí se obloukem vedle pravého břehu, jenž mírněji se kloní do údolí a po které vede lesní cesta zvaná Chobotem k Macošě. Náhle

žleb se rozšiřuje a vyústíuje do údolí Punkvou oživeného, v němž v pravdě idylicky položen jest Skalský mlýn.

1909 Nález kostí v Mariánské jeskyni Název originálu: Knochenfund in der Marienhöhle. Mitteilungen des Vereines deutscher Touristen in Brünn. H. Lefenda; VII. ročník, 1909, čís. 3 a 4, strana 6.

Při exkurzi členů Spolku pánů G. Fitze a Fontina do Mariánské jeskyně provedené dne 4. července 1909 nalezl pan Fitz v jednom komíně předsíně Lichtenštejnské jeskyně úlomek mandibuly (dolní čelisti) diluviálního hlodavce a sice – podle laskavého určení pana dr. Karla Absolona – Castor fiber L. (Bobr evropský).

Kousek kosti ležel vnitřní stranou nahoru. Zevní strana je v důsledku působení vod, které ji zaplavovaly, (omýváním) zrcadlovitě hladká, jako vyleštěná. Vnitřní strana je jemně žlutavě bílá, zevní strana intenzivně šedohnědá. Špičák je bohužel odlomený, naproti tomu jsou stoličky velmi pěkně zachovalé.

Bobr, který prý ještě začátkem 16. století u nás žil, dnes zcela chybí. (Olans Magnus, biskup z Uppsaly, udává v jednom díle o Norsku a jeho zvířatech, které vyšlo asi r. 1520, také „moravské bažiny“ jako obydlí bobra). Také v diluviální době musel být jeho výskyt omezený, neboť nálezy kostí bobra jsou dosti vzácné; doposud se podařilo nalézt několik málo úlomků jenom v Mladečské jeskyni (u Litovle), ve Sloupské jeskyni, v jeskyni Švédův stůl (dr. Kříž 5 kusů), v „Kostelíku“ (3 kusy) a v jeskyni Býčí skále. Proto je tento nález dvojnásobně zajímavý, a sice jako nález poměrně vzácného zvířete a jako první nález kostí v Mariánské jeskyni vůbec.

**1909 Výroční zprávy odborů za rok 1909
Časopis turistů 1910**

Odbory KČT, jež dosud nezaslaly výročních zpráv za rok 1908, zdvořile prosíme, aby tak učinily nejdéle do 10. února t. r., jelikož valná hromada KČT v Praze konati se bude v neděli, dne 17. dubna t. r. (Schůze delegátů v sobotu, dne 16. dubna.)

Blansko. Odbor založen roku 1903. Výroční valná hromada konala se dne 23. prosince 1909. Výborové schůze byly 23. Vyvoláno usnesení starostenského spolku okresu blanského, jimž zakázáno Němcům značení cest po veškerých pozemcích vůkolních českých osad a zároveň odstraněna německá hesla, která na každém význačnějším místě byla vyznačena. Odbor staral se dále inserováním o zvýšení přílivu českých hostů do Moravského Krasu. Akce tato dařila se jenom částečně: zvýšil se počet turistů, ale nenašel se dostatečný počet stálejších českých hostů, který měl české hostinské podniky finančně podepřít. Veliká návštěva studujících (150) donutila odbor k rozšíření noclehárny o 10 slamníků a 10 příkrývek, tak že noclehárna disponuje nyní 20 postelemi se vším příslušenstvím. Cesty značeny jednotnou značkou s použitím orientačních tabulek na rozcestích; tímto způsobem označena stezka z Blanska do Petrovic a Sloupu a z Blanska na Obůrku-Veselici-Vavřinec-Sloup. Též obnoveny zašlé značky z Blanska k Macoše a z Blanska do Milovic.

Výletů uspořádáno 7, přednášky 3. Odbor pečoval o klubovní majetek u Macochy a vyjednával u zakoupení pozemků kolem propasti. Salmova stezka, vedoucí vzhůru k Macoše, opravena nákladem 550 K. Též opravena vazba na hospodářském stavení útulny. Žádost za subvenci podána k zemskému výboru a ministerstvu veřejných prací. Výbor zvolený pro rok 1910 ustavil se takto: předseda Fr. Nejezchleb, disponent fy. K. R. Ježek, místopředseda Rudolf Vodička c. k. notář, jednatel V. Brettschneider, učitel měšť. školy, pokladník Milan Ferlič, korrespondent fy. K. R. Ježek, členové výboru Vladimír Hassoň, učitel, inženýr Fr. Holeček, Josef Jalový, stavitel, Jan Novotný, c. k. evid. geometr. Inž. Josef Sedlák, továrník, náhradníci Jan Housa, továrník, M. Matula, stavitel, O. Vyškovský, zvěrolékař, přehlížitelé účtů Boh. Chlup, korrespondent fy. K. R. Ježek a V. Rosenbaum, úředník fy. K. R. Ježek. Příjem 981 K 28 h, vydání 829 K — h, zbývá 152 K 28 h. Členů 75. Složení výboru ve správním roce 1909 v ČT, str. 181.

Boskovice. Odbor založen roku 1902. Výroční valná hromada konala se dne 30. dubna 1909. V zimě 1907-8 a na jaře 1908 uspořádány 3 polodenní vycházky do okolí a dvakrát větší společnost

vyjela do Sloupu. Dne 9. srpna r. 1908 uspořádána slavnost otevření jeskyně Palackého (Náglovy) spolu s obcí sloupskou a velkostatkem rájeckým. Vysokorodý pan hrabě Alfons z Mennsdorflů, zakládající člen odboru a majitel boskovského velkostatku, věnoval odboru 250 K na stavbu koupadel. Obec boskovská věnovala v roce 1908 i 1909 na vydržování koupadel podporu po 50 K.

Odbor vymohl od země podporu 800 K na otevření jeskyně Palackého, 1000 K pro obec Ostrov na úpravu Císařských jeskyní vodních, a od státu pro poslední účel 500 K. Jeskyně sloupské vykazovaly ve správě odboru hrubý příjem v roce 1905 K 3324,20 v roce 1906 K 3276,82, v roce 1907 K 3346,54 a v roce 1908 K 4575,72. Náklad na otevření jeskyně Palackého činil 4717 K 23 h.

Na uhrazení tohoto nákladu vynaložil odbor ze svých prostředků 657 K 08 h, obec sloupská pak 2438 K 11h, takže, zbývají ještě neuhrazené 1622 K 04 h. Připočítá-li se k uvedenému vydání odboru, výdaj při slavnosti odboru ze dne 9. srpna 1908 K a 10h., pak byl veškerý náklad odboru na jeskyni Palackého 899 K 10 h. Obec sloupská, vynaložila na kopání chodby, vedoucí od Eliščiny jeskyně do Starých Skal, na účet odboru úhrnem 105 K 60 h. Koupadla postavena nákladem 1177 K 96 h.

Jednatel pan Dr. František Očadlík vypracoval přehled dosavadní činnosti odbor, jakož i program další. Cesta z Boskovic do Sloupu byla dne 20 června 1909 obnovena. Výbor, zvolený pro rok 1909, ustavil se dne 30. dubna 1909 takto: předseda MUDr. Karel Krejčí, c. k. vrchní okresní lékař, místopředseda František Novotný, c. k. soudce, I. jednatel JUDr. František Očadlík, c. k. soudce. II. jednatel Antonín Šafář, c. Ř. suppl. profesor, pokladník JUDr. Lev Šebesta, c. k. okresní komisař, členové výboru Josef Mach, c. k. profesor, Vilém z Krčmářů, hospodářský adjunkt, JUDr. Otakar Sedláček, advokát, Ferdinand Veselý, starosta obce Sloupu, MUDr. Heřman Langer, obvodní lékař ve Sloupě, Anděloslav Faber, berní správce ve Sloupě, Josef Broušek, hoteliér v Šošůvce, hospodář Rudolf z Krčmářů, důchodenský adjunkt, náhradníci Antonín Sychra, faktor, Fr. Skoták, hostinský ve Sloupě, Antonín Brandejs, hoteliér. Richard Wolf, c. k. profesor, správce noclehárny JUDr. Fr. Očadlík, c. k. soudce, přehlížeč účtů Jan Pecher, c. k. geometr, a Leopold Šafář, obchodník. Příjem 2532 K 73 h, vydání 1785 K 90 h, zbývá 746 K 83 h. Kluziště: příjem 280 K 90 h, vydání 534 K 50 h, zbývá 546 K 40 h. Koupadla: příjem 445 K 90 h, vydání 1346 K 67 h, schodek 900 K 77 h. Jména: aktiva 1886 K 74 h, passiva 1606 K 16 h, čisté jmění 820 K 58 h. Členů 79. Složení výboru ve správním roce s 1908 v ČT 1908 str. 395.

1909 Milý pane oficiále.

Absolon Karel; Moravské museum; Brno 02. 11. 1909

Přijetí toto dopoledne nemohl, zdržel se pan učitel Král do 4 h. 53 m. odpoledne zde v Brně.

Podplatil jsem jej darováním fotografií Ješkových. Prosím Vás proto snažně, přijďte určitě do muzea, do mé „kanceláře“ o 3 h. odp. abychom udělali koncept německého prohlášení p. uč. Krále a mé odpovědi. Rád bych, aby to vše bylo dáno, najednou do „Tegesbite“. Tedy přijďte prosím Vás určitě.

S pozdravem Absolon.

Přípis o ville už přišel, za 300 K. Vezměte, sebou ty výstřižky (všechny) z Tegesbite.

1909 Nález kostí v Mariánské jeskyni

Anonym

Při exkurzi členů Spolku pánů G. Fitze a Fontina do Mariánské jeskyně provedené dne 4. července 1909 našel pan Fitz v jednom komíně předsíně Lichtenštejnské jeskyně úlomek mandibuly (dolní čelisti) diluviálního hlodavce a sice – podle laskavého určení pana dr. Karla Absolona – Castor fiber L. (Bobr evropský).

Kousek kosti ležel vnitřní stranou nahoru. Zevní strana je v důsledku působení vod, které ji zaplavovaly, (omýváním) zrcadlovitě hladká, jako vyleštěná. Vnitřní strana je jemně žlutavě bílá, zevní strana intenzivně šedohnědá. Špičák je bohužel odlomený, naproti tomu jsou stoličky velmi pěkně zachovalé.

Bobr, který prý ještě začátkem 16. století u nás žil *), dnes zcela chybí. Také v diluviální době musel být jeho výskyt omezený, neboť nálezy kostí bobra jsou dosti vzácné; doposud se podařilo

nalézt několik málo úlomků jenom v Mladečské jeskyni (u Litovle), ve Sloupské jeskyni, v jeskyni Švédův stůl (dr. Kříž 5 kusů), v „Kostelíku“ (3 kusy) a v jeskyni Býčí skále. Proto je tento nález dvojnásobně zajímavý, a sice jako nález poměrně vzácného zvířete a jako první nález kostí v Mariánské jeskyni vůbec.

*) Olans Magnus, biskup z Uppsaly, udává v jednom díle o Norsku a jeho zvířatech, které vyšlo asi r. 1520, také „moravské bažiny“ jako obydlí bobra.

1909 Práce Spolku německých turistů v Moravském krasu

Anonym

Hermann Bock v roce 1909 ještě přispěl do brněnského sborníku editovaného A. Grafem vydaného k desátému výročí práce Spolku německých turistů v Moravském krasu článkem „Bohaté jeskynní plány“.

1909 Povodeň

Brněnské noviny č. 75 / 2. 4. 1909

Dne 30. 03. rozvodnil se následkem tání potok Luha ve Sloupě, tak že jej otvor jeskyně, do které vtéká, nemohl pojmouti. Voda zaplavila okolí jeskyně až po silnici, přes kterou se převalila do údolí Punkvy. Stejnou dobu vystoupila též Bílá voda v Holštejnsku z břehů, rozlila se po níže položených částech obce a vnikla do bytů, které musily být vyklizeny.

Ve Sloupě spadl šestiletý hoch do potoku Žďárné a unášen byl asi 100 m daleko, byl posléze před jeskyní malířským pomocníkem Františkem Zatloukalem z vody vytažen a tak zachráněn.

1909 Jeskyně Malčina

Anonym Wikipedie

Jeskyni objevili v letech 1908 – **1909** tři členové spolku Verein Deutscher Turisten – Sektion für Höhlenforschung – Karel Kubásek, Günther Nouackh a L. Keller z j.,

Jeskyně Malčina má dva vstupy, přičemž jižní je zasypan sutí a balvany. Severní vchod je asi 1 metr široký a 1 metr vysoký. Za vchodem se nachází Kamenitý dóm, který je spojen s Blátivým dómem a s délkou 30 m a šířkou 10 – 15 m tvoří jednu z největších podzemních prostor jižní části Moravského krasu. V levé stěně Kamenitého dómu je chodba, napojující se po 25 m na hlavní chodbu, která vede do Blátivého dómu. Po 15 metrech této chodby vybočuje malá chodbička, ve které se po pár metrech nachází zajímavý erozní útvar „Jícen děla“, tvořený dvěma nad sebou ležícími chodbičkami, které se poté opět spojují a ústí do hlavní chodby. Hlavní chodba je dlouhá 60 m. Začíná v Blátivém dómu a končí úzkou puklinou. 60 m od Blátivého dómu z Hlavní chodby odbočuje vlevo nízká chodba, která ústí po 15 m do Poradního dómu. Uprostřed poradního dómu se nachází korýtko z obou stran ukončeno trativody. Dále dóm pokračuje do Jižního dómu, který leží těsně pod povrchem a ústí do zasypaného jižního vchodu. Napříč dnem blátivého dómu se táhne korýtko uprostřed s ponorem, kde se ztrácí voda vzácně vyvěrající ze stěny dómu. Je-li ponor ucpán, vytváří se zde největší podzemní jezero v jižní části Moravského krasu s plochou 92 m² a objemem 144 m³. Kvůli velkému množství skapové vody je dno blátivého dómu tvořeno blátem a jezírky.

1909 Jeskyně Turské maštale

Anonym

Na přelomu 19. a 20. století došlo k odlámání jeskyně Turské maštale. Do jejích zbytků namířili první amatérští jeskyňáři na území Českého krasu. Vedl je T. Hoenig, student architektury na německé technice v Praze. Bylo to mezi lety **1909** – 1911.

Jeskyně Turské maštale byla nejvýznamnější lokalitou na východě Ostrožny. K této lokalitě se vztahuje dopis z roku 1824 od hraběte Kašpara Šternberka, tehdejšího představitele Společnosti Národního muzea, řediteli karlstějnského panství Františku Augemu. Šternberk požádal „sbírajícího člena“ Národního muzea o podrobnější prozkoumání jeskyní u Tetína.

První kronikářskou zprávou je zápis Františka Čápa o nálezu z roku 1835, kdy pastýři v místě „V trávníkách“ při vyprošťování telete ze studny našli chodbu vedoucí k řece. Zdá se, že pastýři objevili dnešní jeskyni Terasová a studnou je míněn komín, z jeskyně vedoucí na povrch. Byly v něm nalezeny kosti hovězího dobytka z 18. století.

1909 Jeskyně Králova

Anonym

Nachází se v jižní žlebovské stráni, 6 metrů nad silnicí. Objevena byla v roce **1909** úzkým otvorem na dně krátké jeskyně. Po průlezu dlouhém 8 metrů následuje dóm s krápníkovou záclonkou. Chodba se zde zvětšuje, pak se sníží na 0,8 metru a zase se hned zvětší. Zde jeskyně končí v délce 55 metrů.

Dále pokračuje komín, který vede do dalšího dómu s krápníkovou výzdobou. Z dómu vychází další komín, který je však již zatarasen balvanitým zásypem. Díky krápníkům je tato jeskyně uzavřená.

1909 Jeskyně č. 47 – Jeskyně Králova.

Absolon Karel; Moravský kras; 1970

Byla uvedena do literatury již dr. Křížem, jako „slůž 8 m dlouhá; vzadu komín“. Tento komín vede ale teprve do dlouhých prostor, jak jsme zjistili s kolegou A. Králem 17. srpna **1909**, proniknuvše při zajímavém objevitelském postupu s námahou úzkým hrdlem a sledující z jeskyně vyražející studený větrný tah, jenž nám byl vodítkem. Nazval jsem proto jeskyni „Královou“, k počtě svého dlouholetého spolupracovníka, jenž první se dolů prodrál. Aby vysvětlil charakter jeskyně, nutno ji předem popsat. Vchod 3,1 m široký, 1,8 m vysoký je zdvižen 6 m nad voznicí. Prodiráme se plazmo 10 m daleko až ke skalním stupňům, po nichž ve velmi těsné úžině vystupujeme do komína. Komín je tak těsný, že nelze jím postupovat. Zato u nohou se černá oválný nepatrný otvor, jenom tak veliký, že tak tak stačí, aby se jím tělo prosmeklo. Zkušené oko poznává, že tudy vede cestička. Již sjíždí tělo kanálkem 8 m daleko, pak už se můžeme v neznámých prostorách volně vztyčit. Nad námi klene se do veliké výše komín, ozdobený znamenitými nicovými krápníkovými tvary. Chodba se šíří až na 4 m, zvyšuje na 6 m a tu splývá po severní straně překrásná, tenká, řasnatá krápníková záclona. Strop klesá brzy z 6 m na 0,8 m; hned ale zase se zvedá ve vysoký komín. Konec chodby našli jsme ve vzdálenosti 55 m od kraje jeskyně a téměř v téže výši, úplně zatarasený balvany; zbýval tedy nyní jen výstup do komína.

Konfiguraci „Komína vzestupu“ poznáme porovnávajíc místo 7 na podélném profilu s profilem plněným vidíme, že musíme tu vystupovat přes svislé srázy 9 m vysoko a přitom se prodírat úzkým hrdlem. Překonavše tuto překážku ocitáme se v dómu přes 8 m vysokém. Zmapování, které jsem provedl za pomoci dělníků při nových třech sestupech r. 1910, a celý ráz této prostoty dokazuje, že tu stojíme nad spodní chodbou (8), která je zatarasena studňovitým závrtem – komínem ucpaným balvany. V jižním (Úpu dómu bělá se úhledná skupina stalagmitů, v průčelí vystupujeme přes balvanitý stupeň, a v chaosu balvanů, místy, nicovými pecny v jednu hmotu spečených, do krápníkových síní. Tyto partie jsou patrně jen zlomkem jakýchsi vyšších pater; rozbíhají se totiž na dvě strany. K severu upoutají nás nejprve krásné stalaktitové stropy, pak je bohužel přes celou šíří čtyř metrů síně zásyp balvanů, jež zatarasují další postup. Na opačné straně k jihu tyčí se velmi vysoký široký komín, ve kterém lze vystupovat po hladkých stěnách 10 m vysoko. Zde dostupujeme nejvyššího dosud dosaženého bodu v Králově jeskyni, 25, m nad počátkem vchodu. Výše se nelze odvážet, poněvadž ohromné zatarasené balvany hrozí tu smrtelným zřícením. Zato na úpatí komína, přestoupivše stupeň níže, jsme v zatarasené chodbě, o níž lze soudit, že vede kupředu. Zde též dospíváme k nejdálejšímu bodu, 71 m od kraje údolí.

Charakter jeskyně je nám nyní jasný. Osa jde ve známém směru od SV k JZ, zejména hlavní chodba je typická směrná puklina. Značky erozivní, zahlodané do stěn, prozrazují, že tu proudily vody přicházející od jihu, tedy někde od náhorní vilémovicko-harbešské roviny. Je velmi pravděpodobná prolongace směrem k JZ; bylo by velmi zajímavé prolomit zásyp balvanů, které pod studňovitým závrtem zatarasily chodbu.

1909 Rudolf Bruner-Dvořák fotografoval v jeskyni Postojna Dějiny fotografie v českých zemích v datech do roku 1918.

Rudolf Bruner-Dvořák fotografoval arcivévodkyni Marii Josefu s manželem Maxem, hraběte Wurmbrandta a Palaviciniho při návštěvě jeskyně Postojna ve Slovinsku. Snímek pořízený v jeskyni císaře Františka Josefa byl ve výřezu publikován v časopise Český svět 3. září **1909** pod titulkem „Členové panovnické rodiny v podzemí“. Rudolf Bruner-Dvořák pořídil v tomto tehdy největším zpřístupněném jeskyním komplexu na 350 snímků, z nichž část byla vydána v portfolio a na pohlednicích.

**Rudolf Bruner-Dvořák: Návštěva v Postojně.
Otištěno v Českém světě č. 48 ze 3. 9. 1909.**

1909 Průzkum nejhlubší jeskyně světa 2012

Výprava Ukrajinské speleologické společnosti za účasti speleologů z devíti zemí provedla další každoroční průzkumu Kruberovy jeskyně. Jde o nejhlubší známou jeskyni světa. Zatím se podařilo dosáhnout hloubky 2.196 m (+- 20 m). Systematický výzkum probíhá od roku 2001. Poprvé ji zkoumal v letech **1909** – 1910 specialista na krasové oblasti a zakladatel tohoto oboru v Rusku Alexandr Kruber, po němž je pojmenována. Též se jí říká Vraní (Voroňa) jeskyně. Nachází se v jihozápadní části Kavkazu, v Abcházii. Do roku 2001 byl největší známý výškový rozdíl 1632 m mezi vstupem a nejhlubším bodem znám v jeskynním systému Lamprechtsofen v rakouském Solnohradsku.

1909 Pověst: Petrovina

Pověst o zajímavostmi opředené jeskyni nedaleko Březovic – zápisky J. E. Konopase (1833-1909)

Od Sudoměře na západ blíže vsi Březovic rozkládá se tichý, černý les.

Černá pásma jeho vtírají se na mnoha místech do úrodných polí.

Hlavní proud smutného tohoto lesa, Zákova nazvaného, jest hluboký důl.

Po obou jeho stranách zvedají se převysoké svažité skály k modrému blankytu, na jehož vrcholcích bledokmenné jedloví, černé sosny, přírudlé borovice, košaté buky vyrůstají.

Skály ty mají mnoho hran a stupňů, kde se spadané listoví zadržuje a obrátíc se časem v kyprou půdu, stává se semeništem hustého kapradí a osladiče.

Zákov jest tichý: Jakýsi zaražený pocit se vzbudí v prsou cestujícího skrz tento les.

Ptactvo zde pozřídku vylaje svou milostnou píseň.

Kromě jednobarevného hlasu vran, houkání sejčků a povstale bouře, neslyšíš zde ničeho více.

Mrtvé pusto jest všady po Zákově.

Zvláště však zaraženost života přírodního též pozorovati v místě, kde se jeskyně Petrovina, dole naproti ní starý mlýn a podzemní průchod nalézá.

Petrovina jest sama v sobě dosti prostranná jeskyně asi vprostřed stráně ve vysoké skále vytesaná.

Vchod od západní strany jest tak úzký, že tam lze člověku jen v leže se dosoukat.

Jeskyně ale má podobu čtyřhranu, z něhož na všechny strany tmavé díry do skály zabíhají.

Na polední stranu jest okno do jeskyně spíše rukou přírody, nežli člověka utvořena a pod ním se rozkládá borový les.

Vnitř jeskyně na stěně proti oknu spatřiti je letopočet 1627 a obrys tesařské sekyry širočin.

Pověst o Petrovině jest:

Když ještě hrad a zámek Houska ve své staré podobě stál, uhnízdil se v něm strašlivý ukrutný loupežník i se svým nešlechtným lidem.

Ten dělal loupeživé vpády do okolní krajiny a vracel se s velikou kořistí do svého pevného hnízda.

Vůkolí byly jiné loupeživé roty, z nichž jedna také v Petrovině se usadila.

Blíže této jeskyni stál mlýn.

Jakmile ale zhoubná tato rota v Zákově se octnula, tu bylo první jejich dílem mlýn vypáliti a obyvatele jeho povraždit.

Mlýn jednou vypálený nepostavili více, ale až dodnes ukazují si lidé místo, kde stával.

Loupežníci osadili Petrovinu a běda tomu pocestnému, který se nevědomky Zákovem ubíral, ten více slunce vycházeti nezažil.

Jak dlouho hlavní vůdce na Housce v bezpečnosti žil, ozýval se i Zákov lkáním přepadených obětí.

Jakmile ale vůdce na Housce rukou jistého Stráneckého osadníka zastřelen byl, ozbrojil se vesnický lid rozličnou zbraní, schytl loupežníky a odevzdal je právu.

Tím způsobem zbavilo okolí ukrutných svých hostů.

1919 O Moravském krasu

Selské listy; Čís. 7

O Moravský kras starají se „Lid. Noviny“ tím způsobem, že činitele místní otloukají po svém způsobu – palicí hrubých a štekavých výpadů. „Sel. Hlasy“ přinesly v čís. Týdeníku fauilleton o nových podzemních říších, v nichž pisatel a rolník v Moravského krasu – upozorňoval na mnohé zajímavosti.

Jakýsi rozumbrada a také badatel v jeskyních – ovšem domýšlivý a za každý krok dobře od země placený – vysmívá se „Sel. Hlasům“ a posl. Šamalíkovi, že prý fauilletonem – žene vodu do kopce.

Píše prý o Jedovnicku a propadání vody a přivozuje k článku – propadání pod Jedovnicemi.

Divíme se vůbec „Lid. Nov.“ že takový „fenomenální“ nesmysl p. „drahého“ badatele přijaly!

„Sel. Hlasy“ píší o vodách od Jedovnic, nikoliv pod Jedovnicemi – a těmito se rozumí voda z vrchní části Jedovnicka. Jsou přece u Jedovnic Arbechy, Vilémovicko, kde se ztrácejí vody. A ty netekou do propadání Jedovnického! Aspoň horší obyvatelé tvrdí, že voda od Arbechů má svůj má svůj přítok do Macochy. Bylo totiž pozorováno, když u Vilémovic přišla místní bouře, že u východů vytékala kalná voda. Tak lid horský mluví! Zaznamenali jsme „selské rozumy“, o nichž p. dr. Absolon potvrdil, že jsou správné. Chtějí-li „Lid. Nov.“ z poslance Šamalíka udělat osla, pak by museli napřed půjčit své dlouhé uši. Že voda z „Propadání“ nemůže jíti do Macochy, ví každý hlupák a proto každý „chytrý“ poznal dle „Sel. Hl.“, že se jedná o svrchní vody z horní části Jedovnicka. Že to „drahý“ badatel Mor. Krasu nepochopil a v „Lid. Nov.“ utrousil kus své příslovečné hlouposti, za to opravdu nemůžeme!

1919 Nález kruhatky Matthioliho v Macošě **Zajíček Petr; Ochrana přírody 5/2019; 25. 10. 2019**

Snad první zmínku přináší Václav Dirmoser, který už 28. 6. 1868 zaznamenal v písemné zprávě jemu však neznámé kvetoucí rostliny na stěně, kde dnes kruhatka roste. Následovala celá řada dalších objevů s již dokladovanými sběry (V. Filkuka 30. 7. 1918 pod mylným určením *Soldanella montana*, František Veselý 19. 6. **1919**). 20. října 1920 se objevuje v Lidových novinách článek věhlasného botanika prof. Josefa Podpěry: Památný botanický nález na Moravě.

„Nedávno jsem byl překvapen sdělením horlivého člena botanické sekce Přírodovědeckého klubu v Brně p. vrchního oficiála zemského výboru v. v. Fr. Veselého, že objevil na Moravě novou rostlinu kruhatku alpskou (*Cortusa matthioli*). Pan vrchní oficiál na moji žádost přinesl do musea pěkně preparovaný herbářový doklad a jediný svůj exemplář autorem těchto řádků založenému moravskému dokladovému herbáři při Zemském museu, v němž se uchovávají na paměť časům budoucím všechny doklady květeny moravské.

Objeviti novou rostlinu jevnosnubnou na území tak dobře prozkoumaném, jako jest Morava, není dnes věci snadnou. Nicméně by se nezmiňoval nálezem méně významným v denním tisku, zde však jde o nález zvláště památný, neboť kruhatka patří do oné skupiny rostlin, které nám dávají výhled do dávné minulosti naší květeny, jsou nám vodítkem, pomocí něhož můžeme si vysvětliti, odkud a jak vzniká ráz dnešní naší květeny. Stanoviskem kruhatky jsou nepřístupné skály vápencové v Moravském krasu (laskavý čtenář mi odpustí, že neudám bližšího stanoviska), kde roste na stinných místech v počtu asi 50 trsů. Se značnými obtížemi podařilo se nálezci urvati se skal vysoko položených a těžko dostupných jeden exemplář, který daroval dokladovému herbáři našeho musea...“

Vzhledem k unikátnosti nálezu profesor Podpěra tajil v článku místo nálezu. Poté připravoval podrobnější zprávu, která vyšla v roce 1921 v separátu „Fytogeografický rozbor nálezu *Cortusa matthioli* L. na Moravě“. V něm již přesné místo nálezu udává. V publikaci popisuje okolnosti nálezu, jeho význam a soupis rostlin, které se v místě nálezu nacházejí. V dalších statích srovnává Macochu s dalšími evropskými lokalitami, kde se kruhatka Matthioliho nachází.

1919 Zřízení elektrické dráhy z Blanska do Sloupa v Mor. Krasu **Zasedání Národního shromáždění československého r. 1919**

Zasedání Národního shromáždění československého r. 1919.

Tisk 817.

Dotaz

členů Národního shromáždění Josefa Šamalíka, Vinc. Ševčíka a soudruhů na pana ministra veřejných prací Stanka o zřízení elektrické dráhy z Blanska do Sloupa v Mor. Krasu na Moravě.

Moravský Kras, perla Českoslov. republiky, nemá posud nevyhnutelného spojení, tak že přístup k jeskyním a propasti Macošě jest možný jen z nádraží Blanska neb Rájce pěšky. V poslední době stavějí se v Mor. Krasu státní silnice, které umožní lepší pěší přístup k těmto našim bohatým přírodním krásám!

Má-li býti cizinecký ruch nyní v Mor. Krasu zvýšen a tisícům návštěvníků umožněno, aby pohodlněji a rychleji do Krasu se dostali, jest nevyhnutelně potřebné, vybudovati v Krasu železniční spojení.

Nejlépe by vyhovovala dráha z Blanska do Sloupa, která vedena býti může podél silnic, které se právě stavějí. Zavedením elektrické síly do kraje blanského možno přistoupiti ke řízení této dráhy, a to elektrické.

Jelikož se krasové silnice právě stavějí, jest nutno nejen z důvodů **účelnosti, ale i úspornosti**, aby stavby silnic Krasových provedeny byly **v té šířce a úpravě**, aby dráha elektrická tudy mohla býti vedena.

Z toho důvodu podepsaní se táží:

Jste, pane ministře, ochoten po dohodě s ministerstvem financí zařídit, aby stavby krasových silnic, hlavně z Blanska-Starohrabčcí huť-a Skalní mlýn-Sloup, které se právě začínají stavět, provedeny byly v té šířce a úpravě, aby podél nich elektrická dráha z Blanska do Sloupa mohla být vedena?

Jste ochoten učiniti všechny potřebné přípravy k zřízení elektrické dráhy z Blanska do Sloupa nákladem státním?

V Praze 9. dubna 1919.

J. Šamalík, Vinc. Ševčík,

**Šabata, Jílek, Zavoral, Fr. Čapka, Jan Rýpar, A. Kaderka, Dr. Dolanský, Valoušek, Mazanec,
Prof. Dr. O. Srdínko, Prof. Dr. Kordač, Mlčoch F., Ing. B. Pospíšil, Bezděk, Kadlčák,
Navrátil, Šolle, Dr. Stojan.**

1919 Film Macocha

„Lidová pověst o vzniku názvu propasti v Moravském krasu“

Úspěšný film společnosti Pragafilm režíroval její majitel Antonín FENCL, který byl hlavně významným divadelním podnikatelem.

Podle vzpomínek pamětníků jde o jeden z nejlepších filmů Pragafilmu. Konzultantem snímku byl prof. Dr. Karel Absolon (1887-1960) známý moravský speleolog a paleoantropolog. Na střeše paláce České banky v Praze byly pořízeny trikové snímky (čarodějnice létající na koštěti, proměny, mizení).

Legenda o tom, jak vznikl název známé moravské propasti.

1929 Moravský kras, výzkum a provoz jeskyň, akc. spol. Časopis turistů

Výroční zpráva za rok 1928

Minulý rok 1928 můžeme směle nazvat rokem historickým v dějinách Moravského krasu, jenž znamená vyvrcholení návštěvy turistů a současně akce badatelské. V minulém roce byla návštěva jeskyň vesměs větší než v roce 1927 a vykazovala v jeskyních Macošských 291.635 osob tj. více o 170.964 než v roce 1927. Sloupsko-Šošůvských 28.420 osob tj. více o 10.665 než v roce 1927. Ostrovských 30.603 tj. více o 15.163 než v roce 1927, celkem tudíž 350.658 osob, tedy více o 196.795 než v roce 1927. Značný tento vzestup návštěvníků vysvětluje se nejen promyšlenou a systematicky prováděnou reklamou, jako letáky, panoramaty, a přednáškami, nýbrž vděčíme jej též Výstavě soudobé kultury v Brně, která trvala od května do října 1926. Pořadatelstvo výstavy oceňujíc význam našich jeskyň doporučovalo účastníkům návštěvu a na výstavišti samém byl vybudován známý pavilon „Člověk a jeho rod“ a diluviálními nálezy z moravských jeskyň, kde byli návštěvníci upozorňováni na jeskyně vystavením obrazů Punkevních jeskyň a projektu odvodnění. V době trvání výstavy zavedla „Správa poštovní a automobilové dopravy“ velkým autobusem pravidelnou frekvenci okružních jízd z Brna celým Moravským Krasem a zpět, což se tak osvědčilo, že spojení bude i roku letošního opět obnoveno.

Snížení hladiny vodní na Punkvě

V důsledku podané zprávy za rok 1927 zadala společnost ofertní cestou provedení velikého obtokového tunelu firmě Bratří Redlichové a inž. Viktor Šamánek, podnikatelství staveb v Brně a Českomoravské-Kolben-Daněk akc. spol. v Blansku a práce byly zahájeny koncem měsíce dubna 1928. Na místě vyústění tunelu vznikla malá kolonie provisorních budov pro umístění strojů i dělníků a práce postupovaly programově kupředu, budíce živou pozornost celé veřejnosti, jakož i denního tisku, jenž přinášel o postupu prací rozsáhlé referáty. K tomu účelu byl sem uskutečněn k prohlédnutí zamýšlených prací hromadný zájezd žurnalistů, jehož se zúčastnilo přes 50 zástupců denního tisku.

Různé obtíže, které se dostavily při prorážení tunelu, způsobily, že dílo nemohlo být dokončeno v roce 1928, nýbrž stalo se tak až 23. března 1929, jak známo s úplným zdarem, o čemž může být podána zpráva až roku příštího, která se připravuje, předložením odborné ilustrované publikace z pera prof. Dr. K. Absolona a stav. Rady inž. Mazela...

1929 Proražení tunelu

Karel Absolon; Moravský Kras 2; 1970

Dne 23. března 1929 byl tunel až na 2 – 3 m tlustou stěnu, jenž jej oddělovala od řečiště Punkvy, prolomen. Síla této stěny byla nejjemnějším měřením zjištěna a zkontrolována tak, že byly na několika místech provrtány vrtné díry tak daleko, až vnikly do vody. Byla to báječná podívaná na vodotrysky, které se do štoly hnaly. Pak zase byly tyto vrtné díry hermeticky ucpány. Průstřel hraničné skalní přepážky připravil inž. Feýrer zvlášť pečlivě. Byla posázena po celé ploše 20 vrtnými děrami o hloubce 1,5 – 2,0 m, do nichž bylo napěchováno 25 kb. Dynamitu č. 1. Jednotlivé nálože byly spojeny zápalnou šňůrou v jednu a sice tak, že vždy pět náloží tvořilo jeden uzel. Do nich byly vloženy rozbušky, vždy čtyř č. 8, k nimž bylo připojeno elektrické vedení. Toto právě popsané vedení bylo položeno dvakrát, aby jistota odstřelu byla zaručena. V den 23. března se zase shromáždila před výtokem Punkvy společnost vzácných hostů, z nichž – ti srdnatější – prošli celým tunelem až k místu odstřelu a pak se vrátili. Zase byl mezi nimi senátor Marcha, jehož obratné pero krásně zachytlo, co se toho dne dělo na podzemní Punkvě. J. Marcha napsal: „Podzemní vody Punkvy ve výtoku, jako na rozkaz, místo, aby tekly ven z podzemních jezírek, obrátily se jako na čtvrtníčku a valily se dovnitř. Představte si ten krásný jev! Přišel člověk, poručil a jezera 8 – 10 m hluboká se v půlhodině vyprázdnila. Vody, které ve výši jejich hladin tekly vždy ven a tvořily řeku Punkvu, za několik minut po detonaci se obrátily a s hukotem tekly na opačnou stranu! Jaké to velkolepé dílo!

Nejprve příroda pod tunami kamení, skalisk a mas ukryje vodopády, jezera, sály a jeskyně. Po tisíciletí zde vody pracují, kdo ví kdy – snad při zemětřeseních nebo jiných přírodních pochodech – se řečiště mění! Vody nacházejí jiné otvory, stará řečiště odumírají, jsou prázdná a za tisíce let vyrostou zde mnohametrové krápníky. Tisíciletí běží, ruka lidská nezasáhne do tohoto podsvětí, oko ho nespátří. Ale během jednoho sta let – jaké převraty! Přijde člověk, provrtá skály, vnikne do starých bájných řečišť a jede jině lodi až na dno Macochy, kam až do té doby se jen odvážlivci pouštěli na lanech!

Pak začne odstřelovat u výtoku Punkvy skalní čela. Klesající až na vodní hladinu, a po lodkách pluje jezírky a objeví nové překrásné jeskyně, plné nevidané krásy. Ale čela skal tak těsní hladiny, že nemůžeme dál a střílet také dobře nejde. Přemýšlí a počítá: kdybychom mohli nějakým způsobem z hlubokých jezer a řečišť vodu vypustit – mohl bych proniknout kupředu. Co je tam vpředu? Tam musí být vodopády, vtělená krása!

A člověk vypočte technicky, jak by se to dalo provést. Do boku skal, jeden kilometr pod výtokem prostřílí a probije 400 m dlouhý tunel a dostane se tak z boku plných 6 m pod nivó hladin. Z jiného boku provrtá zase díru a dá dovnitř 50 t těžkou Stonyovu desku, stavidlo, aby jim mohl vody vypouštět, kdy se mu zlíbí! A když už je tuel jen 3 m od vodních mas, takže všechno kolem pracuje a tlak vody proráží sifony jako ve stříkačce – vyvrtá do skalní přepážky dvacet 2m dlouhých děr nacpe je dynamitem, spojí elektrickou zápalnou šňůrou a vyhodí stisknutím knoflíku skály do prostoru, aby vznikl rázem vodopád 6 m vysoký, jímž se valí masy vod do nově jimi určeného tunelu a jim ven!

Počítá, že pak sníží hladinu o 6 m a vítězně bude kráčet kupředu, aby se dostal do nových prostor.

A to vše se stalo! Mohli jsme zhlédnout úpornost té práce, která byla provedena precizně. Slezli jsme pod Stonyovu desku, hodně hluboko a šli pod nivó vod, jsouce odděleni jen třímetrovou skalní stěnou od ohromných vodních mas! Ze skal stříkala voda – příroda jako by pracovala a chvělo se všechno. Tak mnohému z nás napadlo, kdyby se skalní svor protrhl! Vždyť dělníci naříkali, že tlak vody jim zabraňuje, aby mohli dynamitové dávky umístit dobře ve 2 m hlubokých návrtech.

Když jsme pak vyšli na světlo denní a okresní hejtman vl. rada Fendrych stiskl elektrický knoflík, ozval se z útrob skalisk tlumený vzlyk – podivná detonace, při níž se zachvěla země!

Od výtoku Punkvy k spodnímu výtoku novým kanálem je 1 km cesty. Zřídil jsem to tak, abych byl svědkem, co se bude dít na pokraji výtoku z Punkvy, kde voda ihned sahá ve dvou metrech do 3 m hloubky, a abych pak nezmeškal dát první pozdrav vodám, které se vyřítí nově určeným řečištěm.

A to se podařilo! Za několik vteřin po detonaci vzkřikli všichni vzrušeně: Výborně! Dílo se podařilo! (Byly totiž obavy, zda konečný průstřel se zdaří.)

Hladina jezírka začala klesat – během půl minuty, ejhle zázrak! Vody místo ven, vracely se a řítily se dovnitř! Byl to krásný pohled na živel, který na rozkaz člověka prováděl tuto eskamotáž, ale nebylo času se jim kochat!

Dal jsem se do šíleného běhu k novému tunelu! A opravdu doběhl jsem! Za mnou doběhl Divíšek, závodník, potápěč a zeměplaz Moravského krasu. Sotva jsem se postavil k tunelu – ejhle, první vlna, jako kalně žlutý jezdec se zjevila! Nesla s sebou první klády a prkna, používané k práci uvnitř tunelu.

Byla metr vysoká, pozdravili jsme ji bouřlivým hurá! A za ní nová vyšší a pak už pořádný tok, nesoucí vše, co ze dřeva po dělnících v tunelu zbylo.

Jakoby zlostně – ale svou silou majestátně valily se vlny a masy, kudy poručil člověk.

Zatím sto lidí přiběhlo, my však jsme se dali zpět k výtoku. Hleďte, volají, Punkva zmizela! A dali jsme se dovnitř přes balvany, bahno, díry a rýhy, kde jsme včera pluli ve výši 6 m až 8 m po hladině až k Pohádkovému domu. Kde se dříve přistávalo, musí se nyní po žebří a vody kolem nás řvou, člověk jejich vzdor láme a dá rozkaz: pěkně poslušně támhle dolů a ven.

Byla to chvíle!

Pak jsme vyšli, spustili Stoneyovu desku a nařídili, že voda zase pěkně zatopí průrvy, kde naše noha stanula první. Prvá za miliony let! V tom je tem pocit riska.

1929 Veliké dílo záchranné v jeskynních Moravského Krasu odborně posouzeno.

Časopis turistů – Ochrana přírody a památek

5. května 1929 Dr. F. Schnabel, docent čes. Techniky, zaslal Akciové společnosti „Moravského Krasu“ po otevření tunelu, které se stalo 23. března 1929 následující přípis:

„Na základě Vašeho laskavého pozvání jsem se zúčastnil dne 23. t. m. slavnostního otevření odtokové štol u Macochy, a jelikož mi tam nebylo možno Vám svůj obzvláštní dík vysloviti, činím tak touto cestou dodatečně a dovoluji si k tomu připojiti také přání dalšího úspěchu.

Poměry v Moravském Krasu měl jsem příležitost z iniciativy vysoce slovutného pana univ. profesora Dra K. Absolona po stránce tektonicko-geologické a hydrologické dosti podrobně prostudovati a mohu tudíž nyní tím spíše vysloviti zde přesvědčení vědecké, že tento zásah do systému hydrologického v povodí Punkvy přinese vědeckému postupu obezřetného a nejzkušenějšího znalce Vašeho, kterým jest pan univ. prof. Dr. K. Absolon, veliké a dnes ještě těžko co do dosahu ocenitelné výsledky a tudíž také postupem doby další výsledky po stránce hospodářských zisků společnosti.

Uznávám, že tento zásah, třeba že byl spojen s velkým nákladem, byl nutným a etapově vyplynul z celého vědeckého vyšetření tamní morfologie krasové, jak je po 30 let vedl šťastně a s vynikajícím výsledkem Váš pan ředitel, univ. prof. Dr. K. Absolon. Byl jsem šťasten, že jsem mohl do celého systému tohoto problému nahlédnouti, a že se mi dostalo té cti býti přítomen otevření a zahájení nové doby výzkumu v podzemí.

Území Moravského Krasu je klasická oblast našeho kontinentu. Klasickou ji však udělalo právě neúmorné a obětavé zkoumání Vašeho vysoce slovutného ředitele. Tento přírodní zázrak, abych se tak vyjádřil, jedinečný zjevem a bohatostí forem, v krátké době stane se fenoménem světového jména a zároveň příkladného studia jiných, kteří tu najdou poučení o stavbě terénu tak starého, poučení o vlivech, které během dob geologických práci tu vytvořily onu překrásnou podzemní říši.

Dosah otevření odtokové štol bude se stále jistě během dalšího postupu exploračního zvětšovati novými a novými nálezy a předpovědi znalce Vašeho se skvěle splní, což bez optimismu zdůrazňuji. Že se k tomu připojí nové nálezy paleontologické, jest věrojatno. Také tyto dnes v době nových výsledků o palaeolitu, kterých docílil pan. univ. prof. Dr. Absolon u Věstonic, budou sledovány světovou veřejností vědeckou bedlivě a v rámci Vašich velkých úkolů vyplnil velmi významnou kapitolu vědy o člověku předhistorickém.

Srovnávací materiál anthropologický vyhledává tyto artefakty a fosilie diluvia po celém světě a Morava nabyly posledními pracemi pana univ. prof. K. Absolona i v tomto směru pověsti světové.

Kladu-li vědecký význam otevření této explorační do Krasu na místo první, jsem rovněž tak přesvědčen pevně o rentabilitě tohoto podnikání, které přivede stále hojnější návštěvy do klasické

oblasti našeho Krasu a ta také v tomto směru jest práce tu vykonaná podivuhodným úspěchem národohospodářským, který se však jistě stále efektivně zvětšovat bude.

Všechna čest nadšení a obětavosti Vás všech, slovutní pánové, kteří takto myslíte do budoucnosti a velkoryse odhodlali jste se explorační terénu tak klasického řešiti.

Tolik bych byl asi řekl, kdybych byl měl příležitost dne 23. března při památné slavnosti Vaši se vysloviti o významu jako člověk nepodjatý, nestranný a geolog.

1929 Jak ubránit jeskyně moravského Krasu od povodní

Prof. Ant. Smrček; Lidové noviny 6. 1. 1929

Kraj moravského Krasu od Sloupu k Holštýnu, Ostrovu, Macošce, Křtinám a Ochozu se stal po nových objevech mnohých nadšených pracovníků jedním z nejpřitažlivějších cílů, jak učeného světa, tak i turistiky. Tento báječný podzemní svět musí býti snadno přístupný širokému obecnstvu a ve své přirozené kráse zachován neporušen pro všechny věky budoucí.

Každý přítel přírody vítá proto myšlenku aby, aspoň význačné části podzemního našeho Krasu příslušným s příslušným územím povrchu stály se Státní rezervací, po osvědčeném vzoru Amerických spojených států, jež by byla vybavena potřebnými komunikacemi a budovami pro osvěžení a odpočinek návštěvovatelů.

Jsmo teprve vlastně na mnohoslibném počátku objevů podzemního světa v tomto geologicky nesmírně zajímavém území. Krásy většiny těchto podzemních jeskyní mají však nebezpečného nepřítele – povodně, jež občas se dostavují a naplní jeskyně i chodby kalnou vodou, takže musí býti jejich návštěva mnohdy na delší dobu úplně přerušena. Povodně a kalem bývá poškozeno elektrické osvětlení, schody a stezky, zejména však nádherné sněhobílé krápníky, na nichž se po opadnutí vody objevuje kal, jež dosti těžko možno smýti.

Kdyby v letních měsících povstala v území tomto náhlá, katastrofální průtrž mračen, tu by mohli býti ohroženi i návštěvníci tou dobou v jeskyních se nacházející, jestliže by sami nemohli býti včas varováni.

Kalamitě této snaží se tou dobou odpomoci – pokud jde o jeskyně Punkevní poblíž Macochy – prorážením tunelu od vyvěráni Punkvy ke dnu Macochy. S jakým úspěchem pro jeskyně a s jakými důsledky pro Punkvu samotnou ukáže nejbližší velká povodeň. Tunelem tímto nepomůže se ovšem jeskyním sloupským, ani jeskyním v okolí Holštýna, Ostrova atd.

Nejvydatnější odpomocí bylo by zříditi údolní přehradu na potoku Ždárné a na Luze přímo u Sloupu, dále na potoku Bílá voda zvaném nad Holštýnem a malými retenčními přehradami v údolí pod Lipovcem a Rogendorfem – pokud jde o podzemní svět, odtud směrem k Macošce a Punkvě.

Přehradu tyto byly by založeny v geologicky příznivém území, v drobě kulmské jež vodu nadrženu nepropouští a jež zaujímá asi 123 km² z plochy povodí Punkvy. Zbývající povodí odtud po vyvěráni Punkvy pod Macochou měří pouze 28,4 km². Srážky dešťové na toto malé krasové území spadnuvší ovšem nějakou přehradou již zadržeti nelze. Území toto však je prostoupeno přecetnými puklinami průlinami, průtoky a jeskyněmi, v nichž se voda dešťová shora prosáknuvší zadržuje jako ve velké mycí houbě a jen pomalu ven vytéká.

Jde tedy o vybudování výše zmíněných přehrad, jichž obsah zadržené vody by musil měřiti asi ½ milionu, krychlových metrů, aby i největší katastrofální srážka, 120 milimetrů za dvě hodiny, bezpečně zachycena býti mohla.

Přiměřenou úpravou a velikostí nádrží těchto dalo by se dosíci toho, aby se zachycená voda v době trvalého sucha k osvěžení odtoku ponenáhlu, podle libosti a potřeby, mohla vypouštět. Vydalo by to např. při čtyřměsíční době sucha více odtoku o 500 litrů, za vteřinu než dosud, což by mělo zajisté blahodárný účinek i na řeku Svitavu, již beztoho mnoho vody odebráno je pro zásobování Brna pitnou vodou.

Nadržené vody dalo by se užiti též k výrobě elektřiny zejména pak, kdyby se využilo přirozeného, spádu u tak zvaných propadání. Získalo by se tak přes 300 koňských sil více, než za poměrů nynějších by bylo možno. V další části Krasu znamenité služby ochranné by konal jedovnický rybník s přiměřeně zvýšenou hrází atd.

Má-li se tedy bezpečně odpomoci pohromám povodňovým v podzemním světě Moravského Krasu, jež budou s pokračujícími objevy nových jeskyň vždy citelnějšími, pak nezbývá, než co nejrychleji přikročit ke stavbě těchto retenčních a užitkových přehrad. Prospělo by se jimi nejen moravskému Krasu, ale zmenšením povodní na Svitavě a zvýšením odtoku v době sucha – i městu Brnu a osadám níže na řece ležícím, a konečně v nemalé míře by se odpomohlo i nezaměstnanosti, jež je pohromou největší, nedovede-li se jí účelně a včas čeliti opatřením užitečné práce.

1929 Atentát na přírodu v Moravském Krasu se zdařil.

24. 03. 1929

K průstřelu tunelu v Macoše dostavila se v sobotu (26. 03. 1929) řada interesantů. V autobusu vedle novinářů, byl zástupce zemského výboru přísedící Špaček, posl. Marcha, vrch. r. inž. Mazel aj, branná moc, representovaná divisionářem gen. Holým aj. Před vstupem do jeskyň bylo vítání: ředitel Moravského Krasu dr. Absolon a jeho předseda posl. Šamalík poučili hosty, k jak významnému okamžiku byli pozváni: právě bude proveden největší atentát na přírodu, jímž náš národ předstihne Dalmácii, která má podobný problém v Omble i Francii s jejím Vauxolise u Avignonu. Dílo toto potřebovalo celé desíletí, než z původní myšlenky Absolonovy a technického projektu vrch. r. inž. Mazla mohlo se stát skutečností, díky státní půjčce 1 milionu Kčs, zúročitelné 4% již akciová společnost může splácet 20 let.

Pak jsme se ubírali silnicí od horního výtoku Punkvy asi půl km níže pod spodní propadání. Odtud počala se vrtat před 8 měsíci tunelová štola, 447 m dlouhá, která nyní postoupila tak daleko, že za hodinu posledních pár kg dynamitu rozdrť zbyvající 3 metry tvrdé, vápencové skály, dělicí tunel od podzemního řečiště Punkvy. Nový průkop odbočuje zde od řečiště a vede ke skalní stěně. Koleje, po nichž se z tunelu odvážel odstřílený materiál, jsou pod vodou, takže výprava vstupuje do nitra skal po velmi primitivní lávce.

Balancujeme po lávkách, staří páni hodnostáři vzdychají, že by na to měl mít člověk baletní školu, jako růženec bludiček kolíbají se acetylénky a osvětlují čas od času tabulky na skalní stěně, na nichž číslice udávají prošlé metry. Asi ve sto metrech přicházíme k místu, kde štola přešla podzemní řečiště Vilémovského potoka, asi ve 240 metrech zkrápí nás studenou sprškou malý gejsír, tryskající z díry, zatlučené dřevěnými klíny: zde proráží voda z vnějšího řečiště Punkvy, 400 metrů; betonový rámec přerušuje tu stěny z tmavého vápence, černošedého s bílými žilkami, který je již spíše mramorem. V široké šterbině vznáší se nám nad hlavou obrovské těleso Stoneyova jezu, vidíme kolejnice, po nichž má sjet ke dnu a zastavit cestu Punkvě, až bude svedena do tunelu.

Necelých 50 metrů dále jsme u konce. Tři minéři pěchují do skalní stěny dynamit. Ze stěny crčí voda, vytryskující místy silnými ručejemi. Pouhé tři metry dělí nás od řečiště. Starý minér, tunelář, jenž zvandroval se svým nevšedním povoláním celý svět a mluví také řečí, jež je slepeninou všech jazyků světa, stěhuje si, že jim do navrtaných děr hned vniká voda a vyrazí dynamitové náboje ven.

Pak jsme prohlédli stavědlo, pro něž musila býti vylámana ve skále asi 50 metrů dlouhá, úzká a vysoká štola, aby obrovské těleso mohlo být zavlečeno do prostrané stavěcí komory, kde ručním i elektrickým zařízením bude se spouštět a zdvihát.

Blíží se 11 hodin, kdy má být vypálen poslední výstřel. Punkva dosud teče svým řečištěm, dosud vytéká z vodních domů, krásní pstruzi klidně plovou v její čist'oučné vodě. 11.50. Temný tlumený zvuk podzemní explose. Ze štoly, vedoucí k stavědlu, vyrazí bílomodrý dým. Dr. Absolon stojí nad výtokem Punkvy, zdvihá ruce, křičí: „Punkva teče nazpátek. Punkva neteče!“, skáče do auta a ujíždí k spodnímu ústí tunelu. U starého výtoku Punkvy se řeka náhle rozdělila: část ještě otekla starým korytem, druhá část však se vrátila do jeskyně a zmizela v podzemí.

K ústí tunelu hluk výstřelu skoro nedoletěl. Jen živá štafeta přinesla volání „Už“! Chvíli nic, pak vyrazí z tunelu trochu kouře, náhle se dřevěné desky zvednou, vysoká vlna je zpřímí – a z tunelu vyvalí se jako povodeň obrovský proud kalné vody, unášející vše, co v tunelu bylo. Průstřel se podařil!

A v tutéž dobu na dně Macochy vysoký sníh pokrývá všechno, zimní klid ruší jen šum proudu spojující obě jezírka a ztrácející se s ječením v hlubokém trychtýři u skalní stěny, najednou se voda v trychtýři propadne, zmizí úplně, z rozervané skalní díry trčí jen mohutné kmeny, stromů, jež před

věky spadly do Macochy a byly povodňovými proudy vbity do propadání. V dolním jezírku voda znatelně opadá – každou minutu o 10 cm, již je půl metru vody pryč, z jezírka zůstal jen proud ztrácející se pod skalní stěnou. V horním jezírku klesla voda zatím o 10 cm a zvolna klesá dále.

Do vysušeného řečiště Punkvy v podzemních vodních domech, kde dříve jezdilo se po lodičkách do Masarykova domu, sestupují po prvé lidé pěšky. Dno prudce spadá, po kamení dostáváme se k usazeninám písku, až k místům, kde Punkva se řítí do tunelu. Je to asi v polovině cesty mezi vchodem a Masarykovým domem, Absolonovi spolupracovníci, Divíšek a inženýr Brandstätter vstupují odhodlaně do proudu, s karbidkami a záchranným lanem a Dr. Absolon skáče do vody za nimi.

Trojice mizí v ohybu, za nímž se dojíždělo do Masarykova domu – a za chvíli se vrací s výkřiky nepřičetného nadšení. „To je úžasné, do Masarykovy jeskyně musíme po žebříku, přes stupeň 4 metry vysoký, všechno je změněno“!

Křik, volání slávy všem účastníkům. Suchánek se líbá s Absolonem.

V novém hotelu „Skalní mlýn“, odkud byl odeslán pozdravný telegram panu prezidentovi, promlouvá pak dr. Absolon o významu nového tunelu.

Nový tunel zamezí velké srpnové povodně v jeskyních, při nichž se ztrácelo na vstupném 350.000 Kč, zabezpečí Punkevní jeskyně před povodněmi a umožní objev dalšího, neznámého podzemí. Za 10 let nebude žádného tajemství v Moravském Krasu. Do Macochy se dostaneme z Ostrova a Holštýna, toto neznámé podzemí je přístupno jen od jihu k severu, proti vodě. Bude třeba dalších technických zásahů, neboť sníží-li dnešní tunel hladinu podzemních vod o 6 metrů, narazí se dále na syfony, jež bude nutno vyčerpávat. Všechny závrtky jsou ucpanými komíny ohromných podzemních prostor, je nutno čekat zejména tam, kde se v podzemí stýká Bílá voda s potokem sloupským.

Stavidlem bude možno kdykoliv odtok tunelem zastavit nebo regulovat tak, aby se obnovil dosavadní stav.

1929 Veliké dílo záchranné v jeskyních Moravského Krasu.

Časopis turistů Ročník XXIX. – Číslo 4. 1929.

Životní úspěch badatele prof. Dra K. Absolona korunován byl r. 1928 jednomyslným usnesením správní rady Společnosti pro výzkum Moravského Krasu: schválen návrh na snížení dna Punkvy.

Absolonův ideový a vědecky opodstatněný, věcně doložený projekt nadměrného významu praktického i badatelského doznal pak technického propracování ing. Jos. Mazelem, který o projektovaných pracích vydal zprávu s příslušnými plány a stal se spolubudovatelem velikého díla na záchranu a pro další výzkum jeskyň Moravského Krasu. Uvážíme-li, že zátopy vodní znemožňovaly volné bádání a nové výzkumné akce, že občasné zvýšené zátopy vodní způsobovaly materiální škody v jeskyních a zamezovaly vstup do jeskyň v době turistické sezóny, takže efekt ztrát činil až na 240. tisíc Kč ročně, uvědomíme si tím spíše prospěch odvážného projektu a jeho technického výkonu.

Uvádíme proto významnou zprávu ing. Jos. Mazela, abychom informovali turistickou veřejnost o postupu zdařilého výkonu.

Snahy o nové výzkumy v Mor. Krasu, r. 1920 značí pro Mor. Kras mezník mezi dvěma obdobími výzkumných prací a úsilím proniknouti taje podzemního Neznáma. Až do té doby veškerí krasoví badatelé hleděli přirozenými cestami dosíci rozřešení krasových záhad a úmornou prací, mnohdy s nasazením života, hledali cesty at' po suchu ve spleti chodeb, průlezů a komínů, či po vodě za nízkých vodních stavů, jak proniknouti z Macochy po vodě i proti vodě, nebo od Velkého výtoku proti proudu směrem k Macošce. Výsledkem těchto dřívějších snah bylo objevení jeskyní, známých nyní pod jménem Punkevní jeskyně.

V roce 1920 odhodlal se dr. Absolon proniknouti po Punkvě od Výtoku tak, že odstraněna byla zapadající skalní záclona, oddělující dosavadní povrchovou Punkvu od dalšího podzemního toku, a že při dalším postupu odstřeleny byly i jiné zapadající skalní stropy a tak uvolněna cesta pro nynější plavbu po objeveném podzemním toku. Když pak práce tyto vyvrcholily objevením Masarykovy jeskyně, bylo patrné, že toto umělé zasažení do dosavadních krasových tajů nejen že neporušilo a nezneškodnotilo vábivou pohádku Krasu a kamenného podzemí, nýbrž naopak zvýšilo a posílilo zájem o další pronikání a další výzkumy.

Snaha, dosíci z uvolněného podzemního toku po vodě Macochy, byla jen přirozeným důsledkem dosaženého úspěchu. Byla při tom jistě i vůdčí myšlenka, že se podaří opět najít živý podzemní tok, jehož dalo by se s výhodou použít jako nejschůdnější a nejlacinější cesty pro proniknutí k Macošě. Avšak úsilí toto nebylo korunováno úspěchem. Pokračování cesty směrem k Macošě uvázlo, jakmile se nenarazilo v kratší vzdálenosti na živý tok a kromě toho začaly se také vynořovat obavy, zda postup takový je správný. Věnována větší pozornost odtokovým poměrům na Punkvě, záplavovým poměrům v Macošě zátopám Punkevních jeskyní a seznáno, že není radno prorazití přímou cestu od Výtoku k Macošě – ať uvolněním podzemních koryt, či umělým tunelem – dokud nebude postaráno o bezpečné odvedení velkých vod z podzemního toku dosud objeveného. Když pak se zjistilo, že by přímým spojením s Macochou mohla být ohrožena Masarykova jeskyně, bylo jisto, že nutno hledati jiné cesty a jiné řešení, jak vytyčeného cíle přece dosáhnouti.

Podrobnějším studiem zjištěno, že lze provésti umělým způsobem snížení hladiny v objeveném podzemí, a že lze uvažovati i o přímém spojení s Macochou.

V trati povrchové Punkvy pod spodním propadáním až k nynější hladině vodní za Výtokem v podzemí je výškový rozdíl 6,52 m, jenž obsahuje tyto stupně: rozdíl spádu 2,76 m od Výtoku až k peřejím nad spodním propadáním, stupeň pod peřejemi 1-5 m, rozdíl hladin v tomto propadání 0,97 m, stupeň pod propadáním 1,29 m. Při délce toku okrouhle 400 m je to průměrný spád hladiny 16‰, čili zmenšením spádu na 2‰ lze dosáhnouti snížení okrouhle o 6 m.

Nejjednodušší by bylo prokopání peřeje při výtoku Punkvy z podzemí a prohloubení dna říčního na nutnou míru. Tím by byl ovšem porušen úplně nynější vzhled celého krasového fenoménu, a to nejen u Výtoku, nýbrž i u dolního propadání. Bylo proto nutno voliti takové řešení, aby charakter krasového toku v tomto nejvýznačnějším krasovém úseku zůstal nedotčen.

Řešení takové vykonáno provedením obtokového tunelu, a to odbočením z dřívějšího známého podzemního toku před vchodem do jeskyně Masarykovy, probíhajícího vápencovým masivem ve skalách na levém břehu Punkvy, který vyústil ze skály na levé straně u dolního propadání.

Prací touto nebylo na vzhledu celého údolí změněno ničeho a ani vyústění tunelu u dolního propadání nemůže rušivě působiti, jelikož strop tunelu je ve výšce okolního terénu. Okolí dá se vhodným osázením přizpůsobiti tak, že turistům nebude místo toto přímo ani patrné.

Aby i podzemní tok Punkvy, kde se nyní dopravují turisté po loďkách k jeskyni Masarykově, zůstal úplně v nynějším svém vzhledu, řízena je v tunelu železná uzavírka, která by se otevírala jenom při vyšších vodních stavech, po případě v té době, kdyby se pomýšlelo na další výzkumy: či nové práce.

Punkva a vody Moravského Krasu kolem Macochy. Jezírka v Macošě jsou podle výzkumů krasových badatelů spojené vody, které na okraji devonských vápenců propadají u Sloupu, pod Holštýnem a v Ostrově; vody od Vilímovic spojují se s podzemními vodami mezi Macochou a zpřístupněnou Punkvou.

Punkva pod Výtokem je tedy spojení všech těchto vodních recipientů. Povodí Punkvy až po vodočet pod spodním propadáním měří Celkem: 147-8 km². Z toho je vlastního krasového území bez viditelných povrchových odtoků 23 km², zbytek jsou povrchové odtoky v horních tratích potoků až po jednotlivá propadání.

Vody Sloupské – až k propadání pod Sloupem o povodí 53 km² – jsou spojení tří potoků: Luhy, Žďárné a potoka od Němcíc. Při nízké vodě ztrácí se potok Sloupský již u posledních domků, takže v době sucha je potočiště až k Hřebenáci úplně bez vody. Za vyšších vod žene se voda tímto: korytem k Hřebenáci, a nestačí-li závrtu kol Hřebenáče k pohlcení vody, řítí se jeskyní do podzemí.

Potok Holštýnský čili Bílá voda (povodí po propadání 59,8 km²) ztrácí se pod mlýnem holštýnským; při velkých vodách řítí se voda do „Nové rasovny“ a v případě, že tato nestačí pohltiti všecku vodu, přepadá zbytek povrchovými koryty přes louku ke „Staré rasovně.“

Vody ostrovské (povodí 10 km²) mizí při nižších vodách v závrtu přímo ve vesnici Ostrově, při vyšších vodách vylévá se voda i přes silnici a je pohlcována závrtem v zahradě.

Vilímovické vody ztrácejí se v závrtu u silnice; při lijácích nestačí tento závrt, voda přeplavuje silnici a přetéká do propadání Vintockých.

Nynější vodočet pod spodním propadáním zřízen byl v roce 1923, do kteréžto doby se pozorovala voda na Punkvě v Blansku pod železárnami nad ústím do Svitavy.

Vodní poměry na Punkvě vyniknou nejlépe srovnáním s některými vodočetnými stanicemi na jiných tocích.

Je patrné, že při nižších vodních stavech je na Punkvě specifický odtok; z 1 km² srážkové oblasti znatelně menší než v ostatních uvedených stanicích. Při vyšších vodách je pak odtok tento značně vyšší. Urychluje se tedy na Punkvě odtok veškerých srážek a zkracuje trvání vyšších vodních stavů.

Podzemní prostory v krasovém Neznámu nemají tedy retensní schopnosti v pravém smyslu.

Zjev, že při průtržích, lijácích a jarním tání plní se Macocha rychle vodou, že hladina vody v Macoše stoupá i několik metrů nad obyčejný stav a že voda tato rychle mizí, je právě nejlepším důkazem toho, že v neznámém podzemí není v souvislosti s živým tokem takových prostor, jež by měly schopnost zadržovati a hromaditi spousty vod. Důkazem toho je průběh veškerých pozorovaných velkých vod.

Letní voda 1926 dosáhla po vytrvalém dešti 5. června kulminace dne 6. června v 11 hodin a stála 4 m nad hladinou nízké vody v jezírku. Při této kulminaci byl vodní stav + 108 cm na vodočtu pod spodním propadáním, a Punkvou protékalo 11,4 m³/sek. Dne 7. června v 8 hodin ráno byla voda v Macoše již jen 1,5 m nad obyčejnou hladinou spodního jezírka; průtok 6,8 m³/sek.

Stejně rychlý byl průběh povodňové vlny při srážkách ve druhé polovici června 1926. Po deštích od 12. do 15. června 1926 rozvodnily se náhle horní recipienty. Potok Sloupský přeplavil silnici u Hřebenáče na výšku přes 1 m. Stejně potok Holštýnský přepadl ke „Staré rasovně“, jelikož „Nová rasovna“ nebyla s to pojmouti veškeré spousty vod. V Ostrově i u propadání Vintockých přelévala se voda rovněž přes silnici.

Také červencová voda 1927 vykazuje rychle stoupající a klesající tendenci.

Nejnižší voda na Punkvě klesá na kratší dobu dokonce i pod 60 lit/sek. Vodní stav o průtoku 80 litrů/sek, byl v roce 1923 tři měsíce a 6 dní, v roce 1924 dva měsíce a čtrnáct dní.

Velká voda z 10. července 1920 náleží k nejvyšším dosud pozorovaným vodám na Punkvě.

Řečištěm protékalo tehdy okrouhle 40 m³/sek. Množství i toto vypočteno bylo podle vzorce Qanguillet-Kutterova ze zaměřeného průtočného profilu a spádu hladiny. O něco vyšší byla voda v červenci 1927. Červnová letní voda 1926 byla nižší, o průtočném množství jen 26 m³/sek. Nejvyšší voda, vypočtená teoreticky podle vzorce Iszkowskiho, je:

$$Q_{\max} = Ch \cdot m \cdot F$$

$$Ch = \text{koef. dle tabulek} = 0,070$$

$$m = 7,10$$

$$h = \text{výška srážek} = 616 \text{ mm} \times 683 \text{ mm} = 0,65 \text{ m}$$

$$F = \text{povodí} = 147,8 \text{ km}^2$$

$$Q_{\max} = 487,8 \text{ m}^3/\text{Ssek.}$$

Nutno tedy pro nejvyšší vody počítati pro bezpečnost s maximem 48 m³/sek.

Účinek velkých vod na jeskyně. Po lijávcích nebo po jarním tání plní se Macocha vodou a voda rychle stoupá nad obyčejný stav. Hlavní příčinou vzdouyání vody je seškrcený průtok ze spodního jezírka směrem k Výtoku. Skutečnost tato nejlépe vynikne porovnáním průtoku velké vody červnové 1926, která byla podrobně pozorována:

Červen	Vodní stav		
	na vodočtu pod spodním propadáním	Průtok	Výška vody v Macoše
1926		m ³ /sek.	
14.	67	2,38	351,15
15.	140	22,50	359,40
15.	148	26,00	360,43
16.	142	23,30	359,60
17.	122	15,00	356,60
18.	104	10,20	354,25

19.	96	8,10	353,10
22.	77	3,90	351,10
28.	65	2,10	351,10
30.	61	1,60	350,70 – Obyčejná hladina v jezírku

Kulminace byla 15. června asi ve 20 hodin; hladina v Macoše vydržela, při střídajícím hustém dešti na této výšce až do druhého dne, kdy začala rychle opadávati. Při nejvyšším naplnění v Macoše stála voda v podzemí za horním jezírkem výše, jak dokazovaly vyřázející spousty vod z třetího, výše položeného otvoru směrem k dolnímu můstku. Přístup do jeskyní Punkevních nebyl možný, neboť vodou z podzemí za spodním jezírkem zalita byla chodba u třetího syfonu a spojující chodba k domu Reichenbachovu. Hladina v chodbě u železných dveří dostoupila výšky 356,57.

První i druhý syfon naplnily se také vodou, hladina její byla na kótě 357,28. Poněvadž hladina vodní v sousedních podzemních tocích nemohla přestoupiti výšku 356,57 (výška vody v podzemí proti třetímu syfonu, 356,57, u Výtoku 352,04) lze usuzovati, že žádný z těchto syfonů nemá přímého spojení se sousedním aktivním podzemním tokem. Bylo naopak slyšeti zřetelně jasný zvuk tekoucího pramene, jako by přicházela voda některým komínem. To by nasvědčovalo tomu, že jde o povrchovou vodu, Přítok tento byl poměrně malý, neboť plnění obou syfonů na výšku jednoho schodu (asi 20 cm) trvalo celých 6 minut.

V té době vyloučena byla ovšem pro zvýšený stav vodní i návštěva jeskyně Masarykovy, jejíž dosud nezpřístupněna chodba směrem ke Kateřinské jeskyni naplněna byla zpáteční vodou z některého podzemního koryta.

Souvislost dolního jezírka s Punkvou. Pro nejstarší krasové badatele nebylo pochybnosti o tom, že Punkva je v přímém spojení s dolním jezírkem v Macoše. Že hladina vody mezi Macochou a Výtokem je při nízkých vodních stavech horizontální *), bylo prokázáno již dříve drem. Absolonem a potvrzeno provedenou přesnou nivelaci v roce 1925.

Při různých průtočných množstvích mění se ovšem výška hladiny vody v dolním jezírku. Až do průtoku asi 1 m³/sek. zůstávají hladiny skoro vyrovnány. Při větším průtoku stoupá hladina v jezírku značně rychleji než voda u Výtoku, rozdíl hladin činí při 7 m³/sek. asi 1,2 m, při 26 m³/sek. pak již 8 – 4 m.

Z těchto pozorování lze těžko souditi na pravděpodobný průběh podzemních toků. Je to souvislé, jednotné koryto na způsob známé tunelové chodby v Punkevních jeskyních, či více koryt v různých patrech, nebo houbovitá spleť menších chodeb různých směrů a v různých výškách ve spojení se syfony a zapadajícími stěnami? Nebo vytvořeno je toto spojení jediným syfonem, jehož viditelné části na jedné straně je spodní jezírko v Macoše, na druhé straně objevený a nyní přístupný tok podzemní Punkvy?

Jisté je toliko, že hlavní skrčení průtoku způsobováno je zapadající stěnou dolního jezírka a že vzhledem k běžnému spádu průměrné 15‰ na povrchové Punkvě dalo by se souditi i na koncentrovaný podzemní tok mezi Macochou a Výtokem.

Projektované a vykonané úpravy.

Provedeno bylo tedy snížení dna Punkvy v objeveném podzemním toku o 6 m, a tím dáno možnost:

1. Zameziti stoupání vody v Macoše při lijácích a tání sněhu a vyloučiti tím zaplavování Punkevních jeskyní při každém vodním stavu
2. provést spojení Punkvy s Macochou ať po přirozeném podzemním toku, či umělým způsobem, t. j. tunelem zřízeným tak, aby umožněna byla plavba čluny do Macochy
3. dosáhnouti zabezpečení Masarykova domu při každé vodě a umožniti i při vysokých vodních stavech návštěvu této jeskyně
4. dalšího badání a výzkumů v celém krasovém Neznámu před Macochou i za ní při snížené vodě o 6 m

*) Dr. Absolon: *Die Macocha*. – Dr. Kríž udává spád mezi spodním jezírkem a Výtokem 1,17 m, což dlužno přičísti nepřesnému způsobu měření od spodního můstku na dno Macochy.

Podle toho mohou se vysoké vody odváděti obtokovým tunelem o kapacitě 47 m³/sek., vedeným ve vápencovém masivu na levé straně Punkvy. Tunel odbočuje z objevené podzemní Punkvy ve vzdálenosti asi 35 m před vchodem do Masarykovy jeskyně o poloměru 2 200 m a vyústí ze skalní stěny na levém břehu u spodního propadání. Odtud spojen jest tunel krátkým otevřeným korytem s nynějším řečištěm Punkvy.

Ve vzdálenosti asi 150 m od podzemního toku umístěna v obtokovém tunelu železná uzavírka systému Stoneyova s ručním a elektrickým výtahem. Povytažením tabule může býti hladina v podzemí udržována na konstantní výšce, jak je zapotřebí pro plavbu člunů při kterémkoliv vodním stavu. Úplným vytažením tabule lze i při nejvyšší vodě zachovati nerušený přístup do Masarykovy jeskyně. Při výzkumných pracích může býti hladina snížena o plných 6 m, čímž se velmi usnadní pronikání do Neznáma.

Přístup ke Stoneově uzavírce je štolou vylámanou ve skále nad nejvyšší známou vodou, aby byla vždy možná kontrola, po případě ruční obsluha uzavírky.

Pro ten případ, že by podzemní toky směrem k Macošě měly tak nepříznivé rozměry a výškovou polohu, že by se jich nedalo použití pro spojení s Macochou, bude hospodárnější provést i toto spojení umělým tunelem.

Význam snížení vody v podzemí pro další krasové výzkumy vysvitne nejlépe tím, uváží-li se, že odstraněna bude mrtvá hladina vody, která krasovým badatelům byla nepřekonatelnou překážkou pro postup proti vodě v území před Macochou i za ní. Jelikož pak dalšími vhodnými pracemi mezi dolním a horním jezírkem lze dosáhnouti stejného snížení o 6 m i v podzemních prostorách za Macochou směrem ke Sloupu, Holštýnu a Ostrovu, je nejlépe prokázána značná cena snížení hladiny vodní pro celý výzkum krasový.

Nutno upozorniti i na to, že dosaženého spádu 6 m bylo by možno využití turbinou, umístěnou před Stoneyovou uzavírkou ve zvláštní kašně.

Při posuzování projektu nelze přihlížeti jenom k výši stavebního nákladu, který činí okrouhle 1 milion Kč, ale je nutno nestranně zjistiti také velké výhody tohoto projektu, jak byly zpředu nastíněny.

Musí býti směřodlatné vědomí, že vedle prokázaných výhod jde o vědecký výzkum, který bude míti velký význam národohospodářský a zajistí i příliv cizích turistů do Moravského Krasu.

Klub čs. turistů má dvojnásobný zájem na rozkvětu Moravského krásu: jako celostátní organizace turistická a jako spolumajitel jeskyň Moravského Krasu. S těchto stanovisek Klub i jeho zástupce posuzoval význam projektu dra. Absolona a ing. Mazela i vyslovil se ihned zprvu r. 1928 pro realizování projektu. Ve schůzi správní rady společnosti Moravského Krasu dne 8. dubna 1929, kde podával prof. dr. Absolon konečnou zprávu o zdařilém výkonu snížení dna Punkvy, vzdal v srdečném proslovu, jménem Klubu čs. turistů člen správní rady konservátor Jeníček prof. dru Absolonovi turistický dík a uznání za nový a veliký úspěšný čin, vykonaný ke cti vědy, k prospěchu Moravského Krasu, čsl. Turistiky, i celého státu. Vyslovil, upřímné přání, aby ve zdraví a síle dr. Absolon v započaté nové fási badatelské dosáhl touženého zdatu. Členové správní rady stojíce vyslechli projev a srdečně se připojili k témuž.

1929 K otázce účelnosti tunelu v povodí Punkvy.

Brněnská Svoboda 23. 04. 1929

Brněnská Svoboda přivedla minulého týdne ne přetřes otázku účelnost tunelu, v Macošě vybudovaného. Na tuto zprávu ozval se nám telefonicky prof. dr. Absolon. Na naši žádost, aby nám poslal o věci článek, odepřel tak učiniti. Lituje toho, že původce myšlenky tunelové, hlavní propagátor a autor tohoto technického díla nechtěl se ho písemně ujati.

Za deset minut po jeho hovoru zavolal naši redakci p. doc Schnabel. Hájl také v rozhovoru tunel. Poprosili jsme ho o článek. Poslal nám jej. Pan docent píše:

Jako znalec komise, svolané roku 1923 společností Moravského Krasu ke zkoumání jakými cestami problému snížení hladiny řeky Punkvy provést, dovoluji si tímto sděliti, že mně není možno závěry Vašeho dopisovatele ze dne 17. dubna t. r. uveřejněné v ct. Vašem listě potvrditi.

Tunel nebude v budoucnosti již žádnou zkoušku své technické a hydrotechnické oprávněnosti skládati ani při ještě větších, tj. katastrofálních vodách prodělávati, jelikož neústí tento tunel do Macochy přímo, nýbrž do koryta Punkvy, tedy do hlavního odpadu dolního povodí této říčky. Jeho dimenze jest propočítána zcela jistě nad průtočné množství vody katastrofální, jak z rozměrů jeho každému technikovi na prvý pohled je jasno. Ba soudím, že ani těchto rozměrů 4,2 m krát 2,20 m potřebí nebylo. Zřízením jeho de facto vzniklo pro odpad povodí dvoje koryto, tedy jakási delta a dvou ramenech, jež se ve stejné rovině a hladině rozdělují a tudíž právě toto opatření, jemuž předcházela hydrotechnická kalkulace, je zárukou, že v dolním povodí Punkvy nemůže na stati při otevření stavidla takové vzednutí hladiny, které by znovu ohrozilo Masarykův dóm.

Také druhý argument uváděný Vaším dopisovatelem, svědčí právě pro opak tu vyslovených obav.

Je-li odtok přirozený, kterým odvádí Punkva své vody z horního svého povodí do Macochy a odtud pak dále ze spodního jezírka do svého dolního toku koryta menší, nežli profil nově zřízeného tunelu, čemuž tak jest, pak také katastrofální vody budou ve své přirozené nádrži, tj. v Macoše, sice po jistý čas nadrženy a stav hladiny se na dně Macochy zase zvýší, zatím však nemůže býti současně již vzedmut do nebezpečné výše stav hladiny v dolním povodí Punkvy, jelikož takové vzednutí nynější stav a spád vodní cesty se dvěma odpadovými koryty prostě nedopouští, zvláště když ještě jest tunel nově zřízený vlastně předimenzován. Proto také v úvahu hydrotechnickou byly vzaty číselné hodnoty spádu a průtočné vody normální a katastrofální, tedy maxima a vývody Vašeho článku postrádají technického odůvodnění.

Nepokládám se zřetelem k národohospodářskému významu našeho podnikání v Moravském Krasu za právě nejšťastnější reklamu, jestliže se do veřejnosti vnášení podobné zcela neodůvodněné pochybnosti a zprávy, které buditi museli dojem, jako by celý projekt byl prostě jen experimentem jednoho neb dvou lidí, kteří vyřešení buď nerozuměli, nebo v úvahu ani skutečné poměry hydrotechnické a technické nebrali. Odpadu vody katastrofální byl zjedнан rychlý odvod v místě kritickém, a proto byl tento zásah technický úspěšný a účelný. Proto obavy Vašeho dopisovatele sdíleti nemohu.

V oddané účtě

Dr. Eduard Schnabel.

docent čes. vys. školy technické

Jak vidět, pan docent, dr. Schnabel potvrzuje názor, našim článkem projevený. Tunel je bez významu pro záplavy v Punkevních jeskyních. Jakmile přijde záplava, která na dně Macochy nashromáždí velkou vodu, bude Punkevní jeskyně zaplavena, jak bývala a tedy nepřístupná, jak bývala, neboť výtok ze spodního jezírka v Macoše nepustí víc vody, než dovoluje jeho průřez odtokový, který se značně zužuje. My jsme ve své opatrnosti chtěli čekat, až nám to velká záplava potvrdí. Pan docent Schnabel to potvrzuje již nyní.

Nákladný tunel chrání jedině Masarykovu jeskyni, tj., umožní vlastně do ní vstup při přívalu, neboť tyto velké vody Masarykovu jeskyni neohrožovaly, vždyť jich za staletí tento prostor musel prodělat mnoha a mnoho a nic se na něm nezkazilo. Z vývodu doc. Schnabela plyne důsledek, že náklad na tunel může být uhrazován jedině ze vstupného, které se v Masarykově jeskyni vybere za eventuálních záplav.

Pan docent píše o experimentování v Moravském Krasu. Dáváme průchod pravdě, že autor tunelové myšlenky nikdy o možnosti experimentování nemluvil, ale o jistotě s jakou se v krasových jeskyních bude bádát, jakmile tunel odstraní překážející vodu. Snad proto byl odtokový tunel předimenzován, čili je zbytečně nákladný. Tunel, jak se dosud ukázalo, odvedl vodu, kterou mu dolní macošské jezírko pustilo, nic víc. A také víc neodvede, kdyby kanál ten bal široký tak jako jsou na Martu.

Proč byl tunel předimenzován?

Poněvadž jeho autoři jsou odborníci, neudělali jej větší než je potřeba proto, že „vyřešení nerozuměli“, ale asi proto, že si od jeho větších rozměrů víc slibovali. Ale jakmile spodní jezírko macošské odhalilo svůj macošsky úzký odtok padá i naděje do tunelu vkládaná, že totiž jeho zásluhou

objevíme snad i 40 km jeskyní – tak mi ještě dnes zní nadšená apostrofa dra Absolona, když nabádal poslance Šamalíka, aby sehnal peníze na tunel.

Tož experimentuje se v Macoše? Nevíme, nejsme při tom. Snad správní rada Krasové společnosti to ví. Spokojíme se shovívavě tímto označením – neboť jek jinak by se označil fakt, když se z Masarykova domu vrtá, aby se došlo ke dnu Macochy, a dojde se – zas do Masarykovy jeskyně?

Moravský Kras je statek veřejný, jsou v něm peníze veřejné a veřejnost má právo a práce tam konané se zajímat a kontrolovat je.

1929 Snížení hladiny vodní na Punkvě

Časopis turistů; Výroční zpráva za rok 1928; 9. června 1929

V důsledku podané zprávy za rok 1927 zadala společnost ofertní cestou provedení velikého obtokového tunelu firmě Bratří Redlichové a inž. Viktor Šamánek, podnikatelství staveb v Brně a Českomoravské – Kolben – Daněk akc. spol. v Blansku a práce byly zahájeny koncem měsíce dubna 1928. Na místě vyústění tunelu vznikla malá kolonie provisorních budov pro umístění strojů i dělníků a práce postupovaly programově kupředu, budíce živou pozornost celé veřejnosti, jakož i denního tisku, jenž přinášel o postupu prací rozsáhlé referáty. K tomu účelu byl sem uskutečněn k prohlédnutí zamýšlených prací hromadný zájezd žurnalistů, jehož se zúčastnilo přes 50 zástupců denního tisku.

Různé obtíže, které se dostavily při prorážení tunelu, způsobily, že dílo nemohlo býti dokončeno v roce 1928, nýbrž stalo se tak až 23. března 1929, jak známo s úplným zdarem, o čemž může být podána zpráva až roku příštího, která se připravuje, předložením odborné ilustrované publikace z pera prof. Dr. K. Absolona a stav. Rady inž. Mazela...

1929 Zápis o schůzi badací a propagační komise

Akc. spol, Moravský Kras, v Brně, Zámečnická 2. konané dne 7. října 1929

Přítomni pp.: předseda posl. Šamalík, kons. Jeníček,

řed. rada Boček, tov. Nezval, kom. rada Špitálský.

Jako host: pan Antonín Štokr.

Schůzi předsedá poslanec Šamalík, zapisuje ř. r. Boček.

Pořad jednání

Předseda vítá přítomné k první schůzi komise a promlouvá ihned úvodem o otázce průvodců, bádacích a úpravných prací a o filmu. K prvnímu odst. hlásí se k slovu p. Boček a konstatuje, že průvodcové prohlašují, že byli propuštěni p. Suchánkem. Zjišťuje, že p. Suchánek nemá práva k disponování tohoto druhu a že ohledně propouštění sil pracovních může jedině p. Štokr v obvodu Macošských jeskyní, jako jemu podléhajících, se svolením po př. na poukaz správní rady činiti opatření. Pan Štokr sděluje, k výpověď nechal pouze ústy pana Suchánka příslušným zřízencům sdělit. Prosí, aby ohledně zrušení dřívějšího stavu, tj. uznání kategorie stálých a sezónních průvodců mu byl zaslán příslušný dopis. Usneseno, že stylisací provede p. rada Boček. Na to pokračuje pan předseda ve svém referátu a sděluje, že u Macošských jeskyní je celkem zaměstnáno 21 průvodců a dělníků toho 9 po celý rok. Propuštěna byla nyní řada 15 průvodců dnem 1. října kdežto pokladní síly ženské budou ponechány vzhledem k neutuchající návštěvě až do konce měsíce.

Při této příležitosti ventilovaná i otázka dalšího prodeje vstupenek v zimní sezóně a uvažováno, zdali by to nemohl převzít restaurátér ve Skalném mlýně. Po krátké debatě usneseno doporučení správní radě, aby s restaurátérem v tomto smyslu bylo jednáno. Rada Boček se zmiňuje, že dle doslechu i šofér státního autobusu Brno – Moravský Kras, prodává lístky. Věc vysvětluje se, že tak činí způsobem legálním a z vlastní ambice. Vzato v úvahu, aby mu, jelikož pro jízdy velmi dobře agituje, byla poskytnuta menší remuneration. Ohledně možnosti takového daru bude nutno se diskretně informovati u jeho představeného úřadu, smí-li jej přijmouti.

Poslanec Šamalík vysvětluje dále poměr t. zv. sezónních dělníků k nám, zmiňuje se o jejich odborné zdatnosti a kvalifikaci, hlavně o tom, že mnohý pro práci v jeskyních opustil jiné zaměstnání.

Obává se, že v případě propouštění těchto lidí, budou tito hledati jiné stálé zaměstnání, takže na jaře, až budeme potřebovat zvýšený počet průvodců, budeme před nemilou skutečností, že nám bude nutno přijmouti nezpracované a co do osobních vlastností nám neznámé osoby.

Dále sděluje pan předseda, že v Ostrově pracovalo dosud 6 stálých a jeden výpomocný dělník. Ve Sloupě pak 9 průvodců mezi nimi Melusín a Hudec, kteří byli exponovaní na jiných místech.

Pan předseda opakuje usnesení správní rady ohledně propuštění dělníků, které však vzhledem k propočtům, jež doma učinil, by si přál míti pozměněné v tom smyslu, že by mohl býti ponechán plný počet všech našich průvodců a dělníků tak, že by každý z nich po dobu zimních měsíců pracoval de fakto 4 měsíce a dvakrát po jednom měsíci by byl přihlášen jako nezaměstnaný, takže by v tuto dobu pobíral podporu v nezaměstnanosti dle genlského systému. V Ostrově by tudíž: Macošských dělníků bylo přibráno pět, takže by stále pracovalo osm. Ve Sloupě zvýšil by se počet na dvanáct přibráním (Hudce, Meluzína) Skotáka, Urbana a Riedra a u Macochy by zůstalo devět dělníků, z nichž by pracovalo vždy šest. Místo Skotáka nastoupil by Zapletal. Bude tedy stále pracovati opravdu 22 lidí, s celkového stavu 33 a to po šesti dnech v týdnu za mzdu Kč 130,-- Na neděle by nastoupil každý z nich na inspekci každou třetí neděli, za čež by obdržel Kč 20,-- Dle propočtu pana poslance Šamalíka uspořilo by se tímto systémem celých Kč 10.000,-- oproti usnesení správní rady v této věci.

Podrobný propočet vypracuje sekretariát a předloží s touto zprávou finančně-právní komisi ku uchválení.

Pan kons. Jeníček uvádí, že náš postup v této věci je opačný. Jdeme od lidí, místo co bychom měli vycházeti od nutných badacích potřeb. Byl toho mínění, že se napřed předloží pracovní program pro zimní období a schválí-li se tento, že se projekt i s propočtem nutných sil, k jeho provádění potřebných předloží finančně-právní komisi.

K slovu hlásí se rada Boček, který sděluje, že jde o malé nedorozumění. Jelikož je p. Dr. Absolon jako referent badacích prací kolem Macochy nepřítomen, poradil se při poslední návštěvě v Ostrově s p. poslancem Šamalíkem ohledně dalších prací badacích a úpravných a docílili plné shody v názorech. Tím se asi stalo, že pan předseda v domnění, že jde výhradně o příslušný obnos k úhradě, mluvil ve svém referátu speciálně o tomto předmětu ve správném domnění, že referát ohledně prací samých podá řečník.

Na to přikročeno ihned k tomuto tématu a první zprávu podává p. poslanec Šamalík ohledně postupu badacích prací v jeskyních Ostrovských. Sděluje, že na jaře r. 1929 byly přerušeny velmi nadějně práce v ponorových slujích, Jež byly objeveny téže sezóny západně od Fochova dómu. Jde o prostory 4 m vysoké 1/4 až 1 m široké, vedoucí pod závrtu, v nichž voda Lopače i Rogendorfského potoka se ztrácí. Postup jest velmi nadějný, doporučuje v pokračování. Od chodby Křížové postupovalo se jednak ve směru hřebenu Balcarovy skály, jednak směrem k svahovým závrtům žlebu, kde proniknuto bylo do zřícených ponorů vod. Pokračování i. v tomto směru doporučuje. Pan předseda opakuje rozdělení pracovních sil, jak v předcházejícím bodě bylo již uvedeno, zmiňuje se o jejich pracích, se zdarem vykonaných hlavně o betonování a. podotýká ku konci, že tato zimní režie jest kryta výnosem vybraného vstupného v Ostrovských jeskyních z oněch dvou třetin, jež zůstávají společnosti.

Návrh p. posl. Šamalíka na další badání ve smyslu jeho referátu jakož i na reorganisaci pracovních sil se jednomyslně přijímá.

Na to uděluje pan předseda slovo p. r. Bočkovi, který ohledně badacích a úpravných prací v Sloupsko-Šošůveckém bludišti, přednáší tento návrh: /doprovází na skice, která jest připojena k originálu tohoto protokolu.

Přede dvěma lety nechal pracovati na stálý nátlak pana správce Brouška. v hlínami zanesené chodbičce Ostrovských chodeb v místech, označených červenou 1. Když se mu zdál postup tento bezvýsledným, nařídil jeho zastavení a pokračování v pracích v Brouškově síni na počátku chodby, označené červenou 2. Když při příští návštěvě po 4 nedělích přišel zhládnout i stav prací shledal, že u 1. se pracovalo stále dále a že se narazilo na kompaktní skálu. Za tyto 4 neděle prokopán byl proti rozkazu dosti značný obnos. Pak teprve bylo uposlechnuto jeho příkazu a pracovalo se na počátku 2, což vedlo k objevu chodby většího dómu a. dalších pokračování, kteroužto celou, nově objevenou

trať nazval tratí U zříceného vodopádu. Zprávu o tomto postupu předložil sv. č. správní radě, kde na návrh p. Dr. Absolona bylo usneseno, aby se tato trať, hlavně však dóm, zv. Riegrův, neupravovala a neosvětlovala vyjma lampiček, potřebných při pracích. Když po další době opět dojel na inspekci badacích prací, shledal, že chodba i dóm byly upraveny, opatřeny betonovými schody a dokonce Riegrova síň byla prokopána pro návštěvu tak, že vzácný přírodní zjev, propadání úplně zatarasené, byl hrubě a k nepoznání porušen. Mimo to byly v domě docela nevkusně a neodborně rozvěšeny elektrické žárovky. Tolik jako úvod, aby bylo patrné, že nařízení našich, ač písemně do Sloupu byly sdělovány, nebylo dbáno.

Pan rada. Špitálský pozastavuje se nad tímto faktem a kritizuje postup p. Brouška, který vyžádal zbytečný, značný finanční náklad. Navrhuje, aby nyní vzhledem k tornu, že p. Broušek následkem choroby nebude moci vykonávat funkci správce, bylo příštímu správci pod jeho osobní zodpovědností i v ohledu finančním nařízeno, že udělených mu pokynů, jak ústních tak i písemných musí svědomitě dbáti a nesmí ničeho o své újmě podniknouti.

Přijato jednomyslně.

Na to navrhuje r. Boček tyto další badací práce:

1/ V postupu bokem za Eliščinou jeskyní kde dosud s úspěchem se pracovalo a kde doufáme narazit na nové velké krápníkové prostory.

2/ Necht' se pokračuje a to u bodů červená 7 a 8. Dále necht' se dle okolností postupuje z Riegrova dómu u bodů červená 5 a 4, kde jsou velmi slibná pokračování, vedoucí pod pozemky velkostatkáře Salma. V této trati navrhuje zřízení elektrického osvětlení. Chodby a dómu s 2 vypínači dle projektu, který vypracuje sám. Osvětlení ponese se zásadou, že světlo má býti skryto a příslušný objekt osvětlen.

U provedení tohoto návrhu doporučuje p. Boček, aby tato takto upravená trať se stala na jaře přístupnou pro obecnost, za to ale nebylo vedeno do chodby U Černé propasti, čím uspoří návštěvník na čase, a my uspoříme na světle. Okolnost tato tj. zpřístupnění nově objevených, velice krásných krápníkových partií budiž co nejintenzivněji využito žurnalisticky.

Na konci nové Šošůvecké chodby navrhuje referent umístění 3 – 4 trubičkových lamp za velké průsvitné krápníky, čímž pohádkový dojem této partie vynikne.

3/ Dále navrhuje, aby svah u stupňovité propasti byl upraven tak, jak v původním jeho plánu vypracovaném r. 1922 pro obec Sloupskou, převzatém naší společností, uvedl. Nedostatek finančních prostředků znemožnil tehdy kompletní provedení plánů úpravy. V těchto místech, označených červenou 9 zřídí se našimi silami a z materiálu na místě se nacházejícího (pouze cement bude nutno opatřiti), betonové schodiště a upraví se dle situace buď železné neb dřevěné schodiště u prvního stupně a upraví se jako nahoře další sestup až k poslednímu stupni, kde se zřídí plošina se zábradlím.

Tyto práce lze považovat za počátek úpravy spodního patra a za usnadnění sestupu do nich při dalších badacích pracích.

K referátu p. posl. Šamalíka podává návrh doplňovací. Aby jeskyně, a to jak upraveně, tak i ony, v nichž se bádá, byly zmapovány. K této práci mohlo by se použítí již vypracovaného polygonu jeskyní, pořízeného navrhovatelem po objevení Fochova dómu. Všechny návrhy ř. rady Bočka byly jednomyslně schváleny.

Ohledně jeskyní Macošských neusnází se komise prozatím na detailním návrhu; jelikož p. Dr. Absolon není přítomen. Po svém příjezdu bude požádán, aby takový návrh podal. Mluveno povšechně z námětu p. předs. Šamalíka, o tom, že by se letos mělo přikročit k dalšímu postupu v tunelové chodbě pod dómem chaosu v Kateřinské jeskyni v pravděpodobném bývalém korytu Punkvy směrem k Macošce.

K těmto referátům přeje si pan kons. Jeníček, aby byla vypracována, a to i pro budoucnost, přehledná skica. Přijato.

Pan kons. Jeníček pokračuje v referátu ohledně propagace. Doporučuje především, abychom vzhledem k jiným, účelnějším prostředkům zanechali jarní inserce v novinách, za to však psali jednak články o Moravském Krasu, jednak udržovali veřejnost v neustálém napětí menšími alespoň každý týden opakujícími se notickami akutního obsahu. Dále doporučuje obnovení elektrického osvětlení

v starých jeskyních, kde jednak uniká mnoho proudu do stěn a jednak je osvětlení montováno většinou starým způsobem. Doporučuje osvětlení Inwaldovými reflektory (O 2).

Dále navrhuje sepsání brožury s propagačním programem a objasňuje novou situaci ohledně cizinecké rady. Sepsáním této brožury nechť je pověřen, r. Boček. Za tiskového referenta navrhuje p. kons. Jeníček red. radu Bočka, jemuž k ruce bude přidělen pro administrativu.

K slovu hlásí se řed. rada Boček, který ve věci propagace, činí tyto další návrhy:

1/ Přednášky o Moravském Krasu buď též více forsírovány. Nechť pořídí se nové tiskopisy nabídkově, jelikož staré již nevyhovují. Tiskopisy budou v obou jazycích, záhlaví bude oficiální, pouze ohledně podrobností bude udělen pokyn obrátiti se přímo na řed. radu Bočka. Tiskopisy nechť pořídí se ihned a nechť se ihned rozešlou.

2/ Přimlouvá se taktéž za vydání brožur dle návrhu p. kons. a za jejich rozeslání do Německa a Rakouska a to i do všech hotelů a místností, kde jsou čekárny pro obecnstvo.

3/ Doporučuje, aby náš reliéf Sloupského bludiště byl vystaven před sezónou a v toto v některé vhodné výkladní skříni u nádraží, kde by nejvíce byl působivým.

4/ Připojuje se k návrhu p. koservátora ohledně zvýšené žurnalistické činnosti. Všechny návrhy přijaty jednomyslně. Ohledně přednášek usneseno vzhledem k dřívějším usnesením správní rady, aby návrh byl realizován p. Bočkem ihned. Vyřešení bodu 3 /reliéf/ postupuje se taktéž p. Bočkovi.

Všechny ostatní návrhy předloží se finančně-právní komisi.

Pan tajemník předčítá dopis firmy Elekta-Journal ve věci pořízení propagačního filmu. Kons. Jeníček uvádí, že jde nyní o něco jiného, než v původním návrhu bylo obsaženo. Navrhuje dotaz v této věci u Favoritfilmu, Praha-Veletrhy. Náklad Kč 100.000,-- zdá se mu příliš velkým. Navrhuje vyjednávání s M. N. O. ohledně osvětlení a. zákroky u příslušných ministerstev ohledně případné subvence. Dopis Elekta-Journal ve věci pozdějšího vyjednávání sestaví r. Boček.

Tím schůze zakončena.

1929 Smlouva nájemní Klub československých turistů a společností Moravský kras

K vyměření poplatku pod čís. 20778 ohlášeno.

Úřad pro vyměřování poplatků

V Praze, dne 17. května 1929.

Podpis v. r.

Kolek 5

Klub československých turistů v P r a z e /zkráceně KČST/ zastoupený oprávněnými funkcionáři dle stanov, jako strana pronajímající uzavřel se společností „M o r a v s k ý K r a s výzkum a provoz jeskyn akc. spol.“ se sídlem v Brně, jako stranou najímající, dnešního dne tuto

S m l o u v u n á j e m n í :

1.

Klub československých turistů v Praze /KČST/ je vlastníkem pozemků, v katastrální obci Vilénovice, soud. okres Blansko, zapsaných ve vložkách čís. 155 / st.p.107, pp.1221/2/, 156/pp.1224/3/, 157/ pp.1238/2, 1239/, 160/pp.1237/, 235 pp.1224/4, 1224/2, 1225/1, 1225/2, 1220/2, 1221/3, 243/ pp. 1240, 1241, 1242, 1233/2, 1230, 1235/1, 1226, 1218/2, 1219/2, 1229, 1245/2, 118/pp 1195, 1238/1, 1243, 1262, 390/pp.1249, 391/ pp. 1254/, 392/ pp. 1252, 1248/394 / pp.1251/, pod nimiž nalézají se jeskyně z části již otevřené a obecnstvu přístupné.

Za tím účelem, aby společnosti „Moravský Kras.“ bylo umožněno pátrati dále v podzemních prostorách a učiniti je přístupnými obecnstvu, pronajímá a touto smlouvou již pronajal KČST této společnosti prostory pozemků výše vyjmenovaných na dobu 18 roků od 1. ledna 1918 počínaje tj. až do 31. prosince 1945 za těchto podmínek:

2.

Předmětem nájmu jsou výhradně a jedině **podzemní** prostory pod pozemky výše zmíněnými, v nichž najímající společnost bude míti výhradní právo ku provádění výzkumných prací a to na vlastní náklad a nebezpečí. Povrch uvedených pozemků předmětem nájmu není. Návštěvníci jeskyní mají

také právo používati turisticky povrchových pozemků, avšak s výhradou, se budou dbáti pokynů dozorních orgánů KČST po stránce lesohospodářské a vystříhají se ničení porostu klubovních

3.

Prostory, které pod pozemky najatými budou nalezeny, zůstávají a stávají se se vším zařízením i investicemi najímatelem vloženými výhradním vlastnictvím KČST bez jakékoli náhrady. Také materiál, který bádáním a uvolňováním jeskynních prostor se vyskytne, zůstává ve vlastnictví KČST a je též oprávněn dle své libosti na svůj náklad s materiálem tím disponovati.

Též právo rybolovu a práva kutací v prostorách podzemních pod povrchem pozemku KČST tomuto jako vlastníku zůstávají vyhrazena a nejsou předmětem této nájemní smlouvy.

Najímající strana jest povinna nově se oblevivší prostory ponechati v neporušeném stavu přírodním a učiniti je přístupnými obecnstvu za šetření všech přírodních krás. Materiál a nových prostor může býti odstraněn, jen pokud toho bude vyžadovati přístupnost a vhodná úprava jeskyň. V tom případě veškeré objevy a nálezy je společnost povinna odvésti KČST a to na svůj vlastní náklad.

4.

Najímací společnost zavazuje se výzkumné práce prováděti se vším možným šetřením stávajícího stavu, zejména nesmějí býti porušeny těmito pracemi stavby turistické a je povinna najímající strana zejména dbáti toho, aby turistika na povrchových pozemcích pronajatých prostor nebyla ohrožována.

Pokud úpravy jeskyň provedeny budou, jest povinna najímající společnost je udržovati vlastním nákladem v řádném stavu.

Kdyby se při pracích výzkumných nějaký východ z jeskyň na povrch pozemků KČST našel, bude třeba zvláštního povolení KČST, aby tohoto východu bylo k výzkumným pracím nebo jinak používáno.

5.

Pokud tento nájemní poměr bude trvati, vyhrazuje si KČST prováděti svými zástupci - nejvýše však třemi současně dohled nad konáním výzkumných prací společnosti a to kdykoli na vlastní útraty.

Za tím účelem, je společnost, „Moravský Kras“ povinna jim povoliti volný přístup do všech prostor podzemí klubovního a to i prostorami, jež spravuje a jež nejsou majetkem KČST.

6.

O zahájení a postupu výzkumných prací rozhoduje sice najímající strana, avšak je povinna práce výzkumné tak prováděti, aby účelu určeného jejími stanovami a touto smlouvou bylo co nejlépe doraženo. Nákladu potřebného k tomuto nese společnost „Moravský Kras“ ze svého.

7.

Najímající společnost má právo podzemní prostory, které v najatých pozemcích již objeveny jsou, a dále objeveny budou, opatřiti veškerým zařízením, které sama užitečným a potřebným uzná; zvláště může tam zříditi svým nákladem schody, žebříky, a zábradlí, zavěsti elektrické světlo, provésti odvodnění, zbudovati vytahovadla. atd., vůbec vše, čeho vyžaduje bezpečná návštěva jeskyň obecnstvem.

Potřebné k tomu úřední schválení vymůže si strana najímající sama.

Práce, které by ohrožovaly bezpečnost povrchu pronajatých pozemků, nebo volný přístup k nim, prováděti se nesmějí.

8.

Najímající společnost ručí Klubu za veškeré nehody a úrazy, které by snad při pracích výzkumných neb při návštěvě jeskyň se přihodily a je povinna proto jakoukoli škodu z tohoto titulu snad vzešlou sama ze svého zaplatiti, případně KČST nahraditi. Tomuto z uvedeného důvodu žádá výdaje vzniknouti nesmějí.

9.

Prostory, které se nalézají a naleznou v pozemcích najatých od KČST, zůstávají a zůstanou se vším zařízením ve výhradním vlastnictví jeho /KČST/.

Směrodatným pro zjištění hranic majetku KČST v pronajatém podzemí, v prostorách dosud přístupných, jest vyznačení provedené ministerstvem veřejných prací v roce 1925, kteréžto rozhraničení jest akc. spol. povinna udržovati v dobrém stavu.

Kdyby budoucími pracemi objevitelskými a uvolněním nových prostor přešla se na hranici podzemního majetku KČST, s kterýmkoli sousedním majitelem, jest akc. spol. povinna tuto hranici v podzemí KČST dáti úředně oprávněným báňským geometrem zjistiti a zakresliti a mezníky opatřiti a to na svůj náklad. Vůbec je akciová společnost povinna, kdekoli by prostory jeskynní na klubovním majetku byly rozšířeny a veřejnosti zpřístupněny, zaslat Klubu mapu těchto prostorů,

10.

Najímající společnost se zavazuje při celém nynějším i budoucím podnikání v Moravském Krasu a zvláště na pozemcích KČST šetřiti Československého národního rázu zpřístupněných jeskyň i celého podniku.

Jména nových prostor a útvarů v pozemcích KČST určí KČST sám a je povinna najímající společnost jich vždy šetřiti a výlučně ve správném znění užívat. Pokud se týče zájmů české turistiky a zájmů KČST, je strana najímající povinna všemožně vyhověti přáním a zájmům KČST.

11.

Jménem nájemného zavazuje se společnost najímající platiti:

a/ za dobu od 1. ledna 1928 do 31. prosince 1930 6% z docíleného hrubého příjmu ze vstupného do veškerých jeskyň společnosti již najatých od velkostatkáře Salm-Reifferscheidta jakož i jeskyň touto smlouvou najímaných od KČST, aneb v budoucnu v obou těchto najatých prostorách objevených a zpřístupněných.

b/ za dobu od 1. ledna 1931 do ukončení nájemního poměru ve výši 6 1/2 % /šest a půl %/ hrubého příjmu ze vstupného.

Nájemné jest splatno beze srážky u pokladny Klubu a to pololetně předem. Vzhledem k tomu, že výše vybíraného vstupného ad a/ resp. b/ tohoto paragrafu smlouvy nemůže býti předvídána, složí společnost vždy 1. ledna a 1. července každého roku jako zálohu nájemného 20.000 Kč. Případné nedoplatky neb přeplatky s náležitými doklady vyúčtují se písemně a zaplatí vzájemně nejpozději do 31. března následujícího roku a příslušným 6 % úrokem s vyúčtovaného nedoplatku neb přeplatku počítaným od skončení roku, za něž pachtovné se vypočítává.

Vstupné určuje a vybíráti bude najímající společnost a bude pokud možno jednotné pro celou soustavu jeskyň v tomto odst. 11 ad a./ jmenovaných.

KČST je oprávněn provésti kdykoli kontrolu přijatého vstupného a za tím účelem je povinna najímající společnost řádné výkazy a doklady přijatého vstupného vésti a na požádání KČST předložiti.

12.

Členové KČST požívají i jednotlivé slevy na vstupném při návštěvě jeskyň - ať jednotlivé nebo hromadně stanoveném - a to ve výši 20% za spolkových lístků do všech prostor jeskyní /čítaje v to i dno Macochy/, jež má společnost najaty od p. Salma i prostor, jež jsou majetkem KČST. Společnost se vynasnaží, aby docílila pro členy KČST i slevy na vstupném do ostatních jeskyň, které má, neb bude míti ve svém provozu. Vůdce každé výpravy klubovní, napřed oznámené, má vstup volný, prokáže-li se u pokladny písemným pověřením odboru, jenž výpravu vysílá.

Společnost poskytuje dále po celou dobu smlouvy ústředního výboru KČST volný vstup do všech objevených prostor s majetkem KČST souvisejících, ovšem i s bezplatným průvodcem i osvětlením acetylenovými lampami, třebas i mimo sezónu vždy na předchozí ohlášení.

13.

Reklamu s náležitým zřetelem na zájmy KČST prováděti bude najímající strana sama na svůj náklad a je povinna příslušné návrhy pokud KČST a turistiky se budou týkati, předložiti Ústřednímu výboru KČST ke schválení, kdyby zástupci Klubu ve správa! radě zasedající s nimi nesouhlasili neb jejich projednávání nebyli přítomni.

To platí o všech reklamních článkách, mapách, ilustracích, pohlednicích a tiskopisech o Moravském Krasu, jež najímající společnost vydávati bude. Takové reklamní zprávy ilustrované a inserty uveřejňovati bude najímající strana každého roku před počátkem sezony a v době letní také v orgánu vydávaném KČST a bude za ně KČST počítati běžné ceny. Potřebné clichés dodá najímající strana.

Jedná-li se o pozemky nebo prostory KČST je povinna najímající strana při všech oznámeních a označeních, zvláště na mapách a při vyobrazeních vlastnictví KČST výslovně vyznačiti.

14.

Obě strany smluvní potvrzují si navzájem, že jim nepřísluší nijakých služebností a mimo tuto smlouvu nijakých jiných práv na příchody, cesty neb jiná používání sousedních pozemků druhého kontrabenta a to ani na povrchu ani pod zemí.

Až tato smlouva skončí, budou tedy obě strany neobmezenými držiteli a vlastníky, svých pozemků a prostor.

15.

Strana najímající nesmí dáti do podnájmu, převéstí neb postoupiti práva s této smlouvy vyplývající ať bezúplatně neb za úplatu v jakékoli formě bez písemného souhlasu KČST, a jednání takové bylo by vůči KČST bezúčinným.

16.

Prodloužení této smlouvy mlčky je nepřípustným a nemožným. Event. dohoda o prodloužení smlouvy na další dobu musí býti umluvena a podepsána nejpozději jeden rok před uplynutím nájemní doby v této smlouvě stanovené.

17.

Porušení této smlouvy v jakémkoli směru má za následek, že je oprávněn KČST požadovati od najímající společnosti náhradu veškeré škody i ušlého zisku, kterého následkem toho KČST způsobeny byly, a prohlásit smlouvu za zrušenou s okamžitou účinností, pak-li do čtyř neděl po vyzvání Klubu Najímající společnost neodstraní závadný stav, vzniklý porušením smlouvy.

Zrušení smlouvy s okamžitou splatností nastává též v případě, že by společnost najímající zanikla ať již rozejítím se neb splnutím s jiným útvarem, nebo že by změnila svůj právní útvar sama.

18.

Po skončení nájemního poměru bude strana najímající povinna najaté podzemní prostory odevzdati Klubu československých turistů v Praze v témž stavu, ve kterém se budou nacházeti v uvedené době. Vše, co bylo na zemi nebo zdi připevněno, zvláště zábradlí, žebříky, schody, elektrické vedení, potrubí, zřízení odvodňovací, sloupy, pažení, závěry, podpěry, atd. zůstane majetkem KČST jako vlastníka pronajatých prostor podzemních, aniž by byl povinen k úhradě nákladů zřizovacích a udržovacích. Stroje čerpací, osvětlovací, žárová tělesa a věci přenosné, zůstanou vlastnictvím strany najímající, která však bude povinna ponechat je na místě a prodati KČST v Praze za přiměřenou obecnou cenu, kterou budou míti tyto předměty v době ukončení nájemního poměru. Strana pronajímající zároveň předává s touto smlouvou najímající společnosti různé předměty, jež jsou sepsány ve zvláštním seznamu /inventář/ tvořící část této smlouvy, jež strana najímající jest oprávněna bez zvláštní úplaty používati a povinna po ukončení nájemního poměru odevzdati v témže stavu se zřetelem k obvyklému opotřebení.

19.

Najímající společnost jest povinna přibrati KČST do všech orgánů společnosti za tím účelem, aby KČST byl informován o všech záležitostech týkajících se nájemného objektu a vyhrazuje tudíž Klubu místo ve správní radě, výkonném výboru a revisorech účtů.

20.

Pro případ sporu s této nájemní smlouvy podrobuji se strany věcně příslušnému soudu v Praze.

21.

Útraty spojené se zpoplatněním této smlouvy a opatření vidimovaného jejího opisu nese ze svého strana najímající.

22.

Originál této smlouvy obdrží KČST, ověřený opis její najímající společnost.

23.

Klub Československých turistů v Praze svoluje, aby na základě této smlouvy v pozemkové knize kat. obce Vilémovice ve vložkách č.118,155,156,160,157, 235, 243, 390,391, 392, 594 bylo vloženo nájemní právo pro Moravský kras, výzkum a provoz jeskyň. akc. spol. v Brně.

V Brně a v Praze, 15. května 1929

Razítko Moravský Kras výzkum a provoz jeskyň, a.s.

Šamalík v. r. Dr. Krippner v. r.

a ústřední výbor Klubu čs. turistů v Praze

Místopředseda:

pokladník:

jednatel;

Ing. Leo Veselý v. r.

Ant. Marek v. r.

MUDr V.Uttl v. r.

Razítko KČST

Kolek KČ, –

Číslo jedn. 18.426

Osvědčuji, že osobně mně známi pánové: Ing. Leo V e s e l ý, ministerský rada ministerstva veřejných prací, v Praze XVI. Smíchově, Zborovská číslo 64, Antonín M a r e k, vrchní účetní rada v Praze II, Ostrovní ulice číslo 19, a MUDr. Václav U t t l, zubní lékař v Praze II., Karlovo náměstí číslo 10, první jako místopředseda, druhý jako pokladník, třetí jako jednatel Klubu československých turistů v Praze, přede mnou prohlásili, že jménem a v zastoupení tohoto klubu listinu tuto vlastnoručně podepsali. Notářství v Praze II., Národní třída číslo 6, dne patnáctého května roku tisícíhodevítistého dvacátého devátého.

Popl. Kol. a daň Kč 13,30

L. S. Dr. Alois Změk, notář v. r.

1929 Ostrovské jeskyně.

(Nejnovější objevy v Moravském Krasu.)

Redakce kalendářů „Selka“ a „Rolnický kalendář“ obdržela následující dopis z Mutěnic od Hodonína.

V kalendáři „Selka 1929“ na str. 116 jest výzva k čtenářům, aby napsali, co se jim v kalendáři nelíbí nebo co by si tam přáli mít. Já tedy také přicházím se svou trochou.

Přál bych si, aby místo různých pochybených reklam (všelijakých mastiček), byla tam reklama „Mor. Krasu a jeho jeskyní“.

Bylo mně letos dopráno zhlédnouti tyto jeho krásy a tu jsem si řekl: „Toto měl by vidět každý náš člověk, aby věděl, že máme něco, co by na celém světě (na jisté výjimky) marně hledal.

Návštěvníků, jak jsem viděl, mají naše jeskyně hodně. Měl jsem však dojem, že jsou to samí měšťtí, bohatší lidé. Z vesnických lidí, trochu vzdálenějších, je jisté velice malé procento, co jeskyně viděli, nebo alespoň by chtěli vidět!

Když jsem u nás o jeskyních s někým mluvil, řekl mně každý: „Já si to dovolit nemohu (zajet k Macoše), mně na něco podobného nezbyvá.“ Snad měli i někteří pravdu; já ale tvrdím, že hlavní příčina je ta, že neví o těch krásách.

Ví jen, že propast Macocha a jeskyně existují, víc však ne. – Je tedy jenom třeba vzbudit u nich zájem vhodnou reklamou a nejvhodnějším místem pro tuto reklamu by byl kalendář, poněvadž noviny po přečtení odložíme, případně zničíme, kdežto kalendář přečtem a přelístuju několikrát do roka.

Prosím proto p. posl. Šamalíka, který kalendář uspořádal a který zároveň sám výzkumné a objevovací práce v jeskyních vede (jeho jeskyně v Ostrově), aby nám v příštím roce o těchto pracích, které by doplnil sérií fotografií, něco napsal. Jistě sta čtenářů bude mu za to vděčným. Podpis.

K této výzvě uveřejňujeme v našem kalendáři vpředu několik snímků z jeskyní, zvláště skupinu vytrvalých a zasloužilých pracovníků jeskynních, z nichž už dva dělníci jsou na pravdě Boží, a pak dvě pojednání návštěvníků ostrovských jeskyní, z nichž každý patří do jiného tábora.

1929 Objev jeskyně Driny

Wikipedie

Objevíli ji roku 1929 I. Vajsabel a J. Banič. Nebyli však první, kdo se pokoušel dostat do jeskyně. Už roku 1866 zde během prusko-rakouské války tábořili pruští vojáci. O první opravdové „průzkumné“ cesty v Smolenickém krasu se pokoušeli až od roku 1920 bratři Vajsablové, Valové a Štefan Banič (známý jako vynálezce padáku) se synem Janem. Pokusy byly korunované úspěchem

až roku 1929, kdy se I. Vajsablovi a J. Baničovi podařilo po několika pokusech proniknout do podzemí závrtovým komínem.

O pět let později, roku 1934, zpřístupnili prvních 175 m podzemí. V roce 1950 objevili J. Majko, A. Droppa a L. Blaha další části jeskyně, které vynikají zachovalou krápníkovou výzdobou a v roce 1959 jeskyni znovu zpřístupnili. Z celkové délky 636 m je dnes pro veřejnost zpřístupněný 550 m dlouhý okruh. Vchod do jeskyně se nachází ve výšce 399 m n. m. v západním svahu vrchu Driny (434 m), který je tvořený poměrně čistými jurskými vápenci.

Je to jediná krápníková jeskyně zpřístupněná v Malých Karpatech.[1] Nachází se asi 2 km na jihozápad od Smolenic v Smolenickém krasu, v okrese Trnava v Trnavském kraji. Území bylo vyhlášeno či novelizováno v letech 1968, 1996 a 2008. Rozloha ochranného pásma byla stanovena na 11,7 ha.

Driny jsou puklinovou jeskyní, kterou vymodelovaly srážkové vody, které pronikaly do podzemí systémem puklin, takže chodby jeskyně jsou poměrně úzké. Podzemní prostory nejsou rozsáhlé, ale mají velmi pěknou sintrovou výzdobu, tvoří ji i závoje a hrachové formy. Stěny jsou bohatě pokryté sintrem v teple žlutých, červenohnědých a žlutohnědých barvách. Scenérii doplňují pagodovité stalagmity a pro tuto jeskyni typické zoubkovité záclony. Dále se zde nachází drobná jezírka, sintrové vodopády a na dně bývalých podzemních jezírek hráškovitá výzdoba. K nejzajímavějším prostorům patří Síň spolupracovníků a Síň Slovenské speleologické společnosti.

1929 Číně byla nalezena první lebka Číňana

Hainall David; <https://zoommagazin.iprima.cz/vyroci/vyroci-1-12-1929-v-cine-byla-nalezena-prvni-lebka-cinana>

Homo erectus pekinensis – tak se jmenuje tvor, jehož první nalezená čínská lebka zmizela neznámo kde.

Profesor Pchej Wen-čung objevil v jeskyni nedaleko Čou-kchou-tienu první lebku sinantropa druhu *Homo erectus pekinensis*.

Zakladatel čínské antropologie, jehož objev se ztratil

Pchej Wen-čung promoval na Pekingské univerzitě v roce 1928. Ještě s čerstvým diplomem v kapse se téměř okamžitě připojil k výzkumnému týmu, který pracoval na čínském nalezišti sinantropa (*Homo erectus pekinensis*) nedaleko vesnice Čou-kchou-tien. Vesnice se nachází v tzv. Severočínské nížině necelých 50 km jihozápadně od Peking. V oblasti se rozkládá rozsáhlý jeskynní systém, který byl osídlený od prehistorických dob a ležely tu kosterní pozůstatky nejen člověka pekingského (*Homo erectus pekinensis*), ale i *Homo sapiens*. Není tedy divu, že celá oblast byla v roce 1987 zapsána na Seznam světového dědictví UNESCO.

Vraťme se ale k příběhu profesora Pchej Wen-čunga a jím nalezené lebky. Netrvalo dlouho a Pchej Wen-čung byl jmenován ředitelem zdejších vykopávek a sám slavil svůj největší úspěch. Lebku prvního sinantropa našel profesor Pchej před 89 lety 1. prosince 1929 v 16.00. Náročnost pracovních podmínek dokládají četné poznámky jeho kolegů a mapy nalezišť: „pracoval ve 40 metrů hluboké trhlíně v ledové vodě, v jedné ruce kladivo a v druhé svíčku“.

Zůstaly jen odlitky

Profesor Pchej pracoval na nalezišti téměř nepřetržitě, s výjimkou let 1935 – 1937, kdy obhajoval doktorát na Sorbonně. Po Pchejově návratu z Francie museli čínští vědci řešit náročný problém.

Začala totiž druhá čínsko-japonská válka. Japonská vojska postupovala na Peking a několik dělníků, kteří pomáhali, na vykopávkách bylo zabito. Nezbylo tedy nic jiného, než fosilní nálezy sbalit a poslat do bezpečí do USA. Německý anatom a antropolog Franz Weidenreich stihl udělat dokonale odlitky nalezených fosilních pozůstatků. Co se s unikátními nálezy stalo poté, nikdo neví.

Cestou do USA se jednoduše ztratily a nikdo je už nikdy neviděl. Kromě zmíněných odlitků se dochovaly ještě kopie map nalezišť.

Význam naleziště v Čou-kchou-tienu v evoluci člověka

Počátky seriózního archeologického výzkumu v okolí Čou-kchou-tienu jsou spojené se jménem švédského archeologa a geologa Johana Gunnara Andersena, který zde společně s Rakušanem Otto

Zdanským a Američanem Walterem pracoval v letech 1918 – 1921. Podařilo se jim najít řadu fosilních pozůstatků předků dnešních lidí, včetně zubů, jejichž identifikací se zabýval kanadský paleoantropolog Davidson Black. Následný Pchejův nález lebky *Homo erectus pekinensis* jen podtrhl archeologický význam této lokality.

Nálezy v dalších letech odkryly rozlehlost jeskyni velikosti fotbalového hřiště s více než 30 m vysokým stropem. Člověk pekingský (*Homo erectus pekinensis*) ji osídlil před přibližně 400 000 lety a bez přestávek tu jeho populace žila přes 200 000 let. Jeskyni museli opustit až v okamžiku, kdy ji celou naplnili odpadem.

Vykopávky byly po druhé světové válce obnoveny až v roce 1959. Postupně zde bylo nalezeno přes 100 000 kamenných nástrojů, více než 100 zubů, kostí a 14 lebek z celkem asi 140 jedinců druhu *Homo erectus pekinensis*. Tito jedinci byli velmi podobní našim předkům, jejichž pozůstatky byly nalezeny na Jávě, Předním východě, Evropě a v Africe.

1929 Byla zpřístupněna krápníková jeskyně Vranjača u Dugopolje https://www.chorvatsko.cz/aktual/090604_vranjaca_jeskyne.html

Přestože se nachází jenom něco přes 25 km od Splitu, je krápníková jeskyně Vranjača tak trochu popelkou mezi výletními cíli v dalmatském vnitrozemí. Pravda, není ani největší, ani nejkrásnější v Dalmácii, ale přesto stojí za návštěvu a prohlídku a přináší vítané zpestření pobytů u moře ve střední Dalmácii nebo cesty k moři.

Ostatně je díky své výborné dopravní poloze dosažitelná ze Splitu a letovisek v jeho blízkosti za slabou půlhodinku – ze Splitu směrem k dálnici Split – Záhřeb (severovýchodním směrem) na velkou křižovatku u Dugopolje, odtud přes obec Dugopolje do vesnici Kotlenice, dále vede asfaltová silnice k blízké osadě Punde (celkem ze Splitu 25 km), do jejíhož katastru jeskyně patří. Z Punde k jeskyni byla vybudována makadamová cesta (300 m).

Jeskyně se nachází na severních svazích pohoří Mosor. Je to pohoří, které se táhne od sedla Klis severozápadním směrem k pohoří Biokovo. Právě jeho severní svahy jsou typické svými krasovými jevy, z nichž však je upravena pro návštěvy právě jen Vranjača. Široký vchod do ní najdeme ve výšce 490 m n. m. Jeskynní komplex tvoří dvě síně, rozdělené krápníkovými útvary do devíti menších prostor. Větší síni bohatěji vyzdobené stalagmity, stalaktity, závěsy, záclonami, kaskádami, stupni a sloupy, dominuje krásný krápníkový vodopád uprostřed. Celková zpřístupněná délka jeskyně je 360 metrů, teplota v ní se pohybuje kolem 15°C.

Jeskyni nacházející se na pozemku patřící tamější rodině Punda, objevili předkové dnešních Pundů již začátkem 19. století. Narazili nejprve na jednu ze dvou síní, na tu menší. A v roce 1903 dvanáctiletý Stipe Punda objevil při pátrání po raněném holubovi další, větší a ještě krásnější. Jeskyni nejprve zkoumali řadu let vědečtí pracovníci, jejichž věrnými pomocníky byli amatérští speleologové. Podle některých paleoarcheologů byla Vranjača ideálním útočištěm nejen pro pravěkou faunu, ale i pro člověka. Jeskyně byla relativně suchá a světlá, blízko byla voda, lesy a hory, se svou průměrnou teplotou 16°C a ochranou před burou poskytovala výborné životní podmínky. Našly se tu pozůstatky vlka, jeskynního medvěda a dalších zvířat. A nechyběly ani pozůstatky člověka.

Aby jeskyně mohla být zpřístupněna veřejnosti, bylo třeba zajistit vhodné a dostatečné osvětlení, vybudovat makadamovou cestu ke vchodu jeskyně a parkoviště, upravit stezku a schody v jeskyni, včetně bezpečnostních opatření (zábradlí aj.) a zajistit jejich případné rozšíření. Bylo třeba se též postarat o nezbytnou úpravu okolí jeskyně a jeho zalesnění.

Jeskyně byla poprvé slavnostně otevřena pro turisty v roce **1929**, tedy před 80 léty. Až do Druhé světové války ji navštěvovaly menší skupiny turistů. Průvodcovskou službu vykonávali od začátku členové rodiny Pundů, kteří současně pečují o pořádek a bezpečnost v jeskyni a to až do dnešních dnů.

Při 80. výročí prvního zpřístupnění jeskyně, byla kompletně předělána elektrická instalace v jeskyni. Staré osvětlení dosloužilo a bylo nahrazeno novým, ekologičtějším, úsporným a výkonnějším. Díky němu vynikly lépe nádherné detaily krápníkové výzdoby i její barvy – modravá

a zelenavá. Nově osvětlení je i výrazně šetrnější k celému přírodnímu prostředí jeskyně. A ještě je třeba se zmínit o tom, že celý projekt výměny osvětlení financovala rodina Pundů!

Otevírací doba jeskyně:

15. 03. – 30. 04.: 10.00 – 17.00 hod.

01. 05. – 30. 09.: 09.00 – 19.00 hod.

01. 10. – 31. 10.: 10.00 – 17.00 hod.

01. 11. – 15. 03.: pouze o víkendu 10.00 – 15.00 hod.

V posledních letech přece jen věnují větší pozornost příslušné orgány propagaci jeskyně. V období školního roku je Vranjača cílem hlavně žákovských exkurzí, v letní sezóně stoupá počet turistů, kteří si nenechávají ujít návštěvu této velmi zajímavé přírodní pozoruhodnosti, tak snadno přístupné při rekreaci na středním Jadranu.

1929 Byla objevena jeskyně Atxurra, které leží u města Berriatúa

https://www.tyden.cz/rubriky/veda/clovek/jeskyne-atxurra-odhalila-malby-stare-14-tisic-let_384814.html

V severošpanělském regionu Baskicko našli archeologové sedmdesát jeskynních rytin a maleb starých asi 14 tisíc let. Nástěnné rytiny se nacházejí asi 300 metrů pod zemí v jeskyni Atxurra, z níž značná část ještě není prozkoumána.

Podle vědců půjde zřejmě o nejpočetnější nález svého druhu v Baskicku. Jeskyně Atxurra, které leží u města Berriatúa, byla objevena již v roce **1929**. Teprve v roce 2014 začal pod vedením archeologa Diega Garateho rozsáhlý průzkum jejího interiéru. Tým zatím uskutečnil do hluboké jeskyně jen čtyři výpravy, během nichž Garate se speleologem Iñakiem Intxaurbem našli první malby.

Na 14 panelech objevili přes 70 zvířecích postav, zejména koňů a bizonů, ale také koz, laní a dalších zvířat. Některé ze zvířat jsou zobrazena se zabodnutými šípy, jeden z bizonů jich má v sobě asi dvacet, což je podle Garateho velmi vysoký počet. „Obvykle nacházíme malby s maximálně třemi šípy,“ vysvětlil archeolog.

Co do techniky jde většinou o rytiny, někdy kombinované s černou malbou, která je velmi špatně zachovalá. Na některých místech jsou rudé skvrny. Vědci našli v místě také kamenné nástroje a zbytky uhlí, jimiž si možná tehdejší obyvatelé jeskyně buď svítili, nebo je používali k malbě.

Výzkum jeskyně bude podle vědců dlouhý a pomalý, neboť je do ní špatný přístup. Odměnou mohou být další nálezy, protože v jeskyni jsou stále dnešním člověkem nedotčené zóny.

Diego Garate věří, že až bude průzkum dokončen, dostane se jeskyně Atxurra do „všech paleolitických učebnic“, protože jde, řečeno jeho slovy, o nález „první ligy“.

Veřejnost ale tyto malby zřejmě nikdy naživo neuvidí, jelikož jsou v hloubce více než 300 metrů a je k nim velmi obtížný přístup. Nicméně je bude moci vidět v 3D formátu v reprodukcích, které připravuje místní radnice.

1929 Císařská jeskyně

Navrátil Václav; Ostatní významné a zajímavé jeskyně Čech, Moravy a Slezska

Jeskyně je známa od roku 1748, kdy její první průzkum provedl vídeňský dvorní matematik a fyzik J. S. Nagel. Dále podzemní prostory zkoumali H. Salm (pojmenoval jeskyni ENIODIS podle počátečních písmen svých přátel a průzkumníků), J. Wankel a M. Kříž. O největší speleologické nálezy se zasloužil prof. K. Absolon v letech 1900 až 1905. V letech **1929** až 1930 byla jeskyně zpřístupněna. Byly zde vybudovány chodníky, přístaviště člunů, mosty nad jezery a upraveny průjezdné profily. Provoz byl zrušen v roce 1953. Od roku 1997 jeskyně slouží pro léčbu astmatických onemocnění horních cest dýchacích.

Císařská jeskyně je jediná jeskyně v Moravském krasu s visutou stagnující hladinou podzemních vod. Nachází se asi 1 km od obce Ostrov u Macochy. Podzemní prostory jsou tvořeny rozměrnou chodbou s podzemními jezery, krasovými studnami s jednotnou výškou hladiny a suchými odbočkami. Jeskyně se také nazývá Ostrovská jeskyně, Jezerní jeskyně nebo ENIODIS. Celková délka chodeb je cca 600 m. Krápníková výzdoba je značně poškozena. Nacházejí se zde především

palicové stalaktity, které vznikají na kontaktu s vodní hladinou, v horních patrech pak velmi bohatá sintrová výzdoba. Jeskyně je s povrchem spojena dvěma vchody a tzv. Estavelou, kudy sem proniká voda. Podzemní prostory jsou zaplavovány povodňovými vodami potoka Lopač. Zvýšení přítoku do jeskyně se projevuje vzestupem hladin zhruba o 3 m. Císařská jeskyně je vyvinuta v těsné blízkosti přesmyku vilémovských vápenců přes břidlice rozstáňského souvrství. Jeskyně je troskou hlavní chodby horní jeskynní úrovně se zapojením visutých vod do funkce toku infiltrovaných nebo přelivových vod. V současné době má funkci ponorové jeskyně s limitovaným průtokem. V oblasti spodního vchodu v sídlišti diluviálního člověka odkryl J. Šamalík soubor blíže nepopsaných kosterních nálezů. V jednom z komínů byly nalezeny kosterní zbytky medvěda, které sem byly pravděpodobně spláchnuty z povrchu. Díky rekonstrukci pro speleoterapii a vybudování vhodných uzávěr došlo k vytvoření vhodnějších podmínek pro zimování netopýrů. Ve srovnání s obdobím před rekonstrukcí se jejich stavy zvýšily více než desetkrát.

1929 NS RČS 1929-1935, PS, 246. schůze, část 2/20 (7. 2. 1933)

<http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/stenprot/246schuz/s246002.htm>

Máme v celé republice jediné území, jemuž říkáme Moravský Kras. Před rokem jsem mluvil o těžké křivdě, která byla způsobena tomuto nejkrásnějšímu kraji Moravy, perle republiky, naší vládou.

Již r. 1922 bylo v měsíci lednu zemědělským a rozpočtovým výborem přijato jednomyslné usnesení, aby stát znárodnil Moravský Kras a zabezpečil jeho komunikace a rozvoj. Usnesení to znělo doslovně: „Za tím účelem povoluje se státní bezúročná půjčka ve výši 30 mil. Kč buď ze státního úvěru anebo úvěrem bankovním získaná, jíž by se postupně podle potřeby používalo k provedení všech nutností v Mor. Krasu a jež by se z podniků krasových a jeskyní splácela. Vzhledem k tomu, že jest nutno ještě letošního roku opatřiti jeskyně a území Krasu elektrickým světlem, budiž ještě letos ministerstvem financí poskytnuta státní půjčka do výše 5 mil. Kč Svazu Krasových obcí, aby mohl býti elektrický proud ze Západomoravských elektráren do Mor. Krasu zaveden.“ Toto usnesení bylo vládou provedeno a 5 mil. Kč Svazu obcí půjčeno, ale na 1% úroků. Peníze ty převzaly Západomoravské elektrárny. Zatím došlo v Mor. Krasu k novým objevům. Vláda vyhověla prosbě Svazu obcí Mor. Krasu, aby se půjčka státní neúrokovala, nýbrž aby se pomocí této výhody umožnilo Svazu obcí Mor. Krasu elektricky osvětlit jeskyně. Poněvadž u Macochy bylo nutno zřídit odvodní tunel v délce 400 m, aby byl před zátopami uchráněn Masarykův dóm, vynaložila akciová společnost Mor. Kras 1,600.000 Kč na tento podnik, čímž se finančně vyčerpala. Nejen zemědělský a rozpočtový výbor, nýbrž celá sněmovna a senát přijaly k návrhu zákona o elektrickém fondu jednomyslné usnesení, že se půjčka Mor. Krasu zvyšuje z 5 na 7 mil. Kč a bude splatnou za 20 roků. Všecky jeskyně měly býti elektrickým světlem zdarma osvětleny. Toto usnesení se stalo v březnu r. 1929 po koaliční a ministerské dohodě. Z tohoto usnesení se neprovedlo ani písmeno. Ministerstvo veř. prací mělo připraven 1 mil. Kč půjčky pro akciovou spol. Mor. Kras a bylo potřebí jen souhlasu ministerstva financí. Zatím ministerstvo financí odmítlo dáti souhlas a na konec se řeklo, že resoluce nic neznamena. Toto usnesení o Mor. Krasu bude trvati v březnu už celé 4 roky. Místo pomoci Mor. Krasu jeden odbor ministerstva veřejných prací doráží na Svaz obcí, aby úrokoval usnesenou bezúročnou půjčku a splácel anuity, třebaže se má půjčka ta splatit za 20 let podle usnesení sněmovny a senátu.

Pracuje se na bádacích postupech ve Sloupě a Ostrově ve skrovné míře, kde opatřuji finanční prostředky sám; známý badatel dr. Absolon podniká veliké a nákladné výzkumy v Macošě, aby spojil Macochu po vodě s výtokem Punkvy, ale všecko podniká na svůj náklad. Porovnejte: obchodní podniky často stranické a desítky milionů státních peněz bez úroků. Moravský Kras ponechán nejen svému osudu, nýbrž ještě se bezohledně vymáhají úroky a splátky přes opačné usnesení Národního shromáždění. Všechna nás poslanců a senátorů musí býti stydno, jak jsou ceněna naše usnesení. Nač navrhuje a usnášíme resoluce? Aby je někteří ministerští úředníci házeli pod stůl? Je to hanba pro naši republiku, že v Mor. Krasu podnikají se bádací práce za velkých osobních obětí soukromých osob. Akciová společnost nemůže bádacích prací prováděti, neboť jí byl parlamentem povolený úvěr ministerstvem financí odepřen. Těžce se probíjí krasové obce, které jsou předloženy. Moravský Kras

potřebuje komunikačního spojení s hlavním městem Brnem. Ministerstvo veřejných prací předložilo ministerstvu financí ke schválení postátnění silnice Brno-Sloup. Velmi účelně dá se spojit Mor. Kras i s Adamovem spojkou ke Křtinám. Nezaměstnaným v tomto kraji vyplácí se desetitisíce jako podpory, ač by mohli pracovat na této stavbě a provést tak nutnou komunikaci. Co by se tu zaměstnalo lidí od Brna až do Sloupa?

1939 Javoříčské jeskyně

https://cs.wikipedia.org/wiki/Javo%C5%99%C3%AD%C4%8Dsk%C3%A9_jeskyn%C4%9B

Jeskyně se nacházejí v ostrůvku devonských vápenců v masívu vrchu Špraněk (538 m n. m.) jenž je součástí Národní přírodní rezervace Špraněk a nachází se jihozápadně od obce Javoříčko. Podzemní prostory byly vytvořeny tokem (přesněji řečeno paleotokem) potoka Špraňku. Geneze některých částí nicméně zůstává dodnes mírně nejasná, zatím převládá názor, že východní větev tzv. Jeskyní Míru byla patrně vytvořena paleotokem dnešního Březinského potoka.

Podzemní prostory v délce téměř 6 000 metrů a s denivelací přes 100 metrů jsou uspořádány patrně do tří pater se zhruba třicetimetrovým rozdílem nadmořských výšek. Tento rozdíl výšky jednotlivých pater souvisí se změnami erozních bází toku Špraňku v jednotlivých obdobích vývoje jeskyní, kdy tok postupně poklesal do nižších úrovní, čímž jeho vody opouštěly výše položená patra a stěhovaly se do pater nižších. Takto vznikly dnes známá patra jeskyní. Horní patro je tvořeno největšími prostory s nejkrásnější krápníkovou výzdobou, vedou jím návštěvnické trasy o délce 460/788 metrů. Bohatost krápníkové výzdoby vyniká zejména ve dvou mohutných prostorách – Suťovém dómu a Dómu Gigantů, jakož i v tzv. Pohádkových jeskyních. Kromě nejběžnějších typů krápníkové výzdoby, která místy dosahuje úctyhodných rozměrů (celý starý název Dómu Gigantů byl Dóm gigantických krápníků), je zde bohatý výskyt i tzv. heliktitů. Nejznámějším krápníkovým útvarem a symbolem jeskyní je přes 2 metry dlouhá sintrová záclona, která je kolem půl metru široká a po celé délce pouze 4 až 5 mm silná. Střední patro se vyznačuje obecně prostory menšími, mnohdy značně zahliněnými, v porovnání s patrem horním s méně bohatou krápníkovou výzdobou. Obě patra jsou spojena asi 30 metrů hlubokými propastmi.

Jelikož na středním patře jsou rovněž známy propasti, směřující do hloubky pod střední patro, je zřejmé, že zde existuje ještě patro spodní. Pro to také svědčí jednak paralela s geologickým vývojem jeskyní Moravského krasu, především pak existence známého aktivního ponoru potoka Špraňku pod tzv. Zkamenělým zámekem, kde se část vody potoka ztrácí do podzemí a musí někudy odtékat - a to právě oním zatím hypotetickým spodním patrem. U něj se ale předpokládají spíše malé rozměry chodeb, které budou směřovat směrem k ponorům u propastí Pod smrkem v údolí pod obcí Javoříčko a pak dále ke známým vývěřům u Mladče. Součástí tohoto spodního patra pak jsou patrně i některé prostory ve dnes známé jeskyni ve Zkamenělém zámku.

Historie výzkumů

Od nepaměti byly na Špraňku známé a volně z povrchu přístupné prostory tzv. Svěcené díry a propast Zátvořice. Nejstarší písemná zmínka o Svěcené díře v časopise Světozor z roku 1873 pochází od anonymního autora. Ještě starší zmínka je v díle Friedricha Antona Kolenatiho z roku 1856, kde se zmiňuje o tom, že mu byli dodáni lesním geometrem Schrodtem netopýři "z vápencové jeskyně u Bouzova", čímž má na mysli nepochybně Svěcenou díru.

V roce 1936 se do javoříčské hájenky nastěhoval se svou ženou a třemi syny revírník Vilém Švec. Pocházel z nedaleké vsi Kadeřín a místní kraj velice dobře znal. Ten zahájil na základě informací o podzemních dutinách od svého syna Bedřicha se svou skupinou lesních dělníků nejdříve v Zátvořici a později ve Svěcené díře výkopové práce, které měly vést k objevení velkých jeskyní. Po šesti týdnech se jim opravdu pod vrstvou sedimentů a prokopáním sintrové přepážky otevřela 27 metrů hluboká propast, na jejíž dno postupně sestoupili. Narazili na jeskynní chodbu, která pokračovala oběma směry. Po obtížném průniku prostory tzv. Objevné cesty (součást středního patra) objevili badatelé dne 14. dubna 1938 mohutné prostory Dómu gigantů a z něj posléze i další prostory horního patra Javoříčských jeskyní. Brzy po objevu bylo v Suťovém dómu zaměřeno místo, z nějž byla

prokopána chodba na povrch. To umožnilo zahájení zpřístupňovacích prací a jeskyně byly dne 15. května **1939** otevřeny pro veřejnost.

Dalším významným obdobím historie Javoříčských jeskyní je období 1949 - 1958. Badatelská skupina brněnského Speleoklubu, později Geografického ústavu ČSAV, složená především z místních nadšenců, pod vedením doc. Vladimíra Panoše, objevila nejdříve Hlinité jeskyně a později tzv. Jeskyně Míru v pokračování Svěcené díry, tvořící součást horního patra. Jeskyně Míru, resp. jejich část, byla také v roce 1961 zpřístupněna veřejnosti a nyní tvoří druhou polovinu prohlídky tzv. dlouhou trasu.

Od roku 1983 pracuje v Javoříčských jeskyních jeskyňářská skupina ZO ČSS 7-09 Estavela, která si za cíl vytyčila prolongaci tzv. Vojtěchovské větve Jeskyně Míru. Dne 17. července 1983 se podařilo proniknout 4 metry dlouhou skulinou v suti v levé části závalu, uzavírajícího cestu vpřed, do nového dómu. Dóm se vyznačoval především výškou až 20 metrů a krásnou krápníkovou výzdobou, tvořenou bělostným sintrovým vodopádem na levé stěně dómu. Pokračování vpřed uzavíral další zával, který byl odstřelen a dne 29. července 1983 se podařilo proniknout do dalšího pokračování tohoto dómu, zvaného dnes Panošův dóm. Dalšímu průniku vpřed pak dlouho bránila sintrová bariéra a další závaly.

Přes ně se podařilo proniknout až 4. srpna 1984 po mnoha odstřelech vpřed, až do největšího dómu jeskyní, vysokého 10 m, širokého 15 m a přes 130 m dlouhého, dnes zvaného Olomoucký dóm. Pokračování vpřed ovšem uzavírá opět velký zával, přes nějž se dosud nepodařilo proniknout. Další práce na závalu i v dalších částech jeskyní probíhají dosud.

28. září 2017 objevili prostějovští speleologové nové prostory, které nazvali Svatováclavský dóm. Nalezli zde krápníky o délce až 1,4 metru.[1]

1939 Jeskyně Mastný flek

<https://www.turistika.cz/mista/jeskyne-mastny-flek/detail>

<https://myotis.cz/lokality/mastny-flek/>

Jeskyně Mastný flek leží asi 750 m směrem severovýchodně od Kateřinské jeskyně, těsně u silnice, pod 10 m vysokou skalní stěnou v pravé údolní stráni. První práce na průzkumu jeskyně začaly roce **1939** podle objevující se plochy odtátého sněhu, tzv. mastného fleku. V letech 1950 – 1951 zde pracovala národní správa Moravského krasu. Později se jeskyně stala pracovištěm Kabinetu pro geomorfologii brněnské základny Čs. akademie věd, následně Speleologického kroužku OSP Blansko. Od roku 1986 zde pracovala skupina ZO ČSS 6 – 20. V současné době je jeskyně pod patronací skupiny ZO ČSS 6 – 21 Myotis. Jedná se o lokalitu v konzervaci

Jeskyně začíná chodbou, v níž se udržuje jezero skapové vody o hloubce asi 30 cm, které je třeba přebrodit. Chodba vyústí do dómu větší rozlohy s bohatou krápníkovou výzdobou. Dóm má trojúhelníkový půdorys, jehož jižní strana přechází v úzkou puklinovou chodbu. Vznikl převážně zřícením stropu jeskyně, čehož dokladem je mohutný suťový kužel. Nad suťovým kuzelem je 40 m vysoký komín. Při úpatí kužele bylo zjištěno další pokračování, které je dlouhé 46 m. Chodba prochází nánosovými sifony a končí v zahliněné puklině. Celková délka všech chodeb je asi 300 m.

1939 Obrovské jezero ve Výpustku: zatím jen v nákresu

Zajíček Petr 26. 02. 2008 <https://blanensky.denik.cz/publicistika/obrovske-jezero-ve-vypustku-zatim-jen-v-nakresu.html>

O pohnuté historii jeskynního systému Výpustek by se dala napsat celá kniha. V 19. století byl považován za největší jeskyni na Moravě, aby pak ve století dvacátém prodělal serii ničících proměn.

Odlehlejší a hůře přístupné části Výpustku našťastí devastaci nepodlehly, o to tajemnější legendy a zprávy kolem nich kolují.

Speleologické výzkumy Výpustku probíhaly v několika etapách a probíhají dodnes. Mezi největší záhady speleologické historie patří ručně kreslená mapa nových objevů z roku **1939**, jejímž autorem je Josef Urbánek. Sestup do zvodnělých spodních pater je situován z tzv. Babické chodby, z mapy však není patrné, ze které její části.

Rozměry objevených prostor jsou však fascinující. Mapa obsahuje záměry v hodnotách desítek metrů a vrcholem je „Vodní dóm“ s délkou 128 metrů a šířkou kolem 20 metrů. Pokud prostory skutečně existují, jednalo by se o jeden z největších dómů a největší podzemní krasové jezero v republice.

Jen pro představu, rozlohou by byla prostora s jezerem o 30 metrů delší než Hlavní dóm v Kateřinské jeskyni s podobnou šířkou a s jezerní hladinou po celé ploše! Mapa obsahuje řadu zajímavých místopisných údajů a názvů některých částí, jako Hudební sál, Rozhledna, Křišťálový sál, U Vodopádu, Ve Zříceninách, Zátoka, Přístav a další... V mapě je také zachycen úsek podzemního toku a další relativně menší jezera.

Záhadnými prostorami Urbánkova výpustku, jejichž celková délka se uvádí přes půl kilometru, se zabývaly generace speleologů. Nikdo však nenašel, byť je náznak nebo zlomek toho, co je přesně vykresleno. Není ani zcela jasné, v které části Babické chodby byl nástup. Dnes se jeskyňáři domnívají, že je to v konečných partiích Salmova Výpustku.

V těchto místech spadá do hloubky šikmý dóm, v jehož dně jsou zabahněné pukliny a průrvy. Je zřejmé, že za vysokých vodních stavů zde stoupá hladina vod, a tudíž pravděpodobně došlo k tomu, že přístup do Urbánkova výpustku byl opětovně zanesen sedimenty.

Zvláštní na celé události je, že mapa je datována k 19. 05. 1939, tedy rok po té, co Výpustek zabrala Československá armáda a zřídila zde muniční sklad.

V březnu 1939 však německá okupační vojska sklady ve Výpustku vyklidila, a tak je určitá pravděpodobnost, že jeskyně byla opět přístupná speleologickým výzkumům. Zarážející jsou především monstrózní rozměry objevů, a to vzhledem k tomu, že se jedná o spodní patro Výpustku (je to zaznamenáno v mapě). Ze spodního patra systému, kterým protéká aktivní tok Křtinského potoka, je známa malá část a je proporčně nepoměrně menší než prostory horního patra.

Je všechno jen pouhý výmysl? Jsou nakreslené prostory jen utkvělou Urbánkovou představou? Ať je to jakkoliv, amatérští jeskyňáři intenzívně bádají ve veřejnosti nepřístupných částech Výpustku, zvláště v prostorách za Babickou chodbou, které se nazývají Salmův Výpustek. Pokud prostory vykreslené Urbánkem skutečně existují a jeskyňáři do nich opětovně proniknou, čeká na ně pravé podzemní Eldorado.

Ještě zůstaneme v období kolem roku 1940. To totiž probíhal aktivní speleologický průzkum pravého podzemního pekla. Ale o tom až příště...

1939 Pan president Osvoboditel v Moravském krasu.

Blanenský školák; Ročník II.; Číslo 3-4. Březen 1939.

Pan president Osvoboditel V Moravském Krasu.

Josef Š a m a l í k , rolník a poslanec.

Roku 1921 navštívil president Masaryk po prvé Moravu a Slovensko. Přijel do Brna a první jeho cesta byla k nám do Moravského Krasu. Byl to nezapomenutelný den pro každého, kdo se tehdy slavnosti zúčastnil. Lidé v našem kraji s radostí dodnes vzpomínají Masarykovy návštěvy.

Vy, děti, nebyly jste tehdy ještě na světě. Vyhovuji proto s radostí milému požádání, abych zdůraznil, že hluboká vděčnost k panu presidentu Osvoboditeli nikdy ze srdcí národa nevymizí.

Obraz presidenta Osvoboditele byl na čelném místě v pracovnách vystřídán státním znakem.

Pamatujte však, že kdyby nebylo osvoboditelské práce presidenta Masaryka, nebylo by našeho státního znaku.

Když už bylo jisto, že pan president přijede k nám na Moravu, bylo velkou starostí předních činovníků Moravského Krasu, aby pan president navštívil také náš kraj, kde nejkrásnější dóm na Punkvě byl zasvěcen jeho jménu. Jednalo se nám hlavně o to, aby jej shlédl.

Záleželo mně na tom, abychom ho u nás pěkně uvítali. Zašel jsem proto k panu zemskému presidentovi Černému dojednat s ním pořad uvítání. Byl jsem jím pověřen, abych zařídil vše potřebné. Řekl mi: „O Macochu se sřarati nebudeme. To ponecháváme všechno vám.“ Neuvědomil jsem si, jakou starost jsem na sebe vzal. Když jsem se dal do práce, teprve jsem poznal, co to znamená.

To bylo psaní a jednání, než se všechno sehnalo. Přizval jsem několik spolupracovníků, kteří mi vypomáhali, takže přivítání bylo opravdu zdařilé. Uvítací proslovy, které jsem sám .skládal, musel jsem předložit kabinetní kanceláři k t. zv. cenzuře.

Bylo také starostí, jak pana presidenta pohostiti. Pan zemský president rozhodl, abychom napekli koláčů, že to stačí. Rozuměl jsem, že miní různé cukrovinky a dorty.

„Ne, právě horácké vdolky, jak jim říkáte.“ Tuto starost jsem svěřil své ženě, která umí péci horácké koláče v chlebové pekárně. Mají pak svou zvláštní vůni a chuť. Od rána do večera jsme sháněli a připravovali se.

V pátek odpoledne přijel pan president Masaryk na Moravu a první zastávka byla ve Skalici. Tam bylo první krásné uvítání. Pan okr. hejtman Fendrych se mu služebně hlásil, družička Březíková ho vítala s kyticemi, zástupce legionářů ho pozdravil a zvláště pěkný proslov měl za okres pan Čech z Noviči. Poslední jsem ho vítal já a srdečně jsem ho zval do Moravského Krasu, kde jsme se na něho tolik, tolik těšili. Pan president projevil radost, že se po letech opět se mnou setkává. Bývali jsme před válkou spolu na říšské radě vídeňské a jednou jsme se náhodou sešli v Římě, kde byl na dovolené.

Vyslovil potěšení, že se se mnou v Krasu setká.

Ze Skalice jel pan president bez zastávky do Brna. Všechny stanice byly krásně vyzdobeny a všude ho očekávaly zástupy dospělých i školních dětí. Byl to svátek pro celý kraj. V Brně bylo hlavní slavnostní uvítání.

V sobotu odpoledne vyjelo z Brna 15 aut s presidentovou družinou, v níž kromě presidenta republiky a jeho dcery Alice byli; p. zem. pres. Černý, pan min. Burger, dr. Eduard Beneš s chotí, dr. Šámal, dr. Schiezel a řada význačných osobností. V každé obci, kudy projížděli, byly slavobrány, záplava praporů a zástupy lidu a spolky s hudbami. Jelo se přes Vranov. Podél celé cesty stály čestné stráže.

I venkovští stařečci a stařenky stáli a čekali celé hodiny u silnic, aby uviděli svého presidenta.

U Punkevní jeskyně sešly se zástupy z nejširšího okolí; v popředí mládež se svými učiteli, za nimi krojované spolky, tělocvičné jednoty, legionáři, dívky v národních krojích. Lidé stáli i na stráních, jen aby dobře viděli. U slavobrány, jež nesla nápis „S láskou Vás vítáme!“, stál silniční výbor, duchovenstvo, učitelstvo, poslanci Navrátil, Staněk a Marcha, lesníci a inteligence. Z Jedovnie přišel velký průvod s Nečasovou kapelou. Krojované selky a mládež z Vilémovic a Ostrova čekali u slavobrány se mnou.

Když se objevily automobily, ozvaly se se stráně jásavé zvuky lesních rohů a velebná melodie fanfár z Libuše zazněla údolím. Potom jedovnická kapela zahrála státní hymnu. Pan president vystoupil z auta, přijal hlášení pana okres, hejtmana Fendrycha a plukovníka ruských legií revírníka Jančíka z Molemburku. Hned předstoupila skupina horáckých dívek s malým šohajíčkem a naše Františka kurážně přednesla toto uvítání:

Lese, nive, ptáče, všecko slavně jásá,
he je hoře naše; všecko jedna krása!
Proč pak dnes radostná ozvěna zní z hája?
Přejel k nám host vzácné do našeho kraja.
Host to němilejší, náš dobré tatíček.
Proto sme me přišli, sbor horských dětiček,
hovítat, pozdravit, ho bráně pohádek
Vás, dobré t'atíčko, me kvítka zahrádek.
S hóctó a vděčnost'ó, se slzičko v oko,
celujem, lóbeme Vášo draho roko.
Vrátil ste svobodo naší drahé vlasti,
neváhal ste život za ňo v oběť klásti.
Bod' Vám za to sláva, vděke všeckých daný,
v prácech Vašich těžkých – dé Bůh požehnání.
Od svých milých dětiček svazek horských růžíček
přijmíte co náš milované tatíček.

Toto prosté, ale velmi dojemné uvítání horáckého děvčete mocně zapůsobilo. Mnoho očí se zarosilo.

Dívky v krojích podaly krásné kytice panu prezidentovi, dr. Alici Masarykové, pí Benešové a panu zem. pres. Černému. Obklopen malebnou skupinou chlapců z Vilémovic uvítal jsem za celý náš kraj pana presidenta touto řečí:

Pane presidente!

Celý náš kraj Vás z té duše, z toho srdce vítá ve svém středu, v srdci Moravského Krasu, na prahu říše podzemních tajů a krás, uprostřed nádhery přírodní, jež je perlou naší republiky. Vy, rodák naší Moravy, vstupujete po prvé jako prezident do své domoviny, pro niž jste tolik obětí a práce jako její osvoboditel s legionáři přinesl a první Vaše cesta z hlavního města Moravy vede k nám do Moravského Krasu. Jak Vám za to vděčíme, jak Vás tu máme rádi! Jsme jisti, že srdce Vaše bude naplněno radostí a hrdostí, až oko Vaše shlédne nevídané krásy skalních našich pohádkových sálů, z nichž jeden, ten nejkrásnější, Vaše vzácné jméno nese. Ale jsme: jisti, že srdce Vaše je trpce dotčeno, jako to bolí nás všechny, že celý Moravský Kras, dříve tak opomíjený, i dnes ještě postrádá potřebných komunikačních spojení, silnic, drah, elektrického světla a jiných nevyhnutelných potřebných prostředků, aby se stal přístupným a zpřístupnělým.

Pane presidente, co známe a co uvidíte, jest jen branou do nové velké podzemní říše, která se v kraji našem nachází. Toužíme po tom, aby co nejdříve odstraněna byla kamenná clona z dosavadního neznáma Moravského Krasu a republika naše se honositi mohla podzemním rájem, jakého není na světě.

Vítám Vás, pane presidente, ve jméno celého kraja, všechách méch krajanů a rodáků bez rozdílu povolání, ménem okresního silničního výboru a okresní samosprávy. Vejadřujo hopřímnó radost nás všechách, že ste se pozdravil z těžké chorobě. Bůh Vám popře zdraví a síle v tem těžkým hóradě, jeste ke kraj o Vašem otecko svá příznó přispěl k jeho po vznešená.

Boďte nám ještě jedno co nésrdečnej vítané s celo své drožínó. Bode našó velkó radost'ó, vodnesete-li si všeci vod nás krásný dojme a zachováte-li celé náš kraj v milých vzpomínkách.

A obrátiv se k lidu, zvolal jsem: „Krajaní a rodáci milí, náš pan prezident Masaryk nechť ve zdraví a svěžesti dlhý léta žije a za jeho osvobodit'elský práce a oběti boď mo sláva, sláva, sláva!“

Hluboké žleby a tmavé hvozdy zrovna hřměly, když horácký lid, dojatý tak srdečným uvítáním, provolával slávu panu prezidentovi.

A pan prezident Masaryk, zřejmě dojat, horácky děkoval: „Děkujo vám hopřímně za krásný hovítání.“ Poté dodal, že je si dokonale vědom, čím je povinen Moravskému Krasu. „Objevili jste v jeho středu pravý poklad. Potřebujete silnice, je to pravda, ale pokud jsem cestou pozoroval, stavíte jednu část za druhou, kus ke kusu a ono to přibývá. I na ostatní tak dojde. Potřebujete dráhy, i tu musí býti Kras zpřístupněn, ačkoliv pokud vím, průjezd vlaků kolem Krasu je značný. I v jiných směrech bude vám vyhověno. Potřebujete zde také velký hotel, útulnu. Na vše dojde. Pokud stát může, musí pomáhati a já pokud mohu býti při tom nápomocen, buďte přesvědčeni, že udělám všechno. Ještě jednou vám děkuji,“ Znova mi tiskl pravici.

Pak předstoupily v krojích panímámy Hrazdírovy z Vilémovic. Jedna nesla pecen vonícího chleba, druhá měla květovaný šálek se solí. Pěkně kurážně pana presidenta uvítaly.

Zástupce Cizineckého svazu p. ing. Hejl a p. ředitel Cyphely za Klub turistů pana presidenta pozdravili a pan prof. dr. Absolon se pouští do vědeckého výkladu o Macoše. V patrném pohnutí označuje tyto okamžiky za nejslavnější ve svém životě. Pozval pana presidenta ke vstupu do podzemní říše. Pan prezident projevil radost z badacích úspěchů a pravil prof. dr. Absolonovi: „Ved'te nás, acheronte moderní a geologický! Zde mne máte, dávám se do vaší moci.“

Vzácní hosté nasedli do lodiček ozdobených vonícími jedlovými chvojkami a pluli po nazelenalé vodě k pohádkovému domu Masarykovu. Dr. Absolon podával potřebné vysvětlení. Vstoupili do jeskyně jen při svitu acetylenek. Pak teprve ozářilo elektrické světlo pohádkové krásy Masarykova domu. Na tento dojem nikdo z účastníků nezapomněl.

Vzácní hosté vracejí se na lodičkách ven a vstříc jim hraje hudba: „Teče voda, teče...“ Sotva vystoupili z lodiček, už jsou vzácní hosté „v zajetí“. Panímámy-hostitelky jsou zde s mísami vonících koláčů, kterých žena připravila plný vůz. Koláče byly velké, nadívané tvarohem, potrkané uprostřed.

Byly narovnány na velké květované mísy. „Já si vezmu hned dva,“ rozhoduje pan president. „Deť ho nás si beró dečky dva,“ povídá děvče. „Máš je pěkně ocukrované,“ pochvaluje si pan president.

Když dojedl, poděkoval ženě prostým, ale krásným: „Pán Bůh zaplať“. „Pán Bůh požehné,“ odpověděla má žena.

Koláče byly, jak se říká, na rvačku. Kdo přišel, ten dostal. Bylo veselo, humor se sypal, všem oči zářily.

Nastalo loučení a odjezd. „Sbohem“ kynul pan president z auta. „Šťastnou cestu, pane presidente!“ hřmělo Žlebem.

Hosté byli velmi spokojeni. „Morava je Morava,“ tak se všichni hosté vyjadřovali o našem lidu. A náš lid? Ten byl šťasten, že mohl tak bodře a upřímně mezi sebou pozdravit! Pana presidenta.

Po výjezdu z vodních dómů požádal jsem pana Suchánka, aby mě zavezl lodičkou na jezero, kde jsem ve velebném tichu klidnil vypjaté nervy.

Pan president mi vzkázal ještě jednou díky a Sbohem.

Večer jsem se zúčastnil čaje, podávaného v sále zemského úřadu v Brně, kam jsem dojel vlakem. „Vy jste přece čaroděj,“ byl úsudek p. ministra Černého, když mne uviděl. S panem presidentem jsem ještě večer hovořil. Vzpomínal, jak to bylo všechno pěkné. A u nás? Dlouho se o jeho zájezdu hovořilo a hovoří se dodnes. Sám jsem byl nejšťastnější, když se mi podařilo odhalit část pohádkové podzemní říše u Ostrova a z vděčnosti jsem nazval překrásné síně jménem jeho choti a jménem jeho.

Mladí přátelé, nikdy nezapomeňte zásluh presidenta Osvoboditele! Vděčnost nechť nevymizí ze srdcí našich ...

Vzpomínka komunální a anekdotální.

Starosta města dr. Karel Rodkovský.

Již tehdy jsem fušoval do obecních věcí a tak mám malou vzpomínku na první zájezd presidenta Masaryka do Moravského Krasu v roce 1921.

Byly s tím starosti – důvěrné jednání, o němž se nesmělo dostat nic na veřejnost – již proto, aby pověst našeho města nebyla pošramocena se zřetelem na tehdejší politické složení městského zastupitelstva.

Dávali jsme tehdy znepokojené hlavy dohromady, vládní rada Fendrych, četnický velitel Hobsí, starosta Mencler a má maličkost.

Šťastně se to rozřešilo a tak jel 16. září 1921 starosta Mencler vítat presidenta do Skalice. Ve své uvítací řeči měl také větu, že přichází vítat hlavu státu jménem blanenského dělnictva.

Byl tehdy podzimní větřík a ten jakýmsi tajemným vánkem sfoukl větu o dělnictvu z proslovu Menclerova – a tu bystrý Masaryk (koncept řeči musil býti napřed předložen vládnímu 'radovi Fendrychovi), jistě dobře informovaný o proudech v kraji a chytrostech pánů politiků, konsternoval našeho tehdejšího starostu tichou otázkou: „A přicházíte také jménem dělnictva?“

Ó chvíle přetěžká:

„Von der Stirne heiss rinnsn muss der Schweiss...“

(asi podle Schillera)

a pohotový přítel Mencler, z jehož úst hned týž den historku jsem vyslechl, odpověděl: „Ano, pane presidente, vítám Vás co nejuctivěji také jménem dělnictva našeho blanenského kraje.“ – (Tableau!)

Druhého dne 17. září 1921 Masaryk Blanskem jen projel, nezastavil se u nás, jel k Macoše; stáli jsme tehdy, na bývalé „Rožmitálce“, nynější třídě Dra Edvarda Beneše, v řadách, my, obyčejní občané, špičky byly u Macochy. Sekční šéf dr. Schieszl, můj spolužák z brněnského L státního gymnasia, studoval rok přede mnou a chodili jsme spolu léta zpívat do choru Vlkova, ukazoval nám nakloněn z auta, že za jeho vozem jede náš Osvoboditel.

A pak se objevil On, nezměněný Masaryk, byl stále týž, jako když nám přednášival v Klementinu na filosofické fakultě praktickou a právní filosofii, jen měl ustaranější rysy.

Bylo to 16. června 1929, když jako starosta jsem jel s celým zastupitelstvem vítat Tomáše Masaryka po druhé do Boskovic. Vzpomněl jsem si na rok 1921 a když mně Masaryk podával ruku – stál vedle mne ředitel Emilian Blažek, tehdejší I. náměstek – nemohl jsem to v sobě zadržet a pronesl jsem: „Pane presidente, město Blansko stále vzpomíná, že jste se v roce 1921 u nás v Blansku nezastavil“ – usmál se a pokynul svou vážnou, moudrou hlavou.

Na dělnické Olympiádě viděl jsem ho v Praze, jak odjížděl ze Stadionu, elegantní, štíhlý, vznešený státník, všemi uctíváný, všemi milovaný. Pružná, ušlechtilá postava vynikala na bílém koni nad všechny.

Kéž by byl ještě od nás neodcházel!

A když v říjnu 1938 rozplynul se můj sen o postavení sochy presidenta Osvoboditele na náměstíčku před Jeho měšťanskou školou a začalo se mluvit o odstraňování obrazů, „zkasírovali“ jsme uměleckou jury a sochařské návrhy na Masarykův památník a přidělili jsme je na revers do uschování těm, kdož se zavázali sochy (sádrové odlitky) s úctou a vážností opatrovat – až přijde den – kdy občané blanenská přece jen uzří bílou sochu svého velkého státníka, svého učitele, svého Osvoboditele na zeleném plateau před budovou měšťanských škol. Uzří?

I když kalich hořkosti budeme musít ne jednou, ale víckrát vypít a do dna, přetrpíme vše, zatneme zuby, budeme pracovat, šetřit, znovu budovat, nesmíme vzdychat, že jsme jen z masa a kostí, musíme být ze železa! – On se na nás bude dívat.

Budu rád, děti, když se přijdete ke mně podívat na sochu prvního státníka, Tomáše Masaryka.

Blansko 28. února 1939.

Ve Skalici vítal pana presidenta také starosta města Blanska R. Mencler takto:

„Pane presidente! Jménem města Blanska, jako jeho starosta a jménem celého okresu blanenského, vítám vás, pane presidente, na naši moravskou půdu a tlumočím radostné city našeho obyvatelstva okresu blanenského nad vaším příchodem do vaší rodné Moravy. Vítáme vás všichni bez rozdílu jako svého osvoboditele a já jako zástupce dělnictva okresu blanenského vyslovuji vroucí prosbu, abyste, pane presidente, jako vždy předtím, byl duševním vůdcem a osvoboditelem pracujícího lidu.“

Pan prezident mu odpověděl: „Děkuji vám, pane starosto a všem, kteří mne přišli uvítat. Jsem rád mezi vámi, svými rodáky. Pokud mluvíte zvláště za dělníky, smím vás ujistit, že jsem si svého původu z pracujícího lidu vždy byl vědom, vím, co znamená dělnictvo pro vybudování pravé demokratické republiky. Tomuto úkolu svému se chci vždy věnovati.“

Loučení u zastávky.

Karel Fiala.

Plni radostného očekávání těšili jsme se tehdy v sobotu 17. září 1921 na onu chvíli, kdy budeme moci uvidět toho, jehož jsme všichni milovali, ale jež spatřit podařilo se dosud málo komu z nás.

Kolem čekajících zástupů, lemujících obě strany jízdní dráhy, procházel neustále nějaký štíhlý úředník okresního hejtmanského z Boskovic, jenž bedlivě dožíral na udržení pořádku.

Stál jsem se žactvem v Rožmítálově ulici u hotelu Ježek. Již každou chvíli mohla tu být auta jedoucí z Brna silnicí přes Olešnou a Blansko na Macochu. V jednom z nich měl být pan prezident.

Oči nás všech hledí k zastávce, odkudž jsme příjezd aut očekávali. Klidně stojí řady čekajících zástupů, až tu pojednou vlna vzrušení žene se k nám směrem od mostu. Auta se již blíží, lidé provolávají slávu, mávají rukama, klobouky a kapesníky zdravíce v nadšení toho, jež miluje celý národ a jehož spatřit je dnes dopřáno občanům z Blanska a okolí. Pan prezident vlídně kyne nám rukou na pozdrav a již zvolna zahýbají auta z Rožmítálové ulice kolem domu p. dra Žáka do ulice vpravo a odtud ke žlebu a na Macochu.

Zástupy lidí, šťastných, že jim bylo dopřáno uvidět milovaného tatíčka, zvolna se rozcházejí, ale kolem šesté hodiny mnozí opět čekají v naději, že ho spatří ještě při jeho cestě zpáteční.

Nejvíce lidí se nakupilo k večeru poblíž zastávky. Tehdy býval na zastávce pan Hrachovina, který žije v Blansku dosud, ale již mnoho roků na odpočinku. Jinak dobromyslný pan Hrachovina měl tehdy jedno zbožné přání, aby mu totiž štěstí přálo a on mohl spustit závory u zastávky právě v tu chvíli, když bude se vracet pan prezident od Macochy.

Je sedm hodin večer. Tu chvíli jezdíval osobní vlak od Brna. Na strážním domku bije zvonek Bije 3x2. Osobní vlak od Brna má návštěví. Zástupy od zastávky hledí k Rožmitálce. V tom ruch a šum v celém zástupu. Hle, již jedou auta s panem presidentem. A pan Hrachovina – spouští závory.

Vlak se zvolna šine od nádraží a před závorami již se zastavuje auto páně presidentovo a Blanenšťané znovu nadšeně provolávají slávu. Malé děti se osmělují a jdou až k autu páně presidentovu. Pan president se usmívá a pěkně s nimi rozmlouvá k velké radosti jejich maminek.

Vtom občan R. S. ze Starého Blanska, nyní ve Sloupečnicku bydlící, vrhá se na kolena k autu pana presidenta a to dříve, než mu mohl v tom kdo zabránit. Z auta podali mu dvacetikorunu. Škoda, že si ji neschoval na památku.

Jakmile přijel osobní vlak, oznámil pan Hrachovina rychle jeho průvodčím, koho jejich vlak zadržel a zpráva o tom letí bleskurychle všemi vozy osobního vlaku a tu všechno cestující obecnstvo tlačí se k oknům obráceným k Blansku, lidé vystupují na schůdky a na plošiny, provolávají slávu panu presidentu Masarykovi.

Vlak se zvolna rozjíždí a jeho cestující stále volají a, stále mávají tatíčkovi na pozdrav. A nyní závory se zdvihají, auta se zvolna rozjíždějí a zástup blanenských občanů loučí se s panem presidentem.

Panu Hrachovinovi je 73 roků a podnes rád vzpomíná, jak se mu poštěstilo zdržeti pana presidenta u blanenské zastávky k radosti velikého zástupu občanů.

Panímámy Josef a Františka Hrazdírovy z Vilémovic vzpomínají:

To vám běla veliká sláva. Celá dědina šla s mozekó k jeskyním a lidi s celého okolí se přidali. Bele sme hrdý – deť to pro nás běla česť – že právě me máme pana presidenta vítat. Měle sme horácké kroj, jak jé ještě nosile naše babičke. Pano presidentovi sem tehde řekla:

„Pane presidente, pěkně Vás vítáme, me horský hospodeňke, do našeho horáckýho kraja a prosíme, debeste se hočil naším horským chlebičkem a soló, keré Vám z hopřimné láske podáváme.“

Pan president si krájel skevko, ale já sem (povídá druhá) nedala a hned dodala: „Pane presidente, pěkně dokola a hodně globoko, abe se nám také dokola hodařilo.“

„A to vám neodpustím,“ zažertoval pan president, zakrojil dokola, posolil a pojídal.

Dež pan president odešel do jeskyně – to vám běla práca! Všecí chtěli chleba, z kerýho krájel pan president. To běla tlačénica. Napřed sem krájela krajíčke, ale pak dostal každé jen košíček a jak beli spokojeni!

Svém vnokům od tří cer – jezdí k nám z Bratislavě, Rodiče – he tade těmto, ukazujíc na tři, stále říkám: „Tomoto pano presidentovi“, ukazujíc na obrázek na čelné stěně, „sem podávala chleba. Ten obrázek mějte stále ve světnici! Pan president Masaryk bel takové milé a náš člověk a me ani nedovedeme ocenit, co pro nás hodělal...

Dež zemřel, všecí plakali, ale já celý dně...

18. II. 1939. il.

T. G. M.

Zemřel náš tatíček, odešel navždy nám, vzpomínku bolestnou v srdci všech zanechal
Na lánském hřbitůvku, v té jedné zahrádce, věčný sen dřímá tam náš drahý ochránce.
Navždy nám odešel a přece nezemřel: duch jeho mezi nás Čechy se rozletěl.

M. Němcová, II. A.

Objevení Masarykova dómu.

Z průvodce A. Bočka: Moravský Kras.

Ochotou ministerstva N. O. získán olomoucký kamenovrtací oddíl o 15 mužích za vedení ppručíka Fr. Slámy, odborníka na slovo vzatého, k provedení projektů MUDra Fr. Veselého, který chtěl spojití dno Macochy s výtokem Punkvy tunelem, což ještě r. 1912 dr. Absolon ve svém spisku o Mor. Krasu nazval anachronismem. Správa statků nevěnovala prostřelování pražádnou pozornost, neb neočekávala nic jiného než – vodní tunel. Direktiva, kterou p. por. Sláma obdržel, zněla: střílet dopředu proti proudu! Práce pokračovaly pomalu, neb se jednak o oddíl a opatření proň potřebných pomůcek nikdo nestaral, jednak bylo nutno zdolávati nesmírné překážky, hlavně při prostřelování dlouhého syfonu za místy, kam nejdále vnikl dr. Wankel.

Teprve dne 24 září 1920 podařilo se prostřelit! Poslední nebezpečnou úžinku za syfonem, jehož stěna byla utvořena z hutných zkamenělin korálových a vojáci vepluli do t. zv. I. vodního dómu. Se stěn visí tu mohutné a bělostné formy stalaktické, voda je poměrně dosti hluboká a úžinkou lze se dostat do dalšího II. dómu, za nímž je dóm III. Po pravé straně uzřeli vojáci otvor, který vedl do hlinité šřaviny a touto k malé kapličce, kde dvě velké až ku hlinitému náplavu sahající záclony prozrazovaly, že měly co činiti s jeskyněmi krápníkovými. Rychle drali se objevitelé vpřed a stanuli po několika krocích v prostore kulaté kaple s vysokým klenutím, která byla vyzdobena jednak velikými sněhobílými formami krápníkovými nejružnějších tvarů, jednak bizarními stalaktickými tvary a střechýlky, tenkými jako husí brk a dlouhými na dva metry. V prvním návalu úžasu a radosti nazvali objevitelé tyto jeskyně „Masarykovými“.

Správa velkostatku a dr. Absolon; vědecký rádce této, dlící právě na cestách v Bosně, byli telegraficky o objevu vyrozuměni a 3 dny nato již přebíral velkostatek tuto perlu Mor. Krasu do svých rukou. Žel, že došlo dle výpovědi vojínů při této příležitosti k nemilému výstupu, když nynější majetník (bývalý kníže Hugo Salm) si přál, aby jeskyně byla nazvána jménem jeho snoubenky, což naše vojáky naplnilo oprávněnou nevolí. Toť pravdivá historie objevu této jeskyně, který ve veřejnosti nadělal tolik hluku. Námaha a obětavost vojínů, hlavně por. Slámy, byla velmi špatně odměněna. Byl osočen u svých představených a kladen mu při dalších pracích objevných takové překážky, že zažádal o vystřídaní. Krátce nato byl celý oddíl odvolán.

Moje setkání s panem prezidentem*

Podle matčina vyprávění zapsal Zdeněk Liška.

Náš život je tisícero náhod. Na jednu nyní vzpomínám. Bylo to v září 1921 za Masarykova zájezdu do Moravského Krasu. Blansko se odělo do slavnostního červeno-modro- bílého hávu a všude se hovořilo pouze o panu prezidentovi. Konečně projel za srdečného jásotu obyvatelstva pan prezident městem. Rozradostnění obyvatelé se rozcházel, aby zakrátko vítali pana presidenta na zpáteční cestě.

Mně byly tehdy 3 léta a maminka mne držela v náručí, abych lépe viděl. Stáli jsme u železničního přejezdu v městě. Dvě auta šťastně projela, ale presidentovo auto zastavily spuštěné železniční závory několik kroků od nás. Seděl tu vysoký, štíhlý, s jemným úsměvem v tváři. Obecenstvo jásalo. Pan president kynul směrem k nám. Maminka nemohla uvěřit svým očím. Kynul mámě a ke mně pravil: „Pojď sem, ty blondáčku!“ Maminka přistoupila se mnou k presidentovu vozu a pan prezident mě pohladil a zeptal se: „Jak se jmenuješ?“ Jako zázrakem jsem se nezalekl a hned odpověděl, jak mne volali doma: „Zdeněček“. Pan president rozuměl Jeníček a řekl mi s úsměvem: „Nikdy Jeníček, ale vždycky Jan.“ Potom mne znovu pohladil a řekl: „Měj se dobře a buď vždy hodným člověkem.“ To už se auto rozjíždělo. Mával jsem praporkem a volal: „Ať žije tatíček Masaryk!“ Za presidentovým autem jela dcera p. presidenta Alice a syn Jan. Oba se ještě dlouho na nás obraceli a mávali rukou na pozdrav.

Jsem rád, že jsem viděl a mluvil s nejušlechtilejším, nejlepším a nejdemokratičtější občanem naší drahé republiky.

Á přece v Blansku zastavil-...

Zikmund Sobotka.

Stál jsem těsně u presidentova auta, když toto zastavilo u zastávky. Na druhé straně tlačila se k vozu pí. Háková, choť inženýra ČKD., která vedla za ruku svoji malou dcerušku, mávající papírovým praporkem. „Ať žije: náš tatíček!“ volala panu prezidentovi vstříc. Pan president se vychýlil z auta, zavolal děvčátko k sobě, podal mu pravici a zeptal se, zda už chodí do školy a zda ho má rádo. Mezitím již vlak odjel a pan president odjížděl také.

Když vzpomínám na presidenta Osvoboditele, vždy si připomínám toto jeho setkání s malou holčičkou. Za X. sokolského sletu neopomněl jsem, právě tak jako tisíce bratří a sester, navštívili jeho prostý hrob na hřbitůvku lánském. Trvalo to tehdy půl hodiny, než jsme se ve frontě k hrobu dostali...

Nejdražší památka.

Narodila jsem se 28. října, v den výročí, kdy nám zaplanula hvězda svobody. Můj dědeček, který byl tajemníkem realistické strany, se znal dobře s tatíčkem Masarykem ještě před převratem. Když jsem uzřela po prvé svět, oznámil to příležitostně dědeček tatíčkovi Masarykovi a On mi na památku,

ze známosti k dědečkovi, zaslal krásný zlatý medailonek se svými iniciálkami, s přípisem a vlastnoručním podpisem. Nyní, když jsem velká a pana presidenta již kryje studená zem, chápu velikost tohoto milého daru. Nosím jej jen 28. října, v den národního svátku. Mám jej ve velké úctě. Medailonek bude mým talismanem v dobách dobrých i zlých. Na tatíčka Masaryka budu vzpomínati s láskou až do smrti.

Dagmar Říhová, III. B.

Rodiče vypravují:

Byl to slavný den.

... Konečně přišel toužebně očekávaný den. Slunce svítilo až mílo. Bylo radost se podívat na zástupy.

Tatínek s maminkou stáli na rohu u Plachých, kde však bylo také diváků nejvíce. Má malá sestřička, tenkrátě tříletá, napodobovala žvatláním dospělé a natahovala svůj malý krček, aby lépe viděla. Pan president seděl v autě, radostně se usmíval a mával svou bílou, dobrou rukou, která pro náš národ tolik udělala. „Nazdar“ a „Sláva“ doprovázelo p. presidenta a znělo ještě dlouho po odjezdu.

Také zástupy se dívaly směrem, kterým zmizel, a v mnohém oku slza radosti byla odrazem vděku lidu za jeho práci pro národ.

Jar. Vykydal, IV. roč.

...Počasí, jako kdyby čekalo na tuto slavnou událost, se opravdu vydařilo. Chodníky lemovaly zástupy lidí, žáci byli seřazeni po obou stranách ulice Rožmitálovy a špalír tvořili hasiči. Najednou se blížila auta. Důstojník v prvním autě naznačoval čekajícím zástupům, že je pan president ve čtvrtém autu.

Zatím, co nadšení a radost vítajících vrcholila, projíždělo zvolna auto presidentovo a pan president kynul míle na pozdravy...

Jar. Skoupý, IV. roč.

...Veliká radost zářila z očí všech. Všichni chtěli viděti p. presidenta. Občané z Klepačova a blízkých vesnic stáli u ředitelství ČKD. V každé domácnosti již měli jeho obrázek, ale všichni jej museli a chtěli viděti zblízka živého. Proto to napětí, proto ten šum, proto to nadšení.

Přes silnici byla postavena slavobrána, kterou měl pan president projeti. Náhle vše ztichlo. Za zatáčkou se již ozývaly výkřiky radostných pozdravů a hned i z našeho zástupu byly házeny květy na pozdrav. Jedna matka pozvedla děvče a to podalo panu presidentovi za jízdy kyticí do auta. Tak za nadšení a výkřiků radosti zvolna odjel.

Rud. Mlýnek, IV. roč.

...Z Dolní Lhoty vyjely k uvítání pana presidenta dva vozy. Jeden se sokoly, druhý s legionáři. Vozy byly ozdobeny pentlemi a květy. Když přijeli ke Skalnímu mlýnu, nechali vozy na louce a šli pěšky k Masarykovu domu. Tam se seřadili a tatínek stál jako legionář hned v první řadě vedle školních dětí.

Gustav Škaroupka, IV. roč.

...Rozhodli jsme se, že postavíme na Olešné p. presidentovi slavobránu a to přímo u našeho domu.

Já a ještě tři sousedé jsme ji připravili, ověnčili a po obou stranách silnice postavili stromky. Byl to krásný pohled... Všude ve vesnici byl vzorný pořádek. A dopoledne vše směřovalo k slavobráně, kde jsme pana presidenta netrpělivě očekávali.

Jos. Sedlák, I. B.

...Moji rodiče vítali p. presidenta u Závodní restaurace. Byla tam velká slavobrána s nápisem: „Vítáme Vás!“ Těšili se na tu slávu a jsou hrdi, že vítali osvoboditele národa a nikdy na ten den nezapomenou...

Jan Horák, I. B.

...V ten den každý spěchal s prací, aby včas přišel do údolí Punkvy a vyhlédl si pěkné místočko, s kterého by dohře viděl. U vchodu do jeskyně bylo tolik lidí, že museli státi ve stráni a mnoho chlapců vyšplhalo se i na stromy.

Zdeněk Ševčík, I. B.

...Dělníci z továrny Č-K.-D. stáli u silnice a vítali pana presidenta. Maminka též říkala, že i mlynářská chasa ze Mlýnku L. Daňka postavila slavobránu, stála u ní a vítala pana presidenta.

Rob. Ondroušek, I. B.

...Moje sestra byla s dětmi z Lažánek u vchodu do jeskyň. Nejvíce vzpomíná, jak byla velmi blízko a dostala od pana presidenta koláč. Závídím jí, že jsem nebyl já tak šťasten, abych p. presidenta také viděl.

Jiří Ondroušek, I. B.

...Můj bratranec P. J. z Těchova podal p. presidentovi kytici růží...

Jiří Stloukal, I. B.

...Byl to pro Blansko velký svátek. Domy byly ověnceny, všude vlály prapory. Ulice Rožmitálova byla zaplněna. U Plachých stála hudba. Když pan president přijížděl, lidé tak jásali, že nebylo ani slyšet hudbu, jak hrála na uvítanou.

...V té době byly objeveny nové vodní domy a jedna jeskyně byla nazvána „Masarykův dóm“.

Tatínek, jako člen Sokola, šel v kroji až těsně ku vchodu do jeskyně. President se ptal potápěče Buršíka na hloubku vody v jeskyni a jak dlouho prý již ten potápěčský „kšeft“ provozuje. Jedna členka Sokola hned upozornila pana presidenta: Neříká se „kšeft“ a proto., aby prý přispěl 1 K na Matici školskou. President se usmál a řekl: „To už mně musíte prominout, to já tak po domácku, jak mezi svými“ Když pak přecházel můstek přes Punkvu, na kterém stál i otec ve špalíru s praporem a sklonil před ním prapor, povídá p. president: „Pozor, bratře, šlápnu Ti na ten prapor!“ Přece se však praporu vyhnul, aby na něj nešlápl. Nejvíce však tatínka mrzelo, že nemohli p. presidentovi zazpívat jeho oblíbenou píseň „Teče voda, teče“, kterou velmi pečlivě nacvičil pan učitel Kopřiva v pěveckém sboru a kde měl tatínek zpívat sólo. V jeskyni prý pro celý sbor nebylo místa.

Z. Vymyslický, IV. roč.

...V pozdním létě 1921 vítal kraj, který je mi nyní dočasným domovem, presidenta Osvoboditele.

Vypravovali mi o tom a dosud na slavné uvítání vzpomínají. V malé vesničce Sv. Kateřině postavili též slavobránu. Všichni, mladí i staří, se na uvítání těšili... V sobotu již od rána byl nezvyklý ruch při silnici v obci. Dlouho čekali... Až konečně přijel. Seděl ve čtvrtém autě. Milý, s úsměvem a kynul lidem.

Kalábek, IV. roč.

...Hned u nástupiště na lodičky stáli zaměstnanci Moravského Krasu, mezi nimi i moje maminka, která mi o tom vyprávěla. Na nástupišti čekal oblečen do potápěčského úboru p. Buršík z Brna, kterého si všichni prohlédli, a pan president žertovně řekl na jeho těžké boty, že jsou to salonní lakýrky.

Josef Sychra, II. B.

...Zprávu o této vzácné návštěvě přinesl několik dní před příjezdem p. prof. dr. Absolon z Brna mému dědečkovi Suchánkovi, vrchnímu průvodci jeskyň. U Punkevní jeskyně začaly přípravy k důstojnému uvítání vzácného hosta. Hlavně slavobrána se vydařila a v mnohých listech byla i její fotografie. Od Blanska až po Punkevní jeskyni stály po obou stranách silnice špalíry obecnstva. Jeskynní personál a také můj dědeček, tatínek, maminka a teta očekávali vzácného hosta na nástupišti. Konečně za hlučného jásotu, volání slávy a pozdravných výkřiků pomaloučku přijížděl, na všechny strany zdravil a usmíval se. Mezi jeho družinou byl i jeho osobní lékař dr. Meixner, který nařídil vzhledem k zdravotnímu stavu pana presidenta, aby se v jeskyni zdržel jen 10 minut. Správa jeskyň

pověřila mého dědečka, aby lodičku s panem presidentem řídil. Na toto vyznamenání býval dědeček hrdý. Panu presidentovi i celé společnosti se plavba lodičkou velmi líbila. V místech, kde je jezero nejhlubší, dědeček který býval svým humorem pověstný, pravil: „Tak, pánové, nyní mám celou naši vládu v rukou já.“ Všichni se zasmáli a pan president podotkl: „Ale je v dobrých.“ A když všechny tydinečné krásy uviděl, z obdivu nevycházel. Deset minut se protáhlo na $\frac{3}{4}$ hodiny. Po prohlídce se pan president se všemi loučil a dědečkovi při tom pravil: „Velmi se mi to, i s Vámi, líbilo.“ Několikrát pak dědečka po p. prof. Absolonovi pozdravoval z Prahy.

Marie Útratová, II. A.

1939 Průstřel v Macoše za 1.620.000 K

Moravské Slovo 2. dubna 1939

Proč došlo k likvidaci akciové společnosti Moravský Kras

Jednou z hlavních příčin finančních nesnází společnosti je přeinvestování podniku, což se stalo např. nezdařeným průstřelem, kterým měla být snížena hladina Punkvy. Dr. Absolon hájil návrh na snížení o 6 metrů a dokazoval na schůzi významných komisí, že se tím docílí objevení podzemního řečiště Punkvy až po Macochu.

Zamezí záplavám Macochy,

Punkevní jeskyně a umožní návštěvu jeskyně za vysokého vodního stavu vody. Dr. Pluhař a býv. Poslanec Šamalík hájili návrh na snížení vodní hladiny o 2 metry. Byl realizován projekt snížení hladiny o 6 metrů, který měl stát celkem 800.000 K. Ve schůzi správní rady navrhl prof. dr. Absolon, aby zatím nesla náklad projektu společnost sama. Zvolená komise pak navrhla valné hromadě, povolení nákladů až do 1 milionu K. a zmocnila správní radu k jednání s majiteli jeskyní o převzetí nákladu buď zcela nebo z části. Zároveň bylo usneseno, požádat u presidia min. rady o bezúročnou půjčku do výše 1 milionu K. Průstřel byl proveden a valná hromada v r. 1930 schválila náklad, který činil 1.620.053 K. Byl tedy zadávací rozpočet překročen o 672.000 K. Snahy bývalého poslance Šamalíka získat větší státní subvenci byly však jinými kruhy mařeny, takže celý náklad zůstal k úhradě společnosti. Proto ta pasivní bilance.

Nákladná práce úplně selhala. Když byl, tunel prostřelen, rány nevybuchly všechny a vytvořil se otvor jen o velikosti 2krát 2 metry. Hladina vodní klesla jen o 2 metry, poněvadž kamenné hrdlo většímu snížení zabránilo.

Docílilo se uvolnění Punkvy, jen několik metrů za Masarykovým dómem. Zjistilo se, že voda z Macochy podtéká a tlakem do hloubky asi 20 m prodírá se spodem a vytlačuje u kamenného hrdla zase na povrch. Proto bylo vymoženo splavnění Punkvy, které vyžádalo nových 500.000 K. Nový průstřel byl proveden a společnost si uvázala dluh přes 2 miliony K. Spodní kanál se zanesl při povodni nánosem a Punkva si našla cestu z Trámové jeskyně do tunelu, takže jízda lodí se stává při povodních nebezpečnou. Nové objevy se nedocílili žádné, obrovským průvanem je poškozován Masarykův dóm a zátopám jeskyní u Macochy se rovněž nezabránilo. Opakují se znovu a znovu a zabořují trámové vyztužení, které musí být po každé povodni značným nákladem opravováno. Odpisy byly stanoveny na 10 let a tento vysoký obnos způsobuje deficit v bilanci. Ministerstvo obchodu je ochotno po zabezpečení obecních jeskyní přivolit k likvidaci a.s. Moravský Kras a veřejní činitelé nemohou dosavadní stav držeti.

1939 Zahájení prací v jeskyni Pustožlebská Zazděná

Prof. Dr. K. Absolon; Krásná zem; 1939

Dne 11. ledna 1939 započaly za dozoru našeho vrchního průvodce Jana Suchánka odkrývkové práce v Zazděné. Jeskyni položeny kolejnice až k hermeticky uzavřenému konci jeskyně a počaly uvolňovací práce, při čemž se materiál odváží pojezdovým sklopným vozíkem na světlo a vysypává do žlebu. Od toho dne práce pokročily o plných 80 m, takže jsme již 120 m daleko, dávno za Zobany, pod náhorní rovinou. Jsme stále při stropu, jenž se místy syfonovitě snižuje, místy přechází v komíny zdobené i krápníky a místy je oživen stružkami shora přitékající srážkové vody. Náplavy jsou nejružnějšího typu, v nich valouny křemencové a kulmové od velikosti hrachu do velikosti malých

beček, o váze od 1g až do desítek kg, jež sem byly přivaleny z daleka, od východu, tam, kde je rozhraní útvarů kulmových, jež jsou v nadloží vápenců na straně vých. A o záhadných valounech křemencových, jež jsou roztroušeny na plošinách Dražanské vrchoviny, psal teprve nedávno opětovně kolega dr. Žebera v slavnostním čísle „Přírody“ vydaném na počest sedmdesátin našeho velkého paleontologa Dr. J. Perner. I tyto křemencové balvanité valouny, vodami do kulata ohlazené, museli přijít z daleka. Stropy i stěny trativodu jeví všechny možné stopy dávno zde tekoucích vod: výmoly, lasturovitě dolíčkované, všude jsou ostré hřebeny, ba i na skalní okna, můstky a prapodivné korosivní štěrby se přišlo. Prostě jdeme po stopě jisté. Bohužel v úzké chodbě, jíž hloubíme, jde práce pomalu kupředu, a čím větší vzdálenost musíme při odvážení materiálu překonávat, tím více se tempo zvolňuje. Musíme se ozbrojit trpělivostí, ale jednoho dne se náplava odlepí od stropu a vítězný pokřik člověka se rozlhalol v neznámu před Macochou. Možná, že je to otázka dnů, možná i týdnů neb měsíců, ale je to již v dohledu. Čekejte!

1939 Objev Hlubokého závrtu

K. Absolon, K. Divíšek a Vlad. Ondroušek; Lidové noviny; 1940

Světlo do krasového mysteria

Nová sestava jeskyní před Macochou

1. prosince hlásí dělníci: několik menších propastí spojených úzkami a šikminami. Jedna z nich končí překrásnými travertinovými studánkami v podobě leknínových listů. Dominující místo je v podobě propast'ovitého kanálu vytvořeného v úplně lité skále, ale tak úzkého, že do něho lidské tělo se vmáchnout nedá. Z této skuliny přichází prudký van, zjišťujeme i ozvěnu a proto v tomto nejobtížnějším místě nasazuje vrták dělníkův. Mnoho set úderů těžkého kladiva (minérky) vytváří spolu s dynamitem, že puklina je konečně otevřena a poslední tři rány, mající otevření Sesamu, čekají na nás na sobotní odpoledne.

Celé okolí Macochy je v mrazu pod hlubokým sněhem, jen vyšlapaná cestička našich horníků vede k závrtu, i. Jsme nad šachtou. Slézáme chvatně po dřevěných stupních vydrávenou šachtou, kterou se spouští těžký okov na rumpálu, umístěném nad ústím studně. Se dna šachty vede nás šikmá chodbička k ústí propásky, hluboké sedm metrů. Odtud jen asi pět metrů dlouhá se právě otevřela při posledních odstřelech – napjaté očekávání na tvářích všech. Nahlížíme do boku komínu, jenž se zvedá kolmo do výše v průměru asi pěti metrů na výši patnácti metrů, tam jeho kolmé stěny končí v nějakých otvorech, jež nelze rozeznat. Jeho protější stěna má tři lasturovitě vymleté polodutiny a ztrácí se nám pod nohama ve dvou šklebících se otvorech, jimiž, s našeho hlediska viděno přechází komín v kolmou propast. Přepážka mezi oběma otvory není silná a ty se po několika metrech spojují v jedinou kolmou propast hlubokou 20 metrů.

Objevitelský postup začíná.

První dva Sedlák a dr. Absolon, uvázaní na lanech, ztrácejí se po sobě do tmy.

Ondroušek líčí: „Slyším jen ze studně pod sebou volat monotónně: Spouštět – zastavit – zase spouštět! Jejich lampy matně ozařují protější stěnu studňovitého otvoru, kde nám kamarádi zmizeli.

Zář se poněkud ztrácí a po chvíli je slyšet: Šťastně přistál! Stoupám na první příčku drátěného žebříku, dávám lampu pod sebe a prohlížím studni letící kolmo pode mnou. Otvor oválný čtyři krát sedm metrů, stěny rozežrané a ostré jako nože, vše od lesní kyseliny uhličitě. Hluboko dole světýlka těch, kteří měli to štěstí, že byli první. Sestupuji sám. Na dně shledávám, že kousek opodál je nový pěti metrový stupeň, pod nímž se právě zřizuje etapa I. neboť tušíme něco velkolepého.

Pod stupněm je dno pokryto balvanky, oblázky, ale pokračování propasti – kde je pokračování?

Jsme již asi padesát metrů hluboko. Po krátké orientaci je vidět uzounkou puklinu, sice čtyři až pět metrů vysokou, ale jen tak širokou, co by se člověk bokem protáhl. První do pukliny. Ostatní ani nedýcháme a čekáme. Najednou vítězný pokřik: „Letí to dál!...“ A mohutná ozvěna jeho křik opakuje, A zase slyšíme, jak volají: Dómy – dómy! A úžasná ozvěna opakuje volání, ozvěna táhnoucí se do nedozírna, odumírající kdesi daleko. Ostatní slézají dolů a všichni se zde shromažďujeme, abychom byli přítomni dalšímu pochodu do neznáma. Mezi těmi i kvartán Karlík Absolon, jenž zde prodělává svůj první jeskynní křest

Ona uzounká škvíra je vymletá ve skále a táhne se červovitě (S) čtyřmi zákruty směrem jihozápadním, tedy směrem k Macošce, ale běda, na konci je tak vytvořená, že se musí tělo posunout metr do výše a pak hned příšerný sráz letí dolů, je to jeden bok propasti z největších v Moravském krasu.

Je 17 hodin 30 minut. Zahajujeme další sestup, Statečný dělník Sedlák sjíždí do propasti eliptického tvaru, jejíž mokré stěny odráží každé volání, které po dlouhých vteřinách kdesi odumírá.

Nahoru nad vstupním otvorem se tyčí propast jako komín do nedozírné výše, kam až naše reflektory nedosvítí. I protilehlou stěnu vlevo nelze rozeznat. Z propasti, kterou bychom pro její hloubku a rozměry mohli nazvat Ústřední, ozývá se hlas Sedlákův: „Ojéj – páni, ojéj –, jímž vyjadřuje svůj úžas a nadšení. Po nekonečné chvíli zní to s propasti jako z roury –,ono to běží dál a dál do hloubky“. Sestupujeme jeden za druhým, visíce po drahnou dobu jen ve vzduchu. Hořká chvílka. Čtyři dělníci, ponechaní na etapě I., nás spouštějí. Po svislém sestupu dopadáme na podivuhodnou plošinu, krásně vodorovnou, kruhovitou o průměru pět metrů, z níž vede korýtko do bezprostředního pokračování, k další propasti do hloubky patnácti metrů. Nazvali jsme toto vítané odpočívadlo „cementem“, jelikož vypadá jakoby uměle vycementováno, je úplně rovné a naprosto čisté. Při pohledu vzhůru ve výši pětatřiceti metrů je vidět osvětlený vstupní otvor jako hvězdičku, kdežto vlastní stropy a boky se ztrácejí v temnotách.

Dole pod stupněm se scházíme a zařizujeme etapu II. Dopad je do mělké mísy naplněné vodou, mísy vyhloubené nárazy bývalého vodopádu.

Je devatenáct hodin. Je nás tu sedm a nastupujeme další pochod. Propasti přechází ve veliké síně, ale dolů vede jen jedna vysoká štěrbina, plná velkých balvanů, mezi nimiž se šklebí další srázy.

Shledáváme, že stojíme na jakési balvanité zátce, zřítivší se z dalšího komínu nad námi, která v nejužším místě propast ucpala ponechávši jen malý otvor mezi balvany. Místo krajně nebezpečné, neboť najednou se dal jeden ohromný balvan do pohybu s jedním z nás. Nad hlavami se nám tyčí čtvrtý rozeklaný komín, tak široký a vysoký, že jeho rozměry nelze odhadnout. A jakási chodba odchází ve výši do neznáma. Z otvoru slyšíme cvrkot vody padající do nějaké nádrže. Svítíme dolů a vidíme pod nohama v hloubce patnácti metrů rozlehlou prostor, z níž odbíhá chodba kamsi pryč.

Nemajíce ani dalších žebřů ani lan a hodně znaveni, zanecháváme pro tuto chvíli dalšího výzkumu, až bude příchod propastmi zpřístupněn tak, abychom nebyli únavou zničení dříve, než nastane podrobný výzkum. Po dlouhém a pracném výstupu shledáváme se kolem půlnoci nahoře v boudě při vytopených kamínkách a rozvášněných řečech, kdo co viděl a jaký je jeho úsudek o tom, v čem jsme nebyli a kam se dostaneme až v příštím roce 1940.

1939 Urbánkův Výpustek

<https://www.caves.cz/jeskyne/jeskyne-vypustek/historie>

První zmínky a průzkumy

Písemné zmínky o jeskyních Křtinského údolí pocházejí od mastičkářů už z počátku 17. století. V roce 1663 popsal Výpustek učený mnich M. A. Vigsius:... *v průběhu chodeb dlouhých půl míle přijdeme do prostoru, kde jest nalevo propast. Chceš-li se přesvědčiti, jak je hluboká, hod' do ní kámen, ale sám tam nelez.*“ Nebezpečí propastí ve Výpustku zmiňuje i brněnský fyzik J. F. Hertod z Todtenfeldu v díle „*Tartaro - Mastix Moravie*“. Uvádí, že „v jeskyni jsou místy otvory vedoucí do chodeb a propastí, které se dosud nikdo neodvážil prozkoumati“.

Roku 1807 nechali majitelé pozemků Lichtenštejnové Výpustek zmapovat. Z mapy knížecího inženýra Františka Loly se čerpal v roce 1880 Josef Szombathy, který ji doplnil.

Významnou etapou výzkumů, byly návštěvy starohraběte Huga Františka Salma (1766 – 1836).

Podzemní bludiště Výpustku navštívil několikrát a označil jej za větší než Sloupské jeskyně, které dobře znal. Délku všech prostor odhadl na 7 km a uvedl, že na označení cesty spotřeboval 3 – 4 pytle plev, aniž dosáhl konce. Salm také zmiňuje, že na konci 17. století zahynulo ve Výpustku 14 osob z Olomouce, které do jeskyně vešly a nikdy se nevrátily. Údajně nechal zvláště nebezpečnou část jeskyně zazdít, aby uchránil další návštěvníky před neštěstím. Podle Dr. Jindřicha Wankela se jednalo o prostory za Babickou chodbou, která byla podle tehdejších plánů dlouhá jen 30 m. Wankel doslova

uvádí, že „Salm znal ve Výpustku prostory, které bylo dosud dopřáno poznati jen málo smrtelníkům a jež pak byly dlouho úporně hledány“. Wankel publikoval roku 1882 plán Výpustku i se čtyřmi propastmi. Za doprovodu místního dělníka (jehož otec se účastnil Salmových průzkumů), hledal místo, které Salm nechal zazdít. Dělník mu s jistotou ukázal konec Babické chodby. Wankel se zde pokoušel uvolnit zával, ale bájně prostory nenašel.

V druhé polovině 19. století se výzkumem Výpustku zabýval mj. i Dr. Martin Kříž a kustod Vídeňské akademie věd Josef Szombathy, který uvolnil přístupy do některých propastí. V 15 m hluboké propasti č. 1 nejbližze vchodu byla objevena přibližně 100 let stará kostra statného muže.

Jeden z dělníků sestoupil do propasti č. 3, kde v hloubce 47 m narazil na podzemní tok Křtinského potoka. Szombathy také sondoval v sedimentech, bohatých na kosterní pozůstatky pleistocénní zvířeny. Získal tak kolekci, vystavenou dodnes v expozici Naturhistorisches Museum ve Vídni. Jsou tu např. kostry jeskynních medvědů (*Ursus spelaeus*), kostra nosorožce (*Rhinoceros tichorhinus*), lebka a kosti jeskynního lva (*Felis spelaea*), jeskynní hyeny (*Crocota spelaea*), koně (*Equus sp.*), vlka (*Canis lupus*), kočky poké (*Felis silvestris*), kozorožce i drobných obratlovců tchoře, sviště, křečka a dalších.

Významné jsou také práce Ing. H. Bocka, působícího od roku 1902 v Moravském krasu. Původem Rakušan z Grazu publikoval plán Výpustku v měřítku 1 : 1000. Jeho mapa se obrysy shoduje s plánem Szombathyovým. H. Bock s O. Olbertem také pomocí dvojitého lana s uzly po půl metrech odvážně sestoupili do 3. propasti. V hloubce 35 m narazili na podzemní tok a prostory zmapovali.

Roku 1912 objevili členové tehdejší „Skupiny jeskynního bádání“ Bulla a Hope prostory 100 metrů dlouhé u tzv. „Prostříleného místa“ za Nízkou chodbou. Tento objev upadl v zapomnění a dnes jsou prostory „Vysoké chodby“ neznámé.

Těžba fosfátových hlín

Počátkem 20. století byl zjištěn vysoký obsah fosforu v hlinitých výplních Výpustku. Nahromadění zvířecích kostí a netopýřího guana zde proměnilo jeskynní hlíny v kvalitní fosfátové hnojivo, jehož těžba byla zahájena v květnu 1920. Výkopem až šestimetrové vrstvy hlín byly výrazně zvětšeny profily hlavních chodeb a mnohé izolované prostory propojeny. V jeskyni byla postavena úzkokolejná dráha a před vchodem úpravna, která denně produkovala 2 – 3 vagony čisté fosfátové hlíny. Část kostí pleistocénních zvířat vykopaných při těžbě se podařilo zachránit, mezi nimi i šest kompletních koster jeskynních medvědů (*Ursus spelaeus*), uložených v Moravském zemském muzeu v Brně. Většina nálezů však skončila v hnojivu. Obdobně se těžba podepsala i na devastaci krápníkové výzdoby. Z vyvázek se ještě podařilo zachránit pár archeologických artefaktů, dokládajících osídlení jeskyně ve starší době kamenné (paleolitu), v období aurignacienu.

Předválečné výzkumy

V roce 1923 se Františku Polákovi podařilo proniknout do prostor za Babickou chodbou. Pravděpodobně znovu objevil zapomenuté chodby a propasti s překrásnou krápníkovou výzdobou, které dnes lze považovat za nejkrásnější v celém systému.

K těmto odlehlým částem jeskyně se váže také největší záhada. Existuje ručně kreslený podrobný plán objevů z roku 1939. Jeho autor Jiří Urbánek údajně odkryl spodní patra s obrovským jezerem – celkem 560 m chodeb a jezero dlouhé 128 m. Zpráva se však objevila až v roce 1947 a prostory Urbánkova Výpustku se dodnes nepodařilo najít. Pokud ovšem skutečně existují.

II. světová válka a výzkumy do roku 1960

Urbánkova mapa je datována rokem 1939, tedy rok po té, co Výpustek převzala Československá armáda. Jeskyně byla její činností nadále devastována. Byly odstříleny přepážky a výběžky stropů, do jeskyně jezdila nákladní auta. Výpustek se stal vojenským skladištěm.

Ke konci 2. světové války v opuštěné jeskyni Němci vybudovali zbrojní továrnu na součásti leteckých motorů. Podlahy překryly vrstvy betonu, boční chodby byly zazděny, zbudována podzemní kotelna, vyraženy větrací komíny, nad řadami strojů zavěšeny přístřešky. Denně se zde v nepřetržitých směnách střídalo až 1200 dělníků a 120 úředníků, většinou totálně nasazených. Protože při ústupu na konci války nestačili Němci zařízení evakuovat, objekt zapálili a zčásti náložemi vyhodili do povětří. Tím dokonali zkázu přírodního unikátu.

Po válce se jeskyňářům podařilo obnovit některé vstupy do bočních chodeb a propastí. Habrůvecké skupině Speleologického klubu se podařilo proniknout závalem do prostor za Babickou chodbou a nalézt zde podpisy F. Poláka z roku 1923 a 1925. I přes podrobný průzkum však nebyla nalezena část údajně objevená a zmapovaná J. Urbánkem v roce 1939.

Vybudování podzemního krytu a současnost

Počátkem 60. let, v souvislosti s mezinárodní situací, Výpustek opět převzala Československá armáda. Do zničených podzemních prostor vestavěla betonový objekt, který v následujících desetiletích plnil funkci krytu a záložního velitelského stanoviště vojsk české a dříve československé armády (Varšavská smlouva) pro případ válečného konfliktu, ve kterém by byly použity zbraně tzv. hromadného ničení (jaderné, chemické, biologické).

Podzemní stavba má nezávislý energetický zdroj, přechodovou dekontaminační komoru, zařízení pro dekontaminaci a obnovu vzduchu, zásoby pro přežití, lůžkovou část, telefonické a dálkopisné spojení. „Přísně tajný objekt zvláštní důležitosti“ včetně rozlehlého povrchového areálu střežila a spravovala armáda až do roku 2001. V roce 2006 se Výpustku ujala Správa jeskyní České republiky, která po úpravách vstupního areálu i jeskyně samotné zpřístupnila podzemí veřejnosti. Postupně je zde budována expozice o vztazích člověka a jeskyní.

1939 Pustožlebská zazděná

<http://www.kras.unas.cz/mksever/pusto.htm>

Tato uměle prokopaná jeskyně se nachází nad bývalým parkovištěm u jeskyní Punkevních, asi 200m od nich směrem na Sloup, pod vysokou skalní stěnou Rorejsy, hned u stanice lanové dráhy na Macochu. Jeskyně je bývalým řečištěm Punkvy. Vstupní chodba do jeskyně je volně přístupná a osvětlená až k železným vratům. Dno je pokato kamením a bahnem. Za vraty už pokračujeme jen podle průvodce. Jeskyně byla dříve známá je do délky 15 metrů. V letech 1938-1940 prováděl zde Karel Absolon otevírání jeskyně v sedimentech. Chtěl učinit objev řečiště Punkvy před Macochou.

Vstup do jeskyně byl upraven a v roce 1939 byly položeny kolejnice pro dopravu materiálu z jeskyně. Jeho práce byly po několika úspěšných objevech nových prostor zastaveny v roce 1942 nacistickou správou, kdy se dostal do vzdálenosti 330 metrů od vchodu. To je i dodnes konečná vzdálenost. Na konci chodby se nachází chodba s krásnou krápníkovou výzdobou. Jde především o Kříšťálovou a Brilantovou sluj s průhlednými krápníky. Část jeskyně však byla vandalsky zničena.

Z jeskyně odbočují 40m vysoké komíny.

1949 Diluviálně paleontologické nálezy a stopy pobytu diluviálního člověka v jeskyni zvané „V hložku“, nebo „Pod vintokami“ (Křížová č. 16, Absolonova č. 26) u Ostrova v Moravském krase na Moravě.

Skutil Josef

Tak jako nejeden významný diluviálně paleontologický nebo i archeologický nález moravský, dočkávají se konečně dnes i diluviálně paleontologické nálezy z krasové ostrovske jeskyně, zvané „V hložku“ nebo „Pod vintokami“ (podle starého číslování M. Křížová č. 16, kdežto podle dalšího číslování K. Absolonova čís. 26), po úplně neoprávněném zapomenutí zasloužené rehabilitace.

Nálezy tyto mají svoji zajímavou historii, kterou osvětlím dále a docházejí-li teprve dnes po více než čtvrt století své rehabilitace, děje se tak díky jen tomu, že známý krasový badatel, ředitelský rada A. Boček, předseda Speleologického klubu v Brně, dal mi více než s přátelskou ochotou k dispozici starý neznámý soupis diluviálně paleontologických nálezů této lokality po zesnulém doc dr J. V. Procházkovi (1862 – 1913).

1) Srv. o něm J. V. Želízko v *Čas. mor. musea zem. 14* (1914), 235, 271.

Obr. 1. Skupina členů jeskynní sekce a dělníků při vykopávkách před vintockou jeskyní č. XVI (dle Kříže 1911)

Nad známou ostrovskou křižovatkou údolí a cest jižně od vsi Ostrova leží proti vápencovému útesu „Balcarovy skály“ známé krápníkové jeskyně a významné paleolitické stanice a proti rogendorfskému propadání těsně při záhybu ostrovského žlebu do Suchého žlebu skalní valovitý hřeben vintocký – uzávěra poloslepého údolí, jehož pokračováním je Suchý žleb; hřeben je důležitý svým systémem propadání³⁾ kde je i skupina několik jeskyněk⁴⁾. V místech, kde skalky ze severu přicházejícího ostrovského žlebu zahýbají takřka v pravém úhlu do k západu sestupujícího Suchého žlebu, je poslední vintocká jeskyně této skupiny, již zde nemohu celou popisovat. Je to podle staršího Křížová číslování, jak jsem se již zmínil, jeskyně čís. 16, podle novějšího číslování Absolonova jeskyně čís. 26. Tato příhodná jeskyně s klenutým vysokým vchodem, jistě kdysi původně také i trativod ke klíči k proniknutí do labyrintu sloupsko-holštejnsko-macošského,⁵⁾ je u předsíně 5 m široká, 2 – 3 m vysoká, původně asi 13 m dlouhá, spojená s povrchem několika otevřenými komínky.⁶⁾ Starou topografickou situaci předsíně ukazuje lépe pláněk Ab-solonův z roku 1906 – 1908, nové poměry popisuje A. Boček.

²⁾ Srv. k ní Iv. Absolon, *Moravský kras a jeho podzemní svět* (1904 – 1911), 175 n, kde je cit. i starší lit., dále A. Boček, *Moravský kras* (1922), str. 55, a obr. č. 20, A. Boček, *Průvodce Moravským krasem* (1928), 125 n, J. Knies ve svých zprávách ve *Věstníku Přír. klubu v Prostějově III.* (1900), dále Josef Šamalík. *Krápníkové jeskyně ostrovské* (1937), str. 133, a konečně můj článek v *Die Eiszeit II*, 1926, 120,

³⁾ Srv. K. Absolon *I. c.* 179 a A. Boček *I. c.* 122, obr. 27.

⁴⁾ O nich M. Kříž – Fl. Koudelka, *Průvodce do moravských jeskyní* (1910), 124 – 125, dále K. Absolon *I. c.*, A. Boček *I. c.*

⁵⁾ A. Boček *I. c.* 124, r. 1922, str. 55.

⁶⁾ M. Kříž *I. c.* 125, K. Absolon *I. c.* 179 – 180, A. Boček *I. c.* 122.

1949 Havlíček Norbert – Speleologický klub
Dopis 1949

NORBERT HAVLÍČEK

výroba perličkových promítacích stěn

Perličkové proj. stěny Norha-Perlatini

Brno

Bayerova 10 V (dř. Na pískách)

17. října 1949.

P. T. Předsednictvo

Speleologického klubu,

Brno - Novobranská 14.

V roce 1948 a letos pořídil jsem vlastním nákladem různé investice a náradí k vybavení pracoviště ve křtinském údolí, les. odd. 113, km 7, jeskyně Předsínová.

Vzhledem k mé stávající finanční situaci, obracím se na Vás se zdvořilou žádostí o převzetí určitého inventáře do klubovního majetku, čímž by mi bylo opět umožněno pokračovati ve výzkumu na tomto pracovišti.

Prosim o neodkladné projednání shora uvedené záležitosti na nejbližší výborové schůzi, kde Vám též budu moci posloužiti potřebnými údaji.

S výrazem veškeré úcty:

NORBERT HAVLÍČEK
výroba perličkových stěn
BRNO - NA PÍSKÁCH 10-V.

Havlíček

Drobné nářadí/ve skřínce/:

1 pilka na kov./nám s plátkem/	Kčs. 22.-
1 ruční vrtačka/pro spir.vrtáky/	85.-
1 kolovrátek pro vrtáky do dřeva	68.-
10 růz.vrtáků do dřeva/špulíře/	190.-
1 sada 11 matkových klíčů	230.-
5 šroubováků s násadami	110.-
5 různých kleští	125.-
1 nůžky na plech	70.-
2 dláta s násadami	35.-

Kčs 935.-

R e k a p i t u l a c e:

Nářadí a techn.pomůcky	Kčs. 19.700.-
Drobné nářadí ve skřínce	935.-
Pracovní chata	12.123.70
Celkem Kčs.	32.758.70

Stavba chaty/material dle dokladů/:

Řezivo stavební-Dvořáček	Kčs. 2.722.50
hranoly	1.649.70
2 dvěře se zárubněmi,s okováním	2.490.-
kování a zámky na dvěře,Vichr	243.90
doprava řeziva do Babic,	580.-
dehtová lepenka	1.140.-
Břít.Pidrově,tesaři,Babice	1.200.-
námezdné práce různé	1.500.-
šrouby,drátěnky,kouř.roury	210.-
sklo do oken	117.60
kanonek na topení	70.-

Kčs 12.123,70

V Brně,dne 1.října 1949.

PRACOVNÍ SMLUVNA

„KRASOVÁ

ČTYŘKA"

Kramlín

V ý z k u m n ý m a t e r i á l

uskladněn u p. Havlíčka:

který by bylo lze po proplacení oddisponovat okamžitě na jiná pracoviště.

1 žebř 10 m	á70Kčs/bm	Kčs	700,-
1 žebř 25 m	á70Kčs/bm	"	1.750,-
2 telefonní stanice dvoudrátové ál.100Kčs		"	2.200,-
1 záchranný pás	á240,-	"	240,-
5 karbidek s odrazníky	á 174,-	"	870,-
2 pelní lepatky	á 20,-	"	40,-
2 špičáky pelní	á 35,-	"	70,-
2 petrolejové lampy vozové	á 48,-	"	96,-
1 Bézardův kompas	á 250,-	"	250,-
2 kompas na ruku	á 110,-	"	220,-

Kčs 6.436,-

1949 Člověk a kras

Lidová Obroda 19. 6. 1949 Strana 3.

ČLOVĚK A KRAS

Potřeba celostátní speleologické organizace

R. B. Morava je šťastnou zemí, která byla jevištěm kulturního vývoje střeoevropského lidstva dávno před úsvitem historie. Za drsných podmínek ledových a meziledových dob žily tu primitivní lidské rasy, předchůdci dnešních moderních lidí, a vedle Francie právě u nás na Moravě zanechaly spoustu vzácných nálezů, z nichž dnes prehistorie tvoří obraz dávného lidského života. Vedle již světoznámých Dolních Věstonic na úpatí vápencových Pavlovských kopců (o nichž v našem listě bylo několikrát referováno) a četných jiných povrchových stanic bylo to zejména jeskynní podzemí Moravského Krasu mezi Sloupem a Brnem, jež poskytlo nejvzácnější nálezy evropské prehistorii. Na Říčkách to byla jeskyně Pekárna, u Sloupu známá Kůlna, Balcárka, ve Křtinském údolí Býčí skála, Výпустek, Drátenická jeskyně, Žitného Jeskyně a mnoho jiných stanic, kde se našly kamenné opracované zbraně a nástroje, kostěné nástroje i ozdoby, v Býčí skále pak dokonce pozůstatky celého velkolepého pohřbu neznámého panovníka z bronzové doby.

Nejenom tento kulturní význam jeskynního krasového podsvětí poutá pozornost badatelů, ale jsou tu i problémy jiné, sahající hluboko do minulosti země, kdy se tvořily podle přesných přírodních zákonů podivuhodné podzemní speleologie (z latinského Spelunca – jeskyně), paláce Mor. krasu.

Existuje dnes věda, zvaná, zabývající se vědeckým výzkumem vzniku jeskyň (speleogues) a hledáním nových jeskynních prostor. Zvláště na příkladu Moravské Macochy s velkolepým podsvětím punkevních vodních jeskyň a Masarykova dómu, je viděti značný národohospodářský

význam objevů nových jeskynních krás, jež vždy znova stojí za shlédnutí, a kam již odedávna vážili cestu i zahraniční hosté, kteří tu vždy našli uspokojení. Krasová příroda je krásná, poklady podzemí nevydává však příroda ráda a často vyžádají si nové jeskynní objevy mnoho těžké práce. Pracovní podmínky jeskynního výzkumce jsou nesmírně obtížné, neboť často jsou pracoviště v kritických bodech jeskynních systémů velmi těžce přístupná, používá se lanových žebříků i lan, method horolezeckých, a k uvolnění těsnin užívá se trhavin. Chvilu vstupu do jeskyň nových je často tvrdě vykoupena mnohodenň usilovnou prací, spojenou a nebezpečími, jaká zná jen horník.

Pozorujeme zvláště v domácí speleologii, že tato je zaměřena více prakticky, oproti četným theoretisujícím pracem cizím. Právě u nás postrádali jsme často skutečně odborný a speciální výzkum krasových jeskyní z hlediska jeskyňářského. Ježto se věnovala větší pozornost prehistorickým nálezům a dodnes věda vlastně málo učinila k opravdu vědeckému poznání tvorby jeskyň jako základ k vědecky zdůvodněnému hledání nových jeskynních prostor. Za to známe z historie Moravského Krasu celou řadu lidových výzkumců, již za dob nejstarších, kteří vedeni legendárním jeskyňářským pudem objevovali nové a nové jeskyně, ať již to byla sloupská Eliščina, Šošůvská, Ochozská na Říčkách a jiné. Byla to často i mládež, která se zabývala, puze zvědavosti, znova a znova prolézáním všech těchto děr a podnes můžeme potkat celé houfy adeptů speleologie v krasových stráních, roztrhané a zabláčené, ala stále znova toužící poznat něco neznámého. Je tomu tak každou neděli na Říčkách a v Josefovském údolí, ale i v jiných koutech Krasu.

Po osvobození r. 1945 založili moravští jeskyňáři v Brně Speleologický klub, jenž si vzal za úkol odborný jeskyňářský výzkum zejména Moravského krasu. Celá řada mladých nadšenců našla tu kamarádské prostředí a ovzduší jeskynních výzkumů, ale našli tu i poučení z úst předních našich odborníků, kteří se rádi do kolektivní práce zapojují. Rada přednášek i cyklů, speleologický kurs, spolupráce na nové podrobné mapě Mor. Krasu, nové významné objevy speleologické i prehistorické – to jsou klady, které tato práce přinesla. Členové klubu pracují zejména ve Křtínsko-josefovském údolí. Zde byla založena vědecká evidence krasových zjevů, jeskyně zmapovány, popsány, starší práce revidovány, řešen problém Křtínského potoka, učiněny nové objevy jeskynních prostor a konečně dokončují se tu v přítomné době poslední přípravy k ofensivnímu postupu z Býčí skály proti toku Jedovnického podzemního potoka směrem k známému Propadání u Rudic. Po skromných začátcích vybudovali si jeskyňáři vlastní odborný časopis, získali řadu badacích práv, navázali účinnou spolupráci se Zemským museem v Brně a řadou jiných odborných korporací. Uskutečnili pojištění činných členů, kteří obětavě a nezištně věnují svůj volný čas exkursím do Krasu, přes četné překážky jsou práce uznávány, ježto objevy nových velkých krápníkových prostor mohou přispět znovu našemu turistickému ruchu.

Tak se dnes utěšeně rozvíjí činnost nadšeného kolektiva, zejména právě mladých členů, kteří dychtí po vědeckém poznání Krasu a jeho podsvětí. Objevují se ještě dnes překážky a snahy, hodně připomínající víření, jež se v dřívější době v Krasu vyskytly. Dříve dokázaly takovéto snahy přimět i známé badatele k úplné resignaci.

Vzpomeňme jen nešťastného badatele A. Krále, objevitele jeskyň Demänovských, který za svou práci sklídl trpký nevděk. Ne tak dnes. Mezi našimi jeskyňáři vládne pravý duch kamarádství; ti, kteří společně nasazují často i své životy při krasových výzkumech (a to není přehánění), ti se nakonec vždy najdou, ve prospěch dobré věci a ještě k lepšímu rozvoji naší speleologie. Jestliže se dnes díváme na naši domácí speleologii, tu si jen přejeme, aby se na společné, celostátní základně našli opravdu všichni čs. speleologové, a aby konečné zmizely živly, které si z osobních a prestižních důvodů takové spolupráce nepřály. Ctižádost nemá ve vědě místa a zejména ne v naší, teprve se rodící vědecké speleologii.

Přehlédneme-li dnešní stav vědeckého výzkumu Moravského Krasu, tu se můžeme přímo těšit na další systematické práce, směřující k poznání nových fakt a souvislostí, jež v krasových oblastech mají obzvláštní zajímavost. Opravdové problémy čekají zde stále na své řešení, a zde, více než kde jinde, je potřeba badatelů odvážných a odborně vzdělaných, přísně kritických k viděnému, k sobě samým. Když budou těchto zásad dbát i ti mládí nadšenci, kteří s opravdovou láskou věnují se jeskynnímu bádání, a budou se dál a dále odborně vzdělávat nerušení přízraky nenávratné minulosti,

pak se o budoucnost čs. speleologie nemusíme bát. Nadšené mládí už v našich dnech velmi často triumfovalo i zde, v tvrdém boji i pokorném poznávání krasové přírody. Přejeme našim speleologům naplnění jejich tužeb a plánů. – Zdař Bůh!

1949 Jeskyně Výpustek

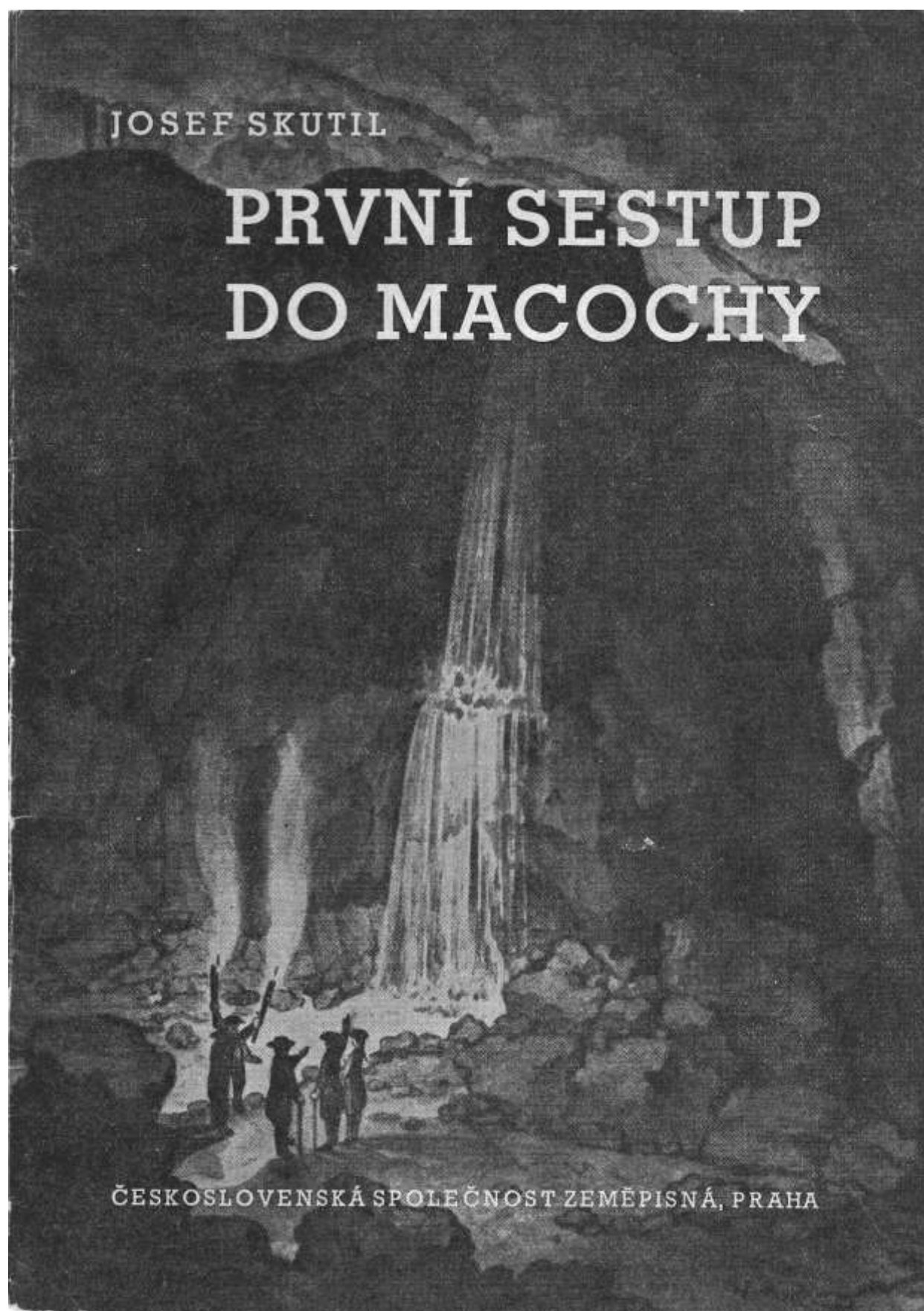
Speleologický klub; Šimko Jan; 7. listopadu 1949

Četl jsem minulý týden v novinách článek o jeskyních u Křtin. Já jsem v těchto jeskyních dělal jako dělník za Rajchu a tak mě to zajímalo. Když jsem tam dělal, tak jsem byl svědkem, že se tam přišlo mockrát na nějaké jeskyně, ale hned to nechali němci zaházet. Byli tam tenkrát jako vedoucí němci stavitel Sláma a Sajdl. V té první fabrice od Křtin, myslím ji říkali okolní drátařská. Tam se při rovnání ve dvou místech do nějakých jeskyní. To první místo bylo kousek od toho velkého vchodu na levé straně. Stával tam transformátor. Ten stavitel Sláma tam byl se dvouma a říkali, že je to tam hezké. Ta druhá díra byla jak je ten malý vchod, tak od něho na takovou, říkali jsme tam na prorážce. Tam prý jsou pěkné a dlouhé jeskyně. Tam měli aji natažené světlo. Kousek od té Prorážky se kopal tunel a měl spojovati tu druhou fabriku. Tam jim to mapoval nějaký občan z okolí, byl nějaký proutkař. V tom tunelu se přišlo na levé straně na chodbu, ale nechali ji zazdíť. V té druhé fabrice pak byl ten třetí vchod, tak kousek od kraje se nám propadla podlaha na pravé straně a byla tam propast a dole prý jsou jeskyně. Tam dávali němci nějaké stroje, myslím, že to byly pumpy a pak se tadyma dostaly do druhých jeskyň, kde se taky něco dělalo. Dávali tam jakési podpěry a také nějaké mašiny. Tam jak byla odmašťovna byla vysoká zeď a tadyma se hnal pryč kouř do šachty, která vedla ven do lesa. Kousek před tou zdí přišli dělníci v pravé straně na nějaké jeskyně, které vedly pod tou zdí. Tam jsem byl se střelníkem něco odstřelovat a tam se taky byl podívat se Slámem, nějaký pan Zajíc, byl to taky občan odněkud z okolí. Za tou zdí navrchu byla chodba pod tu šachtu a tam jsem byl ještě se dvouma, tu chodbu zatarasit. Tam jsem našel, jak jsme rabovali ty dřeva, co držely kamení, nějaké věci. Byla tam karbidka, lano, nějaké šaty staré, barva, hřebíky, kladivo sekyrka a krumpáč s lopatou, palička a majzl.

V ruksaku byly nějaké papíry, metr, kartáč, mýdlo a ještě nějaké drobnosti. Většinou to bylo všechno plesnivé a shnilé. Karbidku mám doma. Z těch papírů je všechno a teď když jsem četl ten článek tak jsem si povídal, že bych Vám to poslal. Je tam všelijakých poznámek a třeba ti lidi ještě žijou. Myslím si však, že ne, my jsme se tam na to dívali a myslím, že jsou tam byli zasypáni. V té chodbě byla uprostřed taková propadlina, aspoň 4 m hluboká a 5 m dlouhá. Na celou šířku té chodby. Několika náložemi jsme tuto chodbu zavalili. Jo ještě za tou propadlinou bylo vidět, že ta chodba jde ještě dále, bylo tam vidět, že je tam výdřeva. Před tou zdí jsme našli v kamení schované krumpáč a 2 lopaty a gumové boty. Když se šlo tím prvním vchodem od Křtin, tak po levé straně se šlo do takové nízké dlouhé chodby. Na začátku když se vyleze nahoru, tak tam byla dlouhá úzká chodba a na konci byla propast. Tam jsme našli 2 kolečka a lopaty. Ty jedny kolečka byly shnilé a hodili jsme do té propasti. Tam jak stála kotelna, tak tam při rovnání dna jsme se dostali do menších jeskyní. Byly myslím 15 m pod betonem. Potom jsem tam byl zraněn při odstřelu a přišel jsem o nohu. Tak už nevím, co tam bylo dál. Mluvil jsem potom s některými dělníky a říkali, že v té první fabrice se zas našli nějaké jeskyně a byly prý až u vody. Ještě, když jsem dělal, tak tam chodili dva páni a měli najít spodní vodu v jeskyních, aby ji mohli použít pro fabriku. Ale myslím, že z toho nebylo nic, přesto, že byli mockrát v propastech. O jedné propasti co se propadla v té druhé fabrice za tím třetím vchodem mluvil Sláma s nějakým p. Pavlíčkem. On také chodil s proutkem. Tak Vám to posílám a třeba Vám to poslouží. Tu adresu mě dali v Jeseníkách. Tak vám to posílá a přeju Vám hodně v nové práci a možná, že se jestli to půjde, vypravím.

1949 První sestup do Macochy

Skutil Josef; Československá společnost zeměpisná; Praha; 1949

První sestup

DO MACOCHY

Josef Skutil

NÁKLADEM ČESKOSLOVENSKÉ SPOLEČNOSTI
ZEMĚPISNÉ V PRAZE

PŘEDMLUVA.

V Moravském Krase mne nezajímala jen prehistorie této naší střeoevropské Dordogne, ale v souvislosti hlavně se speleologickým folklórem i historie tohoto zajímavého území. Když se mi podařilo zjistit několik zajímavých drobných zpráv, vztahujících se k jednotlivým krasovým lokalitám, upozornil mne J. M. rajhradský opat P. Václav Pokorný OSB na důležitou zprávu o prvním historickém sestupu do Macochy r. 1723. Touto zprávou se zabýval během války i německý brněnský městský archivář Patzelt, z jehož pozůstalosti mně některé výpisy poskytl s nevšední ochotou archivář doc. dr. Jar. Dřímál, jemuž, jakož i prof. J. Radimskému a O. Charvátovi, děkuji za další různá upozornění. S předsedou Speleologického klubu, řed. radou A. Bočkem, jsem se radil o některých určeních rázu speleologicko-topografického. Stejně děkuji za některé laskavé informace P. Norbertovi Škrdlíkovi, OFMConv., kvardiánu brněnských minoritu a dr. Burianovi Z městského archivu v Brně.

Práci připisuji světlé památce neprávem zapomenutého prvního „dobyvatele“ Macochy, P. Lazara Schoppera, minority brněnského (1698 – 1756), o němž se zcela naplňují slova řádového zápisu: „Virtute vixit, memoria vivit, gloria vivet“.

Jos. Skutil,

První sestup do Macochy.

Moravská Macocha, jeden z nejzajímavějších geomorfologických jevů Moravského Krasu a turistická atrakce Moravy, má také svoji obsáhlou zajímavou historii v lecčems ještě neobjasněnou. Macocha byla známa, již diluviálnímu člověku a to jak staro-aurignackému (jeskyně Kůlna a Balcarova skála) a aurignackému (Suchdol a Kateřinská jeskyně), tak i solutréenskému (jeskyně Rytířská a Pod hradem) a zejména magdalénskému (Kolíbky u Jedovnic, ostrovská Balcárka a Pod Vintoky, sloupská Kůlna a Poustevna, suchdolské jeskyně Nad východem, Koňský spád, Šošůvka, vilémovická Verunčina díra a j.).¹⁾ Jistě k ní zabloudil, ač – jak možno souditi podle dosavadních nálezů – daleko méně, jak neolitec (Jedovnice, Ostrov, Rogendorf, Rudice, Sloup, Suchdol, Šošůvka, Těchov, Vilémovice), tak i člověk doby bronzové a i v době hallštatské (suchdolská Kateřinská jeskyně a Nad východem).²⁾ Naproti tomu z období laténského, germánského³⁾ a staroslovanského nejsou vlastně dosud známy z krasové oblasti Macochy vůbec žádné nálezy. Historie⁴⁾ si naproti tomu však povšimla Macochy, ač tato byla v kraji jistě vždy dobře známa a poutala stále pozornost, teprve značně pozdě.

J. Knies poukázal,⁵⁾ že v hrdelním právu boskovickém Jan Rybníkář r. 1575 mimo četné poklesky, krádeže i vraždu při třetí trápení vyznal, že „s Jiříkem Knapem z Chrudimi v řece u blanenských hradů pod propastí okolo 20 pstruhů polapili a zprodajíc po všech spolu takové peníze utratili“.⁶⁾ Již J. Knies správně usoudil, že dnešní Macocha slula tehdy ještě ke konci 16. stol. asi všeobecně jen propastí. Taktéž možno souditi i z chronologicky druhé dosud známé a nepovšimnuta historické zprávy o Macoše asi jen o 20 let mladší. 17. IV. 1597 psal, jak upozornil Jan Tenora,⁷⁾ lysický nekatolický farář⁸⁾ ctihodnému muži – knězi Thomasovi Prokopiovi, věrnému správci církve boží na Kunštátě, aby s ním navštívil v neděli 27. IV. shromáždění a obřady bratří plačtivých, t. j. Mikulášenců v Podskalí a z Boskovic, kde měli býti v sobotu na kázání a na večeri s knězem Jiříkem;⁹⁾ „odtud dá-li Pán Bůh na druhý den do Skal k zhlédnutí abysme a nebo propasti se vypravili, míníme“. Není vůbec pochyby o tom, že tato zpráva, která Tenorovi byla jen dokladem existence Mikulášenců na Moravě,¹⁰⁾ obsahuje daleko zajímavější informaci pro moravskou speleologii – zmínku o propasti (Macoše). Jestliže zmíněná rybníkářská první dosud známá zpráva o Macoše nepřipouští bohužel žádných jiných bližších podrobností a kombinací, než že propast byla známa a sloužila v kraji asi jako orientační bod, ukazuje již tato jen o 20 let mladší mikulášenská zpráva z r. 1597, že krasová propast byla již ku konci 16. stol., v době zápasu o svobodu náboženskou, v době Václava z Zástřizl na boskovském panství, ale hlavně v době rudolfínské, jeví zájem nejen o vědu a umění, ale i o vše přírodovědecky zajímavé, dobře známa a že byla „k zhlédnutí“ jak praví doslovně zajímavý lysický dopis. Úmyslně však byly podobně navštěvovány, jak se o tom zmíním ještě dále, i sloupské skály, na něž jedině asi možno vztahovati zmínku dopisu.

1) Lit. ku všem těmto nálezům cit. v *Pravěku Boskovska (Vlast. Boskovska VIII, 1931) u jednotlivých lokalit.*

2) Ibid. 1. c.

3) K mylné zprávě o domnělé Herodotově zmínce o Macoše srov. pozn. *Boskovsko I. c. 31, pozni. 24.*

4) Lit. o ní sebral velice pečlivě M. Kříž v čas. *Mat. Mor. XXVI, 1900, 172—184, 274—280, 348—357.*

5) J. Knies, *O některých málo známých zjevech Mor. Krasu. čas. Vlast. mus. spolku v Olomouci XVIII (1901). str.121. XX (1903). str.I.*

6) Běží o zřícenině hradu zvaného *Staré Zámky* naproti východu Punkvy, srv. Hosák L.. *Historický místopis (1938). 312; ve zprávě běží jistě o ves Chrudichromy (okr. Boskovice).*

7) Jan Tenora ve *Sborníku historickém III (1885). 121. zajímavě, že se Tenora o tom nezmiňuje ve Vlastivědě Moravské II. Kunštátský okr.. 41.*

8) Tenora L c. 115 jen uvádí, že Lysice byly koncem 16. stol. v rukách nekatolíků.

9) Je to asi týž Jiřík, o němž se zmiňuje Hosák L., *Dějiny Boskovska, 45, J. Knies, Vlastivěda moravská II, Boskovský okres, 55.*

10) Srv. Jos. Jireček v čas. *musea Král. Českého 1876, 47—82, dále na př. Ottův Slovník Naučný XVII (1901). 319. nezmiňuje se však o nich Hosák I, c.*

Obě dvě citované zprávy souhlasně potvrzují, že v 16. stol. se tento div krasu nazýval dosud všeobecně lidově pouze „propast“ – r. 1748 nadpisuje A. Nagel jednu kapitolu svého rukopisu, který K. Absolon nazývá právem prvním odborným spisem speleologickým, „von einem in Mähren befindlichen Abgrunde die Mazocha genant“¹¹⁾ – že nebylo tehdy tedy ještě běžné slovo Macocha, které tak proslavilo Kras a že nebyla tudíž v 16. stol. ještě známa ani macešská pověst, která by zasluhovala vskutku svého genetického zpracování a která dala propasti i svoje jméno. Snad se k této zajímavé otázce vrátím jinde.^{11a)} Leč zpráva lysická ukazuje, že stejně byly v současné době navštěvovány, jak jsem se již zmínil, asi již i sloupské jeskyně – dodnes se zovou jedny z nejzajímavějších partií sloupského Krasu „Staré skály“¹²⁾ – kde byla později asi za ¾ století zahájena velkolepá historie výzkumu moravského Krasu (1669 Hertodt. 1747 až 1748 A. Nagel).¹³⁾

A při této historicko-speleologické zmínce nutno se zmíniti ještě o jedné drobnosti. Pokud se týče Podskalí lysického dopisu z r. 1597, domnívá se J. Tenora, aniž by uváděl blíže jakékoliv důvody, že toto Podskalí bylo bezpochyby u Lhoty Rapotíně na Svitavě jižně Skalice.¹⁴⁾ Ani L. Hosák,¹⁵⁾ ani J. Knies¹⁶⁾ neznají však zaniklou vesnici podobného jména a je snad možné toto jméno uváděti spíše v nějakou souvislost se sloupskými zmíněnými Skalami lysického dopisu, neběželo-li snad v jejich blízkosti právě vzhledem k jejich romantičnosti o nějakou obec plačtivých Mikulášenců. Leč to je jen domněnka, ku které svádí vztah jmen a která není ničím bližším dosud opodstatněna.

Jak již tyto prvé dvě nejstarší dosud známé historické staré macošské zprávy ukazují, není vyloučeno, že se mohou objeviti ještě jiné drobné lokální záznamy, vztahující se a osvětlující blíže historii moravského Krasu a Macochy.¹⁷⁾ Tak není, zdá se, podobné pravdě, aby nebyl projev iluze o Kras nebo o Macochu rytíř Šimon Eder ze Štávnice, majitel boskovického panství, královský horní hejtman a montanista, nebo jeho nástupce Vít Eder a nezdá se mně naopak ani vyloučeno, že propast se stala právě díky jeho upozorněním známější. Leč o obou není naprosto žádných bližších zpráv historických, neřku-li takových, z kterých by bylo možno souditi blíže něco o jejich vztahu ke krasovému podzemí. V každém případě nutno pátrati tedy i tímto směrem!

Prvním skutečným geografem Moravského Krasu, kterému děkujeme za nejstarší známý popis Macochy, byl zábrdovický premonstrát Martin Alexandr Vigsius. Vigsius zachoval ve svém Vallis Baptismi alias Kyriteinensis z r. 1663 první popis Krasu, znal Macochu z autopsie, poprvé se zmiňuje o Punkvě a je mu známa spojitost macešských vod s Punkvou – tím vším se stal M. A. Vigsius, jak ukázal K. Absolon,¹⁸⁾ současně jedním z prvních krasových zeměpisců na světě vůbec.¹⁹⁾

11) Absolon K.. *Kras moravský a jeho podzemní svět (1904 – 1911), str. 24.*

11a) O otázce jsme pojednali s H. Sáňkou v *českém lidu 2 (1947) č. 9 – 10 (sep. 1 – 12) a ve Vlast. věst. moravském 3 (1948).*

12) Absolon K., 1. c. dále týž, *Průvodce mor. Krasem* (1912) 16.

13) Absolon K., 1. c. 22.

14) 1. c.

15) Ani v *Dějínách*, ani v *Historickém místopise* 1. c.

16) *Zmínky o ní není ani v Kniesových příslušných okresech Vlastivědy Moravské.*

17) *Pro historii Moravského Krasu je nedozírnou škodou, že rájecký zámecký archiv zůstává stále nepřístupný, takže bez jeho detailního probádání, kde jistě starohrabě H. Salm snesl všechnu dostupnou starou literaturu, historie Moravského Krasu zůstává stále fragmentární.*

18) Srv. jeho článek v *Národní obrodě* I, č. 185, 16. 12. 1945.

19) *Není nejmenší pochyby o tom, že dílem Vigsiovým (ač autor je uveden N. N.) není unikátní tisk (Zd. Tobolka, Knihopis československých tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. stol., II, 1936, str. 268, sub 844. jediný exemplář v brněnské univ. knih. sgn. 25.222, srv. Jos. Jungmann, Historie literatury české (1849), 319, sub 1171, s revokací 952 (!)) Audolj Křtinské Neyswětégssý Rodičky Božj Panny Marie... w Litomyssli W Ym-pressy Jana Arnolta... (1665), knížka sepsaná r. 1665 v klášteře zábrdovském a na niž dal imprimatur náš Tomáš J. Pěšina z Cechorodu. Bohužel se však velice sličná poutní knížka ani jedenkrát nezmiňuje o jeskynních poměrech.*

M. A. Vigsius r. 1663. Joh. Ferd. z Todtenfeldu svým *Tartaro Mastix Moraviae* z r. 1669²⁰⁾ Václav Ardensbach z Ardensdorfu svým *Tartaro clypeus* z r. 1671, V. Pešina z Čechorodu svým spisem *Mars Moravicus* z r. 1677 a konečně Bohuslav Balbín r. 1677⁽²¹⁾ tvoří úzce spjatou skupinu leopoldovských autorů protireformačního období druhé polovice 17. století, jejichž zajímavé krasové a speciálně macošské zprávy jednak již interpretoval a ocenil⁽²²⁾ a jejichž nové zhodnocení připravuje K. Absolon. Nechtěje jeho práci předbíhati, upozorňuji na další a v souvislém líčení nejstarší historie Macochy dosud vůbec neznámé nebo přehlédnuté zprávy.

Ze samého konce 17. stol. pochází opět ojedinělá, ale velice zajímavá macošská zpráva. V diariu hradišského kláštera,⁽²³⁾ jemuž patřil jevíčský Šebetov, se praví k 8. 10. 1696 o výletu hradišských olomouckých premonstrátů do Sloupu toto:

„Nos Schebetovio pro re-creatione perreximus ad quendam pagum dictum Slup, spectantem ad Ragecense dominum, ducti curiositate videndi míra subterranea, in m3nte quodam, ubi specus variae ad instar palatiorum efformatae diversis figuris exornatae, aqua guttatim desuper defluente et in lapidem sensim indurescente, miras effigies efficiente, quae calamo de scribi non possunt, sed probari debent oculari experientia haec iiaturae míra.“

„Ze Šebetova vyrazili jsme za osvěžením do vsi zvané Slup, náležející k panství rájeckému, vedení jsouce zvláštností spatřiti podzemní divy v jakési hoře, kde jsou rozmanité jeskyně, vytvořené na způsob paláců, vyzdobené rozmanitými tvary, jež vytváří voda, stékající s vrchu po kapkách a znenáhla tvrdnoucí v kámen, tvořící podivuhodné výtvořky, jež nemohou býti popsány perem, avšak tyto divy přírody zaslouží, aby byly spatřeny“⁽²⁴⁾

Zpráva ukazuje, že Kras byl v současné době na Moravě již vskutku dobře znám a že se také asi již ustálil určitý názor o vzniku a růstu krápníků. Škoda, že zpráva neposkytuje dalších detailů.^(24a)

Chronologicky se k těmto zprávám, navazujícím na Vigsia, Hertodta, Ardensbacha a Pešinu a k dalším záznamům o občasných návštěvách krasových jeskyní, pojí obsáhlá zajímavá relace brněnského minority P. Lazara Schoppera, zachovaná v rajhradském opise hospodářského rogendorfského úředníka Jos. Mělnického z r. 1772, podávající informace o Schopperově sestupu do Macochy r. 1723. O tomto prvním dosud známém sestupu macešském zmínil se r. 1749 Jos. Ant. Nagel.⁽²⁵⁾ Ale ani vlastní popis Lazarův, o němž se Nagel výslovně zmiňuje, ani nějaké podrobnější informace o něm nebyly dochovány a narážka Nagelova, o níž se ještě dále zmíním, dávala příčinu i k různým kombinacím. Zpráva se spojovala – ukázalo se však, že omylem – s Lazarem Erckerem ze

Schreckenfelsu, Sasem z Annaberku, autorem knihy o rudách,⁽²⁶⁾ od r. 1577 nejvyšším perkmistrem v Čechách a od r. 1583 pražským mincmistrem.⁽²⁷⁾ Lazar Ercker spolu se slavným G. Agricolou (1494–1555) a luterským theologem Mathesiusem (1504 – 1565) zahájili naši mineralogickou literaturu (1594)⁽²⁸⁾ R. Trampler se domnívá, že Lazar Ercker byl r. 1581 poslán císařem Rudolfem II., aby prozkoumal doly na Moravě.

20) *Faksimile tit. listu přinesly Luhačovické lázeňské zprávy 1940. č. 1, kde podal také Ludvíkovský (str. IV) výklad slova Tartarus (v našich krasových zprávách v původním významu podsvětí). K Hertodtovu dílu srv. Bertold Bretholz, Brunn, Geschichte und Kultur (1938), 234.*

21) K Balbínovi srv. Ant. Rejzek, Bohuslav Balbín T. J., Jeho život a práce (Brno 1908), 309–313, pokud si všiml paleontologie srv. můj článek v Čas. Nár. musea ČI (1927), 140–151.

22) K. Absolon, *Problém podzemních toků Punkvy v dějinném svém vývoji od stol. 17. do let 80tých minulého století, Příspěvek ku historické geografii Moravy, Věstník Klubu přírodovědeckého v Prostějově XII, 1909, 12–14.*

23) Rkp. Zemského archivu mor., kl. Hradisko, VMS č. 40. fol. 21ya-b.

24) Hlídka 55 (1938), str. 366.

24a) K Boëtiově zmínce (*Gemmarum et lapidum Historia, Hanau 1609*) o tvorbě krápníků (kde se zmiňuje autor l. c. 422 i o Křtinských jeskyních) srv. moji noticku *Československý kras I* (1948), 88.

25) J. A. Nagel výslovně praví: „*Die Beschreibung eines Minoriten von Brünn (P. Lazarus Erker), welcher vor 25 Jahren am allerersten. soviel bekannt ist, mit noch einigen anderen in diesen Abgrund hinabgefahren*“, srv. zde dále.

26) *Beschreibung aller fürnemisten Mineralischen Ertzt und Bergwerksarten etc. (Praha 1575).*

27) Emanuela Nohejlová, *Z příběhů pražské mincovny, Nástin jejich osudů v letech 1537 – 1618 (Praha 1929), zejména 106 a 107.*

28) Ot. Matoušek, *Geologie (ve Velkém ilustrovaném přírodopise všech tří říší) (1940). 51.*

Snad prý podnikl sestup do propasti a možná, že lid pokládal jeho hornický kroj s kapuci za mnišský hábit.⁽²⁹⁾ K. Absolon napsal, že tato epizoda je jedno z četných temných míst z historie Moravského Krasu,⁽³⁰⁾ že začátek výzkumu Macochy je zahalen v temno.⁽³¹⁾ Teprve P. Václav Pokorný upozornil r. 1924⁽³²⁾ na rajhradský rukopis Mělnického z 21. X. 1772, který tento rogendorfský hospodářský úředník, o němž není možno podati zatím žádných bližších informací, poskytl za posledního rajhradského probošta Otmara Conrada (1764 až 1812) známému ráj hradeckému archiváři a historikovi Pelclový, Dobrovského a Cerroniho doby R. D. Alex. Habrichovi (1764 až 1812).⁽³³⁾ Není vyloučeno, že se zde v Rajhradě připravoval vskutku asi nějaký obšírnější popis Macochy. Snad někdy později opět čirá náhoda osvětlí i tuto starou historii. Dnes zůstává krasová historie ráj hradeckému archivu vděčná za zachování důležité zprávy Mělnického, podávající buď pouhý opis, nebo obšírný výtah Lazarova popisu, který měl v rukou čtvrt století po prvním macošském sestupu a takřka čtvrt století před redakcí Mělnického ještě r. 1749 Jos. Ant. Nagel (Docent Dr Zdeněk Roth, Kdo byl Lazarus Erker, první výzkumce dna propasti Macochy?, Sborník Československé spol. zeměpisné 51 (1946), str. 46–47, pokládá za pravděpodobné, že to byl horní mistr Lazarus Erker, který ve své úřední funkci navštívil někdy kol r. 1581 také Macochu, ale současně pokládá Dr Roth podle profesora Korána za málo pravděpodobné, že by se Erkerův rukopis o Macoš v archivu ministerstva vnitra (dříve guberniální archiv) našel). Rajhradský rukopis Hf. 8 zní:

„*Beschreibung Des Entsetzlichen tieffen Thals in der Herschaft Raitz bey Ostrow in Wald gelegen. Von dem Ihnwohner selbiger Gegend Maczocha genandt.*

(Rajhrad, Klášterní archiv, sgn. Hf8)

Es ist dieser Thal (so Viel menschen gedencken) niemalen bestiegen, oder untersucht worden, wegen ungemeiner Tiefe, weilen Von kheiner

29) R. Trampler, *Die Macocha (Wien, 1891).*

30) *Problém l. c. 19, 22.*

31) *Průvodce Mor. Krasem (1912), 105.*

32) Srv. Hlídka 41 (1924), 80–83.

33) M. Kinter. *Vitae Monachorum* (Brno 1908), 55–59.

A překlad Schopperovy-Melnického macošské zprávy je tento:

Popsání hrozné propasti v lese na panství Rájci u Ostrova obyvateli krajiny nazývané Macocha.

V Rajhradě 21. října 1772.

Raptim descripsit Josephus Melnický.

(V archivu kláštera rajhradského, sign. H. f. 8.)

Do této propasti, pokud lidská paměť sahá, nikdo nesestoupil ani ji neprozkoumal, a to proto, že je nesmírně hluboká a se žádné strany k ní není přístup. Jakousi zprávu podal jistý pastýř, který se svými druhy kolem vánoc chtěl osekati vrcholky tisů, které v této krajině rostou, při tom měl však neštěstí, že se stromu a potom po sněhu sklouzl; na štěstí vyvázl bez pohromy, snad že dopadl na vysoko nakupený sníh a byl pak lidmi z okolí, přivolanými jeho kamarády, vytažen. Propast vůbec zvědavě nezkoumal, snažil se jen, aby se dostal ven; protože byl hrůzou všecek bez sebe, začal se teprve asi za hodinu rozpomínat, že při obcházení propasti přišel k díře, do níž když vlezl, byl by býval málem padl do prohlubně. Ve vodě spatřil velké pstruhy a hrozně ho vylekala vydra. Tolik poznamenává protokol u vrchnostenského úřadu sepsaný.

NS. Že tento pastýř, který unikl tak velkému nebezpečí, poněvadž se mohl o kamení zabít nebo se ve vodě utopit, byl přece někde jinde pro krádeže oběšen, svědčí o tom, že je pravda, že to, co má být oběšeno, se neutopí.

V květnu r. 1723 se rozhodli dva duchovní, zdržující se na panství, a to jezuita P. Walter, tehdejší misionář na pevnosti Špilberku a minorita P. Lazar Schopper, že si toto místo lépe prohlédnou a že se podle možnosti dají do propasti spustiti, aby shlédli i zvláštnosti tohoto místa, jako vtok a odtok vod, pstruhy a vyzkoumali příčinu hrozného rachotu, který je slyšeti, když je do propasti vržen kus dřeva. K tomu cíli bylo vysláno několik sedláků s dlouhým zámeckým lanem, aby připravili všechno potřebné a, bude-li lano stačit, někoho po něm spustili. Když přišli na místo, dal se za odměnu spustit dolů starý sedlák jménem Štefan; ten když prošel propastí, byl šťastně vytažen nahoru, nevypověděl však nic zvláštního, jenom že musil po spuštění ještě jednou tak hluboko slézáti s kopce, že ve vodě viděl pstruhy a že zažil takovou úzkost, jako by byl soudný den. Z přestálého strachu se roznemohl a tři dny si poležel.

Toho dne nebylo již dál nic podniknuto. Touha po lepším poznání propasti byla však stále větší a vrchnost projevila přání, sestoupit po schodech, které by k tomu cíli dala zříditi, uctíti sv. Rosalii sochou, kterou by tam postavila, a, jak by to bylo možné, bez nebezpečí se spustit do propasti. Z podnětu zmíněného P. Lazara vypravilo se 25. května do lesa k řečené propasti všecko panstvo se svými urozenými hosty J. E. hr. ze Sintzendorffu, generálem a velitelem pevnosti Špilberku atd. Tam byla v přítomnosti všech vrchnostenských důstojníků, myslivců, hajných a sedláků z okolních vesnic, učiněna výzva, kdo se dobrovolně dá za odměnu spustit do propasti; po dlouhém váhání se nabídl jeden sedlák z Vilémovic a spustil se po roubíku dolů; za ním docela tajně (protože vrchnost nechtěla, aby se duchovní toho odvážil) následoval P. Lazar. Několik důstojníků, kteří slíbili, že ještě za páterem sestoupí, ztratilo při pohledu na propast všechnu odvalu. Odhodlal se k tomu jedině komorník Jan Jouhard. Ten a P. Lazar propast prohlédli a podali o ni tento popis:

Po rovině porostlé lesem přijde se k strašlivé propasti, jejíž dna nelze dohlédnouti, až na kámen, o němž bude řeč níže. Po levé straně lze po úbočí sestoupiti až do polovice propasti; při tom je třeba přidržovati se kořenů a stromů. Potom se kolem stromů upevní lano ke spuštění. Tam, kde se lano tře o skálu, drobí se písek a hlína padá na toho, kdo se spouští; proto pozor na oči! Pak se sjíždí volně bez doteku skály, která se více zužuje; při spouštění je vidět divoké skály a díry. Podle délky lana měřeno, je třeba k dosažení dna se spustit do hloubky 32 sáhů. Odtud je třeba sestoupiti po kopci, skládajícím se ze samých volných kamenů; to je značně nepříjemné, protože kdekoli se stoupne na

kámen, uvolní se pod nohama a strhne za sebou mnoho jiných. Je proto nemožné jít zde přímo, a ten kámen způsobuje hrozný rachot a dunění, jako by se země pod nohama rozestupovala; vrhne-li se do propasti kus dřeva, strhne jeden kámen mnoho jiných a ty zase další a neustanou dříve, dokud nedopadnou na úpatí kopce.

Délka tohoto kopce, po svahu měreno, činí asi 30 sáhů. Dole uprostřed propasti leží balvan asi 2 sáhy dlouhý a i sáh široký, který se patrně nahoře utrhl od skalní stěny a skutálel se po kopci dolů; dále se tam vypíná pískový pahorek asi 5 sáhů vysoký a hned 'proti němu jiný takový pahorek stejně vysoký. Oba byly tehdy porostlé zeleným mechem. Mezi těmito dvěma pahorky je spojovací díra dvou rybníčků; jeden z nich po pravé straně je poněkud větší. Jeho hloubku, která byla teď jenom malá – 6 sáhů – nebylo možno změřit tyčí, nýbrž šňůrou, na jejímž konci byl upevněn kámen. V rybníčcích bylo viděti pstruhy. Od rybníčku po levé straně se přijde k třetímu pahorku; je zde prohlubeň na způsob pečlivě vystavené klenby, asi 5 sáhů vysoká, která sice nejde daleko, ale je plna divokých děr, které vedou do dalších slují. Nad zmíněným jezírkem přechází skála, ve které je díra, zvaná komín, kterou lze vyhlédnouti až do lesa; když se dírou hodí kámen, je slyšet ránu. Tato skála, podobající se stěně, je na levé straně z větší části porostlá mechem, delším než prst; na jiných stranách je barva skály světlešedá. Na zmíněné levé straně dole zeje velká černá kamenná díra, podobná peci, vysoká asi 1/2 lokte; kameny jsou nestejně a hranaté, asi 2 sáhy dlouhé. Hodí-li se do díry nějaký předmět, padá hodně hluboko do vody. Odtud vytryskuje občas mohutný proud vody a zaplavuje, jak obyvatelé zdejší krajiny dosvědčují, do značné výše celou propast, což by potvrzovaly též pískové pahorky a celý vymletý kamenný kopec.

Na pravé straně je výška největší; zkušené lidé ji odhadují na víc než 100 sáhů. Na této skalní stěně zanechala příroda balvan, se tří stran volný, takže když někdo sestoupí několik kroků do lesa a položí se na balvan, může přehlédnout celou propast.

Lidské oko je zde hloubkou tak klamáno, že člověk kráčející dole, zdá se sotva loket vysoký, a že mech rostoucí na skalní stěně, vypadá jako krásná rovná zelená louka; rybníčky na dně podobají se černým kalužinám, ač mají vodu čistou a průhlednou. Do úhlu lomené skalní stěny způsobují, že propast je dole značně širší než nahoře, majíc na dně asi 60 sáhů, na šířku pak 16 sáhů; pokud se dá ze všech okolností usoudit, je zde asi stále chladno, poněvadž sluneční paprsky propasti pro její hloubku dostatečně neozařují. Na celém dně nenajde se rovného místa, nýbrž všude jen kopcovitá půda a voda. Skalní díry, z nichž vytéká a do nichž odtéká voda, není shora vidět a zdá se, že jde o vodu stojatou; tomu ovšem tak není, neboť o tom, že voda má spád přesvědčíme se tím, že všechno dřevo, které bylo do propasti hozeno, je pohromadě v jednom koutě potoka, kde musí být nutně odtok.

V této vodě jsou též ryby a je čistá a průhledná, čehož u stojatých vod není.

O této hluboké propasti podává nám zprávu slavný Hertodt, doktor filosofie a lékařství, ve svém z části kuriozním a z části lékařském pojednání; jmenuje ji propastí. Podává v něm staré moravské zvláštnosti, jednak podle vlastního pozorování, jednak podle cizích výzkumů.

Při popisu slují a rozeklanin sloupských a křtinských vypisuje, že toto místo již svým vzhledem vzbuzuje hrůzu a že žádný člověk se bez nebezpečí života neodvážil položit se na balvan nahoře zmíněný. Píše dále, že shodil odtud dolů dvacetiliberní balvan a že se modlil celý Otčenáš, než balvan dopadl. Při dopadu se roztříštil balvan na prach a Hertodtovi se zdálo, že se prach zvířil jako kouř; při popisu užívá napořád slov jako strašný, hrůzyplný, s bázní, s nebezpečím života.

Bylo shledáno, že to, co je zde popisováno jako nebezpečné a strašné, je přece možné a snadné.

Popis celkem odpovídá skutečnosti, až na to, že se zdálo, že kámen se roztříštil na prach; tam totiž, kam kámen dopadl, není žádná skála a kámen dopadl na suchý písek, který se zvedl jako prach, čímž oko divákovo bylo vzhledem k velké hloubce lehce oklamáno.

Toto prohlédnutí a popsání propasti, co do přesného prozkoumání první, dosvědčuje, že je docela snadné to, co se mnohým dříve zdálo nemožné. To bylo z vlastní zkušenosti zaznamenáno ke cti Tvůrce přírody (i v takových věcech podivuhodného), k potěše a oslavě Jeho hraběcí Excel, z Rogendorfu a k lepšímu poučení jak vrchnosti, všem návštěvníkům, k potlačení mnohých vybájených vyprávění.

Rajhrad, 21. října 1772.

P. Lazarus ut supra.

Schopperův – Melnického popis zná první Macochu, která byla dříve označována apelativně jen jako propast, jejím dodnes užívaným jménem.³⁴⁾ Je snad možné, že jádro místní macošské pověsti jak se domnívá již K. Absolon, leží až v době předvígiovské³⁵⁾ a že dlouhá genese vytvořila teprve toto pomístně jméno, jež se v plné formě vyskytuje až v popise Schopper-Melnického (1723 – 1772). Lazarus – Melnický zaznamenává sice s několika rozpory téměř neuvěřitelnou zprávu, že do propasti, kterou nazývá jen hroznou (ač se později proti podobným výrazům Hertodtovým sám obrací), spadl po sněhu pastýř, který prý byl opět z propasti vysvobozen. Není vyloučeno, že ohlas toho se objevuje skutečně v macešské pověsti o pastýři, jak ji zaznamenal ještě M. Kříž. Jelikož prý byl s pastýřem o jeho dobrodružství založen u vrchnostenského úřadu protokol, bude snad moci příští historik Macochy otisknouti někdy i tento zajímavý dokument.³⁶⁾

34) *Pomístní jméno Macochy je kromě toho na př. na Moravě zachováno u Brodku u Nezamyslic.*

35) *Obroda 1. c.*

36) *Zaznamenal ji dr M. Kříž v Čas. Mat. mor. i. c.*

Domnívám se, že rajhradský rukopis macošské relace se skládá ze dvou částí: popisu původní vlastní zprávy Lazarovy (8 posledních odstavců) a jakéhosi úvodu Melnického (4 první odstavce).

Nejzajímavější je přirozeně vlastní zpráva. Melnického popisu o sestupu Waltrově – je zajímavé, že o tomto prvním se již více neděje zmínka, ač ho uvádí Melnický výslovně na prvním místě – a Schopperově. Tento, který zde vystupuje jako brněnský minorita Lazar, je jistě onen pozdější Nagelův záhadný Ercker. Oba tito první macošští pionýři nejsou neznámí, ba naopak z jejich života je známa celá řada dat.

P. Johann Walter vystupuje v seznamech české jezuitské provincie poprvé jako magister v Collegiu Novodomense v letech 1710 – 1711. Jeho rodiště i rok narození jsou neznámé (pravděpodobně počátek devadesátých let 17. stol.). 1712 – 1715 studoval teologii v Olomouci, 1716 – 1717 působil jako pater tertiæ probationis v Collegiu telečském, na to 1718 ve Znojmě a 1719 jako kazatel tuřanské residence. 1720 – 1723 byl kazatelem na brněnském hradě (in castro). Na to působil v Opavě 1724 – 1725, ve Vratislavi 1726 – 1729, ve Svídnici 1730 – 1732, po ročním olomouckém pobytu v Lehnici (1734 – 1740 a ve Vartenberce 1741 až 1744. Po ročním vratislavském pobytu (1745) a ve Svídnici (1746 – 1749) objevuje se opět v Brně v letech 1750 – 1753. V letech 1754 – 1758 působil v pražském Klementinu a 1759 – 1768 v Chomutově, kde také 12. 3. 1768 jako curator valetudinis zemřel.³⁷⁾

P. Lazarus Schopper narodil se 21. 10. 1698 ve Slezsku („Nissensis“), vysvěcen 6. 12. 1721, 1723 kazatelem v Krnově, 1724 svátečním kazatelem v Brně, 1730 komisařem konventu krnovského, 1732 kvardiáři v Brně, kdy byl v jeho době dostavěn minoritský kostel, 1735 kvardiánem kapituly a sekretářem provincie, 1738 kvardiánem brněnské kapituly a konventu, 1739 promován na doktora, v letech 1744 – 1747 zastával úřad brněnského kvardiána, od r. 1747 provinciála moravské provincie a do roku 1765 jsou známa podrobně data jeho života. Zemřel na podagru 22. VI. 1756 ve stáří 67 let.

Virtute vixit, memoria vivit, gloria vivet“ praví o něm řádové zápisy.³⁸⁾ Byl pohřben v řádové hrobce u brněnských minoritů v kostele u sv. Janů.

Z programových problémů macošské výpravy obou brněnských mnichů bylo přirozeně nejdůležitější stanovití vtok a odtok vod Macošských. Leč bohužel právě o tom zanechal Schopper nejméně zpráv. Před výpravou byl spuštěn (a to pravděpodobně z míst dnešního spodního můstku, musel se slézáti kopec) jinak neznámý sedlák Štefan. Rájecká vrchnost byla ochotna po tomto prvním zdařilém pokusu o dobytí Macochy zříditi na dno propasti schody a postavit na dně Macochy sochu sv. Rosalie (patronka svátku 4. srpna, žila v palermské jeskyni v 12. stol.). Sestup do Macochy 25. 5. 1723 byl slavnostní. Zkušebním králíkem, když přítomní důstojníci odmítli sestoupiti,³⁹⁾ byl opět vilímovský sedlák a komorník Jouhard, asi francouzského původu. Páter Lazar, který sestoupil do propasti tajně, popisuje podrobně sestup asi z míst dnešního spodního můstku – jeho upozornění „pozor na oči“ ukazuje zřejmě, že si byl vědom, že sestupy do propasti budou častěji opakovány a odhadl tuto hloubku (spodní můstek – dno) na 60,67 m (32 sáhů). Lazarovy informace o dně samotném jsou neobvykle zajímavé. Jeho starý popis spodního kopce, jehož délku odhadl na 56 m (30 sáhů), lze vlastně srovnati takřka doslovně s Absolonovým dnešním popisem!

37) *Podle zpráv sebraných podrobně F. Patzeltem v brněnském městském archivu.*

38) Podle zpráv sebraných podrobně F. Patzeltem v brněnském městském archivu.

39) Jmenovaný hrabe Lud. Ginzendorf (nar. 1661), velitel Spilberku, byl často ve sporu s městskou radou, od 1717 zemský velitel moravský, srv. *Sujan Fr., Dějepis Brna (1928)*. 79, *Trautenberg, Chronik der Landeshauptstadt Brünn (1897)*, IV. 28. 45.

K. Absolon (Průvodce, 1912, 116): „Teprve v propasti vidíme jak „rovný“ zelený palouk na dně klame. Hned od místa sestupu svažuje se příkrá kamenitá stráň, tak příkrá, že jen s největší opatrností, nejlépe čtyřnožmo, slézáme dolů k potoku.“

L. Schopper-Melnický 1723 a 1772: „Odtud je třeba sestoupiti po kopci, skládajícím se ze samých volných kamenů; to je značně nepříjemné, protože kdekoliv se stoupne na kámen, uvolní se pod nohama a strhuje za sebou mnoho jiných. Je proto nemožné, jíti zde přímo, a ten kámen způsobuje hrozný rachot a dunění, jakoby se země pod nohama rozestupovala. Vrhne-li se do propasti kus dřeva, strhne jeden kámen mnoho jiných a ty zase další a neustanou dříve, dokud nedopadnou na úpatí kopce.“

P. Lazar si všimnul balvanu, který odhaduje na 3,79 X 1,8901 (2X1 sáh), dva pískovcové pahorky na dně odhaduje na 9,5 m, zmiňuje se však ještě otřetím. Hloubku rybníčka (po pravé straně) určuje Lazar na 11,37 m, Horní jezírko je ve skutečnosti 13,5 m hluboké. Zmiňuje se stručně o dnešní Erichově jeskyni a dospívá k jejímu prvnímu stupni. Výšku Pekelného jícnu určil Lazar na 59,82 m, ač je 90 m v. a 58 m šir. Že Schopper-Melnický podává na svoji dobu (počátkem 18. stol.) jistě přesný popis macošského dna, o tom svědčí opět tato konfrontace Schoppera-Absolona o macošském „Komínu“, jehož jméno je takto vedle vlastního jména Macochy zapsáno nejen jako druhý nejstarší pomístný krasový název, ale i jako speciální speleologický term. techn., přešlý do odborné literatury jako řada jiných výrazů (ponor, ztrata, punkva atd.) z lidové nomenklatury.

Schopper – Melnický 1. c.

„Nad zmíněným jezírkem přečnívá skála, ve které je díra, zvaná komín, kterou lze vyhlédnouti až do lesa. Když se dírou hodí kámen, je slyšet ránu.“

Absolon 1. c. 102.

„Přímo naproti spodnímu můstku spouští se do Macochy srázné koryto, jímž vede stezka vedoucí k t. zv. „Komínu“. S největší opatrností můžeme se tu přiblížiti ku trojitému jícnu studnoví té propasti, jež proráží strop jeskyně a patřiti na Horní jezírko dna Macešského.“

azarovy zprávy o dne Macochy jsou jistě velice zajímavé, podobně jako informace o stěně porostlé mechem,⁽⁴⁰⁾ nebo o starých záplavách Macochy.⁽⁴¹⁾

Odhaduje-li Schopper hloubku Macochy na 189 m (zmýlil se tedy o 40 m), nepřekvapuje, uvědomíme-li si, že Lazar odhadl výšku stěny ze dna; stejně tak když odhaduje délku dna na 113,79 m a šířku na 30,344 m (ve skutečnosti délka dna 150, šířka 45 m). Lazar zmiňuje se také o onom skalním balvanu u okraje propasti, o němž píše ještě r. 1804 Chr. K. Andree. Je škoda, že Lazar, který takto celkově správně Macochu popisoval, omezil se jen na pouhé konstatování, že macošská voda není stojatá a má nutně odtok, neznal tedy ani vigsiovského zjištění – četl před svou výpravou Hertodta, proti němuž se polemicky obrací přeháněním strašných hrůz propasti – o souvislosti macešských a punkvíných vod, ač si právě vytknul za hlavní cíl sestupu do propasti stanovití jejich vtok i odtok.

Je škoda, že Schopperův cenný popis není obsažnější a že Lazarus, který věděl také o jeskyních sloupských a křtinských, nevěnoval Moravskému Krasu více zájmu.

K rajhradské Schopperově zprávě Melnického opisu je připsán jinou rukou a přivázán opis jiné zprávy původního rukopisu 24 X 18 cm (dnes neurčitelné provenience) „Historia Von der Gestalt Ursprung und Hülffreichen Gnaden der Schmertshaften Mutter Gottes Statuen; In dem zu der Hoch Gräflicher Rogendorfer Herrschaft Raitz zugehörigen Dorf Slaup“. V rukopise se (v překladu) praví:

(40) *Jak viděti, že si Schopper všimal mechové stěny a ozdoby macešské, již zdůrazňují jak Fr. Straňák (Časopis Vlast. mus. spolku v Olomouci 23, 1906, 105–117, hlavně 112, tab. VI) tak i J. Podpěra (srv. Čas. Mor. musea zem. 26, 1928, 98, obr. 20).*

(41) *A. Boček, Moravský Kras (1922), 88, že zátopy sahají až do výše 30 m.*

„Ostatně lze také ve Sloupě něco vzácného a pamětihodného spatřiti, ježto se nalézají v blízkosti kolem stojících vysokých skalnatých horách stejně přírodou daleko široko vyhloubené chodby, že se může po celý den choditi z jedné hory do druhé tak jako se dá v pravidelně stavěném městě jeho ulice procházeti, je tam také několik studánek naplněných čerstvou průzračnou a příjemnou vodou. Je tam však také velmi hluboká propast, do které když vrhneme kámen, uplyne mnoho minut a padne tím hlouběji, jako dolů kapající voda se okamžitě proměňuje v tvrdý kámen; před vchodem do této sluje však stojí zcela odloučená od ostatních hor vysoká skála podobná sloupu, od něhož má také vesnice české jméno Sloup, aby však tato skála neměla tak sama, pouhé a prázdné jméno, nýbrž skutečně byla sloupem, stojí proto na ní socha svatého mladšího Stility, který dlouhá léta na jedné noze na vysokém sloupu stál, psal proti kacířům a bojoval o čest.“

Zpráva je zajímavá, že zná podstatu vzniku krápníků, že uvádí, pokud vím poprvé, správnou českou etymologii Sloupu, prozatím však nemohu s určitostí říci, odkud zpráva pochází. Její opis v rajhradském klášteře však ukazuje, že v Rajhradě se vsutku někdo zabýval blíže tajuplným Moravským Krasem.

Za první upozornění na kdysi záhadného Lazara Erckera = Lazara Schoppera, s něhož spadla takto rouška tajemství, vděčíme vlastně J. Ant. Nagelovi. Westfalan Jos. Ant. Nagel (3. II. 1717), zcestovalý císařský dvorní matematik a vídeňský plánař, si získal i významné místo ve světové speleologické literatuře.⁽⁴²⁾ Popsav na císařský rozkaz štyrské jeskyně a po Valvasarovi krajinské jeskyně (Cirknické jezero, Postojenské jeskyně), navštívil r. 1748 i Kras Moravský. Pro historii moravské speleologie mohl mít význam i dřívější krátký brněnský pobyt Nagelův za mladších let. Tak se stalo, že obsáhlý vídeňský krasový Nagelův rukopis⁽⁴³⁾ obsahuje i dvě moravské kapitoly o sloupských jeskyních a, o Macošě. Nebyly u nás neznámé,⁽⁴⁴⁾ ale protože jsou vlastně dnes již českému čtenáři nepřístupné, uvádím obě kapitoly v překladu s doprovodem Beduzziho obrazů:^(44a)

(42) *Absolon I. c. 14, dále srv. H. Salzer v Speleologisches Jahrbuch X–XII (1929–1931) III, kde je cit. i starší literatura.*

(43) *Je to práce Beschreibung des auf allerhöchsten Befehl Ihro Maytt. des Römischen Kaisers und Königs Francisci I. untersuchten Ötscherberge und verschiedener anderer im Herzogthume Steyermark befindlich – bishero vor selten und verwunderlich gehaltenen Dingen (sgn. 7920), Beschreibung deren auf allerhöchsten befehl Ihro Röm. kayserl. konigl. Maytt. Francisci I. indem Herzogthume Crain befindlichen Seltenheiten der Natur. Sgn. 7854.*

(44) *Pokud si jich všimla naše lit. cit. Absolon I. c. 15.*

(44a) *K Beduzzimu (Petuzzi), dvornímu staviteli, který r. 1750 stavěl podle Martinlliho plánu slavkovský zámek (srv. C. Jahodová a Zd. Drobná ve sborníku Slavkov 1805–1931, 51) a zhotovil pro hraběnku Karolinu z Rogendorfu plán zámku rájeckého (H. Wankl, Bilder aus der mährischen Schweiz, 1882, 158), srovnej W. Schram v Thieme-Beckerovi, Künstlerlexikon 3 (1909), 161. B. Bretholz. Brünn. Gesrhichte und Kultur (1938), S. 258, říká podle kronikáře A. S. Hanzelyho, že císař František I. Lotrinský při příležitosti své brněnské návštěvy r. 1748 „dürfte auch die Macocha besichtigt haben, denn er gab später hin seinem Hofmaler Beduzzi den Auftrag sie zu malen“. Naproti tomu G. Trautenberger, Die Chronik der Landeshauptstadt Brünn 4 (1897), 84–85 nic podobného neuvádí (14.6 byli císařští manželé u brněnských Minoritu), zmiňuje se jen (i. c. 147) o Rudczinského sestupu do Macochy r. 1784.*

14. O JESKYNI U VESNICE SLOUPU NA MORAVĚ.

V tomto popise zaslouží si rovněž zmínky příšerná sice, ale pro mnoho neobvyklých věcí, v ní se vyskytující, opravdu podivuhodná jeskyně, položená tři míle od města Brna v hraběcím (nyní knížecím Salm-Reifferscheidkranthainském) panství Rájci, nedaleko vesnice Sloupu; tuto jeskyni jsem musel v uplynulém roce 1748 na nejvyšší rozkaz prozkoumati.

Asi 300 kroků od této vesnice spatřujeme na úpatí vysokého skalního vrchu široký otvor (tab. I), kterým se dostaneme do temného sídla hrůzy. Až sem nás stále provází potok; jakmile dosáhne jeskyně, protéká jí ještě několik sáhů a vrhá se pak hned po pravé straně pod skály a hledá v neviditelných kanálech řečiště. První prostora, na kterou při vstupu narazíme, je v průměru až 12 sáhů

dlouhá a je proti vchodu opatřena dvěma otvory jako dveřmi. Každým z těchto otvorů přijdeme do další ještě prostornější místnosti, jejíž stěny a klenba jsou stejně jako u první prostory tvořeny ohromnými skalami. Poněvadž zde není slunečního světla, je nutno hustou tmou zahánětí rozžehnutými pochodněmi. Podlaha je zde tvořena množstvím hlíny, naplavené při velké vodě, a velkými stromy, které se vrší tak vysoko, že je nutno prolézati otvorem na konci této prostory se skloněným tělem. Avšak čím nižší je tento otvor, tím vyšší a širší je dutá skalní stavba, když jsme jím prošli. Dostaneme se do neobyčejně široké a vysoké prostory, v níž je tolik chodeb, koutů a děr, že ten, kdo by se tam vydal bez vůdčí niti, stěží by se z tohoto skalního labyrintu dostal ven. (Tuto prostoru budu napříště, protože se v ní sbíhají všechny vedlejší chodby, nazývati hlavní síní.) Chodba, jak se jeví při vstupu do této hlavní síně po levé straně, je 57 sáhů dlouhá. Projdeme-li asi její poloviční délkou, spatříme na boční stěně na černé skále dvě figury z bílého krápníku, vypadající skoro jako labutě (tab. 19, obr. 2); ztvrdly tak postupně na kámen ze stékající vody.

Nedaleko odtud je ve skále vyhloubenina, v níž příroda kdysi patrně vytvořila z krápníku lidské útroby; poněvadž byl tento útvar návštěvníky postupně roztržštěn, zůstalo z něho jen část plic (tab. 2, obr. i). Zde je též vidět ve výši napříč chodbou trám; nevím, k jakému účelu byl položen. Možná, že sloužil ve švédských válkách lidem, kteří v těchto roklicích hledali bezpečí, k pověšení jejich věcí, aby byly chráněny před vlhkem. Skoro na konci této chodby vidíme volně stojící, i o střevíců vysoký, 8 střevíců dlouhý a 21/2 střevíce široký bílý krápník; kdysi byl z něho uříznut kus, který zde ještě leží, pro nádrž vodotrysku, protože však takové kameny nemají na vzduchu trvání, nebyl odnesen. Tento krápník zní, jakoby byl z kovu, což někteří považují za zvláštnost. Našel jsem však jak v této, tak i v jiných jeskyních mnoho krápníků téže vlastnosti. Tato chodba pokračuje za právě dotčeným kamenem ještě několik sáhů dovnitř, protože však skalní stěna je zde všude uzavřena, je nutno se zase vrátit do hlavní síně.

Odebral jsem se potom do chodby položené vpravo, nedaleko chodby právě popsané. Je z počátku hodně široká a vysoká a její stěny jsou na mnoha místech ozdobeny různými figurami z krápníků a to takových tvarů, že by člověk myslil, že tato hra přírody je polovznešená práce zručného sochaře. Mezi jiným je pozoruhodná síň, do níž přijdeme, urazíme-li v této chodbě cestu 60 sáhů. Boční stěna je zde pokryta nespočtenými výrůstky z bílého krápníku, které jsou uspořádány v řadách, z nichž jedna přechází druhou, četné mezery mezi nimi způsobují, že tok vody stéká shora na každý lomené a spadá s každého jako zvláštní pramen, až je konečně prohlubeninami dole zachycen, jako vodní nádrž (tab. 3, obr. 2).

Po straně vedle tohoto vodopádu (tam. lit. A) je ve výši vidět jiný otvor, v němž jsem, pokud to matné světlo pochodně dovolovalo, pozoroval ještě rozmanité vlnité figury. To vzbudilo mou zvědavost, ačkoliv to dalo hodně námahy, abych se sám přiblížil a mohl poněkud přesněji pozorovat práci přírody. Našel jsem zde docela zvláštní vyhloubeními, která byla nejenom po stranách a nahoře ověšena obyčejnými zkamenělými koberci nýbrž – a to se mi zdálo nejpodivuhodnější – dokonce i podlaha byla zde potažena krápníkem a pokryta četnými pruhy, hadovitě do sebe vpletenými (tab. 4, obr. I).

Když se oko tímto pohledem náležitě potěšilo, odešel jsem odtud a prošel ještě zbývající částí chodby právě opuštěné; tu se zraku zase naskytla pozoruhodná podívaná; totiž labuť, vytvořená na stěně ze sněhobílého krápníku na způsob reliéfu; četné hroty a tečky, jimiž bylo tělo opatřeno, podobaly se hodně peří. Šel jsem odtud ještě dál, až se chodba nakonec stala tak úzkou a nízkou, že jsem byl nucen lézt přes třicet kroků po čtyřech. Potom se však vysoký skalní prostor zvětší; zároveň se zvětší podiv divákův; když se najednou octne v chrámě z alabastru. Říkám z alabastru, neboť sněhobílý krápník, jímž jsou stěny a klenutí pokryty, co do krásy alabastru nijak nezadá, a dutina dá se pro svou šířku a půvabnou kopuli, jež ji uzavírá, srovnati spíše s chrámem než s jeskyní.

Bylo by skoro nemožné, kdybych se chtěl odvážit zvlášť popsati všechny figury a vlnité rysy vyskytující se jak v této místnosti, tak i v jiném místě nebo sálu, za zmíněnou prostorou položeném.

Postačí, když řeknu, že se zde setkávám s dílem přírody, které si jistě plně zaslouží pozornost.

Až sem činí délka jeskyň, měřeno od začátku, 215 sáhů a dále se nedá do této hlavní síně proniknout. Než však tuto síň opustím, musím se zde ještě zmínit o onom kameni, o němž dr Hertodt ve své knížce Tartaro-Mastix Moraviae, kde se zmiňuje o těchto jeskyních, píše toto:

(„In platea directa unum occurrit visu dignum et considerandum: lapis nempe eximiae magnitudinis 4 fere cubitorum longus, latus prope 2, altus vero 1 ½ cubiti percussus, ac si ex aere fusus esset, resonantiam edens, quales ibi plures etiam reperiuntur. Hunc lapidem in spelunca ab uno hominē elevari ac portari posse, extra vero speluncam deportatum etiam 4 et 5 viros non sufficere, aiebant inquilini; quod ego subridens fabulam esse credidi: wmoipia tamen veritatem comprobavit. Cujus levitatis et gravitatis causam tibi Benevole Lector perscrutandam relinquo.“) ^(44b)

Je litovati, že dr. Hertodt nedal tento kámen, když u něho zjistil tak podivuhodně velký rozdíl váhy 3 až 4 centy, po prohlídce a prozkoumání znovu odnésti do jeskyně, aby se i jiní mohli podívat tomuto velkému přírodnímu zázraku; že jej nedal odnésti zpět do jeskyně, usoudil jsem z toho, že jsem jej přes dlouhé hledání nikde nenašel.

Nicméně jsem vzal rozličné jiné kameny, které zde byly, a snažil jsem se mezi nimi nalézt nějaký, který by měl stejnou vlastnost; nebyl jsem však tak šťasten, abych u některého z nich, ať už v jeskyni nebo mimo ni, shledal sebemenší rozdíl v tíži. Když jsem se zase vrátil do hlavní síně, šel jsem k díře, která je zde v podlaze; tuto díru nazývají obyvatelé propastí. Její strašnou hloubku jsem zkoumal svrženým kamenem. Načítal jsem výslovně osmadvacet, než jsem uslyšel, že kámen dosáhl dna.

Nemohl jsem však z toho usoudit na skutečnou hloubku, protože kamenu bylo v jeho pádu překáženo jinými kameny, vyčnívajícími ze stěn propastí.

V podlaze jeskyně je kromě této díry ještě jiná hluboká díra. O té mi vyprávěli hrůznou příhodu, jak se o ní též zmiňuje dr. Hertodt v dotčené knížce Tartaro-Mastix Moraviae: Když kdysi jakýsi kameník hledal v této jeskyni kameny na stavbu umělé jeskyně pro knížete Lichtensteina, sestoupil i do této díry, domnívaje se, že v ní nějaké vhodné najde. Šel tedy dolů po provaze, opatřen lucernou a puškou, aby ostatním mohl dát znamení, když bude chtít, aby ho zase vytáhli nahoru. V hloubce našel ještě velmi mnoho chodeb a velké jezero. Když nechal ve vodě plout kus dřeva, na němž byla upevněna svíčka, spatřil mnoho velkých pstruhů; ti dřevo převrátili, takže světlo zhaslo. Sotva však to všechno po svém návratu nahoru ostatním vypověděl, zemřel.

Jakkoliv jsem byl vždy žádostiv, projít touto propastí, abych tam mohl sám pozorovat díla přírody, neměl jsem, mám-li přiznat pravdu, dosti odvahy, odvážit se do ní, protože jsem náhlé úmrtí kameníkovo připisoval otrávenému vzduchu v propasti.

Snažil jsem se proto obyvatelé obce přiměti domluvou a penězi k tomu, aby do propastí sestoupili. Všechny moje prosby a sliby byly však z počátku marné; ten kameník je příliš zastránil. Proto jsem se rozhodl, věda, že dvě náruživosti zřídka ovládají zároveň mysl stejně mocně, že odměnu, kterou jsem sedlákům slíbil, zdvojnásobím, protože pak konečně bude bázeň potlačena ziskuchtivostí. A brzo se dostavili ke mně dva sedláci z vesnice a nabídli se, že toto prozkoumání provedou. Opatřil jsem je provazy, pochodněmi, žebříky a vším, co bylo k tomuto krkolomnému podniknutí potřebí a nechal jsem, poručiv je do ochrany Boží, sjetí dolů. Způsobilo mi nemálo přemýšlení a starosti, když proti mému očekávání prodlévali dole hodně dlouho. Myslí jsem, že je snad potkala nějaká nehoda; věděl jsem, že v takovém případě by se jistě nikdo nenašel, kdo by byl ochoten přispět jim na pomoc. Za pět hodin se konečně vrátili s bledými obličejí a vyprávěli mi plni úžasu o velké dutině, četných chodbách, vodách atd., jak to dole viděli. Dotazoval jsem se dále; zdali jim světla nezhasla a jaký je tam vzduch.

(44D) „Na přímé cestě je hodno pozoru: kámen takřka nesmírné velikosti, skoro 4 lokty dlouhý, široký skoro 2, vysoký 1 ½ lokte a jakoby ulit z kovu, vydávající zvuky, jakých se tam mnoho vyskytuje. Příchozí říkají, že kdežto v jeskyni může kámen zvednouti jeden člověk, vynésti z jeskyně jej nemůže 4 – 5 lidí. Já jsem uvěřil se smíchem té bajce. Autopsie potvrdila pravdu. Dávám Ti, blahovolný čtenáři, k rozhodnutí příčinu jeho tíže a lehkosti“.

Na to mi odpověděli, že světla sice dobře hořela, vzduch že však odporně zapáchá. Dodali k tomu, že cesty jsou nebezpečné a obtížné a že jeskyně hrozí na mnoha místech sesutím. Tím byli sice často hodně polekáni, ale nikdy *nezažili* větší strach, než při jedné nepředvídané příhodě: když totiž prohlíželi jedno velké prostranství, uslyšeli najednou strašný hukot a hluk, takže se domnívali, že už přišla jejich poslední hodina a že se celá jeskyně zřítí. Když se však potom poněkud důkladněji rozhlédli, zjistili, že hluk je způsobován velmi vysokým vodopádem, náhle vystupujícím ze skály; předtím vodopád neviděli. A to byla ona voda, o níž se už svrchu stala zmínka; tato voda, která v obci pohání pilu, ztrácí se potom ve vchodu do hořejší jeskyně pod skály.

Usuzovali tak z toho, že v ní bylo hodně pilin. A nesoudili nesprávně: když jsem potom pilařovi vyprávěl tuto příhodu, řekl mi, že právě v tu dobu začal zase řezat; předtím musel pro příliš nízký stav vody nashromáždit jí větší množství, tedy zdržovati tok potoka.

„Mnohé věci, které tito sedláci viděli a příznivější jejich osud, že se jim totiž nevedlo tak jako kameníkovi, tím více zvýšily mou touhu a odvalu. Rozhodl jsem se proto, že příští den s těmito dvěma a ještě s jinými, kteří neměli tehdy tak velký strach, prohlédnem strašlivou propast. Z počátku jsem musel sestupovat přes 3 sáhy hluboko docela kolmo po skaliskách, tu a tam vyčnívajících. Potom jsem se dostal na rovné místo, které však bylo dlouhé jen několik málo sáhů; nato se ukázala zase ošklivá kolmá hlubina, do níž jsem se spustil pomocí dlouhého žebříku. Dále byla však cesta velmi obtížná a nebezpečná; byla totiž docela strmá, jílovitá a od vody, klenutím stékající, tak kluzká, že jsem jedním krokem pokročil rychleji a hlouběji než mi bylo milo. Bylo proto nutné, přivázat po stranách provazy, abych se po nich jako po rukověti mohl spouštět. Tato obtížná a nebezpečná práce trvala přes 40 sáhů, až jsem znovu přišel k docela kolmému oddílu, kam sedláci předtím zanesli s velkým nebezpečím dlouhý žebřík. Když jsem po žebříku sestoupil dolů, shledal jsem cestu jako předtím strmou, jíloví tou a kluzkou, takže každý krok musil být učiněn s velkou opatrností a obezřetností. V této chodbě; jsem našel na straně mnoho velkých kamenů, prasklých granátů a rákosku pobytou stříbrem; zprvu se mi to zdálo velmi zvláštní, protože jsem nemohl pochopit, jak se tam tyto věci dostaly, až mi konečně napadla druhá hluboká propast v horní jeskyni, kde jsem musel napočítat osmadvacet, než jsem uslyšel vhozený kámen dopadnouti na dno. Do této propasti házeli lidé kdysi granáty, aby se pobavili velkou ranou, kamenem v hloubce způsobenou; rákosku však asi někdo upustil z neopatrnosti. Z toho poznáváme, že tyto dvě díry v horní jeskyni se dole spojují a zjišťujeme též hloubku spodní jeskyně. Když jsem odtud postupoval dále dovnitř, přišel jsem do velmi rozsáhlého, ale nepřilíš vysokého klenutí, které bylo opatřeno nesčetnými výčnělky rozličné velikosti; většina z nich se velmi podobala smržům a ty, které se vytvořily v novější době ztuhnutím vody, nebyly k rozeznání od brků. Ze všech kapala docela pomalu voda z malého otvoru v nich. Zde, jakož i na několika jiných místech dal jsem prokopati a prohledati jílovitou půdu, nenašel jsem však nic kromě velkého zubu z neznámého zvířete (č. II). Obrátil jsem se dále napravo a spatřil jsem pozoruhodnou kopuli z černého vápence, prostoupeného bílými žilkami a konečně nesmírně vysokou a rozlehlou prostorou. Až sem činí délka této hluboké chodby, měřená od vchodu v horní jeskyni, asi 200 sáhů. Předpokládám-li, že její klesání, počítaje v to kolmou hloubku, činí vesměs 45 stupňů, plyne z toho, že jsem byl zde až 130 sáhů hluboko pod horní jeskyní. Tehdy jsem myslil jinak, než že se celá jeskynní stavba musí pro neuvěřitelné množství děr a velkou rozlohu zřítit. Zde je všechno strašné a příšerné; není vidět nic než obrovské skalní balvany, které činí jak podlahu, tak i stěny a klenutí vskutku hroznými. Jeskyni St. Baume ve Francii, v níž prý kající Magdalena strávila část svého života, připisuje se jako velký zázrak, že v každém, kdo ji navštíví, probudí se svědomí a vyvstanou mu na mysli všechny hříchy, jichž se za života dopustil. Poznal jsem však, že i u této jeskyně je tomu tak podobně; když jsem se totiž v tomto opuštěném, hlubokém, zapáchajícím a strašlivém skalním labyrintu pořádně rozhlédl a vzpomněl jsem si na příhodu kameníkovu, zmocnila se mne taková hrůza, že jsem se trásl po celém těle a litoval jsem upřímně všech svých hříchů.

Všechna životní nebezpečí, jimž jsme vydáni, mají jak známo, stejný účinek. Nejpozoruhodnější, co je v této velké síni vidět, je zmíněný už vodopád, vystupující mezi jejími stěnami; teče i 8 sáhů po podlaze a stéká pak do jiné oddělené prostory, podobné sklepu. Podlaha tohoto skalního sklepu leží mnohem níž než zmíněná síň s vodopádem a tvoří zde proto velké a hluboké jezero. Sklep je kolem

dokola uzavřen skalními stěnami, kromě otvorů, jimiž vtéká a odtéká voda; proto jsem nemohl jeho velikost vlastně odměřit. Délku jeho lze přibližně odhadnouti z toho, že kamenem jsem dohodil sotva do její šestiny. Když jsem chtěl odtud odejít zpět, spatřil jsem vpravo ještě jinou chodbu, která mě zavedla na druhou stranu sklepu. Zde jsem viděl vodu, která předtím vytvořila jezero, zase vytékat.

Tato voda tekla dále podél jiné chodby; nebyla však tak široká, abych nemohl po straně jít. Sel jsem podél řeky ještě hodně daleko; poněvadž jsem však nezjistil nic pozoruhodného a nadto se mi stal puch, který zde vládl a který byl mnohem horší, než zápach dlouho uzavřené hrobky, nesnesitelným, musil jsem konečně podél své vůdčí niti hledati cestu zpět; tato cesta byla tím obtížnější, že jsem musil jíti po příkré, kluzké cestě nahoru. Z toku vody každý pozná, jak daleko zde musí být země vyhloubena, když v této krajině nikde nevyvěrá ze země voda. Četné a velké pstruhy, které v hloubce viděl nešťastný kameník, nemohl jsem spatřit, ačkoliv jsem se o to pilně snažil a nadto jsem několik sedláků požádal, aby v jezeře lovili.

Ze všech jeskyní, které jsem kdy viděl, je tato nejošklivější; přesvědčí se o tom s hrůzou každý, kdo dostane chuť ji prohlédnout. Dověděl jsem se po svém pobytu, že se na toto místo odebrala společnost z Brna, která byla neméně zvědavá, tuto propast spatřit. Sotva však spatřili zchátralý jícen, jímž se zpočátku muselo sestupovat, utekli zase nerozhodně zpět. A nevěřím, že by kdy byl někdo zde dole, ani ne ten kameník. Jeho historka zdá se mi totiž poněkud podezřelá, protože chtěl být jinými, kteří zůstali v horní jeskyni, vytažen zpět; avšak tato díra není veskrz kolmá, nýbrž vede dolů v různých sklonech a zákratech. Nedaleko vchodu do jeskyně je volně stojící kolmá a čtyřhranná skála až 8 sáhů vysoká, již tamní obyvatelé nazývají Hřebenáč. Na této skále ukazují někteří sloupští sedláci cizincům za mírné zpropitné svou obratnost v lezení; vylezou po stranách skály bez žebříku a jiných pomůcek nahoru. Přinesou potom několik květů a bylin, které rostou na horní ploše skály, a věnují je platicím divákům (tab.1).

Je zde vidět ještě jiný skalní útvar, několik set kroků od zmíněné jeskyně vzdálený; pro svou podobu s kůlnou na vozy, má jméno Kůlna. Tato skála není však tak hrozná, nýbrž naopak v parních letních měsících vhodná k potěšení, neboť je v ní chladný a příjemný vzduch. Po úpatí hory přijdeme do velké, přírodou vytvořené brány a objevíme tak podivuhodnou jeskyni, která je po stranách nejinak jako gotické chrámy ozdobena četnými sloupy, vyhloubeninami a jinými figurami. Délka dosahuje 128, šířka 34 kroků. Poněvadž tato jeskyně jde do kruhu, vyjdeme druhou branou zase z kopce; proto je také dostatečně osvětlována slunečním světlem. Cizince, kteří jdou do Ostrova, zavezou obyčejně, než se toho nadějí, s koněm a vozem do Kůlny; a poněvadž se cesta pod jednou branou velmi svažuje a jeskyně vypadá zpočátku temná, je těm, kteří do ní vjíždějí, způsobena nemalá bázeň, zvláště když už poznali, jak nebezpečné jeskyně bývají.

15. O JEDNÉ NA MORAVĚ SE NACHÁZEJÍCÍ PROPASTI, ZVANÉ MACOCHA.

Na hrabství Rájeckém, náležejícím hrabatům Rogendorfům, nedaleko vesnice Ostrova, nalézá se v lese ještě jiná ošklivá propast, kterou zdejší lidé Macochou (dle staré pověsti) nazývají; musel jsem ji na nejvyšší císařský rozkaz v měsíci květnu uplynulého 1748 roku, prohlédnouti.

Tato propast vypadá tak, jako by stály čtyři vysoké kopce u sebe, uzavírajíce dokola svými kolmými, k sobě přiléhajícími skalními stěnami velmi hluboké údolí. Jelikož však do tohoto údolí cestu nalézt nelze, a tudíž pouze po provazích dolů sestoupiti se může, lákalo to až doposud mnohého, aby zvěděl, co se v těchto hlubinách asi nalézá; z této příčiny pokládána propast za vzácnější než se ve skutečnosti býti jeví.

Kraje této propasti jsou bud velmi příkré, takže nelze až k nim se dostat, aneb vyčnívá na místech, kde lze na pokraj přistoupiti, ve hloubce za stěnou skála neb křoví, takže nebylo ani možno hloubku propasti postřehnouti, kdyby nebyla příroda sama na jediném místě, a sice na polední straně, k tomu prostředku poskytla; neboť zde jest na hoře přes kraj vyčnívající plochý kámen, s něhož lze děsnou hloubku přehlédnouti. Poněvadž kámen napolo volně nad propastí se vznáší a sotva 5 až 6 stěevců široký jest, plazívají se na něj k vůli bezpečnosti po břiše, já nedůvěřoval ani tomu, a opásav se provazy, nechal jsem se od jiných držeti.

Ve hloubce viděl jsem několik zelených míst, rybníčky, skalnaté kopce, písčité pahorky a ve stěnách rozličné díry. Pro velkou vzdálenost nemohl jsem však ničeho zřetelně rozeznati. Leže tudíž na onom kamení, nechal jsem svými průvodci kamení a velká dřeva dolů házetí, jež dopadnuvše s velikým rachotem na dno, na prášek se roztrhly. Shledal jsem podle času, jak dlouho dolu letěly, že obnáší hloubka přibližně asi 180 sáhů.

Když jsem si takto vše z dále prohlédl, odhodlal jsem se spustiti se dolů na laně, za tím účelem sebou přineseném, a vše zevrubně prozkoumati. Odebral jsem se tedy na straně k večeru položenou, kde jest možno sestoupiti po svahu dovnitř se klonícího kopce téměř přes polovici hloubky propasti, než jest k tomu největší opatrnosti zapotřebí; neboť čím více se blížíme ku kraji, tím1 příkřejší jest země, takže až docela na kraj přistoupiti jest nemožno.

Když jsme, pokud to možno, sestoupili, nechal jsem prozatím jednoho z obou sedláků, kteří sloupskou propast' prvně ohledali, na roubíku, uvázaném na laně, kterou 10 osob drželo, spustiti; jakmile tento šťastně dna došel, volal radostně nahoru, čímž ostatní tak povzbudil, že se ihned dva jiní odhodlali jej následovati, ačkoliv jsem je dříve slibováním dobrého zpropitného k tomu přiměti nemohl.

Jeden z nich, sedě na polo na roubíku, šel po velmi příkrém svahu dolů a blížil se téměř už kraji propasti; v tom se na půlnoční straně svezl veliký balvan a nesčetné množství jiných na svahu volně ležících za sebou strhl, takže se do propasti spustil za hrozného lomozu a rachotu kamenný déšť. Přítomní dali se ihned do velikého křiku, neboť ten, který seděl na roubíku, křičel z plna hrdla, aby ho honem vytáhli opět nahoru, že nechce více za nic na světě dolů se spustiti; ostatní, kteří byli v bezpečí, volali na toho, který byl y propasti, zdali se mu spadeným kamením nic nestalo? Než tento nedával na všechno volání žádné odpovědi. Tenkrát už všichni mysleli, že byl některým kamenem zasáhnut a zabit. To bylo příčinou, že jsme všichni pozbyli srdnatosti, žádný nechtěl se více vydati do takového zřejmého nebezpečí života. Uvažovali jsme pouze, jakým způsobem bychom se dověděli o osudu v propasti dlícího sedláka, až tento konečně, nechav nás dosti dlouho ve starostech čekati, zpěvem a výskáním se ozval.

Když byl po nějakou dobu ještě dole dlel, žádal volaje, aby byl opět nahoru vytažen, což se také okamžitě a šťastně provedlo. A jeho vypravování o věcech, které v propasti pozoroval, znělo následovně:

Ačkoliv hloubka, do níž jsem se na roubíku spouštěti musel, nepřesahovala 30 sáhů, není spouštění věcí tak snadnou a bezpečnou, jak by si někdo snad myslel; neboť lano, trouc se o okraj, shrnuje kamení a hlínu, což mně mnoho nepříjemností způsobilo. Také jest na závalu sestupujícímu křoví, na skalních stěnách rostoucí. Došel dna, stál jsem na kopci mnoho sáhů vysokém, který se skládá z velikých balvanů a po němž jsem musel, chtěje se dostat do největší hloubky, velmi namáhavě sestupovati. Tam našel jsem. několik stojatých vod v rybnících, ale neviděl jsem v nich ani ryb, ani jiných živých bytostí. Půda jest všude velmi nerovná a pahrbkovitá a poněvadž sem sluneční paprsky vniknouti nemohou velmi vlhká a mnohými a dlouhými mechy porostlá, což s vrchu vždy za louku považováno bylo. Skalní stěny kol do kola jsou plny rozmanitých děr, z nichž jedna na východní straně jde ze spodu až nahoru do lesa jako nějaký komín. Nedaleko odtud bokem viděl jsem jiný veliký otvor, jímž jsem vešel do jeskyně několik sáhů dlouhé, v níž jsem však nenašel nic památného než kameny (čís. 12, které odtud přinesl). V této jeskyni jsem se právě nalézal, když se kutálelo s vrchu ono množství kamení a svým pádem v propasti hrozný lomoz způsobilo, a byl bych jím býval jistotně přišel k úrazu aneb docela zabit, kdybych nebyl náhodou dlel na tomto bezpečném místě. Jak jsem na tamních stěnách seznal, musí se podzemní vody častěji ze skalních děr do tohoto údolí vlévati.

Vypravování sedlákovo, jakož i popis jednoho minority z Brna (Lazarus Erker), který před 25 lety první, pokud je známo, ještě s několika jinými do této propasti sestoupil, dosvědčuje, že i to nejpamátnější co se ve hloubce nachází, nic zvláštního není, nýbrž že se u většiny skalnatých kopců vyskytuje; to jediné vyjímaje, že příroda toto údolí se všech stran tak svislými kopci sevřela, že není možno, leč s velikou námahou a nebezpečím po lanách dolů se dostat.

Mimo to se vypravuje, že již před mnoha lety také jeden pastýř, avšak nikoliv ze zvědavosti, nýbrž z neopatrnosti, Macochu prohlédl: Neboť spadl při kácení stromů nedaleko kraje až na dno, aniž by

sobě však ublížil a byl pak sousedními sedláky opět po lanách šťastně nahoru vytážen; viděl prý ve vodě mnoho pstruhů a též vydra. Jak takový hrozný pád bez zlomení vazů státi se mohl, jest nesnadněji pochopiti, než okolnost, jakým způsobem ve hloubce vydra a ryby nalézati se mohly. Možnost toho byla dříve už uvedeným vysvětlena.

Konečně jsem chtěl ještě připojiti propast jedné jiné jeskyně u Sloupu. Velká a hluboká voda, která tuto jeskyni stále naplňuje, způsobuje, že její stavbu nelze úplně prozkoumat. Nicméně mi zvědavost poskytla radu, jak by bylo možné zjistiti utváření této jeskyně. Vzal jsem husu, přivázal jsem ji na prkno a na prkno jsem upevnil hořící pochodně. Když jsem pak husu s prknem nechal plovat na vodě a házením kamení způsobil, že se prkno pohybovalo po celém prostoru, poznal jsem, pokud to vzdálenost připouštěla, to, co znázorňuje připojené vyobrazení. ^(44C)

Tolik r. 1748 o Moravském krasu J. A. Nagel.

Nagelovy zprávy o Moravském Krasu interpretoval a zhodnotil po J. Wanklovi, dr M. Křížovi (1900) a R. Tramplerovi (1902) ⁽⁴⁵⁾ souhrnně K. Absolon, ⁽⁴⁶⁾ který ukazuje spolu s M. Křížem, že Nagel popsal horní patro sloupské dosti dobře, zachoval cennou zprávu o zřídka kdy se opakujícím vodopádu spodního patra ⁽⁴⁷⁾ – K. Absolon i v tom ohledu oceňuje význam Naglův a jeho sestup, že je to první sestup do jeskynní propasti vůbec ⁽⁴⁸⁾ – ač dále ztratil Nagel orientaci. „Musíme ale Nagelovi prominouti nehorázné zmatky v popisu, exaltované, hrůzou i strachem provanuta líčení z vděčnosti za to, že on první vnesl světlo výzkumné do hlubin spodních pater.“ ⁽⁴⁹⁾ I Macochu popsal J. A. Nagel sice jako bojácný turista, ale pravdivě. ⁽⁵⁰⁾

(44C) *Poslední zpráva se týká t. zv. Císařské jeskyně u Ostrova, srv. K. Absolon, l. c.*

(45) H. Wankel, *Bilder aus der Mährischen Schweiz und ihrer Vergangenheit* (1882), dr M. Kříž, *Dějiny literatury o propasti Macoše*, *Čas. Matice mor.* 25 (1900), str. 172–184, 274–280, 348–357, R. Trampler, *Der Mährische Karst in der Geschichte*, *Zeitschrift des Deutschen Vereins f. Geschichte Mährens und Schlesiens*, 6 (1902), 263–273.

46) *l. c.* 14–13.

47) *Boček A. v Přírodě*, roč. 39 (1946–47), 77–85.

48) *Průvodce l. c.* 24.

49) *Absolon, Průvodce l. c.* 24.

Vedle této literární revise zasluhuje stejně pozornosti i zakreslení moravských krasových jevů na moravských mapách. ⁽⁵¹⁾

Na první moravské mapě Fabriciově, která vyšla r. 1569 ⁽⁵²⁾ není zakreslen žádný z přírodních jevů Moravského Krasu, ač není-li omylem zakreslena Punkva jako onen bezejmenný tok ústící zprava pod Blanskem do Svitavy. ⁽⁵³⁾ Krasové zjevy nejsou zakresleny ani na Komenského mapě, ⁽⁵⁴⁾ ač J. A. Komenský zakresluje již r. 1627 hranickou propast, o níž se již zmiňuje Tomáš Jordán z Klausenburgu r. 1580 (1586) a kterou kupodivu naopak nezakresluje mapa Müllerova. ⁽⁵⁴⁾ Müllerova mapa z r. 1716 zapisuje u Sloupu ⁽⁵⁵⁾ „Hic sunt istae mirabiles meatus terrae subterraneae.“ ⁽⁵⁶⁾ Ale na přírodovědeckém rukopisném Müllerově dodatku (*Curiosa naturalia*), jak o něm referuje D. Hauber (1695–1765), ⁽⁵⁷⁾ se praví: „Unter Irdische Höhlen finden sich zwischen Sloup und Holstein zwey, oben an denen Olmutzischen Gränzen. Zwischen Sloup und Olomuczany ein Hiatus Terrae Prostop ⁽⁵⁸⁾ genennet, und gleich darbey gegen Süden eine Unter Irdische Höhle, und zwischen Olmutz und Kyritein, jenseit der Zwittawa noch zwey andern neben einander.“ To jsou tedy prvé moravské kartografické speleologické záznamy moravské.

A zde zasluhuje zmínky i Vogtova mapa z r. 1729. Mauritius A. Vogt (* 30. 6. 1669 v Königshofenu v Dolních Francích v Bavorsku, + 17. 8. 1730 v Mar. Týnici), učený člen cisterciáckého řádu v Kralovických

(50) *Absolon, Problém l. c.* 17.

(51) *Zd. Láznicka*, *Ces. Matice mor.* 59 (1935), 233, kde koriguje správně některé údaje mého článku v *Lid. novinách* ze dne 27. II. 1935.

(52) *J. Kuchař ve Sbor. Čsl. spol. zeměpisné* 37 (1931) 150.

(53) *Fr. Koláček, Nejstarší mapa Moravy, Časopis Moravského muzea zemského 30 (1938), sep. 17.*

(54) *Dr J. Metelka v Časopise musea král. Českého 66, 1892, str. 168 – 238.*

(55) *O Hranické propasti sebral všechnu starší literaturu velice pečlivě M. Remeš v ČVMSO 19 (1902), n. 49, 99, srv. i můj či. v Záhorské kronice 17, 1934, 1 – 6, 42 – 47.*

(56) *Jar. Podloucký, Müerova mapa Moravy (1937) 34.*

(57) *E. D. Hauber, Versuch eiher umständlichen Historia der Landcharten etc., Ulm 1724, srv. o něm Allg. deut. Biographie II (1880), 37.*

(58) *Zd. Láznicka podotýká, že autor neuměl česly.*

Plašich, hudební teoretik, cizinec, který přilnul srdečně k nové vlasti, zanechal vedle své známé historicko-geografické práce *Das jetzlebende Königreich Böhmen in einer hist. und geographischen Beschreibung vorgestellt.* (1712) v rukopise rozsáhlou práci *Bohemia et Moravia subterranea*, psanou r. 1729, již chtěl dedikovati Karlu VI.⁽⁵⁹⁾

Vogtova *Geographia Hypogea Bohemiae et Moraviae* uvádí pod Jedovnicemi *Regio Cryptarum a Vallis Baptismi*. Jak křtinský potok, tak spojené tři potoky pod Jedovnicemi, na nichž jsou četné rybníky, jsou zde zakončeny slepě, ale mapa nezakresluje na př. ani Macochu, ani žádnou jinou jeskyni, ač je zde ještě dosti prázdné plochy. M. Vogt podává v tomto rukopise, laickém díle, které podává souhrnný přehled anorganických věd počátku 18. stol. a který měl o našich zemích k dispozici již jednotlivé dobré mapy Müllerovy (1716, 17173 1720), i prvou montanistickou mapu našich zemí,⁽⁶⁰⁾ na které mezi 35 různými značkami zakresluje také „*Criptae Höhlen*“ a uvádí nálezy *cornu fossile*. Jeskyně jsou na Moravě podle Vogta v Blansku, v Černé Hoře, u Hranic, u Jedovnic, u Křtin, u Mikulova, na Pradědu, v Rájci a ve Sloupě. Vogtovy záznamy jsou zajímavé proto, že mu bylo známo již asi i rudické propadání, dále jeskyně na Pavlovských kopcích, kdežto v Černé hoře běží zřejmě o pozůstatky nějakých starých dolování. Nálezy diluviálních kostí (*cornu fossile*) uvádí Vogt z Brna, z Buchlova, z Čejkovic – běží vesměs o sprašové nálezy – ale dále i ze Křtin, Mikulova, Rájce a Sloupu, kde běží vesměs o jeskynní diluviální nálezy,

Už na prvé moravské mapě Fabriciově (1575) jsou zakresleny Blansko a Rájec, východiště krasových cest, ale jakékoliv podrobnosti tohoto území zůstávají dlouho nezaznamenány. Ačkoliv na známé G. M. Vischerově mapě Moravy z r. 1692 je zakreslen Abgrund nedaleko Hranic, ještě na Müllerově mapě, jež vyšla edicí J. B. Homanovou a prací J. Chr. Leidiga v Brně r. 1716, nenachází se žádných krasových detailů, přesto že je zde na př. zakreslen nad Svitavou Čertův Hrádek, Nový Hrad a na pramenech Velatického potoka „*marmor lapidie*“. Ani další J. J. Lidlova vídeňská mapa (1742), jež zakresluje Schischuvku, ani současná francouzská Rougeova mapa Moravy (1742), zakreslující i Ruprechtov a „*Wochos*“ (tak zapisuje podobně i Lotterova mapa z r. 1758) neposkytují žádných bližších údajů o Krasu. Ještě v ponagelovské době byl Moravský Kras kartograficky v pravém slova smyslu odbýván. Ani bohatá Venutova mapa Moravy z r. 1784 nemá žádných bližších označení než severně od Jedovnic dva rybníky a jihozápadně od Sloupu je zakreslena hora s označením *Meatus subterraneus*, kteroužto krajinu právě před 3 lety před tím obsáhle popsal dr J. Meyer, který první pokládal Macochu správně za zřícenou jeskyni (1781). Ještě po době K. Rudczinského a Gh. K. Andréově se objevuje na př. na Hallerově mapě z r. 1810 Maczocha, označená znamením vesnice u Sloupu; kromě toho jsou zde *Grosse Berghöhlen*.⁽⁶¹⁾ Leč to už je v době, kdy zahájil svou činnost v moravském krasovém podsvětí moravský Rumford, starohrabě Hugo Salm.⁽⁶²⁾

Jak je viděti, obohatilo 18. stol. neobyčejně současné vědomosti o Moravském Krase, ale přesto do světové literatury známost o našem Krase ještě nepronikla. Neobjevily se naše slavné jeskyně ani v současném kompilačním krasovém světovém lipském díle Rosenmüllerově a Tilesiusově r. 1799⁽⁶³⁾

(59) *Srv. o něm Vlasta Langrová, Mauritius Vogt a jeho dílo Bohemia et Moravia subterranea. Spisy vydávané Přírodověd. fakultou Karlovy university (1935), čís. 139.*

(60) *Hornická mapa českých zemí z r. 1729, Bánský svět 16 (1937),*

(61) *K starým mapám moravským srv. J. Matzura v Museum Franciscum Annales MDCCCXCVI, 265–324.*

(62) Další historii Krasu podává K. Absolon, *Problém I. c.*

(63) Srv. o této práci F. Helmich. *Speleologisches Jahrbuch 10–12 (1929–1931), 71.*

Máme-li stručně shrnouti chronologicky staré zprávy o Macoše, nutno předem stanovit, že moravské krasové zprávy pocházejí již vesměs z doby po G. Agricolovi (1494–1555) a Joh. Mathesiovi (1054–1565). Kras nezakreslil na své mapě r. 1569 ani Fabricius, ani r. 1627 J. A. Komenský. Zprávy Vigsiovy z r. 1663 (1665 č. ed.), Hertodtovy z r. 1669, tedy z téhož roku, kdy vyšel slavný Kircherův *Mundus Subterraneus*, Ardensbachovy z r. 1671, Pešinovy z r. 1677 a Balbínovy z r. 1679 pocházejí z doby, kdy na Slovensku se zmiňoval o Dreveniku Mart. Zeiler (1589 – 1661) a o karpatských dračích dírách psal J. Hain (1632–1687). O záhadné rájhradské zprávě z r. 1689 nebo 1698 jsem se zmínil výše, r. 1696 navštívili Kras hradišští premonstráti. R. 1704 podal M. Tanner popis štramberských jeskyní, ač není vyloučeno, že prvá jeho zpráva pochází z r. 1666. Zprávy Schopperovy (1723) Vogtovy (1729), Nagelovy (1749) a Mělnického (1772) pocházejí z doby, kdy na Slovensku popisoval liptovské dračí sluje Brückmann (1697–1753) a silickou ledovou jeskyni *magnus decus Hungariae* a historiograf Karla VI. M. Bel (1684–1794).

1949 Za docentem Dr Aloisem Stehlíkem ¹⁾

Kunský Josef; Brno 1949

Jednou z posledních nevinných obětí zběsilé válečné litice, zuřivší nad Brnem v dubnu 1945, byl brněnský paleontolog Doc. Dr. Alois Stehlík (zemř. 27. IV. 1945), který zasluhuje, aby jeho vědecké činnosti vzpomněli i čl. speleologové. Bylť A. Stehlík paleontologem, který se věnoval takřka výhradně studiu diluviální fauny a tak souvisela úzce jeho činnost i se studiem moravských jeskyní.

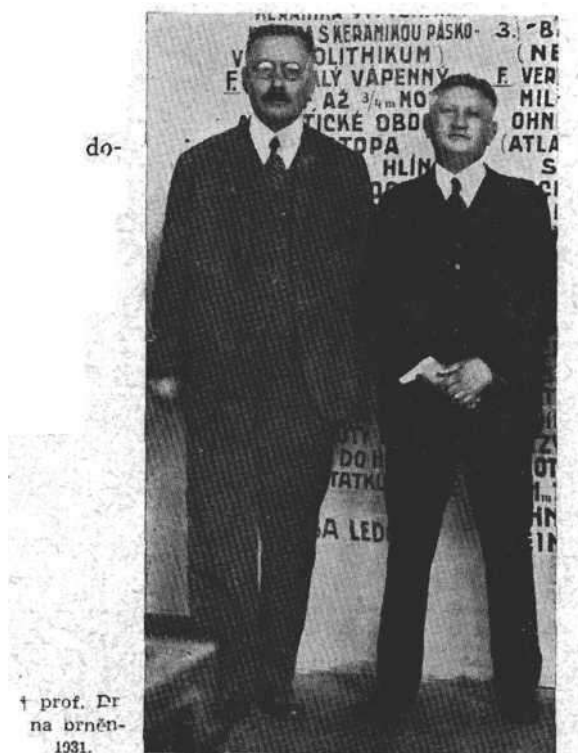
Když za první světové války odešli Dr. Martin Kříž a ředitel K. J. Maška, oba znamenití praktičtí paleontologové, zdálo se, že moravské diluvium a jeho bohatý paleontologický průvodní materiál zůstanou ležeti snad velmi dlouhou dobu ladem. A bylo vsutku jen šťastnou shodou, že v době, když se po první světové válce počal organisovati výzkum moravského diluvia v Zemském museu v Brně, dokončoval právě svoje geologicko-paleontologická studia Alois Stehlík. Alois Stehlík, rodák líšeňský (* 17. VI. 1877), jemuž již v mládí přímo učarovala nedaleká Stránská skála – je ku podivu, že naproti tomu blízký Kras na Říčkách, který zaujal na celý život jeho staršího spolurodáka Dr. Martina Kříže (* 14. VII. 1841), nevábil A. Stehlíka vůbec – byl typem pravého selfmademana.

Hladíkův (1845 – 1910) žák z brněnského pedagogía, odkud vyšlo tolik starožitníků, vystřídal jako učitel řadu obecných i měšťanských škol (Žabovřesky, Rosice, Židenice, Moravský Krumlov, Brno) a jako někdejší posluchač Al. Makovského (1833 – 1908) stal se konečně oddaným žákem J. Woldřichovým (1880 – 1937), u něhož r. 1926 na základě práce o moravských permských stegocefalech (PMPS 1924, P 1930) promoval. Po této prvé práci, zejména když nastoupil A. Stehlík také službu jako smluvní vědecká síla v Zemském museu v oddělení Dr. K. Absolona, věnoval se plně studiu moravské diluviální paleontologie, vracev se k starší paleontologii (nálezy mastodonti ve

Střelících HP 30, Desmostylus P 31, permská Phyllo- blatta 32) nebo útvarům (vápence u Krumlova HP 29—30) jen občas.

¹⁾ Soupis prací Stehlíkových podal Dr. M. Pokorný v nekrologu Stehlíkově v Časopise Zemského musea XXXIII. (1946), 35-39. Zde používám těchto zkratk: HP – Od Horáčka k Podyjí. O – Omitholog, PMPS – Práce Moravské přírodovědné společnosti, RP – Ročenka národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané, SKP – Sborník Klubu přírodovědného v Brně, VZM – Věstník zemědělského musea, ZML – Zeitschrift des Mährischen Landesmuseum, P – Příroda (jejímž byl spoluredaktorem). Číslo za zkratkou znamená letopočet (s vynecháním 19..), a nikoliv svazek

Jinak platil Stehlíkův zájem zcela jen diluviu. Věnoval se monograficky jednotlivým lokalitám, z nichž ho upoutala zejména židenická Stránská skála (mamutí nálezy PMPS 28, Canis ib. 36, P. 38), jejímž ssavcům věnoval svou nejobsáhlejší a nejdůležitější práci (PMPS 34) a o jejíž datování vedl polemiku s K. Schirmeisenem (P 35), a dále Býčí skála (ZML 42) – jedna z posledních jeho prací se týká diluviálních nálezů luhačovických (posthum. 1948) – nebo oblastním (HP 29) nebo periodickým (SKP 30, P 31, P 32, P 39) soupisům. Z diluviální fauny moravské popisoval jednotlivé formy, jejich nálezy, diluviální rozšíření atd., atd., at to byl mamut (jeho nálezy na Stránské skále PMPS 28, P 30, kolik bylo u nás mamutů P 38, nové nálezy P 39) nebo pes (ze Stránské skály PMPS 36, P 38) a Cuon (z Jáchymky PMPS 34), kuň (z jeskyně Kačáku P 35, z Maloměřic P 41), hyena (P 35), bison (P 31, P 37) nebo ovibos (P 38, P 41) a jelenovití (megaceros P 34, 35, 38, 41; capreolus P 38), stejně tak jako arctomys (P 34), ibex (P 37) a foetorius (P 39). Z bohatých medvědí nálezů moravských nezpracoval Stehlík více než patologické nálezy z Žižkovy ostrovské jeskyně (ZML 43) a po vzoru Bitterově a Kubacskově nálezů medvědí penisů (Begouenův sborník). Všechny tyto Stehlíkovy práce byly buď detailním zpracováním nebo doplňky k naší společné soupisové práci všech moravských diluviálních paleontologických nálezů (Moraviae fauna diluvialis: Mammalia SKP 31, Aves O 39, Mollurca PMPS 46). Ze Stehlíkova studia diluviální fauny, které mělo za konečný cíl poskytnouti pokud možno úplný obraz diluviálního zvířecího parku, vyplynulo nutně i jeho studium poměru diluviální fauny a člověka (P 31, HP 31 a zejména ve společné práci K. Absolona, K. Zapletala a podepsaného, podané jako čl. zpráva mezinárodnímu geologie, kongresu ve Washingtoně 1933). Tento zájem o diluvial. člověka, který vedl A. Stehlíka v některých mých pracích i k popisu paleolitických lokalit (Šanova díra RP 32, Konický kras RP 37, 39), vedl Stehlíka-osteologa v rámci mých prací archeologických i k studiu mladších předhistorických období (RP 36, P 36, VZM 39 – 41, O 44). Vědecká práce Stehlíkova, který se nevyhýbal, aby si příležitostně nevšimnul i různých (chirit P 43) nebo historických (krumlovské brakteáty, HP 29 – 30) nálezů, v níž se ukázal Stehlík neobyčejně praktickým osteologem (srv. jeho podnětné poznámky P 37, 37, 40), byla velmi kladným přínosem k poznání moravského diluvia, navazuje na starší práce Wanklovy, Křížový, Kniesovy (o něm psal P 37) a Čapkovy, kterého si Stehlík vážil ze svých předchůdců nejvíce.

Doc. Dr. Alois Stehlík a prof. Dr. Hugo Obermaier z Madridu
na brněnské výstavě Anthropos r. 1931

Habilitován B. Zahálkou jako zoopaleontolog r. 1937, ztrávil Alois Stehlík svou vědeckou činnost v Zemském museu, kde se zúčastnil budování výstavy Anthropos a kde zpracoval paleontologické nálezy z Dolních Věstonic, Pekárny a Předmostí. Sám paleobiolog dollovsko – (srv. jeho příspěvek P 34) abelovského směru, byl důsledným bioglacialistou (srv. zejména jeho práci o Stránské skále PMPS 34) Bayerovského typu, který viděl všechny možnosti skutečné vědecké práce, kterou se mu však nepodařilo bohužel uskutečnit, teprve před sebou.

Publikovavše společně několik prací (jako na př. SKP 1930, 1931, P 31, 32, RP 32, 36, 37, 39, VZ 39 – 41, O 39, PMPS 46), připravovali jsme dále takřka po celou dobu válečnou řadu jiných studií a prací, jako na př. velký podrobný katalog diluviálně-paleontologických nálezů moravských, chystali jsme monografie některých moravských, zejména jeskynních lokalit, ale i několik prací všeobecného rázu, zabývajících se a vztahujících se k nejrůznějším otázkám nejdávnější minulosti lidstva. Budu pokládati za svou povinnost aspoň některé z těchto studií dokončiti, tak jako by měly býti končeny i některé jiné započaté Stehlíkovy práce starších paleontologických témat.

1949 Jeskyně Na Pomezi

<https://www.caves.cz/jeskyne/jeskyne-na-pomezi/historie>

V počátcích lomové těžby mramoru byly Na Pomezi v tzv. Havrankově lomu ve svahu cca 200 m jjv. od nynějšího vchodu do jeskyní se objevovaly drobnější krasové dutiny (1934 j. Utajená, 1935 Komínová...). Zde byl dne 31. 7. 1936 po provedeném odstřelu byl odkryt otvor do velké jeskyně s bohatou krápníkovou výzdobou a sintrovými náteky, která byla v době svého objevu nazvána „Gemärke-Höhle“ (J. Simon, 1936, G. Ditrich, 1937, 1939). Objev jeskyně ohlásil majitel lomu R. FRANKE památkovému úřadu. Státní památkový úřad v Brně nechal tehdy jeskyni prozkoumat. Výsledkem tohoto výzkumu bylo zjištění, že se jedná o poměrně členitou a rozsáhlou jeskyni s bohatými krápníkovými útvary. Jeskyně nebyla po objevu uzavřena a byla často navštěvována místními obyvateli i náhodnými turisty, kteří zde ničili a vylamovali krápníkovou výzdobu. Jeskyně tak byla postupně a systematicky devastována.

Pravděpodobně v souvislosti s objevem jeskyní byla těžba zastavena. O jeskyni se zajímali místní němečtí občané. Dokládá to nápis „Kurt – Höhle“ v Bahenním domě datovaný 21. 10. 1937. A. Pakr

uvádí, že jeskyně Na Pomezí objevil v roce 1935 Karl Kurt HAUKE, z Frývaldu (Jeseník), který se v této oblasti skrýval a hledal přírodní úkryty. Tento sudetský němec, aktivní henleinovec, byl zapojen v 30. letech do provokativních akcí.

Po skončení druhé světové války a přílivu českého obyvatelstva se obnovil zájem o poznání a průzkum oblasti, který podpořily i úřady, odborné ústavy a vysoké školy. Z podnětu Cestovní informační služby v Jeseníku a členů turistického oddílu Sokola Jeseníku byl zahájen v létě 1949 průzkum do té doby známých a již odkrytých prostor. Jeden z motivů byl též z podnětu SNB, že z jeskyní odnášelo několik výrostků vylámané krápníky. Vedení Sokola požádalo správu Moravského krasu v Brně o vyslání odborníka. Obhlídku provedl dne 1. 8. **1949** vedoucí krasového oddělení Moravského zemského muzea v Brně, Dr. M. Pokorný, který po prohlídce doporučil bližší průzkum jeskyňářskou skupinou Moravského krasu. Skupina ve složení Kyněra, Šebela, Čubuka, Balák přijela 12. srpna 1949 a pod vedením O. Ondrušky provedla detailní průzkum celého území Na Pomezí.

Současně vytváří turistický oddíl KČT Sokol Jeseník výzkumnou skupinu, jejímž vedoucím byl zpočátku Karel Všeticka st., pracovník ONV v Jeseníku s členy K. Netopil, O. Šmíd, L. Kuchejda, A. Kocourek, L. Uhlíř, J. Kulišťák, M. Štolpa, R. Čuma, K. Kořínek, F. Künzel, J. Ježko a K. Všeticka ml. V neděli 28. 8. **1949** při povrchové obhlídce skalní stěny objevili členové průzkumné skupiny v malém zaniklém kamenolomu otvor o velikosti 50 x 25 cm. Zápisu z doby uvádí: „Citelný jeskynní chlad a časté průlety netopýrů zde naznačily, že se jedná o vstup do většího jeskynního systému...“.

Po odklizení napadené suti u vstupního otvoru pronikla průzkumná skupina po velmi namáhavém sestupu, který vedl úzkým průlezem a změtí vápencových bloků do první jeskynní prostory, kterou objevitelé nazvali „Kostelík“. První členové skupiny Sokol Jeseník, kteří při této akci poprvé sestoupili do jeskyní, jsou: K. Všeticka ml., J. Netopil, J. Kulišťák a O. Šmíd. Za „Kostelíkem“ byly postupně objeveny další jeskynní prostory a již 31. 08. **1949** pronikli jeskyňáři kolem „Vodního domu“ až do nejnižší části nynější návštěvní trasy ke „Zvonici“ a „Klenotnici“.

Na výzkumu, zpracování a dokumentaci jeskyní Na Pomezí se podíleli brněnský geolog prof. Dr. K. Zapletal, prof. Dr. V. Král z Geografického ústavu Karlovy university v Praze se svými asistenty provedli první mapování a sestavení 1. speleologického plánu jeskyní Na Pomezí, prostor známých k 1. 9. 1950 a doc. Dr. V. Panoš, který se zpracoval projekt a řídil práce na rozsáhlých úpravách návštěvní trasy jeskyněmi a další odborníci.

Po těchto objevech a ověření značného rozsahu jeskynních prostor s velmi bohatou krápníkovou výzdobou byla na 16. 9. **1949** do Jeseníku svolána pracovní porada se zástupci Ministerstva školství věd a umění, KNV v Olomouci, ONV v Jeseníku, Státního Památkového úřadu pro zemi Moravskoslezskou, Palackého university v Olomouci, Slezského studijního ústavu v Opavě, zástupců n. p. Moravskoslezského kamenoprůmyslu, ředitelství Státních lesů aj. Zde Dr. V. Homola, geolog a speleolog MŠVÚ požádal zástupce n. p. Moravskoslezského průmyslu kamene, aby byly v lomu nad jeskyněmi omezeny trhací práce!!!

Na jednání bylo rozhodnuto o zpřístupnění objevených jeskyní, ONV v Jeseníku vytvořil pro Správu jeskyní v okrese Komunální podnik. Jeskyně mu byly 15. 10. **1949** předány do správy a Komunální podnik zahájil svoji činnost 1. 1. 1950. Byly zahájeny zpřístupňovací práce v Jeskyních Na Pomezí, které prováděla Správa silnic a podílelo se na nich až 30 dělníků. Pro značnou technickou náročnost nezbytných úprav v jeskyni, byl v první etapě zpřístupněn malý okruh v délce 135 m.

Zpřístupňovací práce prvního úseku návštěvního okruhu byly zahájeny 1. 1. 1950, dokončeny 30. 4. a jeskyně byly slavnostně otevřeny 16. 5. 1950. Vybraná trasa překonávala velké převýšení s poměrně extrémně exponovaným pohybem návštěvníků po jeskyních. Šlo i úžasný sportovní výkon prvních průvodců, kteří byli často nuceni tuto trasu absolvovat i více jak 20x za směnu.

Vedoucím Komunálního podniku ONV Jeseník Jeskyně byl p. Vítek. Prvním vedoucím Jeskyní Na Pomezí od jejich zpřístupnění až do roku 1957 byl p. J. Plachý, v letech 1957 až 1970 p. J. Vagovský, jeden rok p. Sekanina a od r. 1971 průvodkyně pí. Š. Klimková. Po jejím odchodu do důchodu krátce zabezpečovali řízení provozu členové speleologické skupiny VMO P. Kubalák, I. Kopecký, P. Záruba, L. Jahnuba, znovu P. Záruba a v r. 1988 se vrátil jako vedoucí jeskyní pan Petr Kubalák.

První rok provozu jeskyní probíhal pod hlavičkou Komunálního podniku při ONV v Jeseníku. Od 28.1.1951 se jeskyně Na Pomezí staly součástí družstva Severomoravský kras v Olomouci a od 1.1.1952 součástí národního podniku Čedoku, pak součástí n.p. Turista, který provedl v letech 1954-1955 zpřístupnění dalších částí jeskyně. Během značných úprav byl zrušen starý vchod a do jeskyně proraženy dvě štoly – dnešní vchod a východ z jeskyní. Tím došlo k vytvoření jednoho uceleného okruhu. Jeskyně byly nově elektricky osvětleny. Práce na zpřístupnění byly přes velké překážky a značnou námahu ukončeny a tato nová návštěvní trasa předána do provozu na počátku letní sezóny 1955. Až do roku 1990 byly jeskyně ve správě Krajského vlastivědného ústavu v Olomouci, kdy je převzal Český ústav ochrany přírody, v r. 1995 Agentura ochrany přírody a krajiny ČR.

V r. 2003 nechala AOPK ČR zpracovat projekt na provedení celkové rekonstrukce elektroinstalace.

Práce byly zahájeny dodavatelsky firmou Josef Hason - HASK v září 2004. Kromě výměny elektroinstalace byla provedena i generální oprava chodníků a vyklizena část zakládek z prvního zpřístupnění. Obnovení turistické trasy dlouhé 530 metrů trvalo 8 měsíců. Při nové úpravě byly použity moderní technologie a materiály, zajišťující jak vyšší bezpečnost provozu, tak větší ohleduplnost vůči jeskynnímu prostředí a úspory energie. Vyklizením starých deponií a zakládek chodeb, (pozůstatků z historických zpřístupňovacích prací), byla znovu odkryta řada odbočujících chodeb a jeskynních síní, prohloubením řady nízkých průchodů byla zvýšena bezpečnost návštěvníků. Během prací bylo z jeskyní odstraněno celkem 350 t zakládek, 250 t starého betonu, 2 t starého elektromateriálu a 9 trafostanic, položeno bylo 6 km nových kabelů, instalováno 5 nových elektrorozvaděčů a umístěno 300 úsporných svítidel s regulovanou dobou svícení. Jeskyně byla znovu otevřena pro návštěvníky dne 1. 7. 2005.

Od roku 2006 jsou Jeskyně Na Pomezí součástí Správy jeskyní České republiky.

Jeskyně Na Pomezí se hned po svém otevření staly důležitým střediskem turistiky a cestovního ruchu v severní části Jeseníků a Rychlebských hor, o čemž svědčí postupně a plynule stoupající návštěvnost. Která v roce 2001 přesáhla 70 tisíc návštěvníků. Za padesát let zpřístupnění Jeskyní Na Pomezí je navštívilo a prohlédlo si je již víc než 2,5 miliónů lidí.

1949 Objevení Hlinitých jeskyní

Koudelka Martin; Ochrana přírody 4/2019 – 29. 8. 2019

Hlinité jeskyně tvoří nejsouvislejší známou část nižšího, tzv. středního patra Javoříčských jeskyní. Na rozdíl od horní úrovně chodeb, tedy vlastních Javoříčských jeskyní a později objevených jeskyní Míru, nebyla Hlinitým jeskyním doposud věnována náležitá pozornost. Tato úroveň horizontálních chodeb leží asi o 25 metrů níže než velké, krápníky vyzdobené prostory, částečně zpřístupněné veřejnosti. Hlinité jeskyně byly objeveny přesně před sedmdesáti lety a od objevení vždy byly tak trochu stranou zájmu. Nelze se divit. Lze se do nich jen obtížně a namáhavě dostat úzkými puklinovými propastmi z horního patra Javoříčských jeskyní nebo těsnými plazivkami s periodicky zaplavovaným průlezem zvaným Vanička z jeskyně Ve strání.

Objevení jeskyní

O den později odstřelil překážející balvan v propasti střelmistr František Vlček. Cesta k průzkumu a dokumentaci nové části středního patra tak byla přístupnější i ostatním členům výzkumné skupiny.

Postupně následovalo několik pracovních exkurzí, které vedly k objevení největších prostor tohoto jeskynního patra – Dómu chaosu – a dalších prostor – Hlinité síně a Síní I, II, III, IV, V, místy s pěknou krápníkovou výzdobou. Vzhledem k tomu, že koncové dosažené prostory byly již poměrně blízko k povrchu, začalo se s hledáním cesty pro průkop a nový jednodušší přístup do objevených prostor. Přes zahliněné chodby se s pomocí sledování proudění vzduchu podařilo Josefu Vařekovi a Oldřichu Vaňákovi dosáhnout cíle počátkem roku 1953. Byl tak otevřen nový, druhý vstup do Hlinitých jeskyní. Při kopání průchodu byla navíc objevena blízko povrchu zcela nová, asi 50 metrů dlouhá chodba s krápníkovou výzdobou, kterou dnes nazýváme jeskyní Ve stráni. V roce 1958 byl konečně nalezen také úzký průchod z Hlinitých jeskyní k již dříve známé Objevné cestě, jež je také součástí středního (částečně i spodního) patra Javoříčských jeskyní, přes točenou a zalomenou plazivku zvanou Šnek. Od této chvíle tak je možné absolvovat kompletní náročný průstup středním patrem od jeskyně Ve stráni až do Dómu gigantů, ležícího na přístupné trase. Je třeba na tomto místě podotknout, že vzhledem k obtížnosti celé trasy zájemců nikdy moc nebylo.

Netopýr brvitý (*Myotis emarginatus*). Foto Martin Koudelka

Popis prostor

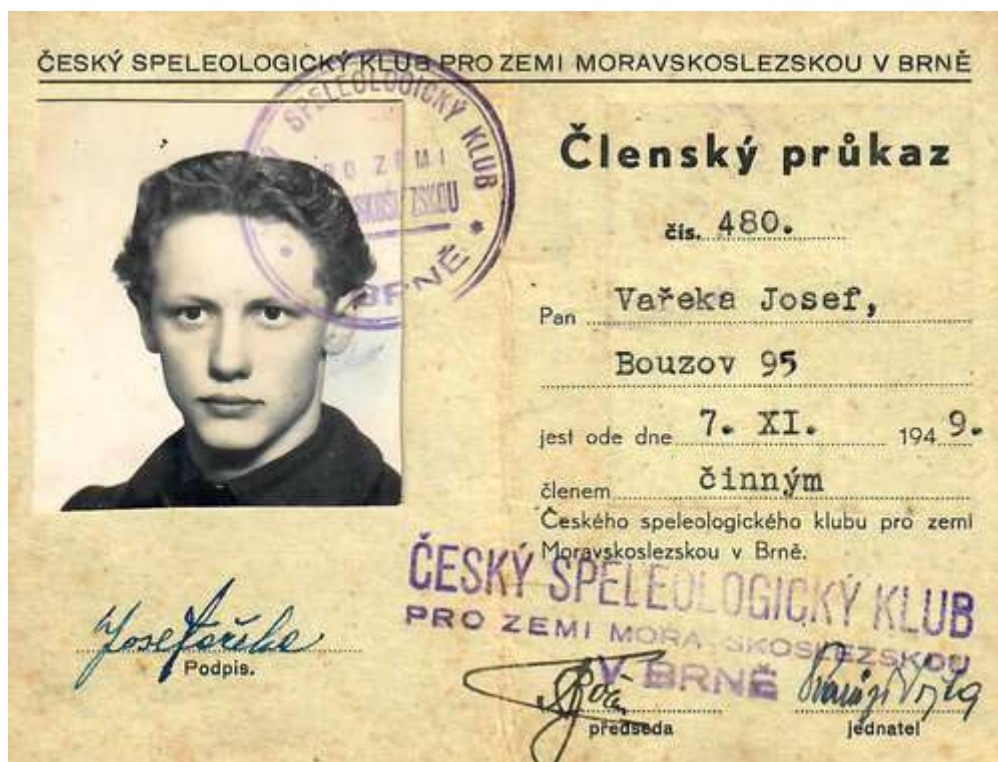
První úplný popis Hlinitých jeskyní pochází od Rudolfa Burkhardta z roku **1949**. Další, podstatně podrobnější od Jaroslavy Loučkové, je z roku 1963. První mapa vznikla v říjnu **1949** a podíleli se na ní členové Speleologického klubu v Brně – R. Burkhardt, J. Dvořák, V. Juránek, J. Krč, L. Okleštěk, P. Ryšavý, K. Sekanina a J. Vařeka. Hlinité jeskyně tvoří soustava spletených chodeb a menších řícených prostor, přístupných propastmi ze Svěcené díry nebo plazivkou z jeskyně Ve stráni. Chodby jsou vytvořeny převážně na puklinách SSV – JJZ, v menší míře SZ – JV. Průměrná nadmořská výška dna chodeb je 435 m n. m.

Vlasy děda Vševeda v hlavním komínu dómu Chaosu. Archiv ZO ČSS Estavela

Velmi úzká a nízká vstupní klikatá chodba ústí po 65 metrech do pěti za sebou ležících prostorných síní, oddělených řícenými bloky a skalními sloupy. Z těchto síní vedou četné odbočky, tvořící labyrint těsných chodbiček, zřejmě bývalé trativody. V poslední době se pro tuto část jeskyní vžil název Metro. Dvě z těchto chodbiček vedou do větší řícené prostory – Hlinité síně. Odtud vede několik vysokých komínů a obtížným průlezem se lze dostat do největší prostory Hlinitých jeskyní – dómu Chaosu. Dno tvoří suťový kužel a ve východní části se nachází vysoký balvanitý komín. Za suťovým kuželem vede téměř přímočaře v průměru 2,5 m široké koryto dřívějšího podzemního toku, který zde zanechal četné sedimenty. Tato chodba se nazývá Aleje. Na několika místech se nacházejí odbočky k až 12 m vysokým komínům a puklinovým propástkám. Pro spojení s horním patrem je důležitá odbočka v jihovýchodní stěně, do níž ústí 26 m hluboká objevná propast ze Svěcené díry. Při dalším postupu náhle chodba zmenšuje svůj profil a vysokými komíny a přes průlez Šneka ústí na počátek Objevné cesty. Jeskyně jsou vytvořeny ve vápencích středního devonu. Na vzniku prostor se podílely podzemní paleovodoteče. Stěny a strop Hlinitých jeskyní jsou z velké části ohlazeny proudící vodou. Směry podzemních paleotoků se průběžně měnily v závislosti na dynamice jeskynní sedimentace. V místech křížení puklin vznikly menší řícené prostory. Výzdoba středního patra je obecně méně bohatá, převládají zde sintrové náteky. Na několika místech je však vytvořena i krápníková výzdoba.

S výjimkou řícených prostor pokrývají dna chodeb mocné nánosy rezavě hnědých jílovitých jeskynních hlín, které mají v profilu uprostřed vyvýšený, jakoby bochníkový tvar. Pod nimi se střídají vrstvy jemnějšího a hrubšího písku a úlomků sintrů.

Členský průkaz Josefa Vařeky. Speleoklub Brno

Objevem to nekončí

V následujících letech se výzkumná činnost místních jeskyňářů, teď již pod vedením dr. Vladimíra Panoše, zaměřuje na odkrytí předpokládaného pokračování horního patra Javoříčských jeskyní směrem k jihu, která byla v roce 1958 korunována objevením jeskyně Míru. Po zpřístupnění této části v roce 1962 veřejnosti je jeskyňářská skupina pověřena výzkumem a dokumentací jeskyní v Moravském krasu a z Javoříčka odchází. Tím jsou dokumentační a objevné práce v Hlinitých jeskyních na delší dobu ukončeny. Nesmíme však opomenout důležitý experiment, který v Hlinitých jeskyních proběhl. V roce 1966 se české noviny plní titulky o třech hrdinech z Javoříčka. Skupina jeskyňářů olomouckého muzea (tehdejšího správce jeskyní) – Miloš Binar, Pavel Veselý a Oldřich Mrázek – se nechává dobrovolně uzavřít na tři týdny v podzemí Hlinitých jeskyní. Cílem je experiment vedený MUDr. Zdeňkem Jirkou z katedry psychologie a tělovýchovného lékařství Univerzity Palackého v Olomouci. Co se stane s vnitřními hodinami člověka, když vypadne ze synchronizace střídání dne a noci? Jak budou lidé reagovat na podněty v naprostém odloučení?

Jeskyňáři během pobytu v podzemí pracovali na průzkumu známých chodeb a hledání možného pokračování. Po celou dobu experimentu byli příležitostně a hlavně v nepravidelných intervalech navštěvováni lékaři. Jaký byl tehdy výsledek experimentu? Překvapivý. Čas v podzemí plyne pomaleji, vnitřní hodiny účastníků se za tři týdny pobytu v jeskyních v odhadu času o celých šest dní opozdily. Takto píše z experimentu do deníku Stráž lidu účastník Miloš Binar (21. 6. 1966):

„Do otevřeného stanu se dívá sintrový vodopád a pár krápníků. Je neděle a v neděli se nedělá. Těšíme se, že „půjdeme na pivo“ a zahrajeme si karty. Vykonáno, ale odpoledne už nevydržíme na místě a jdeme chvíli pracovat do jednoho komínu. Jsme tam až do 18 hodin. Jestli tedy je 18 hodin.

Po večeri chvíli debatujeme, zda netopýři rádi čabajky, nebo ne – máme je totiž (čabajky) na špagátě kolem stanu. Navzájem se uklidníme, že určitě ne, a jdeme spát.“

V sedmdesátých a osmdesátých letech se pokoušejí v Hlinitých jeskyních nalézt pokračování jeskyňáři z Prostějova. Během několika výprav prozkoumávají a dokumentují komíny v Hlinité síni, v Alejích a o několik metrů prodlužují ve směru hlavní chodby Alejí známé prostory. Tato část dostává název Nové Hlinité jeskyně. Na přelomu tisíciletí přichází další generace jeskyňářů – skupina, která si říká Bruttoptýr. S pomocí vynikajících lezců se nakonec podaří 24. 12. 2004 v dómu

Chaosu vylézt nepříjemný kluzký vysoký komín a objevit nad ním horní patro, prostory nádherně vyzdobené krápníky – Barborčinu kapličku a Bílou propast. Tato skupina po začlenění do ZO ČSS 7-09 Estavela v rámci mapování celého systému Javoříčských jeskyní provedla nově kompletní zaměření Hlinitých jeskyní. K dnešnímu dni tak činí celková délka Hlinitých jeskyní přes 700 m s denivelací více než 40 m.

Bílá propast. Archiv ZO ČSS Estavela

Význam jeskyní

Javoříčské jeskyně jsou významným zimovištěm letounů a dosud největším známým zimovištěm vrápence malého v ČR. V Hlinitých jeskyních probíhá pravidelný monitoring zimujících jedinců od roku 1994. Během této doby bylo v Hlinitých jeskyních zaznamenáno celkem deset druhů letounů (v pořadí dle početnosti a četnosti nálezů): vrápenec malý, netopýr velký, netopýr brvitý, netopýr vousatý, netopýr vodní, netopýr řasnatý, netopýr Brandtův, netopýr černý, netopýr ušatý a netopýr severní. První tři druhy jsou typickými obyvateli Javoříčských jeskyní, ostatní se vyskytují převážně v okrajových částech a ve vstupní jeskyni Ve stráni. Početnost letounů má vzrůstající tendenci s pětiletým mediánem počtu nalezených jedinců od 202 do 417 jedinců. Maximální zjištěný počet při zimní kontrole byl v roce 2014, a to 990 zimujících zvířat (resp. 1002 zvířat včetně jeskyně Ve stráni).

Početnost zimujících letounů v Hlinitých jeskyních bývá v meziročním srovnání velmi proměnlivá. Při extrémních zimách zde dochází ke změnám cirkulace jeskynního ovzduší a do jeskyní je nasáván velmi chladný vzduch. Vstupní chodba v těchto případech zcela promrzá a ve vzdálenějších částech jeskyní dochází k poklesu teploty až o několik stupňů. V těchto případech zimující letouni přelétávají do klimaticky stálějšího prostředí horního patra Javoříčských jeskyní, což je zřetelné při současném sledování početností v obou patrech. Místem, kde dochází k největší koncentraci zimujících vrápenců malých ve středním patře, jsou Hlinitá síň a Aleje. Vstupní chodba, propojující Hlinité jeskyně a jeskyni Ve stráni, byla také po několik sezon obývána jezevcem.

Můžeme předpokládat, že právě obtížně přístupné prostory středního patra jeskyní mohou na několika místech pokračovat dál, a jsou tak potenciálními místy pro objevy nových – dá se předpokládat, že i dlouhých – podzemních prostor.

Jedná se zejména o komín v Síni V s hypotetickým pokračováním směrem k Suťovému domu a pokračování chodby Alejí směrem k jihu, na známá místa pod Cedníkem a pod Závrtovým domem, kde jsou naznačeny krátké horizontální chodby odpovídající výšce středního patra Javoříčských jeskyní. Případný postup ale bude ze všech stran vzhledem k malým rozměrům chodeb a úzkých puklin velmi náročný.

Chodbička k Bílé propasti. Archiv ZO ČSS Estavela

1949 Jeskyně Malý lesík a jiné jeskyně okolí

<http://www.obec-brezina.cz/jeskyne-maly-lesik-a-jine-jeskyne-okoli/>

Jeskyni Malý lesík objevil v roce 1949 vhozením kamene do skalního komína březinský občan Alois Ševčík, a následně se stala pod jeho vedením objektem dlouhodobých průzkumných těžebních prací Březinské skupiny ZO ČSS 6-12 Speleologický klub Brno. Inspirován byl nálezy jeskyní již z roku 1898, kdy byla v důsledku těžby vápence v Knechtově lomu odkryta první jeskyně zvaná dodnes Knechtův lom. V roce 2003 se předčasně skončil 54 let trvající speleologický průzkum jeskyně Malý lesík u Březiny. Jeskyně se z tradiční badací lokality Moravského krasu proměňuje v lokalitu v konzervaci.

Romantická krajina skal a strží rodí romantické a zvědavé duše, a tak amatérské výzkumy okolí pokračovaly. V r. 1948 byla v lokalitě U studánek nalezena další podzemní prostora, která způsobila založení březinské speleologické skupiny. Jejimi členy se stali původně amatérští nadšenci, pánové J. Opletal, J. Hromek a L. Černošávek, kteří se časem stali členy Brněnského speleologického klubu.

Dnes se o správu Malého lesíka a o jeho další průzkum stará speleologická skupina ZO ČSS 6-12.

Další nalezené jeskyně v „březinském“ krasu se nazývají Ve skalce, Na technice, Tereza, Kulichova díra, Ponorný hrádek. Jedná se o jeskyně malé, nikoliv však bezvýznamné, neboť jistě souvisejí s těžko dostupným labyrintem podzemních vod. Toužíte-li po romantice, kráse a tajemství, pak máte jedinečnou šanci uspokojit svoje potřeby. Nejen propast Macocha a Sloupsko-Šošůvské jeskyně mají tu moc vás okouzlit. Nedaleko, asi 2 km odtud, protéká malebným údolím Křtinský potok. Za dlouhé věky své existence pro vás připravil nevšední podívanou na povrchu i v podzemí.

Máte možnost seznámit se s dávnou minulostí v Býčí skále, poznat tajuplné prostory jeskyní Vokounky, Kostelíka, Jestřábky a dalších divů přírody.

*Zpívám chlapcům jeskyňářům,
my máme v Březině starý dům,
pracuji na ty své díře,
jsme však stále bez halíře.*

*Speleo je náš celičský svět,
vyslechněte těchto pár vět,
čekají nás nové objevy,
prokopeme tam kilometry.*

(historická hymna březinských jeskyňářů z pol. 80. let 20. století)

1949 Heřmanovická jeskyně

<https://www.v-jesenikach.cz/cz/turisticka-mista-jeseniky/o17-vrbno-pod-pradedem/k1863-jeskyne/58-hermanovicka-jeskyne.html>

Jeskyně je jižním směrem od obce Heřmanovice a nachází u východního okraje chráněné krajinné oblasti Jeseníky, severním směrem od města Vrbna pod Pradědem a v údolí tvořeném říčkou Opavice.

Obec Heřmanovice je vyhledávaným rekreačním střediskem pod východními vrcholky Jeseníků. V obci se dochoval pěkný soubor domů roubené lidové architektury. Obec je obklopena pěknou horskou krajinou. Jedním z cílů našich toulek po okolí může být Heřmanický kras, který najdeme jižně od obce na svazích Jedlové (874 m. n. m.). Jedná se o místo, kde na povrch vycházejí krystalické vápence. V roce 1949 byla v těchto místech objevena Heřmanovická jeskyně, která je zajímavá svou drobnou krápníkovou výzdobou. V jeskyni jsou dvě velké prostorné místnosti, které jsou vysoké 10 metrů a jejich plocha je 20 a 200 m². V Heřmanovicích se křižuje lokální cyklistická trasa, po které se vydáme na sever do města Zlaté Hory s dálkovou trasou a to Slezskou magistrálou. Obcí také prochází značená turistická trasa. Vydáme-li se z obce severovýchodním směrem, dojdeme k rozcestí Hraniční cesta a odtud můžeme jít dále východním směrem přes vrchol kopce Kutný vrch (866 m. n. m.) a Solnou horu (867 m. n. m.) k Vojtěchovu pramenu. Budeme-li z rozcestí pokračovat jižním směrem, dojdeme přes vrchol Komora (833 m. n. m.) a údolí Na hřebenech do osady Komora.

Vydáme-li se z Heřmanovic severozápadním směrem, můžeme dojít na vrchol kopce Zámecký vrch (933 m. n. m.). Nedaleko vrcholku jsou patrné pozůstatky zříceniny hradu Koberštejn a z vrcholku je velmi pěkný výhled na okolní panorama Jeseníků.

1949 Otužilci v Punkvě

<https://www.skalnimlyn.cz/sportovni-akce/>

Zpravidla každou první říjnovou sobotu se do říčky Punkvy ponoří otužilci z celé republiky a zahájí otužileckou sezónu plaváním v jeskynních chodbách.

Historie této akce sahá do roku 1949. Tři plavci se tenkrát dohodli, že si společně zaplavou v Punkvě jen v plavkách, tak, jako v létě. Byli to Tunál Karel Divíšek z Brna a z Prahy Alfred Nikodém a Oldřich Liška.

1949 Jeskyně čís. Ř-8 Netopýrka

[http://www.speleozahady.cz/jeskyne.html \(Himmel\)](http://www.speleozahady.cz/jeskyne.html (Himmel))

Netopýrka leží v pravé stráni Hádeckého údolí téměř naproti známé jeskyni Ochozské. Její vchod je v nadmořské výšce 329,2 m (nivelováný čtyřhranný bod zasazený ve skalce před vchodem) tj. 7 m nad úrovní Hádeckého potoka.

Vchod do jeskyně Netopýrky je v místě klenby 4 m široký a 2,8 m vysoký. Hned za vchodem je po levé stěně při stropu prolomené okno k povrchu. 4 m od vchodu se dno svažuje vpravo do prvního prostoru jeskyně Netopýrky. Dno je balvanité, místy i hlinité. Levá (jv) stěna je ukloněna šikmo do jeskyně. Ve výši 3 m je v ní malý, ale průlezný otvor s 5 m hlubokým stupněm, vedoucí k systému

chodbiček spodního patra jeskyně s podzemním potůčkem. O dva metry dál podél levé stěny a o 1 m výše je otvor, jenž vede ke dvěma jiným chodbičkám, směřujícím ke komínku, který se nachází v jižní stěně Krukové síňky při cestě k podzemnímu potůčku.

Jedna z chodbiček je strmější a kratší (5 m dlouhá), druhá z ní odbočuje po jednom metru vpravo (k jihu), ale opět se po 1,5 m otáčí vlevo do směru s první, více méně rovnoběžného. V místě vstupu k těmto dvěma chodbičkám se nachází nad hlavní prostorou jeskyně při levé stěně komín, jenž ve výši 10 m nad dnem hlavní prostory končí. Komín je vytvořen na puklině směru 225°. Nad hlavní prostorou jsou ve stropě skalní okna a mosty (viz příčný profil A-A).

Hlavní prostora Netopýrky, představující horní patro, pokračuje dál ve směru jz. Dno opět klesá do většího domu s velkými balvany. Po levé straně je ve vzdálenosti 17 m od vchodu ústí chodbičky, které představuje hlavní a nejpohodlnější přístup ke spodnímu patru jeskyně.

Pravou stěnu této největší prostory Netopýrky, jenž je při jeskynním dně 4,5 m široká a v komíncích nad levou stěnou 10,5 m vysoká (viz příčný profil B-B'), tvoří pod úhlem 32° k sz ukloněné skalní lavice. Pod těmito lavicemi v balvanitém dnu jsou dvě uvolněné sklesliny, naznačující, že pod stropními lavicemi je jeskyně značně vyplněna sutí.

Z těchto prostor po pravé straně je nejmenší ta, která leží přibližně naproti hlavnímu přístupu ke spodnímu patru. Má půdorysný rozměr 2,7 x 2 m. Jedná se ovšem o prostoru uměle uvolněnou vybíráním sutě. Druhá skleslina je kolmá (hluboká 0,6 m) a vede ihned k rozdělení chodbiček.

Směrem sz vede nízká plazivka, jež se po 2,5 m poněkud zvedá a stáčí k jz. Po dalších 3 m ústí 0,7 m vysokým stupněm do prostory směru sj. Délka této síňky je 7 m šířka 3,5 m, výška průměrně 1 m.

Levou stěnu tvoří čela do síně zapadajících lavic, vlastní strop je skalní, vodou opracovaný.

Směrem jz od vstupní sklesliny vede podél stěny hlavní prostory 1,5 m dlouhá nízká chodbička, ústící 1 m hlubokým stupněm do síně 3,8 m dlouhé, 2,2 m široké s balvanitým dnem a třemi otvory do níže ležícího pokračování.

Prostředním otvorem se lze spustit o 1,5 m níž do Kozlovy síně. Byla tak nazvána členy Hádecké skupiny Speleologického klubu v Brně v r. 1949, kdy skupina tyto popisované prostory uvolňovala.

Člen skupiny Kozel při pokusu proniknout úzkým otvorem dolů visel v neprůlezném místě 2 hod. hlavou dolů, než se podařilo vedoucímu skupiny, J. Dvořákovi, uvolnit další otvor a pod zapříčeného kolegu sestoupit. Společně pak otvor rozšířili natolik, že postižený mohl otvorem proklouznout.

Dostali se tak poprvé do síně vedoucí jv směrem, tedy pod hlavní prostorou Netopýrky (viz řez B-B'). Tato Kozlova síň má rozměry 5 x 4,5 m. Průměrná výška je 1 – 1,5 m. Dno se na levé straně (sv) zvedá, strop rovněž. Celá Kozlova síň leží pod hlavní prostorou Netopýrky, kde mezi jejím dnem a stropem síně je jen balvanitá zátka 1 – 1,5 metrů silná.

Hlavní prostora Netopýrky je pak ve vzdálenosti 30 m od vchodu přerušena 3 m vysokým stupněm po levé straně. Nad ním vede pokračující chodba. Po dalších pěti metrech má prolomené dno do téže úrovně jako před stupněm. Tímto směrem (jz) bude hlavní pokračování horního patra Netopýrky.

Jak bylo uvedeno, je ve vzdálenosti 17 m od vchodu ústí chodbičky ke spodnímu patru. Chodbička se zpočátku mírně stáčí vlevo a ve vzdálenosti 8 m se dělí. Vlevo z ní vede odbočka ke komínku, ústícímu zpět do hlavní prostory Netopýrky ve vzdálenosti 12 m od vchodu. Vpravo se chodbička esovitě točí a po 2 m ústí opět směrem vpravo do již dříve jmenované Krukové síňky. Před vyústěním pokračuje v původním směru slepá odbočka 4 m daleko směrem k povrchu.

Kruková síňka je 3 m dlouhá, 2 m široká a 3 m vysoká. Po její pravé stěně ústí komín 6 m vysoký, vedoucí ke třem chodbičkám, z nichž dvě byly popsány již při popisu horního patra Netopýrky. Třetí je jen 3,5 m dlouhá a ústí do vyklenutého stropu vstupní chodbičky ke spodnímu patru ve vzdálenosti 5,5 m od hlavní prostory jeskyně.

Ke spodnímu patru vede ze dna Krukové síňky jedna chodbička 4,5 m dlouhá a v úrovni ústí vstupní chodbičky na protější stěně Krukové síňky je otvor druhé chodbičky ke spodnímu patru, která se s první u kolmého trativodu spojuje. Tato druhá chodbička je přístupnější. Je 6 m dlouhá, klesající. Asi v polovině z ní odbočuje chodbička 4 m dlouhá s rovně uloženými hlinami.

V místě, kde se obě sestupné chodbičky z Kruhové síňky scházejí, přechází jeskyně jen v poměrně málo dimenzovaný sestupný trativod. Při jeho ústí je vytvořen skalní pilíř a most. Oknem za skalním pilířem lze sestoupit o 2 m níž, kde trativod přechází ve vodorovný úsek 3 m dlouhý. Na počátku tohoto vodorovného úseku jsou úzké spáry k vodě. Rovná plazivka ústí do prostůvky 2 m dlouhé, 1,8 m vysoké a 0,8 m široké s tekoucí vodou na dně. Potůček sem přitéká od sv z nehlubokého syfonu a odtéká k jv alespoň 2,5 m hlubokým syfonem. Obě chodbičky, vedoucí vodu spodním patrem Netopýrky, jsou tak málo dimenzované, že je nemyslitelné jimi proniknout bez rozšíření.

Na problematický původ vod, objevujících se ve spodním patře Netopýrky poukázal Ryšavý (1949), jenž připravil pro Speleologický klub plán barvicího experimentu, jímž by se prokázalo, o které vody se jedná. Pokud je autorům známo, tento barvicí experiment podle Ryšavého nebyl realizován. Řešením původu vod v Netopýrce se později zabýval v rámci hydrografických studií této krasové oblasti jeden z autorů (J. Himmel), který prokázal koloračním experimentem hydrografické spojení jeskyně Netopýrky s jeskyní Ochozskou. Podle dosud nepublikovaných výsledků hydrografického výzkumu našel J. Himmel přímé spojení spodního patra jeskyně Netopýrky se spodním trativodem vlevo za vchodem Ochozské jeskyně, když zde obarvené vody se objevily ve spodním patře Netopýrky. Protože však v Netopýrce protéká voda i za toho nejnižšího vodního stavu, kdy Ochozská jeskyně je naprosto bez vody, musí být hlavní zdroj vod někde jinde. Uvedeným barvicím pokusem bylo prokázáno, že do Netopýrky přitéká voda nikoliv jednotného původu.

Dimenze uvedeného trativodu v Ochozské jeskyni i v přítokovém syfonu v Netopýrce neopravňují k domněnce, že by na přírodním trativodu k Netopýrce, do něhož trativod od Ochozské jeskyně ústí, byly prostory alespoň průlezných rozměrů. Z tohoto hlediska se jeví bezvýznamná snaha speleologického kroužku při Moravském muzeu postupovat ve směru odtoku vod z partií Ochozské jeskyně v oblasti vchodu. Autoři sami se rovněž bezvýsledně pokusili o odstřel splávku v přítokovém syfonu v Netopýrce. Postup směrem po vodě z Netopýrky by se mohl snad uskutečnit zahliněným trativodem nad odtokovým syfonem, avšak otázka umístění nakopaného materiálu a málo optimistický předpoklad o dimenzích odtokových chodeb od této práce zrazují.

Netopýrku tedy tvoří staré horní patro, jež je spojeno spodním patrem s recentním tokem. Pro svou polohu ve skalním ostrohu, v němž směrem proti proudu se nacházejí další jeskyně, nepřichází Netopýrka v úvahu jako pracoviště pro objevení většího pokračování. Spodní patro Netopýrky, spojené s horním komínem a chodbičkami, však skýtá začínajícím jeskyňářům dobré a pěkné lezení. Speleology však bude tato jeskyně jistě vyhledávána pro orientační a lezecké exkurse.

Jeskyně Netopýrka je známa již od nepaměti. Její popis podal KMŽ (1902) a Ryšavý (1949), který uveřejnil i její jednoduchý plán. Netopýrka je známa pod řadou jiných názvů. Kříž ji r. 1867 nazýval Svaté schody, Wankel r. 1871 až 1882 Vlčí jeskyně, stejně ji nazývali Makowsky a Rzehak r. 1888 a v r. 1903 ji pak označili názvem Netopýří jeskyně. Podle Skutila (1944) byla Netopýrka zvana lidově též Jestřábí jeskyně. Celková délka chodeb jeskyně je 120 m. 55 m připadá na chodbičky, komíny a trativody spodního patra a spojek.

1949 Krasová musea v Moravském krasu

<https://myotis.cz/krasova-musea-moravskem-krasu/>

Myšlenky krasového musea se chopil r. 1949 speleologický klub v Brně, který v této věci se s přesně a odborně vypracovaným programem obrátil na MŠVU v Praze a v říjnu 1949 i na MNV v Ostrově pod Macochou, kde k tomuto účelu hodlal vhodně upravit stávající tam budovu. Když tento prozatímní krok zůstal bez odezvy, obrátil se Speleologický klub na ONV v Blansku, který tuto ožehavou otázku počal účelně ventilovat, takže tato záležitost dospěla vzájemnými poradami tak daleko, že byla předložena Národní kulturní radě v Praze, která konečně rozhodla, že vlastní instalaci z důvodů praktických a pochopitelných má za pomoci Speleologického klubu a komunálního podniku města Blanska „Moravský Kras“ provést Moravské museum v Brně.

Dislokační otázky vyřešil již před tím Speleologický klub za pomoci arch. V. Hanka. Na předběžných společných poradách jmenovaných institucí byl pověřen správce krasového oddělení Moravského musea v Brně a místopředseda Speleologického klubu dr. M. P o k o r n ý vědeckou

instalací a úpravou zřizovaného nového ústavu, jenž byl nazván „Stálou výstavou krasovou“, která byla umístěna v bývalém knížecím zámku v Rájci nad Svit. a která se stává součástí kulturního celku, jímž státní zámek v Rájci disponuje. Výstava podává vědecko-populárním způsobem výklad o krasových zjevech (krasovém fenoménu) se zvláštním zřetelem k Moravskému Krasu a představuje počátek stálé expozice, která bude instalována teprve po získání dalšího potřebného výstavního materiálu.

Výstavní sbírky, jež by v úplném rozsahu podaly obraz o vzniku, vývoji a zániku krasových zjevů, jsou v podstatě budovány teprve od roku 1948. Je to úkol těžký, poněvadž získávání vhodného výstavního materiálu naráží ve většině případů na značné překážky. Krasové zjevy prvotní, a to jak povrchové (škrapy, závrtý, geologické varhany, ponory, propasti, kaňony, slepá a poloslepá údolí, vyvěračky a polje.), tak podzemní jeskyně (vznik jeskynního prostoru, jeho rozšiřování a zánik jeskyně), jsou zde zachyceny jednak zvětšenými fotografiemi těchto zjevů v typickém jejich vývoji z jihoevropského krasu a pokud jsou tyto zjevy vyvinuty i v Moravském Krasu, jsou předvedeny nově pořízenými fotografiemi, které jsou doplněny blokdiagramy, nákresy, plány, vysvětlujícími texty a pokud je možné i ukázkami (škrapy, vzorky vápenců ukazující výsledky činnosti vody na ně, jeskynními nánosy apod.).

Druhotné zjevy krasové, představované novotvořeným vápencem (sintrem) vznikajícím v jeskyních, jsou zachyceny ukázkami sintrových tvarů vysvětlujícími jejich vznik, růst, barvu a různé formy výskytu. Také tyto ukázky jsou vhodně doplněny fotografiemi, nákresy a vysvětlujícími texty. Zvířena doby diluviální, jejímiž kosterními zbytky byly jeskyně Moravského Krasu známy již ve středověku, je na výstavě zastoupena úplnou kostrou jeskynního medvěda, dále ukázkami kosterních zbytků hyeny jeskynní, rosomáka, vlka, lišky lední, rysa a velmi vzácného jeskynního lva, tura pižmového, soba, losa, lumíka, sovy sněžné, kura -alpského a jiných. Pozoruhodná je úplná kostra bobra, jež byla sestavena z nalezených kosterních zbytků 26 jedinců, současně kdysi zahynuvších v jedné z prostor Pohádkového domu – části Punkevních jeskyň. Jeskynní zvířena současné doby zastoupená vedle letounů (netopýr, vrápenec) formami drobného hmyzu, korýšů apod. je zachycena zvětšeninami fotografickými.

Typickou květenou krasového území ukazují fotografie dotčeného druhu v jeho prostředí. Vztah člověka k jeskyním Moravského Krasu jako jeho sídliště od doby diluvia až po dobu historickou je vyjádřen ukázkami kamenných a kostěných nástrojů, zbraní a předmětů, jichž člověk používal. Výstava zachycuje i význam Moravského Krasu pro člověka v době historické („využití“ kostí diluviálních zvířat ve středověku, železná ruda, fosfatová hlína a.j.) a konečně i v době nejnovější shrnuje v ukázkách postup výzkumů v Moravském Krasu Od 18. stol. až po dnešní dobu a je zakončena ukázkami literatury jednající o Moravském Krasu v jejich historickém sledu a obrazy s náměty z Moravského Krasu.

1959 Návštěva Balcarky

Československý kras I/4 1948 O Moravském krasu

Návštěva Balcarky Jeskyni „Balcarka“ navštívilo v roce 1959 – 77 646 osob. V době brněnského veletrhu, který se konal od 8. do 20. září, navštívilo jeskyni „Balcarku“ 13 179 návštěvníků, z nichž bylo 132 cizinců z deseti států. Počet cizinců za rok 1959 je 2 499 osob z osmdesáti států. Návštěva oproti roku 1958 je o 12 601 osob vyšší.

1959 Zpřístupnění Koněpruských jeskyní

https://cs.wikipedia.org/wiki/Kon%C4%9Bprusk%C3%A9_jeskyn%C4%9B

Koněpruské jeskyně se nalézají uvnitř návrší Zlatý kůň nad obcí Koněprusy v CHKO Český kras asi 5 km jižně od okresního města Beroun. Jsou chráněny jako kulturní památka ČR.

Koněpruské jeskyně jsou nejdelší jeskynní systém v Čechách. Jedná se o rozsáhlý třípatrový jeskynní systém budovaný v devonských vápencích s výškovým rozdílem mezi jednotlivými patry asi 70 m. Nejdříve bylo objeveno v roce 1950 střední patro jeskyní, a to zcela náhodou, při odstřelu v místním lomu. Koněpruské jeskyně byly z větší části zpřístupněny veřejnosti **02. 08. 1959.**

Rozlohou nejmenší je horní patro a nejrozsáhlejší je střední patro. Spodní, nepřístupné patro leží v hloubce asi 70 m pod povrchem a má charakter chodbovitého systému. Bylo vytvořeno dešťovou vodou, která do něj proniká komíny a puklinami a postupně rozpouští vápencovou horninu, čímž dává vzniku krasu a krasových jevů. Zvláštností jsou zde tzv. Koněpruské růžice, které obsahují opál.

V systému Koněpruských jeskyní bylo nalezeno velké množství zvířecích kostí z doby před 600 000 – 13 000 lety a také lidské kosti patřící druhu *Homo sapiens sapiens* staré asi 13 000 let. Někdy v letech 1469 – 1472 byla v horním patře v činnosti penězokazecká dílna, ve které se vyráběly falešné mince.

Vchod do jeskyní se nachází asi 50 m nade dnem bývalého Houbova lomu a vstupuje se jím do středního patra jeskyní. Po vstupu se prochází Spallanzaniho jeskyní, jeskyní u Varhan, kde stalaktity vydávají různé tóny a Kuklovým dómem. Návštěvníci projdou kolem Letošníkovy propasti (byla tak pojmenována po Vlastimilu Letošníkovi, který se v ní během výzkumů po objevu jeskyně zřítíl z výšky 12 metrů a zlomil si nohu) hluboké 27 m, navštíví Staré chodby a dojdou do Proškova dómu, který je nejkrásnější jeskynní prostorou se sintrovým jezírkem a Koněpruskými růžicemi. Dále následuje Pustý dóm s kopiemi některých kosterních nálezů zvířat a několika kosterních pozůstatků pravěké ženy a Petrův dóm se vstupem do Petrbokovy jeskyně pojmenované po speleologovi J. Petrbockovi. Právě v Petrbokově jeskyni byla v únoru 2007 objevena nová jeskyně, v níž byly navíc objeveny kosterní pozůstatky jeskynního medvěda, starého 800 tisíc let. Prohlídka končí stoupáním po točitém schodišti do svrchního patra jeskyní - Mincovny, odkud se vychází ven.

Koněpruské jeskyně mají mimořádný význam pro poznání geologického vývoje středních Čech v období čtvrtohor.

1959 Jeskyně Dagmar

<https://mapy.cz/zakladni?x=16.7724286&y=49.3931389&z=17&source=base&id=1853301>

Vstup do jeskyně se nachází něco přes kilometr severně od obce Ostrov u Macochy. Jeskyni tvoří dvě hlavní větve, západní a jižní.

Západní stupňovitě klesá přes široké dómovité prostory až do hloubky 30 m. Jižní větev je puklina, která přes dva dómy klesá do hloubky 65 m. Celková délka chodeb je přes 200 m. Jeskyně byla vytvořena ponorem jedelského potoka. Objevena byla v roce **1959**.

1959 Plánivská speleologická skupina

<http://www.planivy.cz/index.php?page=planivy§ion=historie>

Rok **1959** se zapsal do historie jako počátek existence Plánivské speleologické skupiny, když se zformovala skupina lidí, které spojuje myšlenka výzkumu a zmapování jeskynního systému Plánivy. V roce 1962, kdy začíná „éra útoku na Bílou vodu“ bylo v Plánivách dosaženo centrálního průlomu průstupem obtížných 4. meandrů. Postup byl zastaven sifonem Smrti na úrovni podzemních vod. Po tomto neúspěchu se skupina věnuje lezení komínů v Plánivách a začíná s výkopovými pracemi v Křížovém kluku, kde bylo dosaženo hloubky 15 m. V roce 1963 je zahájena stavba první základny - Chaty děsu. Koncem roku začínají výkopové práce v jeskyni 13C, které vyvrcholily (1964) objevem 50 m propasti (Dóm halucinací), a kterým bylo poprvé dosaženo stálého aktivního toku Bílé vody!

původní Chata děsu

V tomto období Plánivská speleologická skupina podnikla i významné expedice do propasti Barazdaláš ve Slovenském krasu. 1. expedice proběhla v roce **1959**, kdy byl současně uskutečněn 2. průstup tehdy nejhlubší propastí v Československu (-182 m). Při další expedici v roce 1963 byly objeveny nové prostory v hloubce 190 m. Dílčí objev se podařil i v následujícím roce (Rumovy dómy).

1959 Jeskyně na Pomezí

A. Pakr, Vlastivědný Sborník, Severní Morava 68/1994; [www stránky Lipové Lázní](http://www.stranky.lipove-lazni.cz)

Jeskyně Na Pomezí leží 2 km severně od obce Lipová-lázně. Jeskynní systém byl zčásti znám již v roce 1936. Teprve v roce 1949 byla jeskyně prozkoumána v celém rozsahu. Zpřístupňovací práce byly provedeny v roce 1950 a dokončeny v roce 1955. Celková délka návštěvní trasy činí 530 metrů. Jeskyně Na Pomezí jsou největším jeskynním systémem v ČR vzniklým rozpouštěním mramoru, tj. krystalického vápence. Vyznačují se úzkými a místy vysokými puklinovými chodbami, které se v místech křížení rozšiřují v menší dómy. K nejvýznamnějším částem jeskyní patří Ledový dóm, Dóm u smuteční vrby, chodba Římských lázní, Bílý dóm, Královský komín, Klenotnice a Vstupní dóm.

Pro tyto jeskyně jsou typické nátekové útvary, vytvářející kaskády a mohutné členité krápníky.

Z historie jeskyní Na Pomezí

V roce 1934 byl odstřelen vchod do jeskyně Utajená v lomu Na Pomezí u Dolní Lipové. Vchod do nechali majitelé domu založit trámy, aby mohla pokračovat těžba vápence. Jeskyně se znovu objevila v roce **1959**, kdy se propadnul její uzávěr. Zmapovali ji 28. září 1965 Oldřich Mrázek a Miloš Binar. Až do srpna 1962, kdy i zaměstnanci lomu zničili, měla bohatou výzdobu brček dlouhých až 30 cm. Od roku 1970 je vchod do jeskyně opět zavalen.

31. července 1936 byl v témže lomu odstřelen vchod do jeskyně, která po druhé světové válce dostal jméno Rasovna. Prozkoumali ji jeskyňáři Artmann a Simon z Brna, kteří pracovali v jeskyni Býčí skála. Od roku 1937 jeskyni pravidelně navštěvoval se svou skupinou profesor vratslavské univerzity Ferdinand Pax, který v ní prováděl biospeleologický výzkum. Od tohoto roku ji také chránil Památkový úřad v Brně.

V letech 1944 a 1945 se v jeskyních v lomu ukrývala skupina 8 až 12 zběhů z fronty, kteří pocházeli z okolních obcí. V roce 1947 byl v lomu odstřelen vchod do dalšího komínu do podzemí – jeskyně Komínové. Národní správce lomu ing. Kroupa ohlásil nález profesorovi jesenického gymnázia Bohumilu Fialovi. Tento s žáky gymnázia Bohumilu Fialovi. Tento s žáky gymnázia spustil jednoho z nich, Coulovce z Vápenné, po laně do komínu, kde na dně našel staré ohniště. Potom byla založena průzkumná skupina TJ Sokol Lipová – Jeseník.

Tato skupina v srpnu 1949 zkoumala Rasovnu ve složení Karel a Josef Všetickovi, Karel Netopil, Otto Šmíd, L. Kuchejda, A. Kocourek, Ladislav Uhlíř, Jaroslav Kulišťák, M. Štolpa, R. Čuma, K. Kořínek, F. Künzel a Josef Ježko.

Současně s jeskyní Komínovou byla odstřelem odkryta i jeskyně Netopýrka, kterou zmapovali až 28. září 1965 Ota Mrázek a Miloš Binar. Objevením jeskyní přestala být těžba v lomu rentabilní. Provoz byl v této etáži lomu zastaven Ing. Kroupovou na dobrozdání komise, která se sešla v Dolní

Lipové 18. října 1949 ve složení Vladimír Homola z MŠVU, Vladimír Strnad ze Slezského studijního ústavu, zástupci Palackého univerzity v Olomouci, Ministerstva průmyslu, KNV, KČT, M. Pokorný a O. Ondroušek ze Speleologického klubu v Brně, Divíšek, Balát, Kyněra, Čubura a Šebela z Moravského krasu, zástupce Moravského muzea v Brně, profesor Fiala z CIS Jeseník a předseda ONV v Jeseníku Volkman.

Jeskyně Rasovna je hluboká přes 70 m a měl ji zmapovat Václav Novák z Palackého univerzity v Olomouci v roce 1951. Byla zmapována však až v roce 1961 skupinou J. Kubeček, Ota Polívka a Antonín Pakr, která o rok později zmapovala i chodby vlevo od Římských lázní v přístupných jeskyních. Vladimír Panoš v roce 1955 konstatoval, že spodní část jeskyně je do výše 5 m zatopena vodou. Toto jezero je od roku 1958 vyschlé.

Další těžba po opuštění spodní etáže v roce 1949 byla na jaře 1950 zahájena v horní etáži po postavení svážné pro dopravu vozíků s vytěženým vápencem. Jeskyně spodní etáže převzal Státní památkový ústav v Brně, který nechal Rasovnu opět uzavřít. V roce 1955 byla jako součást jeskyní Na Pomezí navržena k ochraně. V roce 1960 byla násilně otevřena. Konečně 1. ledna 1968 byla vyhlášena spolu se zpřístupněnými jeskyněmi ONV v Šumperku jako Chráněný přírodní výtvar.

Střední část spodní etáže lomu byla v letech 1959 až 1961 zasypána odpadem z horní etáže, přesto, že vedoucí lomu věděl o chráněných jeskyních v lomu.

Horní etáž lomu se těžila v letech 1950 až 1963. Bylo v ní odstřeleno a zasypáno několik komínů a dutí, i když se správou lomu bylo jednáno 11. října 1949 a opětovně 24. července 1952. V jižní části horní etáže byla 6. prosince 1951 odstřelena část komínu do trhliny vysoké 4 až 5 m a dlouhé 6 až 8 m. Tuto bylo povoleno zasypat. 28. listopadu 1955 byla odstřelena v horní etáži díra do jeskyně Zasypané, podobné Liščí díře, kterou zkoumali 23. června 1951 členové TJ Sokol Lipová – Jeseník Čuma, Netopil, Štolpa a Kuliščík. Jeskyně Zasypaná byla bez povolení zasypána sutí. V jihozápadní stěně horní etáže bylo před ukončením těžby v roce 1963 odtěženo 6 m z puklinové chodby o zbylé délce 24 m s dvěma komíny zavalenými sutí. Po ukončení těžby v horní etáži ji konzervátor, botanik Dr. Bohumil Šula z olomouckého muzea, povolil zasypat, i když na jejím dně rostly vstavače i hořce. Navíc zasypání nebylo úplné a vznikla tam černá skládka přesto, že lom je odvodňován přes jeskyně do vyvěraček pod nimi, které jsou dnes napojeny na jesenícký vodovod.

Václav Král (1958) uvádí neprůlezný komín 90 x 60 cm nedaleko horní etáže, který nazval jeskyně Neznámá. Komín prostříleli O. Mrázek a M. Binar od 18. února do 18. června 1966 a pronikli 8 m daleko. Šikmý komín o stále stejném průměru je celý zavalen sutí. Šikmý komín o stále stejném průměru je celý zavalen sutí.

Nad horní etáží je nejstarší lom Pod Smrčnickem se stejnojmennou jeskyní, kterou 29. dubna 1960 zpřístupnili odstraněním sutě od vchodu Antonín Pakr s Josefem Vagovským. Na stěnách jeskyně, stejně jako v Liščí díře i v Rasovně, se nacházejí drobné květákovité sintrové útvary mající v příčném profilu ve středu železité bakterie rodu *Leptothrix*.

Oldřich Mrázek, který později emigroval, a Miloš Binar se 10. února 1966 pokusili odstřely otevřít závrť ležící asi 100 m od jeskyně Neznámé směrem k Vápenné. Dostali se jimi jen asi metr do hloubky.

Střední část jeskyně Rasovny navrhoval Antonín Pakr 1. září 1966 na léčení astmatu a bronchitidy jako klimatické lázně pro lázně Dolní Lipová.

Jeskyni Rasovnu spolu se zpřístupněnými jeskyněmi Na Pomezí spravoval Krajský vlastivědný ústav v Olomouci, který byl založen 1. října 1958a odbor školství a kultury KNV Olomouc mu je ihned předal. KVÚ nejen že dopustil vylomení uzávěru Rasovny, ale nepostaral se ani o nový, takže je viníkem její devastace. Jeskyně byla znovu uzavřena teprve nedávno.

Neustálé spory mezi těžaři a ochranáři skončily tím, že těžaři uznali, že krasovění těžebního bloku jim snižuje výtěžnost a zvyšuje náklady. Proto novou provozní budovu postavili na tomto bloku nedaleko lomu a těžbu převedli na Smrčník, směrem k Horní Lipové.

Také někteří vědečtí pracovníci si začali uvědomovat význam krasu Na Pomezí a po dlouhé době zase obnovili výzkumné práce. Dr. Zdeněk Majkus zde například studuje pavoučí faunu.

1959 Lidské kosti z jeskyně Kůlnička (Moravský kras)

Miriam Nývtová Fišáková a Vítězslav Kuželka

Jeskyně leží na pravém břehu Hádeckého potoka nedaleko jeskyně Pekárny. V roce 1959 byl během výzkumu pod vedením B. Klímy při východním okraji vchodu do jeskyně objeven dětský hrob, který byl uložen až na dno skalní štěrbiny. U velmi špatně zachované kostřičky se našly části dvou nádob, které byly později zařazeny do únětické kultury (Stuchlík 1981). Stratigrafická pozice kosterních nálezů dítěte není jednoznačná, spadá však zřejmě také do období únětické kultury.

Během antropologického výzkumu kosterních zbytků prováděného autory práce byly kromě dětských kostí nalezeny i kosterní pozůstatky nejméně jednoho dospělého jedince. Dále byly objeveny fragmenty zvířecích kostí, z nichž fragment lebky patří praseti (*Sus scrofa*), ostatní úlomky nebylo možné určit.

U dítěte lze zubní věk metodou Ubelakera (1978) stanovit přibližně na 4 roky. Podle robusticity a silných svalových úponů na zlomku kosti stehenní dospělého jedince můžeme usuzovat spíše na mužské pohlaví. Vnitřní stavba téhož zlomku ukazuje metodou Szilvássyho a Kritschera (1990) na věk v rozmezí mezi 30 a 40 lety. Z toho vyplývá, že v hrobě, příp. v jeho blízkém okolí, byly kromě kosterních pozůstatků dítěte zjištěny také kosti nejméně jedné dospělé osoby. Šlo buď o několik pohřbů, nebo byla dospělá osoba, příp. osoby, pohřbeny spolu s dítětem. Je však také možné, že nálezy kostí dítěte a dospělého muže nemají žádnou časovou souvislost. Zvířecí kosti nalezené společně s lidskými pozůstatky by mohly být považovány za milodary, i když jiná interpretace je také možná.

1959 Jeskyně Amerika 1 a 2

Turnovec Ivan; Československý kras 13 /1960-61/; str. 215; Praha 1962

Na podzim 1959 a na začátku roku 1960 prozkoumali a zmapovali pracovníci Krasové sekce Společnosti Národního muzea v Praze jeskyně zvané Amerika 1 a Amerika 2. Jeskyně jsou v opuštěném lomu asi 2 km na severozápad od obce Mořina u Karlštejna. Lom je asi 30 m dlouhý, maximálně 15 m široký a jeho stěny jsou asi 15 m vysoké. Leží nedaleko kóty 427, tj. 500 m na sever od lomu Amerika. Štolou severovýchodního směru je spojen s těžební jámou. V lomu se těžil světle šedý, jemnozrnný vápenec s lasturnatým lomem. Odlučnost vápence je tlustě lavicovitá, místy nezřetelná. Silné rozpukání vápenců podmínilo vznik krasových dutin.

Jeskyně Amerika 1, označovaná číslem 2405 je ve střední části štoly, která spojuje lom s těžební jámou. Vchod do jeskyně je v jižní stěně štoly. Původně probíhala štola jeskynní chodbou. Vchod do jeskyně má tvar trojúhelníka 120 cm vysokého a 70 cm širokého. Za vchodem pokračuje nízká, mírně skloněná chodba přibližně jihojihovýchodního směru, která ústí do rozlehlého, ale nízkého dómu (20x15x3 m). Jeskyně je vyplněna písčitým jílem. V nedávné době převládala v jeskyni akumulace, v současné době však nastává odnos materiálu do níže položených prostor. Odnos se děje až 70 cm hlubokými koryty, která se sbíhají do střední části dómu, kde je 8 m hluboká dvoustupňová propáстка.

V době jarních záplav je její dno zaplavováno materiálem z okolí jeskyně. V hlinité výplni jeskyně vznikly zajímavé zemní pyramidy. K jeskyni patří dnes samostatná prostora, do které se dostaneme polozasutou odbočkou štoly. Prostora je celkem asi 15 m dlouhá a 10 m široká. Je založena na puklině jihojihovýchodního směru. S jeskyní původně asi souvisel i malý komín, vysoký 3 m o průměru 80 cm, který je ve stropu štoly několik metrů za vchodem do jeskyně.

Druhá větší jeskyně, označovaná Amerika 2 nebo jeskyně číslo 2406, se nalézá ve východní části lomu na mohutné tektonické poruše jihojihovýchodního směru. Vchod je na dně lomu. Má tvar gotického oblouku, 270 cm vysokého a 150 cm širokého. Jeskyně má dvě patra. V horním patře jsou dvě chodbičky a komínovitá propast. Chodby směřují k východu. Západním směrem končí chodba zvýšením dna jeskynní výplně, východním směrem chodba klesá a rozšiřuje se v dóm asi 10 m dlouhý.

Jeskyně číslo 2405 a 2406 vznikly patrně současně. Jsou od sebe odděleny hlinitými nánosy. Možnost objevení nových prostor nepřipadá prakticky v úvahu. Jsou-li zde nějaké větší prostory, jsou patrně vyplněny jeskynními sedimenty.

1959 Jeskyně Na Turoldu

<http://www.allmax.cz/jeskyne/jeskyne-na-turoldu.htm>

Jeskyně Na Turoldu leží v přírodní rezervaci vrch Turol na okraji města Mikulova a spolu s jeskyní Liščí díra tvoří 2,5 km dlouhý labyrint chodeb. Na rozdíl od ostatních zpřístupněných jeskyní vznikla na zlomech a puklinách ve vápencích druhohorního stáří, postižených mladým alpským vrásněním.

Průzkum jeskyně byl zahájen v září roku 1951. Během dvou let byly objeveny: Stará síň, Balvanitý dóm, Krápníková síň (dnes již Stará krápníková síň), Netopýří dóm, Jezerní dóm, Bílá síň a Krystalická síň.

Po malých úpravách byla jeskyně v letech 1959 – 1967 přístupná veřejnosti. V této době činila celková délka známých chodeb 470 metrů.

V roce 1976 zahájila Mikulovská speleologická skupina další průzkumné práce. V letech 1976 – 1980 se podařilo objevit rozsáhlá pokračování některých prostor jeskyně Na Turoldu. Současná prozkoumaná délka jeskynního systému Turol činí 1.100 metrů. Ve speleologickém průzkumu vápencového vrchu Turol se ovšem dále pokračuje.

1959 Přehled hlavních jeskyní jižního Moravského krasu

<http://www.speleozahady.cz/jeskyne.html> (Himmel)

Jeskyněmi v jižní Části Moravského krasu se již v minulosti zabývala řada autorů. Většinou je však zajímaly jeskyně jako archeologické lokality. Autorům konce minulého a počátku tohoto století byly známy pouze jeskyně Liščí díra, Švédův stůl, Netopýrka, Ochozská jeskyně, Adlerova, Křížova, Pekárna, Hadí a Kůlnička, které uváděli pod různými nejednotnými názvy (viz u popisu jednotlivých lokalit). Takový zmatek v pojmenování těchto jeskyní snad nebyl v žádném jiném případě v Moravském krasu. Někteří autoři se pokoušeli o jednotnost číslováním, ale sami tuto snahu nedodržovali tím, že po několika letech provedli číslování nové a jeskyním dali jiná čísla. Z uvedených jeskyní znal Kříž 10, Trampler 6, Wankel 3, Makowsky, Rzehak 3 atd. Další číslování provedl Čupík, jenž označil 6 jeskyní. Boček (1922) ve svém průvodci Moravským krasem uvádí z Říček 7 jeskyní. Hádecká skupina Speleologického klubu provedla první číslování v poválečných letech. Bylo provedeno již podle zásad, dle kterých číslovali i ostatní autoři v Moravském krasu (Ryšavý 1955 – 1956, Burkhardt, Zedníček 1951 – 1955), tj. označení jeskyní krasového údolí ve směru spádu tohoto údolí. Hádecká skupina očíslovala v terénu jeskyně Hádeckého údolí a pokračujícího údolí Říčky a označila 25 jeskyní, aniž by bylo toto číslování publikováno.

Důkladnou a úplnou registraci jeskyní v povodí Říčky s mapovou dokumentací, popisem, lokalizací, nadmořskou výškou a se speleologickým zhodnocením zahájil jeden z autorů (J. Himmel) v roce 1959 očíslováním jeskyní v terénu červenou barvou na skálu v oblasti vchodu jeskyně. Tohoto číslování pak bylo používáno též pro exkurzní zprávy Speleologického klubu. Takto provedená registrace byla dokončena v r. 1967, kdy byla čísla jeskyní, mnohdy již špatně čitelná, v terénu znovu vyznačena červenou barvou. Před každé číslo bylo navíc přidáno Ř jako signatura povodí Říček.

Celkem bylo autory zaregistrováno 50 jeskyní v celém povodí Říčky. Předložená registrace jeskyní s dokumentací je provedena podle zásad používaných ostatními autory (Burkhardt, Zedníček 1951 – 1956, Ryšavý 1955 – 1956). Číslovány jsou jeskyně ve směru spádu Hádeckého údolí (současně oba svahy), počínajíc od jeho horního konce pod Hádkem. Za jeskyně jsou považovány dutiny ve vápenci o minimální velikosti délky těla dospělého člověka. Vchody též jeskyně jsou označeny pořadovým číslem jeskyně s přiřazením malých písmen a, b, c... Pokud byly v průběhu let registrace (1959 – 1967) nalezeny jeskyně nové, obdržely pořadové číslo nejbližší jeskyně též stráně ležící ve směru proti spádu údolí s přiřazením velkého písmene (např. Ř-26A).

Jeskyně v údolí ústících do centrálního Hádeckého údolí, obdržely, pokud jim spodní erozní bázi byl Hádecký potok průběžné číslo jako jeskyně ve vlastním Hádeckém údolí. Jeskyně kolem Březiny, ležící na horním toku Ochozského (Březinského) potoka, jímž bylo většinou spodní erozní niveau dáno tímto tokem, dostaly čísla odvozená od jeskyně Ř-16 Na rozměrkách, která již jako první z nich (chápáno ve směru proti proudu Ochozského potoka), nepodléhala erozní základně dané Hádeckým

potokem, přiřazením římských čísel k tomuto číslu podle pořadí ve směru spádu toku. Pořadové číslo 16 v povodí Říčky je určeno tedy pro jeskyně ležící na horním toku Ochozského potoka, jenž ústí do centrálního Hádeckého údolí naproti jeskyni č. Ř-15. V číslování bylo též dbáno zásady, aby geneticky spolu související jeskyně měly blízká čísla. V praxi se to projevilo v pořadí číslování jeskyní Malčiny, Švédova stolu, Paleoponoru a Netopýrky. Jeskyně Ř-7 označovaná pracovním názvem Paleoponor leží sice dnes již v Ochozském žlábku, ale geneticky patří k uvedenému jeskynímu hřbetu, vystupujícího ze dna velké kotliny, jež vznikl při soutoku Hádeckého a Ochozského potoka. Poměrně mladý vystupující hřbet s uvedenými jeskyněmi oddělil později oba toky od sebe, tak že dnešní soutok je až na jeho konci.

Uvedený systém registrace, který autoři považují za nejpřirozenější, dovolil provést jednotnou registraci jeskyní celého povodí ponorné Říčky, přičemž osnovou je registrace jeskyní centrálního Hádeckého údolí jako erozní základny oblasti.

Jeskyně byly měřeny pásmem a geologickým kompasem s pomocí polygonové nitě. Rozměry jeskyně byly měřeny od každého metru polygonu. Současně s půdorysem byl na místě kreslen detailní plán dna, podélný profil a příčné řezy. Plány byly pořizovány v měřítku u většiny jeskyní 1:50, jen u některých větších muselo být zvoleno měřítko méně podrobné (1 : 100). Nezmenšované originály jsou uloženy u autorů.

Nadmořská výška jeskyní byla měřena přesným barometrem zapůjčeným katedrou geodesie VUT v Brně. Podkladem byly body státní nivelace. Každé měření bylo provedeno několikrát a netrvalo déle jak 1,5 hod. Pokud byl při kontrole rozdíl výšek výchozího bodu státní nivelace po ukončení jednoho měření zjištěn rozdíl více jak 2,5 m nebylo toto měření bráno v úvahu. Ke stanovení výšky měřených lokalit pak byla při menším rozdílu vzata korekce vzhledem k časovému úseku mezi jednotlivými měřeními. Pro měření bylo využíváno období stálého barometrického tlaku. Použitá metoda dovolila přesnost měření do $\pm 0,5$ m.

1959 Jeskyně čís. Ř-3 Májová

<http://www.speleozahady.cz/jeskyne.html> (Himmel)

Jdeme-li cestou od nádrže pod Hádkem po proudu Hádeckého potoka, narazíme ve vzdálenosti 125 m po vjezdu do lesa na levé straně cesty na málo znatelný lesní průsek. Ve výši 56 m nade dnem údolí, se nachází asi o 25 m zpět od průseku při nadmořské výšce 381 m vchod do jeskyně Májové.

Za vchodem 1,2 m širokým a 1,75 m vysokým pokračuje jeskyně do vzdálenosti 4,5 m, kde je ukončena komínkem 4,5 m vysokým. Ve vzdálenosti 2 m od vchodu je levá stěna chodby, která se zde zvyšuje na 2,5 m, prolomena oknem na povrch, takže celá jeskyně je osvětlena denním světlem.

Jeskyně byla nalezena jedním z autorů v r. 1957, kdy také dostala vyklizením sutě, sahající až ke stropu, svou dnešní podobu. Název byl odvozen podle měsíce, kdy se zde nejvíce pracovalo. V roce 1959 byla prokopávána za vchodem vpravo ubíhající chodbička 2,5 m dlouhá, na jejímž konci byly nalezeny dvě kosti diluviálního nosorožce.

Jeskyně vznikla převážně korosí a působením mrazu. Ze speleologického hlediska (podle Himmelů) je bezvýznamná. V literatuře dosud uvedena nebyla.

1959 Jeskyně čís. Ř-10 Jezevčí

<http://www.speleozahady.cz/jeskyne.html> (Himmel)

Jeskyně leží mezi jeskyní Ochozskou a Adlerovou, 40 m od jeskyně Adlerovy a 57 m nad údolním dnem. Nadmořská výška vchodu je 378 m. Vchod leží 5 – 6 m pod okrajem planiny. Jeho šířka je dnes 2,4 m, výška 1,3 m. Původní velikost vchodu před započítáním otvirkových prací byla značně menší. Před vchodem je přístupový průkop osypovou sutí 7,5 m dlouhý, 2 m hluboký. Průkop byl hlouben pracovní skupinou pod vedením autorů v r. 1962 a měl usnadnit transport materiálu z jeskyně, v níž skupina pracovala již dříve. Při hloubení průkopu byl jedním z autorů nalezen pazourkový odštěpek. Napravo od průkopu leží zřícené skalní lavice, jejichž uložení je patrné na skalním čele nad vchodem (sklon 20° k východu). Jeskyně sahala dříve hlouběji do údolí, ale málo mocné vápence nad ní (6 m) se ve vchodové partii zřítily a oddrobily podobně jako u jeskyně Pekárny.

Konfigurace terénu, představující vhloubení stráně do masivu, a oddrobené skalní lavice vpravo od vchodu tomu nasvědčují.

Jedná se o větší jeskyni, jejíž stropní partie jsou místy odklizeny. Téměř všude tvoří ohraničení jeskyně hlinitá náplava nebo stropní kulisy. Jeskyně míří přímo do masivu zhruba jižním směrem. Níže uváděný popis je podle situace z března 1967.

Těsně za vchodem se výška průkopu snižuje na 0,5 m. Zde se rozbíhají dvě kopané chodbičky, z nichž jedna míří podél západní (pravé) skalní stěny jeskyně 8 m daleko. Výška chodbičky je 0,5-0,6 m, šířka 1 m. Zatímco pravá stěna je skalní, levou stěnu tvoří humusovitý sediment, k němuž se přiklání stropní lavice, ukloněné vlevo. Zde jsou v sedimentech četné otvory k hlavnímu většímu průkopu, ležícímu o 2 m vlevo.

Dno hlavního průkopu od vchodu klesá, takže 2,5 m od vchodu je již o 2,5 m níž. Tento průkop byl ražen Speleologickým kroužkem ZK ROH KSB v r. 1956. Levá strana jeskyně je zde tvořena stropem stále blíže se přiklánějícím k hlinitým sedimentům dna. Mezi stropem a hlinou jsou místy rozšíření, ukazující na široký profil jeskyně. 4 m od vchodu byla náplava odstraněna z většího prostoru, takže vznikla malá komůrka až 1,1 m vysoká. 6 m od vchodu se snižují ze stropu skalní kulisy. Ve vzdálenosti 13 m od vchodu narazil průkop na prostoru pod lokálně zvednutým stropem. 27. 11. 1966 se nám ukázala prostůrka, zdobená vpravo krápníkovou výzdobou a mající volné pokračování napravo i nalevo od průkopu. Celková délka volných prostor činila 20 m.

Průkop byl počátkem roku 1967 v těchto místech prohlouben, aby jeho dno nemělo stoupání, takže dnes je zde výška 1,4 m. Průkop sám byl veden dál v přímém směru 2 m, pak mírně vpravo 3 m.

Od místa, kde průkop narazil na volnou prostoru při stropě, vedou nyní vpravo i vlevo průlezné odbočky. Chodbička vpravo má po 2 m klesající odbočení směrem k dnešnímu konci jeskyně. V místě odbočení bývají často kalužiny nakapané vody z povrchů, kam chybí asi 6 m. Po pravé straně je stalagnát, ze stropu visí drobné krápníčky, které nám dosti vadily v úzké prostře při prvním průzkumu. Po dalších 3 m přechází chodbička v kavernu o rozměrech 2 x 1,5 m a výšce 2 m. Z této kaverny vede západním směrem 1,5 m dlouhá nízká odbočka. Směrem již odbočka pokračuje 1,3 m a naráží na chodbičku příčného směru. Vpravo (sz) ústí příčná chodbička do komínku stále se zužujícího, sahajícího až téměř pod povrch náhorní roviny. Vlevo příčná chodbička po 1,5 m končí.

Doprava se zatáčí neprůlezné pokračování.

Chodbička nalezená od hlavního průkopu vlevo se ve vzdálenosti 2 m mírně stáčí vpravo a pokračuje ještě 8,5 m daleko. Je nízká, 0,7 – 1 m široká, s propadlými místy vpravo směrem k hlavnímu průkopu. Na konci je drobná krápníková výzdoba.

Jeskyně Jezevčí představuje vyústění větší jeskyně podobně jako jeskyně Adlerova a Křížova.

Šířka jeskyně je značná, v celém profilu zaplněná sedimenty. Hloubka skalního dna není zatím známa. Na povrchu žlutých Jeskynních hlín ležela slabší vrstva černé humusní hlíny, která zasahovala do vzdálenosti 12 m od vchodu. Podle polohy jeskyně se jedná pravděpodobně o jeskyni výtokovou.

Zajímavé je, že leží jen několik metrů pod náhorní rovinou, téměř v téže nadmořské výšce jako horní vchod do Ochozské jeskyně.

Jeskyně Jezevčí bude mít asi tutéž genetickou souvislost s paleovodami Hostěnického potoka jako jeskyně Adlerova, Křížova, respektive Pekárna.

Nejzazší bod jeskyně je od vchodu vzdálen 23,5 m, součet všech přirozených chodbiček a průkopů pod jeskynním stropem činí 51 m. Úroveň jeskynních hlín sahá těsně ke stropu, takže i další pokračování lze očekávat v místech pravděpodobně se zvyšujících stropů. Další prolongační práce v jeskyni Jezevčí by byly rozhodně zajímavé a přinesly by více světla k problému této, tak vysoko položené jeskyně. Je pravděpodobné, že v partiích blíže vchodu budou přítomny i paleolitické nálezy.

Popis i plán jeskyně je zde publikován poprvé. První práce zde zahájili autoři v roce 1959, kdy v místě dnešního vchodu byl jen nepatrný otvor používaný jezevcem, který v jeskyni přezímoval (odtud název). V zimním období byla nad vchodem jinovatka. Následující průkopy ukázaly, že se jedná o velkou jeskyni, ve které dnes pracuje Speleologický kroužek ZK ROH KSB.

1959 Jeskyně čís. Ř-21 Kůlnička

<http://www.speleozahady.cz/jeskyne.html> (Himmel)

Kůlnička leží v levé údolní stráni Hádeckého údolí, asi 300 m před výtokem Říčky, 30 – 50 m za můstkem přes Hádecký potok. Vchod leží 51 m nade dnem údolí v nadmořské výšce 364 m. Je téměř obdélníkového tvaru 7 m vysoký a 3,5 m široký. Hned za vchodem přechází stěny jeskyně do typicky erodovaného tvaru. Vstupní chodba jde 17 m směrem jz, kde je ukončena uzavřeným komínkem.

Před koncem původního směru odbočuje vlevo směrem j klesající chodba, která vytváří několik menších prostor s erodovanými stropy.

Zatímco dno ve vstupní chodbě bylo tvořeno tmavými humusními sedimenty, v této části tvoří dno poměrně suché, žlutohnědé hlíny. Ze současného průběhu jeskyně nelze jednoznačně určit její genezi.

S největší pravděpodobností nebude však částí většího jeskynního systému, ale svahovou jeskyní místního významu. Teprve prolongace levé Části jeskyně by snad objasnila více. Celková délka jeskyně činí 25 m.

Jeskyně poskytla v minulosti hojný paleontologický materiál (Maška, Kříž aj.) a je proto uváděna řadou autorů, často pod různými názvy. Koudelka ji v r. 1881 nazýval jeskyně Sempervivová a v r. 1889 Malá Díravice, čímž ji řadil hned za jeskyni Pekárnu. Kříž ji uvádí v roce 1893 a 1902 jako Kůlničku. Jako jeskyni Sempervivovou ji označoval v roce 1897 i Trampler. Prix jí dal v roce 1923 název Schlafsgrotte, Skutil v roce 1944 užívá název Kůlnička, stejně jako pozdější badatelé.

V roce 1958 se jeskyní zabývala speleologická skupina pro výzkum Říček Speleologického klubu v Brně, která za vedení jednoho z autorů znovu objevila v levé části jeskyně menší prostor. Naposled v jeskyni pracoval v roce 1959 Archeologický ústav ČSAV v Brně (Dr. Klíma), který jeskyni ve vchodu a před vchodem prokopával. Tím také získal vchod jeskyně dnešní podobu.

1959 Jeskyně čís. Ř-27 Tulácká

<http://www.speleozahady.cz/jeskyne.html> (Himmel)

Jeskyně leží v nadmořské výšce 407 m, 98 m nad údolím v levém svahu Hádeckého údolí, cca 50 m od jeskyně Ř-26 v téže výši. Vchod do jeskyně bývá často zavalen kamenitou skládkou a bývá ponechán jen úzký otvor. Po provedeném číslování z roku 1959 bylo číslo za krátkou dobu vyškrabáno. Vše nasvědčuje tomu, že jeskyně je užívána jako občasná skrýš již několik let. Situace vchodu např. kreslená v květnu 1966 již neodpovídá situaci vchodu v březnu 1967 (jinak uspořádané uzavření jeskyně).

Jeskyně je čistě tektonického původu. Vytvořila se vypadnutím skalních lavic. Proto představuje jeskyně prostor téměř kvádrový o hloubce 2,5-3 m směrem do masivu, šířce 3,3 m a výšce 2 m při západní stěně a 1 m při východní stěně. Dno je hlinité, od vchodu zasahuje do jeskyně kamenitá skládka, která ve vchodu sahá většinou až ke skalnímu stropu. Jeskyně nebyla dosud publikována.

1969 Objev v Macoše

Mladá fronta; 21. ledna 1969; Brno (ČTK)

Objev aktivního toku Bílé vody mezi propastí Macochou a jejím propadáním v Nové Rasovně v Moravském krasu ohlásila brněnská amatérská výzkumná skupina vedená Milanem Šlechtou.

V noci ze soboty na neděli 19. ledna pronikla do objeveného úseku v délce asi 1 a půl kilometru, ale neprošla až na konec. V prostorách zjistila asi dvě desítky domů s monumentální krápníkovou výzdobou, jejichž velikost nemá v Moravském krasu obdobu.

1969 Amatérská jeskyně

Jan Příbýl – Petr Rajman; Punkva a její jeskynní systém v Amatérské jeskyni

Dne 18. 1. 1969 pronikly B. Fitz, M. Klíčnicková, J. Kovář, V. Pípal, J. Severánek, M. Šlechta, J. Vít a V. Zúbek do mohutné jeskynní prostory sestupného charakteru, kterou nazvali dóm objevitelů a která vedla až k aktivnímu toku podzemní Bílé vody. Na počest objevu této první jeskyně s podzemním tokem pod Ostrovskou plošinou ji objevitelé pojmenovali „Amatérská jeskyně“.

Celkový rozsah Amatérské jeskyně objevené Plánivskou skupinou v roce 1969 byl asi 750 m aktivního toku podzemní Bílé vody, asi 450 m dlouhá přítoková chodba a 450 m dlouhá povodňová chodby, Celková délka jeskyň pak činila více než 1,5 km.

Tento rozsah Amatérské jeskyně byl znám po provedení speleologických průzkumů od objevu jeskyně v lednu 1969 do srpna 1969. Průzkumy ukázaly, že všechna další volná pokračování ve všech směrech postupu jsou ukončena buď nepřekonatelnými vodními polosifony s velmi nízkou výškou mezi štěrkovým dnem aktivního řečiště a stropem jeskyně. Nejnadějnějším místem dalšího průzkumu se jevil konec Povodňové chodby, jejíž rozměrný charakter a topografická poloha skýtaly největší naděje na obejití nepřekonatelného táhlého odtokového sifonu v podzemním řečišti Bílé vody směrem k Macošce.

V sifonu na konci povodňové chodby Amatérské jeskyně byl proveden potápěčský pokus dne 16. srpna 1969. Desetičlenná skupina dobrovolných speleologů dopravila k sifonu veškerý materiál, nezbytný k zajištění sestupu tří potápěčů – M. Beniška, M. Šlechty a J. Víta. Těm se podařilo překonat povodňový sifon a proniknout do volných jeskyních prostor. Těm se podařilo překonat Povodňový sifon a proniknout do volných prostor s aktivním tokem Bílé vody, přitékající směrem od SV a odtékající k JZ. Objevitelé konstatovali, že podzemní aktivní tok je možno sledovat volným prostorem na větší vzdálenost. Kromě toho postupovali průzkumníci výše položenými suchými chodbami podle jejich odhadu někam do prostor pod závrt „Městikád“. Tam navazoval na sledované řečiště přítok z pravé strany, o kterém se domnívali, že se jedná o soutok Bílé vody a Sloupského potoka – rodící se říčku Punkvu.

Dnes víme, že objevitelé skutečně dosáhli povodňového soutoku Bílé vody a Sloupského potoka v oblasti závrtu Městikád – Bludiště Milana Šlechty. Za mírně zvýšeného stavu, který v srpnu 1969 skutečně byl, vystupují vody obou zdrojnic Punkvy ze svých níže položených řečišť a odtékají do Říčeného dómu. Objevitelé konstatovali, že existuje ještě celá řada dalších chodeb, odboček a jiných volných pokračování, která nemohla být z časových a bezpečnostních důvodů prozkoumána. Proto se objevitelé vrátili zpět.

Následující expedice byly zaměřeny na možnosti vysledování jiné, bezpečnější cesty do nově zjištěných prostor. Potápěčský průzkum přes Povodňový sifon je totiž vždy spojen s určitým rizikem, které nelze podceňovat, ani u dobře vycvičených a zdatných potápěčů, obeznámených s průzkumem jeskyní, a navíc neumožňuje přepravu potřebného materiálu, ani přechod většího množství osob.

V tomto stádiu výzkumů bylo tady zřejmé, že do té doby, než se podaří nalézt jiné řešení na překonání kritického místa, bude další průzkum nalezených prostor vázán na vysoké osobní kvality několika speleologů i značné riziko při průstupu sifonem.

1969 Objevu Vilémovického propadání

Mladá fronta; 9. ledna 1969

Nový objev v Moravském krasu

Do dosud neznámých podzemních prostor Moravského krasu v oblasti propadání vilémovického potoka, pronikla šestičlenná amatérská skupina speleologického kroužku ze závodního klubu ROH n.p. Metra Blansko pod vedením Jana Baláka.

Speleologové rozsáhlé prostory v hloubce asi 80 metrů předběžně zaměřili a pořídili fotodokumentaci. Prostory mají bohatou krápníkovou výzdobu a jsou předmětem dalšího výzkumu.

1969 Dalšího nový objev v Malém výtoku Punkvy

Svobodné slovo; 10. ledna 1969

Pracovníkům Geografického ústavu ČSAV v Brně J. Vařekovi, Vl. AJ. Malinkovým se včera podařilo pod vedením dr. O. Štelcla Csc. Proniknout do nových prostor v oblasti malého výtoku Punkvy v Moravském krasu.

Po předběžném potápěčském výzkumu, který vloni prováděla skupina „Permon“ z Ostravy, byl prostrán sifon podzemní říčky Punkvy a objevitelé pronikli do vstupní chodby protékané aktivním podzemním tokem.

J. Vařeka podplaval druhý sifon a jako první člověk vstoupil do dalších prostor, ležících v dosud neprobádané oblasti mezi punkevními a kateřinskými jeskyněmi. Podle vyjádření dr. Mariánka z Geografického ústavu ČSAV je to od objevu prof. dr. Absolona v roce 1909 první významné proniknutí do rozsáhlých jeskynních systémů v okolí Macochy.

1969 Objev Amatérské jeskyně od pamětníků

Se souhlasem objevitelů zapsala Ludmila Buchtová Vítová

Čím více se v čase vzdalujeme od určité události, tím více se nám jeví mlhavá a zkreslená. Aniž si to mnozí uvědomujeme, je nutné popsat dobře současnost. Pokud se nám to nedaří, ale aspoň zapsat vzpomínky pamětníků, aby se na nás mohli naši následovníci odvolávat. Každé výročí objevu Amatérské jeskyně přináší řadu textů a vyjádření lidí, kteří nemají s jeskyňářstvím mnoho společného, případně znají tuto událost jen jako historii. A historie jak známo je něco, sepsané někým, kdo při tom nebyl. Proto jsem požádal pamětníky o popsání této události. Současně si dovoluji vyslovit přání, aby pamětníci popsal i události kolem povodně a tragédie v Amatérské jeskyni r. 1970

Jan Kelf Flek

Den 18. 01. 1969 je uváděn jako den objevu Amatérské jeskyně a tak máme padesáté výročí, to je půl století. Hodně se za tu dobu kolem Amatéřky mluvilo, psalo, dohadovalo, něco přesně dle skutečností, něco vzniklé z přirozené báje lhavosti člověka, něco poplatné době publikování a selektivní paměti autorů.

Dáváme si za úkol pouze zaznamenat vzpomínky přímých účastníků. Ani to není jednoduché, mezi žijícími už jsou jen Jan Vít, Vladimír Pípal (Fery), Vladimír Zúbek (Rum) a Miluše Klíčnicková – Zúbková (Glufa).

Je to ale široké téma a zaslouží pár informací navíc.

Objevu Amatéřky předcházelo několik úspěchů objevitelské skupiny – SSPV – Plániváků.

Není možné zde uvést všechny, ale byli uvedeni v Almanachu SSPV k 50. výročí skupiny.

Velmi významné byly ty objevy, které se vázaly na Bílou vodu, jednu ze zdrojnic Punkvy ... Jeskyně 13C a Piková dáma. Na Simonův vrch do Cigánského závrtu se dostali po dohodě se skupinou NR, vedenou Františkem Kalou, která již prakticky nestačila na výkopové a zajišťovací práce v šachtě a později ji opustila úplně s nadějí, že blíž Macoše budou objevy nadějnější.

Po převzetí pracoviště musela být předělána výdřeva a pokračovalo se v těžbě. A tady už budu volně citovat z paměti Jana Víta, který se jako Plánivák podílel kromě jiného na všech uvedených objevech a pracích, které jim předcházely.

10. 02. 1968 v Katru (hospoda v Ostrově) byla uzavřena dohoda o spolupráci Plániváku a skupiny NR (Náhorní rovina. Po opravě výdřevy a hloubce asi 10m skupina NR pracoviště opustila a přesunula se blíž Macoše. Byl instalován motorový vrátek a na těžbě se podílelo několik jeskyňářů, členů i nečlenů, někdy i jen náhodné návštěvy. V hloubce asi 25 m jsem na špici (čelbě) postřehl jílové sedimenty, které nás přivedly do pukliny, která po odtěžení asi 10m ústila do Kruhového domu – to bylo 30. 11. 1968. Byla to první objevená prostora. V jejím nejnižším bodě jsme začali hloubit šikmo vedoucí šachtici, která, dne 12. 01. 1969 v hloubce asi 10 m ukázala škvíru, kterou jsme se dostali do prostoru s vysokým stropem. Ta končila kolmým, asi 10m vysokým stupněm. Byli jsme 3, Milan Šlechta, Josef Sevránek (Julek) a já – Jan Vít. Cestou domů jsme to ještě řekli Broňovi Fitzovi, ale nevěřil nám. Byla neděle večer a my jsme se dohodli, že dál půjdeme až za týden. Čekalo se nám celkem lehce, protože jsme nemohli tušit, co nás čeká.

18. 01. 1969 (v sobotu) jsme šli do Simoňáku v sestavě Broňa Fitz, Milan Šlechta, Miluše Klíčnicková, Josef Sevránek, Honza Kovář (Trpaslík) a Jan Vít. Prošli jsme prostory, objevené minulý týden a po sestupu na lanovém žebří jsme se stanuli v ohromné prostoroře.

Jan Vít:

„jsme stanuli v obrovské prostoroře, krásně zdobené krápníky. Podlaha této prostory byla pokryta bílým sintrem, Došli jsme do středu dómu a nevěděli, kam se máme dívat dřív. Vyfotili jsme se u velkého stalagmitu a začali sestupovat po šikmém svahu, kde jsme uslyšeli tekoucí vodu. Nikdo už nebyl na pochybách, že tekoucí vod je Bílá voda, která se ztrácí do podzemí v Rasovně. Splnil se nám

sen několika generací jeskyňářů, dosáhnout na tuto vodu pod Ostrovskou planinou. Objímali jsme se a radovali... byl to pro nás nejslavnější den a možná i všech amatérských jeskyňářů v Moravském krasu. Nevím, jestli jsem tento velký objev uměl zaslouženě popsat.

O 2 hodiny později sestoupili do jeskyně ještě Vladimír Pípal a Vladimír Zůbek.

Vladimír Pípal (Fery) vzpomíná společně se Zůbkovými.

„Jak jsem to prožil s kamarádem Rumem a Glufou objevení Amatérské jeskyně.“

18. 01. 1969 Brno hl. nádraží 14:30hod. Kupujeme lístky na vlak a pivo ve voskáči na oslavu očekávaných nových objevů na Simoňáku. V Blansku jsme rozhodli, že na objevy je ještě čas a dáme pivo v Macoše. (hotel Macocha, Blansko) Nazlobená Glufa odjíždí na srub bez nás. My se dostavujeme na základnu od sedmého autobusu. Školní kamna studená, holínky pod stříškou včetně overalu ojiněné – zmrzlé.

Nicméně se oblékáme a s čerstvě naplněnou karbidkou upalujeme ve vichřici a mrazu, podél už zapadající stopy, kterou zde zanechali naši předchůdci, na Simoňák. Letíme vstupní šachtou a v posledním dómku nás už čeká zavěšený drátěný žebř. Slézáme kolmý stupeň a ocitáme se v rozsáhlém dómu, kterému vévodí bělostná kupa krápníkové hmoty, později nazvaná Beránek.

V úžasu a plni adrenalinu běháme z jednoho konce prostory na druhou, v očekávání nějaké odbočky, ale nic nenalzáme. Dole jako dobré vodítko je slyšet vodu. Slézáme k toku a voláme a hledáme zbytek objevitelů, kteří zde musí někde být. Rozhodnutí jít po toku potoka nás přivedlo k jezírku, ale na jeho druhou stranu jsme nemohli dosvítit, takže vpravo, kde se potok po několika metrech ztrácel ve štěrčích. Proplazili jsme se pod nízkými stropy do vzdálenosti 150 – 200m, ve velmi široké, nepřehledné chodbě až do míst kde bychom museli rozhrnovat kamenné valy.

Podepsali jsme se karbidkou na strop a vycouvali jsme zpět do spodní části vstupního dómu.

Při hovoru a volání bez odezvy, jsme rozhodli pro postup proti toku potoka. Na začátku to šlo bez velkého namočení, poté z toho bylo namočení po pás a následně už to bylo jedno. Po delším brodění jsme se dostali do míst, kde voda vytékala spod stropů v sifonu směrem k 13 C jeskyni.

Museli jsme otočit zpět, po cestě jsme prozkoumali odbočku s aktivním tokem a příkrými, blátivými svahy. Tyto jsme bohužel nemohli ve všech nadějných místech zdolat, díky mokřým overalům a gumákům plným vody. Toto se nám podařilo za týden, za pomoci horolezeckých stoupacích želez a cepínů. Dosáhli jsme konce této chodby, kde přítok končil v neprůlezných skalních kulisách, ale tok vody nebyl přerušen. Po probrodění se zpět pod Beránka a rozjímání o dalším postupu, se z oblasti odtoku vody ozvaly hlasy. Šli jsme jim vstříc a zjistili, že za jezerem, které jsme nemohli předtím přesvítit, se skrývá chodba. Později byla nazvána Povodňová, a v této mohutné a rozsáhlé chodbě se po celou dobu skrývali naši kamarádi, kteří zde fotili a zkoumali tuto prostoru. Po sdělení zážitků a poznatků jsme se v doprovodu kamarádů ještě vypravili do této prostory až ke konečnému sifonu. Poté návrat k Beránkovi, ještě další rozpravy, poté výstup do větrné a opravdu mrazivé noci a odchod na srub. Na základně pokračovaly rozpravy a plány na další pokračování výzkumů této nově objevené jeskyně až do brzkých ranních hodin.

Přítomni 18. 01.1969: Milan Šlechta, Jan Vít, Broňa Fitz, Josef Sevránek, Jan Kovář, Miluše Klíčnickova, Vladimír Zůbek, Vladimír Pípal

Poděkování za tento zážitek patří i všem, kteří se podíleli na otvírce a objevování a nebyli přítomni v tento den – František Materna, Jaroslav Michálek, Miloš Beníšek, Ludmila Buchtová, Pavel Glozar, ing. Marko Zahradníček, Aleš Zálešák, Petr Slaviček, Jan Harwoth (Satanáš) a náhodní příchozí. “

K 50 letům od objevu sepsal jako vzpomínku na tehdejší události Fery

A dál se dá vzpomínat, jak dlouho se procházelo Dómem objevitelů v ponožkách s holínkami v ruce, jaké emoce objev vyvolal a mnoho dalšího. To byl objev Amatérské jeskyně, která si svůj název nese do dnes a vše ostatní, co k ní přibýlo v objevech, je nazýváno jejími větvemi.

Jediná změna byla po objevu 9. 08.1969, kdy po překonání sifonu v Povodňové chodbě byly objeveny další velkolepé prostory. Amatérská jeskyně je nazývána Stará a Nová, které dělí sifon.

To už je jiná historie.